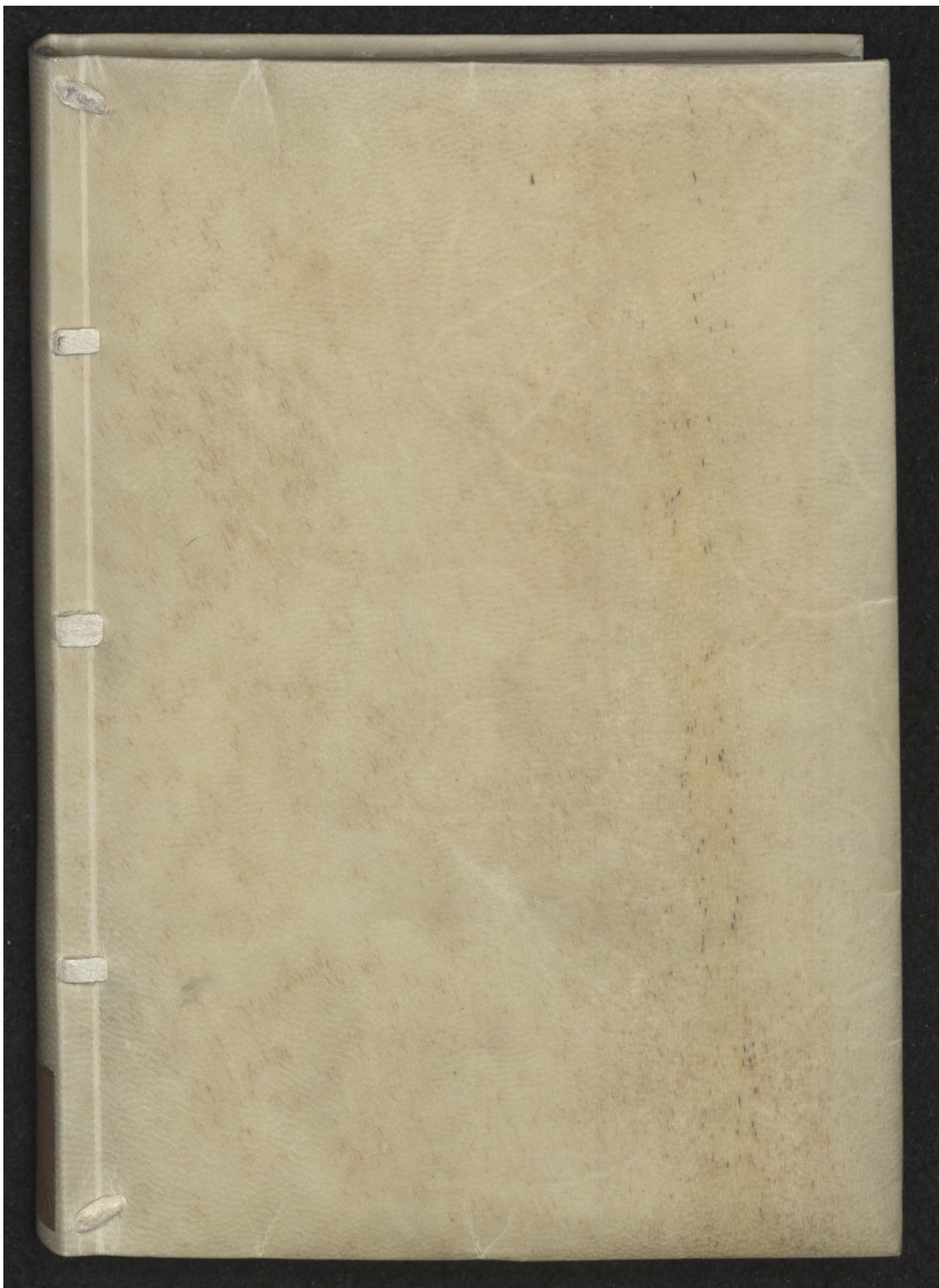
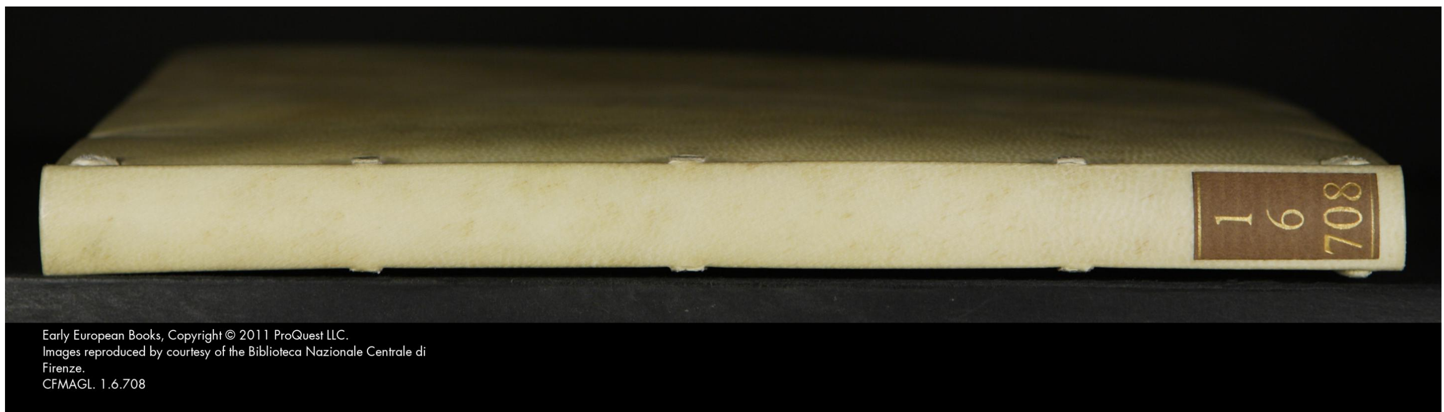
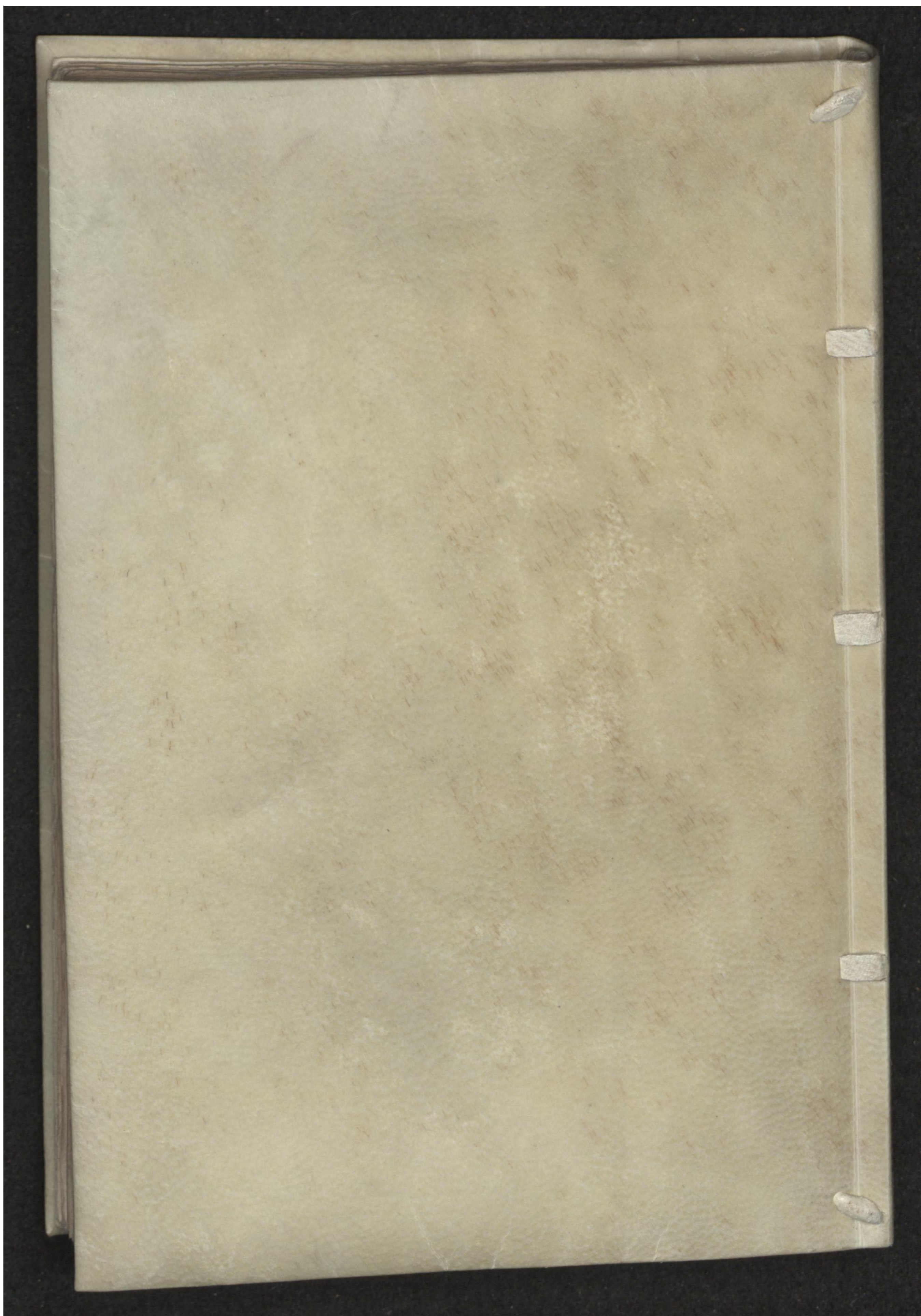

1
6
708

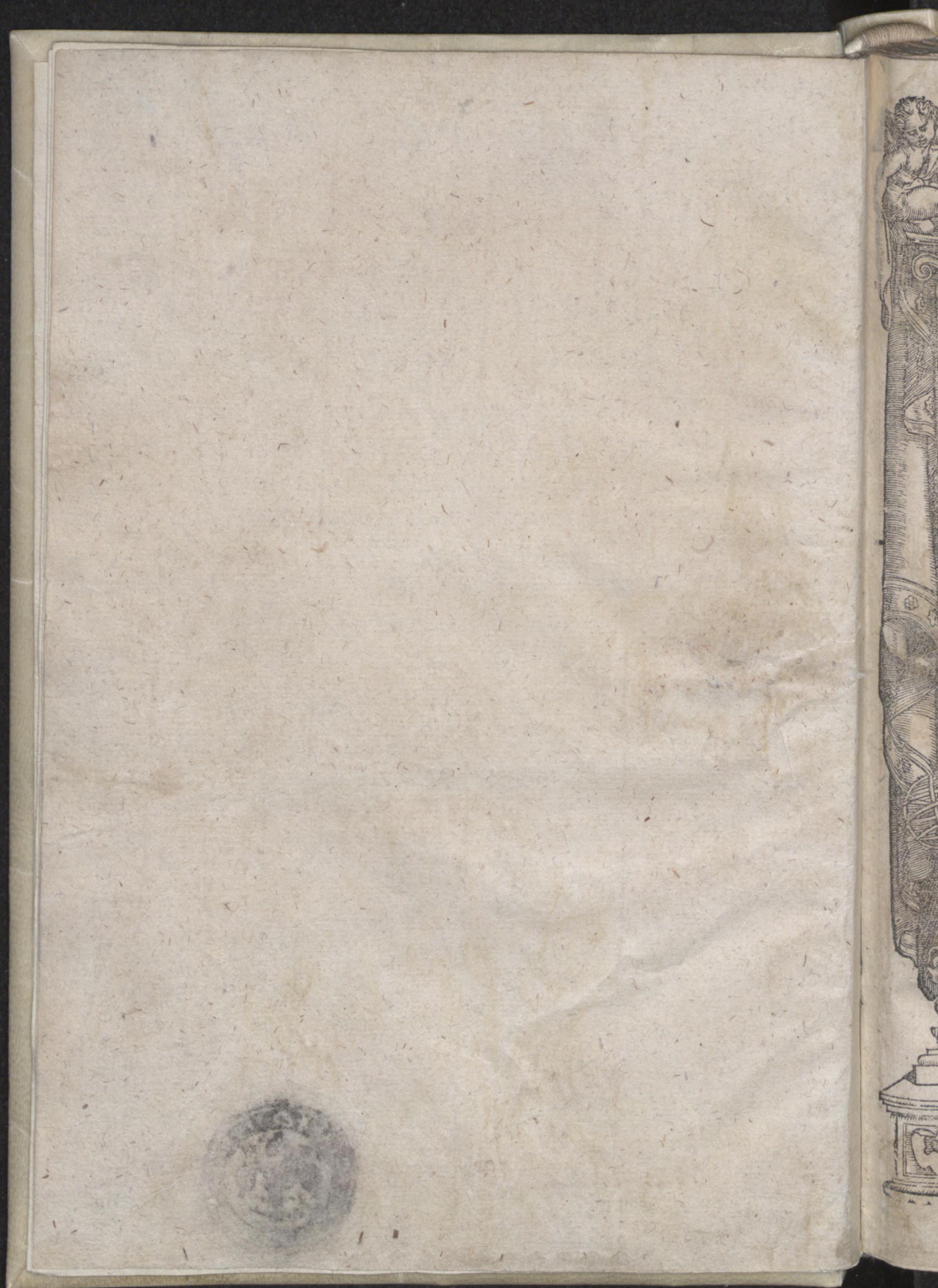

A

CONSTANTII LANDI, COMPLANI COMITIS, IN VETERVM NVMISMATVM ROMANORVM MISCELLANEA EXPLICATIONES.

*

LVGDVNI,
Apud Sebastianum de Honoratis.
D. L.

INDEX ET SERIES NVMISMATVM IN HOC VOLVMINE CONTENTORVM.

*

ILLVSTRISSIMO ORNATISSIMOQVE VIRO BERNARDO BERGONTIO,

VRBIS PLACENTINAE PRAEFECTO integerrimo, Gubernatoríque æquiſsimo, Conſtantius Landus, Comes S. D. P.

NTERPRETATIONES meas in quædam Romanæ antiquitatis Numiſmata tibi (optime Berginti) in præſentia donare conſtitui: Tum quia video te Romanarum antiquitatum ſtudioſiſsimum eſſe, quod etiam Muſæum tuum vndique exquiſitis veterum imaginibus clarorum virorum, ac æneis formis inſignitum ac ornatum indicat: licet idem Muſæum multiplici non ſolùm iuriſciuilis, ſed etiam politioris literaturæ librorum ſupellectile habeas extructum. Nam quos tu libros, qui & ad diuinam & humanam iuſtitiam faciant, non conquiſiſti? Quid narrem humaniores libros, qui ad Græcam, Latinámque cognitionem faciant? cùm innumerabiles ſint: in quibus (dum à grauioribus ſtudijs paulum ſecedis, & ab auditorio deſiſtis) iucundè ac peramanter conquieſcis: vt illi etiam ijdem libri te ad condendos aliquando amœniores, & eruditos verſiculos, ac elegantes oratiunculas perſcribendas excitent, & eliciant. Quæ omnia (tanta eſt tua erga me humanitas & beneuolentia) vt aliquando mihi oſtendere familiariter dignatus ſis. Tum illud mouit animum meum, ac planè impulit, vt tibi potius, quàm alij hæc mea ſcripta inſcribe-

rem, quòd innumerabilia apud te perantiqua numismata sæpius vidi. ærea nempè argentea, & aurea, quæ tu sic bellè & politè asseruas, vt præter sensum, quod in illis apertum, & certum elicis, te non minus præstantissimum iustitiæ Antistitem, ac sacerdotem, quàm grauem, seuerumq; humanarum rerum cognitione, & doctrina varia instructum iudicem, omnibus cognitum exhibeas. quod sentiens illustrissimus ac excellentissimus Dux Ferrariensium, Hercules Estensis. II. princeps verò. IIII. te in summū Consiliarium sibi adlegit, ac Ferrariensis ciuitatis moderatorem præfectumq; constituit. Id sensit & Dux primus illustrissimus Petrus Aloysius Farnesius Placentiæ & Parmæ, cùm patriæ meæ te in prætorem elegit. Idem Dux noster optimus Octauius nuper cōprobauit, cùm illi reddita à Carolo Quinto Cæsare Augusto Placentia, tibi vni præfecturam vrbis, ac prætorij subsellium, ac viro singulari & integerrimo demandauit: nullum ad moderandos vrbis mores, ac ad iustitiæ obeunda negotia, ac expedienda idoneum te magis animo reputans. quod etiam iudicium tanti principis summoperè laudandum, & extollendum ab omnibus bonis existimo, cùm videamus te nunquàm desistere indies, quin quæ ad iustitiæ munus pertineāt, per te exequantur. Quàm mitis es in audiendo, quàm humanus in colligendo amicos? quàm expeditior ad imponendum litibus longis finem? quàm in omnibus prudens & bonus? Quod si talem virum tulissent prisca secula, Romana respublica fortunatior te vno fuisset. Quid candorem animi tui, quid peritiam antiquitatis, qua valdè eruditus es, prædicem? Hæc non epistolam, sed integrum, iustumq; opus exquirunt. Hæc igitur omittam in præsentia, cùm satius sit hæc (vt ait Sallustius de Carthagine) silere, quàm pauca dicere. Porrò sunt & alia, quæ præcipuè

cipuè

cipuè in causa sunt, ut tibi hunc meum libellum Numisma tum destinare debeam. Nempè amor tuus, ac humanitas illa tua erga me inenarrabilis, qua adeo in me soles uti, ut mihi potius parentis esse loco videaris, quàm patroni. Non hîc tibi, amantissime Bergunti, eas gratias, quas referre debeo, sed quas possum, refero de benignitate ac facillitate in me tua, & non protrita beneuolentia. Illud tamen accedet amori nostro, quòd hæc qualiacunque mea scripta in tuum decus, & mutuam beneuolẽtiam, & simul comprobatam exibunt. Sed hîc non, ut ab aliis seriem Cæsarum, & quasi per cohortes, sed miscellanea Numismatum, prout illa per interualla temporum mihi videre contigit, enarrata habebis, nec illa imaginibus suis ostentata à me nunc expectabis: quod scio à plerisque factitatum. Non enim id nos efficere valuimus, licet omni cura studuerimus: tũ inopia angustiaq; temporis: Tum periti artificis delineatorisq; carentia: Tum auaritia librariorum, & quorumdam nimia quadam scrupulositate, quorum erant nummi, sunt enim quidam plebei homines sic pecuniæ antiquæ, monetæq; Romanæ domi retinentissimi, & adeo superstitiosi, ut eam vix permittant lucem, instar Euclionis Plautini, aspicere: sunt aliij in hoc animo obdurati, qui etiam si ipsi antiquitatem ignorent, aliis quod explicet, nolint concedere. parum amicis fidentes, homines mehercules impuri & indigni, & qui mereantur, ut ipsis tam præclara veterum simulachra, tanquam nobilis rerum vetustarum memoria, & supellex antiqua literataq; auferantur, & melioribus donentur: cùm solùm hæc ad pompam & ostentationem quandam, non ad utilitatem illi habeant. quod si nobiles sint, ac illustri generosoq; animo præditi non committant, quin eorũ opera, & exhibita amicis huiusmodi moneta omnia antiquitatis monumenta breui non enucleentur, &

ut

ut tandem ad lucem perueniant. Ecquidnam est aliud Romanarum antiquitatum studiosissimos homines hoc thesauro fraudare, quàm sitiētes à uiuo flumine, ac liquido fonte, ne sitim sedent, deturbare ac depellere? Quidq; hoc aliud est, quàm celare gemmas in lutoq; habere inuolutas? & quid aliud tandē est, quàm ipsius priscæ uirtutis honores, ac maiestatē Romani Imperij in perpetuam obliuionem, Lethæaq; flumina demergere? Quis hos igitur appellet antiquitatis amatores? qui tantùm oculos, & illos illiteratos pascunt, non animū, non pectus erudiunt: qui tantùm admirantur, quod nesciunt: ueluti illi serui, qui nimis apud ueteres studiosè tabulas pictas, aut uasa Corynthia, aut quid simile arte elaboratum intuentur. Iam per Deum immortalem concedant alijs benignè, quod ipsi ignari usu nequeūt fungi, nec ingenio percipere, aut intellectu attingere. Hoc in præsentia uolui dixisse, non quod expostulē eos, qui hisce antiquis rebus abundant, ut illa alijs donent, sed ut saltē literatis hæc cōmoda præstet, & à doctioribus uelint sibi explicari, quæ ipsi nō intelligūt. Ne res huiusmodi cognitiōe dignæ apud se depereāt, quæ sibi alijsq; emolumento esse possunt. Tu autem interea illustris ac humaniss. Bergunti, hos meos labores qualescunque suscipere & amplecti nō dedignaberis, lætoq; uultu hæc à me enarrata numismata, ut iam fecisti, cùm illa iudicio tuo his elapsis mēsibus supposui, quæ etiā tuo iudicio tum cōprobata nomine tuo exire uolui, ut si quid habebūt censores, quod in his me reprehendāt, sciāt me sub tuis auspicijs hoc opus primùm edidisse: ideo me sub tuo clypeo protectū, illorū tela nō ualde formidaturū. Uale, uir omniū uirtutū singulare domicilium, & Parmæ decus ac splendor incōparabilis, & Constantium Landū toto eius uitæ tēpore præstāti tuæ uirtuti ac probitati addictissimū (ut facis) ama. Ticini 7. Cal. Iunij. M.D.LIX.

CONSTANTII LANDI, COMPLANI COMITIS, IN VETERUM NUMISMATUM ROMANORUM MISCELLANEA EXPLICATIONES.

IANI BIFRONTIS NUMISMA.

VIT apud me, iam sunt aliquot anni, nummus argenteus perantiquus, quem postea Alciato magno cum nonnullis aliis propè centum antiquissimis in sacculo fune argenteo adligato dono dedi, vbi ex altera parte fuit imago Iani Bifrontis cum hac inscriptione, IANVS BIFRONS. in altera verò fuit prora nauis, interpretabamur Alciatus & ego tunc ideo sic effictum fuisse numisma illud, quia Priscos Latinos, olim efferum genus, cùm pastoritiam vitã agerẽt, è fera agrestiq; vita, & legibus & omniũ rerum affluentia, quæ illuc terra, mariq; importabantur, à Iano, qui cultioris vitæ modum inuenit, excultos denotaret: vel quòd Ianus in Italiam nauigans à Saturno fuerit hospitio susceptus, quod & Plutarchus in problemate xxj. & xl. declarat, cùm huius nummi veteris signa exponit. & Herodianus lib. j. meminit, & Athenæus lib. xv. Dipnosophistôn cap. xix. & Leonicus Thomæus in lib. j. de varia historia, cap. lxxj. P. tamen Virgilius in viij. Æneidos aliter sensit. nempe Saturnum primum Latinis dedisse leges, ac indocile genus composuisse. Sed hîc præstat Virgilianos versus subscribere, vt rem omnem certius perspiciamus. Hunc itaque in modum canit Poëta,

Tum Rex Euandrus Romanæ conditor arcis,
Hæc nemora indigenæ Fauni, Nymphæq; tenebant,
Gensq; virûm truncis, & duro robore nata,
Queis neq; mos, neq; cultus erat, nec iungere tauros,
Aut componere opes nôrant, aut parcere parto:
Sed rami, atq; asper victu venatus alebat.
Primus ab æthereo venit Saturnus Olympo
Arma Iouis fugiens, & regnis exul ademptis.
Is genus indocile ac dispersum montibus altis

Composuit, legesq; dedit, Latiumq; vocari
Malluit, his quoniam latuisset tutus in oris,
Aureaq; (vt perhibent) illo sub rege fuere
Secula: sic placida populos in pace regebat,
Deterior donec paulatim ac decolor ætas,
Et belli rabies, & amor successit habendi. &c.

Sed ne quod de Iano diximus Alciatus & ego videatur omnino non verum, Glosularius quidam eo loco, vbi citauimus Virgilij carmina, scripsit in margine posuitq; hæc verba, Mirum cur Ianum præterierit, qui tamen ante Saturnum regnauit, & primus Italiam formauit legibus, & bonis institutis. Hactenus Glosularius. Sed idem Virgilius paulò pòst dicit Ianum Romam condidisse, & Saturnum his carminibus,

Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit vrbem:
Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.

De Iano etiam meminit Virgilius in vij. cùm Rex Latinus Oratores Æneæ intra tecta vocari iussit, vbi erant veterum auorum imagines, Sic enim inquit,

Quinetiam veterum effigies ex ordine auorum
Antiqua ex cedro, Italusq; paterq; Sabinus,
Vitisator curuam seruans sub imagine falcem
Saturnusq; senex, Ianiq; bifrontis imago,
Vestibulo adstabant, aliiq; ab origine reges,
Martia, qui ob patriam pugnando vulnera passi.
Multaq; præterea sacris in postibus arma.

Idem Virgil. in xij.

---Mare, Sydera iuro
Latonæq; genus duplex, Ianumq; bifrontem.

Meminit etiam idem in vij. vbi claudendis portis & patefaciendis eundem præponit,

Sunt geminæ belli portæ (sic nomine dicunt)
Relligione sacræ, & sæui formidine Martis.
Centum ærei claudunt vectes, æternaq; ferri
Robora, nec custos absistit limine Ianus.

Horat. ij. Epistol.

Claustraq; custodem pacis cohibentia Ianum.

Et Persius in j. Satyra,

O Iane à tergo, quem nulla ciconia pinsit.

Iani autem templum fuisse in medio foro ex aduerso Capitolij tradit Procopius, Erat, inquit, sacellum totum ex ære constitutum quadrata quadam dimensione, tantæq; amplitudinis, quanta integra Iani statua poterat ænea quinque pedalis capi. capite duntaxat bifrons, portæ vtriusque æneæ, quæ pacis tempore claudebantur, instante autem bello aperiebantur, vocabatúrq; Ianus geminus, fuit autem

autem prope equum Domitiani. Plinius lib. natural. histor. xxxiiij. cap. vij. ait, Ianus Geminus à Numa rege dicatus, qui pacis, bellíque argumento colitur, digitis ita figuratis, vt trecentorum quinquaginta quinque dierum nota, per significationem anni temporis, & æui se Deum indicaret. Herodianus dicto lib. primo, imaginem Iani bifrontem ideo sic effictam refert, quia ab eo incipit & in eundem desinit annus. Nunc afferre diuersas in Bifrontis Iani imaginem sententias operæpretium est, vt quæ potior fuerit arripi possit. Seruius grammaticus in xij. Æneid. ait, Romulum & Titum Tatium cùm in fœdera conuenirent, simulachrum duplicis frontis effecisse, quasi ad duorum populorum imaginem. Dictus est etiam geminus Ianus, quòd præterita & futura respicere existimaretur. Ouidius in Fastis meminit. Ast Alciatum audiamus, qui ita scribit in Emblematis. Prudentes, Problemat.

Iane bifrons, qui iam transacta futuraq; calles,
Quiq; retro sannas sicut & antè vides.
Tot te cur oculis, tot fingunt vultibus? an quòd
Circunspectum hominem forma fuisse docet.

Plutarchus autem in problemate, suprà nominato, scribit, eum fuisse Græcum Perrhæbum & in Italiam venisse, & linguam cum victu commutasse, Italósque agrestes ciuiles mores docuisse. Sed iam nunc Platonicorum sententiam afferamus, vt altius introspiciatur, plerunque esse diuina, quæ ad homines transferuntur à Poëtis. Ioannes igitur Picus ille Mirandulanus, vir diuinus, in commentario cantionis Hieronymi Beniuenij, ità de Iano Mystico profatur in lib. ij. materno quidem sermone, sed in hunc sensum à nobis Latinè reddito. Sciendum animas cælestes talem in se perfectionem habere (vt aiunt Platonici) vt simul satisfacere possint vtrique muneri, nempe proprium corpus regere ac administrare, nec ob hoc ab intellectuali contemplatione rerum superiorum recedere. Hæq; animæ à multis poëtis per Ianum bifrontem significatæ fuerunt. Quoniam oculatæ, veluti illæ in anteriori & posteriori parte, possunt & simul cernere intelligibilia, & sensibilibus prouidere. Verùm cæteræ animæ imperfectiores remanent, quæ oculos non habent, nisi in vna earundem parte. Quòd si se vertant cum illa eadem parte, in qua oculatum corpus habent, necesse est, quòd altera, quæ sine oculis extat, se vertat ad intellectum, & ità illæ priuantur rerum intellectualium visione. Similiter si ipsæ vertant oculos ad intellectum, amplius nequeunt corpori necessaria prouidere, coguntúrque eius curam relinquere. Hísque rationibus fit, vt illas animas, quæ propter curam corporis coguntur bona intellectus dimittere, diuina prouidentia easdem caducis corruptibilibúsque corporibus coniunxerit & alligauerit, vt ab his solutæ possint breui tempore (si per eas non stet) ad intellectualem propriam felicitatem reuerti, &

cæteras ànimas, quæ corporis pondere non impediuntur ab intellectuali bono, ipsa eadem prouidentia æternis & incorruptibilibus corporibus adnexuit, ac copulauit. Cælestes igitur animæ, quæ à poëtis per Ianum denominantur ac designantur, veluti illæ, quæ temporis principium sunt, præ existente motu, oculos habent, quibus idealem pulchritudinem in intellectu aspicere possunt, quam continuò amant. Aliósque oculos habent, quibus inferiora & sensibilia cognoscant, non amandi, aut cupiendi gratia eorum formam quàmpulcherrimam, sed vt illis eam formam, quam intellectualem posſident, quæ cæteris formis formosior ac superior est, communicent, eandémque formam cælestem inferioribus participent. Animæ nostræ priusquàm corpori alligatæ & iunctæ sint, eodem modo se habent, vt illæ Bifrontes nempè duas facies habentes. Quoniam (vt à Platone in Phædro dicitur) quælibet anima (& de quacunque anima rationali, & in sua natura constituta intelligendum est) totius vniuersi corporalis curam habet. Itaque animæ nostræ habent duas facies priusquàm in hoc corpus humanum spargantur, scilicet vt & posſint simul res intellectuales intueri, cælestiúmque ordinem contemplantes imitari eum vitæ modo atque constantia, & sensibilibus prouidere, & terras tueri. Verùm cùm in corpus descendunt, suntq; in his inclusæ compagibus corporis, non secus illis accidit, ac si in medio sectæ essent, ex duabus faciebus altera tantùm illis superesset, & ideò quotienscunque illam vnam faciem, quæ illis sola remansit, ad formam sensibilem vergunt, alterius visione priuantur. Hincq; exoritur quod nullus vtrunque Amorem posſidere simul potest, &, quem vulgarem vocant, & illum, quem cælestem dicimus, & ideò Zoroaster nos ad supernorum pulchritudinem exhortans ità exclamat, Extolle oculos sursum ac in cælum aciem pupillarum tuarum dirige. quod etiam Vates diuinus Dauides obseruauit, cùm cecinit illud carmen, Leuaui oculos meos in cælum, & in montem, vnde auxilium mihi, harúmque rerum omnium, quas diximus de animis, illa certa testimonia adduci posſunt. Quod multi ab eadem causa, quæ eos rapuit ad idealem formam ac intellectualem contemplationem, oculis corporalibus, quibus sensibilis pulchritudo cognoscitur, fuerunt excæcati, & corporis luminibus priuati. Hoc figmentum Tyresiæ designat à Callimacho carminibus decantatum. Qui cùm vidisset nudam Palladа, quæ nil aliud significat, quàm illam idealem formam, ex qua emanat omnis sapientia pura ac sincera, & non induta, aut ab vlla materia velata, statim cæcus est effectus, & ab eadem Pallade propheta & vates factus. Itaque illa, quæ eidem clausit oculos corporis, eadem oculos intellectus illi aperuit, quibus non minus futura, quàm præsentia cernere ac cognoscere poterat (cuius rei argumentum ego adolescens, ac penè puer in carmen aliquando conieci,

ieci, ac composui, rem etiam mysticè exponens) Homerus ab vmbra Achillis afflatus fuit, illo furore poëtico, qui in se omnem intellectualem contemplationem continet, oculis corporis etiam ipse fuit captus. Paulus, etiam electionis vas dictus, non prius mente elatus, ad tertium cælum raptus fuit, quàm à visione ac rerum diuinarum cognitione eius oculi rebus sensibilibus cæci effecti sunt, de quo raptu forsan aliquando loquemur, (tu tamen de eo interim lege Marsilium Ficinum in Epistolis.) & hæc quidem Ioannis Pici materno sermone scripta, totidem verbis in Latinum vertimus vtcunque, tamen extempore. De Iano hic libet mihi nonnulla haud protrita subscribere, quæ nec Giraldus attigit, in suis de diis gentium, cùm de Iano Deo loquutus est. Apud quem omnia, quæ ad templa Iani, & sacrificia & cognomina, pertinent legere poterit studiosus lector, nunc hæc à me accipiat. Ianus Noe ex Iaphete nepos fuit, si Iosippo libro j. capite xj. credimus, traditúmque exstat in Bibliis, vel Saturni & Eleuteriæ Latini generis puella filius, vt lib. phoenomenon iij. Critolaus refert, sed verisimile est Hebræum illum ἰωυαρ multis seculis ante Latinum vixisse, primúmque vini vsum in Italia induxisse, vnde & Ianus dictus sit, quod ιαἰμ vinum Hebræorum sermone dicatur. Plutarchus certè in problematis, vt superius annotaui, gente Perrhæbum fuisse attestatur. Berosus autem, grauissimæ authoritatis vir, Noe ipsum eundem & Ianum esse scribit, ductus præsertim nominis argumento quod vitisatorem significat. Huic Iano regi ex Iubale, vel, vt Iosippus mauult, nepote pronepos, Subres fuit, qui Mediolanum condidit, vt est author Alciatus noster in lib. j. suæ historiæ Patriæ, quam adhuc penè puer composuit. quam Franciscus Alciatus, eius hæres benemeritus, vt legere possem, mihi benignè concessit, quam & breui editurum in lucémque missurum speramus, cùm hæc historia huiusmodi sit, vt cum elegantia & eruditione veterum historicorum certet. Hic sciens prætereo, quæ de nummulis cum bifronte Iano & nauicula, qui à pueris solerent iactari in sublime narrat Macrobius & Alexander ab Alexand. lib. iij. Genial. dierum, cap. xxj. & quemadmodum Nauium, coronarum, nécnon pontium, primus inuentor fuerit, quod testatus est Dracon Corcyrensis, vt Athenæus lib. xv. Dipnosophistôn cap. xix. refert. Sed de Iano hæc satis & super &c.

AENEAE, PARENTEM GESTANTIS, PIETAS.

PIETATIS apud veteres plura signa extitisse testis est antiquitas, quæ partim in Deos, partim in patriam, partim etiam in parentes relata leguntur: nullibi tamen expressius, quàm in nummis argenteis veterum conspiciuntur. quod his proximis diebus mihi contigit oculis perspicere. Cùm ad me huiusmodi numisma argenteum quidē, sed & vetus, quod seculum Romanorū priscum redolet, Angelus Arcellus Placentinus, adolescēs clarissimus, attulisset, ibi enim in priori orbe efficta pietatis fuit effigies, in nodum cōplicatis post ceruicē comis, forma muliebri. in altero verò orbe, imago Æneæ, qui ceruici impositum patrem Anchisen gestabat: & in manibus Deos penates, cum hac epigraphe, CAESAR. de pietate Dea in præsentia non est quod verba faciam. mihi satis sit his, qui hæc legere cupierint, locos scriptorum ostendisse, ne hîc multa de pietate, quæ dici à me possent, aliena congeram. Martianus lib. Topographiæ Romæ iij. cap. xij. & lib. v. cap. v. & Lilius Giraldus libro de Diis gentium, Syntagmate. j. & Plinius lib. vij. cap. xxxvj. & Valerius Maximus lib. v. cap. iiij. & v. & vj. meminerunt. hîc ego tantum cùm de Numismatis agam, vice scriptorum, numismata proferam, & eorum inscriptiones. & cum Poëtis res nostra, hoc in numismate explicando tantùm habebitur. Virgil. igitur lib. j. Æneidos, cùm progeniem Cæsarum antiquam & à Troianis originem habuisse narrasset, futuros Cæsares connumerat, qui toti orbi dominaturi essent: vbi illa carmina subiicit,

Nascetur pulchra Troianus origine Cæsar.
Imperium Oceano, famam qui terminet astris,
Iulius, à magno demissum nomen Iulo, &c.

Sed ad quid hos versus hoc loco inseruimus? nempe vt lector studiosus antiquitatis sciat Cæsarem Iulium, vel Augustum in honorem patris hoc tale numisma cudi mandasse. ideo literæ positæ, CAESAR. gentem enim Iuliam pro indubitato creditur ab Iulo Æneæ filio manasse, qui Lauinio relicto Albam longam condidit, in qua & regnauit, vt & Liuius lib. j. dec. j. hinc Tibullus,

Albaq; ab Ascanio condita longa duce.

De Cæsare sic Velleius Paterculus posteriore lib. narrat. Secutus est deinde consulatus C. Cæsaris, qui scribenti manum iniicit, & quamlibet festinantem, in se morari cogit. hic nobilissima Iuliorum genitus

genitus familia, & quod inter omnes antiquiſsimos conſtabat, ab Anchiſe ac Venere deducens genus, forma omnium ciuium excellentiſsimus, animo ſuper humanam & naturam & fidem euectus, magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, patientia periculorum, Magno illi Alexandro, ſed ſobrio, neque iracundo ſimillimus, quî denique ſemper & ſomno, & cibo in vitam, non in voluptatem vterentur, & reliqua. Appianus Alexand. idem libro ſecundo bellorum ciuilium in fine. Sed quid notiora hîc recenſeo de C. Iulio Cæſare? cùm huius penè omnis antiquitas in libris geſta, mores, vitam, originem retulerit. Quin potius alteram imaginem explicemus? Imago eſt in numiſmatis poſteriore circulo, Æneæ patrem Anchiſem geſtantis, de quo Virgil. in ij. Æneidos ſic,

Ergo age chare pater ceruici imponere noſtræ
Ipſe ſubibo humeris, nec me labor iſte grauabit.

Et paulò pòſt,

Tu genitor cape ſacra manu, patrioſq; penates,
Me bello è tanto digreſſum, & cæde recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero.
Hæc fatus, latos humeros, ſubiectaq; colla
Veſte ſuper, fuluiq; inſternor pelle leonis,
Succedoq; oneri, dextræ ſe paruus Iulus
Implicuit, ſequiturq; patrem non paſſibus æquis.

Quid hoc loco his verſibus ſignificantius, atque ad numiſma vetuſtum explicandum aptius? vides hîc rem ob oculos poni, non ſcribi. Sed quid moror? quin & aliorum poëtarum tantam pietatem nati, in parentem efferentium ſubſcribam carmina? & quidem apud Græcos ſcriptores & poëtas mentio eſt libro Græcorum epigrammatum primo, ΕΙΣ ΦΙΛΟΣΤΟΡΓΙΑΝ. ΑΔΗΛΟΝ.

Εκ πυρὸς ἰλιακοῦ, δορά τωρ μέσορ ἥρπασεμ ἥρως
Αινέιας. ὅσιορ παιδὶ βάρος πατέρα,
Εκλαγε δ᾽ ἀργέιοις μὴ ψαύετε. μικρὸμ ἐς ἄρη
Κέρδος ὁ γηραλέος, τῷ δὲ φέροντι, μέγα.

Hoc autem epigramma tranſtulit Marullus Tarchoniata Cõſtantinopolitanus Poëta ſic lib. iij. Epigrammatum.

Cùm ferret medios proles Cytheræa per hoſtes
Impoſiti collo languida membra patris,
Parcite, ait, Danai, leuis eſt ſene gloria rapto.
At non erepto gloria patre leuis.

C. Vrſus Vellius ſic tranſtulit.

Iliaco Aeneas igni per tela, per hoſtes,
Eripuit, nati pondera ſancta, patrem,
Atq; ait hæc Graijs, Huic parcite, parua duello
Hic, mihi geſtanti præda ſed ampla pater.

Alciatus autem omnium felicissimè sic vertit, ac expressit in Emblematis. Pietas filiorum in patrem.

Per medios hostes patriæ, cùm ferret ab igne,
Aeneas humeris dulce parentis onus.
Parcite (dicebat) vobis sene adorea, rapto
Nulla erit, erepto sed patre summa mihi.

Sed iam yncerí Sannazarij cultissimum Epigramma in gemmam suam afferamus, in qua constat fuisse sculptum Ænæam Anchisen patrem & Ascanium gerentem, quam gemmam è ruinis Sinuesse ciuitatis erutam ità ille celebrat lib. j. Epigrammatum.

Hæc, mihi quæ roseos iussit sordere hiacynthos,
Et nitet articulis vnica gemma meis,
Cuius in exiguo ductor stat Troicus orbe,
Anchisesq; senex, Ascaniusq; puer.
Quis credat? veteres inter neglecta ruinas,
Et vili latuit semisepulta solo.
Tu tamen obrueras, nec te Sinuessa pudebat
Hoc decus heu terris occuluisse tuis.
Scilicet Aeneam, natumq;, patremq; gerentem,
Ignibus ereptos obruéresq; Deos?
Parcere debueras, cui iam pia flamma pepercit,
Nec te tam turpi dedecorare nota.
Et dubitem Belgasq; feros, rigidosq; Britannos
Hac comite ignotos & penetrare sinus?
Hæc est Iliacos pietas spectata per igneis,
Cùm verita est profugos lædere flamma Deos.

Nunc ad ea numismata, quæ pietatem præseferunt deueniamus. In Nummo argenteo Otacillæ Seueræ Augustæ, vbi eius extat imago, hæc sunt verba in primo orbe, OTACIL. SEVERA AVG. in altero autem orbe extat pietatis imago ita expressa, vt manum habeat expansam, læua pallam in vrnam sustollat, cum hac inscriptione, PIETATI AVGVSTAE. manum autem habere passam adorationis apud veteres signum erat, vt apud poëtas, & alios scriptores est legere. Hinc Virg. iij. Æneid. cùm Anchises Dijs vota facit ait,

Et pater Anchises passis de littore palmis,
Numina magna vocat, meritosq; indicit honores.

Manum autem protendere, seu tollere signum victoriæ fuit, vt etiam Plato in secundo de legibus auctor est. pacis petendæ etiam indicium fuit, vt Alexand. in Genialibus lib. iiij. cap. vlti. in fine narrat. In alio numismate æreo, de quo etiam in Iulij Cæsaris numismate mentionem feci, insignia sunt Pietatis. in anteriori parte imago est Maximi Pupieni his notis, MAXIMVS CAES. GERM. in posteriori autem est vasculum libationis aptum seu infundibulum & patera, cũ lituo aspersorio, & lucernula. inscriptio est PIETAS AVG. & hæc

& hæc quidem in Deos est pietas. sed & in T. Ælij Cæsaris nummo simulachrum est vtraq; manu passa, ara adposita cum inscriptione, PIETAS. In Hadriani Aug. nummo idem simulachrum eodem habitu, ab cuius vno latere ciconia adsistit, ab altero ara est corymbis ornata his notis, PIETAS AVG. In nummo diuæ Augustæ Faustinæ simulachrũ est, quod læua pallam sustẽtat, altera in ignem, qui de pulcherrimè facta ara promicat, libamina porricit, cũ inscriptione, PIETAS. est & ara posita ante signum, in cuius manu patera est libationi parata in nummo Lucillæ, inscriptio, PIETAS. & ex his quidem multa à Pierio Valeriano in Hieroglyphicis tradũtur. tum de ciconia, quæ Pietatem seu gratiarum actionẽ filiorum in parẽtes designat. cuius sensus à prudenti viro Alciato in emblematis exprimitur, & à Budæo viro vndecunq; doctisimo dictu relatũ extat in annotationibus in pandectas. Hinc pietatis cultrix. hic plura alia de Pietate congererẽ, ni superuacuũ fore existimarem. Illud hic tantùm afferam, apud veteres in sceptris regiis ità expressam fuisse pietatẽ, vt impietati anteferretur, caput ciconiæ in summa Hippopotami, cruris parte statuebãt id indicãtes, vt pietatẽ amplexari deberemus impietatẽ verò aspernari, vel, vt ait Budæus, significare volentes iustitiæ obnoxiã esse violentiã. cuius iustitiæ est symbolon ciconia. Hippopotamus verò Nili equus, animal improbisimũ est. Sceptrum autẽ, quod ità exprimi solere supra dixi, adhuc extat signũ vetus in venerandæ vetustatis ahenea tabula Petri Bembi Cardinalis, quẽ superioribus annis, cùm Patauij agerem studiorũ philosophicorum causa ostendit mihi simul & Federico Granuellæ adolescenti literato, ac nobilisimo Torquatus Bembus Petri filius, cùm alia multa antiquitatis signa ac opera, præcipuè libros Virgilium & Petrarcham manu scriptos nobis admirantibus idẽ benignisimè vidẽda permisisset. Illud & hìc non omittam. In quibusdam nummis Antonini Pij Augusti signum esse Aeneæ patrem in humeris gestãtis, quem nummũ ille cudi iusserit, vt Pietatem in socerum eius à se habitam ostentaret, ille enim languidum socerum humeris sublatum in senatu, vel quo opus fuisset Pij Aeneæ instar ferebat. Sed & aliud numisma argenteum memini me vidisse, in quo cuiusdam imago fuerat, qui patrem gestabat, non tamen eo modo vel more, quo Æneas, & Antoninus; sed alio modo, nam in humero tantum vno sessitabat, qui portabatur pedibus ad imum prominentibus. Sed & Pietas nostra à patribus sanctis accepit, suscepitq; illum magnum heroëm instar gigantis & inter diuos retulit Christophorum inter erumnas nempè huius mundi maria sulcantem, & vadentem, vt Pietatis in Christum illius diui nobis remaneret Hieroglyphicum, ac exemplum. de quo sic cecinit in Hymnis suis Vida Cremonẽsis poëta illustris,

Christophore, infixum quòd eum vsq; in corde gerebas,
Pictores Christum dant tibi ferre humeris.

Quem gestans quoniam multa es perpessus amara,
Te pedibus faciunt ire per alta mari.
Id quia non poteras, nisi vasti corporis vsu,
Dant membra, immanis quanta gigantis erant,
Vt te non capiant, quamuis ingentia, templa,
Cogeris & rigidas sub Ioue ferre Hyemes.
Omnia quòd victor superasti dura, virentem
Dant manibus palmam, qua regis altus iter.
Quod potis, ars tibi dat, nequeat cùm fingere vera.
Accipe cuncta bono tu bonus ista animo.

Sed vt & ego in præsentia aliquid de penatibus Dijs post multos, dicam: cùm hinc detur occasio, pauca subijciam, deinde authores citabo omnes, qui de his mentionem fecerunt. Penates dicti sunt veteribus Dij domestici, secundum alios Dij patrij & vrbani, & Dij vrbis tutelares, penates quasi penes nos nati, nec longè à vita nostra remoti, sed qui nobis penitus insident. vt Cicero de natura Deorum lib. ij. Mirum est, quòd de Dijs penatibus Val. Max. refert lib. j. cap. viij. de miraculis. Penates Deos Aeneam Troia aduectos Lauinij collocasse, inde ab Ascanio filio eius Albam, quam ipse condiderat, tralatos pristinum sacrarium repetisse. & quia id humana manu factum existimari poterat, relatos Albam voluntatem suam altero transitu significasse. Illud sciendum penatium nec eorum numerum nec eorum nomina sciri secundum Varronem. & licet alij alia dixerint, adhuc tamen incertum est qui fuerint. De figura autem & forma ita proditum est à Timęo historico, eos lituos ferreos, & æreos & Troianum vas quoddam fictile fuisse, eáque in occultis, & reconditis Lauini iacuisse sacra. & in nummo nostro quidem est pusilla imago cum scuto & peilo trigono Iactum quidem illum fuisse palladium cœlo lapsum breue auguror, quod filia Palantis, cùm Dardano in Arcadia nuberet, dotis nomine numen attulerit, & cum huiusmodi scuto simulachra magnorum deorum hoc est penatium. sunt, qui etiam hos penates Deos patrios vocent, vt Virgilius,

Dij patrij seruate domum, seruate nepotem,
Vestrum hoc augurium vestroq; in numine Troia est.

Sed Plutarchus in problematis illum deum, in cuius tutela esset vrbs, ait nefas fuisse nominari. hinc euocationes penatium fiebāt ab hostibus teste Macrobio lib. iij. Saturnalium, capite viij. de quibus Virgil. lib. ij. Æneidos,

Excessêre omnes adytis, arisq; relictis,
Dij, quibus imperium hoc steterat.

De his mentio est in l. sacra. ff. de rerum diuisione apud iurisconsultos. Plinius libro xxviij. cap. ij. meminit. Æneas apud Virgilium socios penates vocat initio lib. iij.

---Feror exul in altum

Cum

Cum socijs natoq́; penatibus, & magnis Dijs.

Et Paulò pòst,

Hospitium antiquum Troiæ, socijq́; penates,

Æneas etiam apud Didonem iactat se Deos penates eripuisse à flammis Troianis. ideo illum Virgilius sic in primo Æneid. loquentem inducit,

Sum pius Aeneas raptos qui ex hoste penates
Classe veho mecum, fama super æthera notus
Italiam quæro patriam, & genus ab Ioue summo.

Sed iam, ne plura aggregem hoc loco, quàm par sit, authores, qui de dijs penatibus fusius loquuti sunt, subijciam, vt qui voluerit totam rem cognoscere, certos locos adire possit. Lilius igitur, Giraddus noster, Syntagmate xv. plenius de penatibus, meminit in libro de Dijs gentium, & Pierus Valerianus, in Hieroglyphicis lib. xlij. vbi de hasta disserit. meminit & Martianus lib ij. cap. 4. & xviij. Topographiæ Romæ. & Alexander ab Alexandro libro quinto capite duodecimo dierum Genialium, & libro sexto capite quarto. Hic post scriptam historiam de Aenea patrem Anchisen gestante superpondij vice licebit in gratiam amicitiæ & beneuolentiæ & affinitatis, qua cum illustri adolescente & clara indole prædito Ludouico Tuisco, Comite, constringor, illud addidisse postquam ille benignitate vsus perrara, ad me misit Roma duo antiquissima argentea numismata, alterum mehercle Aeneæ pietatem in patrem præseferens, alterum Domitiani in tergo ancoram nauis ostentans. quæquidem numismata ideo mihi chariora sunt, quòd gratioso muneri, nobilitatique conuenientia nostræ, in perpetuam vtriusque nostri memoriam conseruantur. Cùm & amicitiæ Romanæ, & virtutis clarissimi nobilissimíque viri Iulij Vrsini antiquitatum Romanarum peritissimi splendore famâque non modicum commouear attractus, qui, vt ex scriptis literis eiusdem ad Ludouicum Comitem Tuiscum & à Ludouico ad me missis constitit, extare. Narrat etiam vetus Numisma æreum Romæ apud Alexandrum Coruinum doctissimum ac celeberrimum virum, in cuius postremo orbe cernatur Aeneas patrem suum Anchisem gestans cum Iulio patrem subsequente, & cum Lupa Romulo puero lac præbente. sicut & illud apud eundem Coruinum extare Iulius idem Vrsinus scripsit, nempè in numismate, Antinoi præter verba, Αντίνοος ἥρως in altera numi parte legi, ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑ. & de his satis &c.

ANTIOCHI SOTERIS

SALVS.

N argenteis Antiochi numiſmatibus, illis quidem vetuſtis vidimus, Antiochi ipſius imaginem, ſignúmque ex altera parte huiuſmodi, cum his notis, erat triplex Triangulus inter ſe quinquelinearis, in quo ὑγίεια erat inſcriptum, &, SALVS. quod etiam Lucianus Samoſatenſis de compellationis errore notauit. τριπλοῦν τρίγωνον διαλλήλων τὸ πεντάγραμμον, quod eſt idem quòd Triangulus Triplex inter ſe quinquelinearis, hoc autem Symbolum Græcè πεντάγωνον, dicitur. verba autem illa ὑγίεια, ſalutem, ſeu ſanitatem deſignant. Figuræ autem, quæ in moneta Antiochi fuit, hanc cauſam exſtitiſſe ferunt. Antiochus, qui Soter cognominatus fuit, cùm aduerſus Galathas, viros ferociſsimos, pugnaturus esſet, dubiáque eſſet futura victoria, ſimulauit ſibi in ſomno apparuiſſe Alexandrum Magnum, qui militibus, pro teſſera bellica, ſignum ſanitatis aliquod proponere admoneret, ſicque victoria contra Galathas potiturum, hócque finxiſſe Antiochum ferunt, vt ipſe animos militum erigeret, qui videbantur deſtituti, inuitíque commiſſuri pugnam. Hanc rem ſcio à multis ſcriptoribus narratam, & in primis à Ioanne Rheuclino, cognomento Capnione, in libro iij. de Arte Cabaliſtica, prope finem, vbi tractat de ſignaculis, ac ſigillis ad ſanitatem, & ſalutem pertinentibus. Quo loco aſſerit à ſe viſam Anthiochi monetam argenteam, ſymbolo pentagoni percuſſam, hócque volui dixiſſe, ne, forte quis putaret, hoc à me fictum. Cælius Calcagninus lib.3.epiſtolicarum quæſtionum, & Lilius Gregorius Giraldus noſter libro de Dijs Gentilium, ſyntagmate.j. de hac re meminerunt. & ego ſuperiore anno epiſtolam huius argumenti, cùm eſſem Patauij, ad Vincentium Catum Vicentinum adoleſcentem, optimè inſtitutum bonis literis, ſcripſi: cùm quidem ille perturbata eſſet valetudine. Sed ne in præſentia obmittatur expoſitio non trita de ſalute, quæ in nummo Antiochi fuit, nonnulla hîc ſubſcribam. SALVS, olim pro dea habita à Romanis in hunc modum pingebatur, Mulieris forma in ſolio ſedentis pateram tenentis, penes quam ara erat, aræ anguis inuolutus, caput attollens: Et hæc quidem Salutis vera imago, quòd autem ſit in manu patera illud puto ſatis notum ex Virgiliano verſu libro v.

cùm

cùm Æneas celebrat ſacra Anchiſæ parenti, atque ei parentat. Nam cùm è tumulo Anchiſæ anguis exiſſet, reſtaurauit Aeneas etiam atque etiam honores inceptos, atque vt ait Poëta,

Vinaq; fundebat pateris animamq; vocabat
Anchiſæ.

Vina etenim cuiuſcunque ſacrificij potiſsima pars ſunt, aiúntque auctores Galenus lib.xj. de ſimplicium pharmacor. poteſtate. & alij, quod à Cælio Rhodigino lect.antiq. lib. vj. cap. xvj. relatum extat, Angues ſeu viperas plurimùm vino delectari. Iuuenalis hoc etiam innuiſſe videtur vj.Satyra,

– Nam ſic tanquam alta in dolia longus
Deciderit ſerpens, bibit, & vomit.

Quòd aræ inuolutus ſit anguis, pro Æſculapio deo habito id factum putauerim, cùm Valerius Maxim.libro j. capit. de miraculis, referat Romanos ob ingentem peſtilentiam Romæ natam ad Epidaurios miſiſſe vt in Vrbem Æſculapius accerſeretur, cùm ex Sybillinis libris inſpectis id eſſet animaduerſum, peſtem ob hoc ceſſaturam. refértque idem Val. Epidaurios pro Æſculapio anguem veneratos fuiſſe, qui poſtea in ædem Æſculapij prolapſus ſit. Hanc rem Alciatus noſter in eleganti emblemate, Salus Publica carminibus hiſce depinxit, ad Ambroſianum anguem alludens, qui Mediolani extat in columna marmorea in æde diui Ambroſij,

Phœbigena erectis Epidaurius inſidet aris,
Mitis, & immani conditur angue Deus.
Accurunt ægri, veniatque ſalutifer orant.
Annuit, atque ratas efficit ille preces.

In Fauſtinæ Auguſtæ numiſmate æreo, quod Ioſephus Bentius, Nouocomenſis, amicus meus mihi dono dedit, erat mulier ſedens, quæ pateram angui in arula porrigebat, cum his notis, SALVTI AVGVSTAE. S. C. Publius Ouidius in xv. Transformationum, propè finem, Æſculapium ita inducit loquentem, vt ſalutiferum Deum cognoſcant,

Pone metus, veniam, ſimulachráque noſtra relinquam,
Hunc modo ſerpentem, baculum qui nexibus ambit
Proſpice, & vsque nota, viſum vt cognoſcere poſsis.

Hinc ſapientiores Cabaliſtæ figuram Crucis ad lignum ænei ſerpentis in deſerto erectum referre volunt, licet valdè ſilenter & occultè, idque per æqualitatem numeri. Horum nanque צבם. ideſt, crucis, & צע. ideſt, ligni caracteres vtrinque centum & quinquaginta ſymboliſſant, quare facilis de altero ad alterū fit tranſitus, de cruce ad lignum, & de ligno ad crucem. poſtquàm hîc de ſalute loquimur, de Hercile quædam placet ſubdere. Scien-

dum eſt, quòd Thaſsij Herculem, Saluatorem nominârunt, & Monetæ publicæ inſcripſerunt Sic, ἡρακλέους σωτῆρος θασίων, id eſt Herculis Saluatoris Thaſsiorum. Huiuſcemodi numum argenteum, priſcè percuſſum, ego aliquando vidi, vtq́ue ſoleo erga res antiquiſsimas incredibili voluptate his meis digitis verti legens, ac reuerti. ſed cùm tot apud veteres fuerint, qui ſalutem mortalibus traderent, nullus tamen vniuerſo orbi præter IESVM CHRISTVM, qui Salus vera eſt credentium animarum, polliceri aut inferre ſanitatem, & ſalutem potuit. Extollant Epidaurij ſuum Æſculapium. Iactent Curtium & Decios Romani, Taſsij Herculem ſuum pro Deo habeant, Ægyptij ſuum Ptolemæum, Apímque ſuum in templis venerentur, Siculi etiam Verrem ſuum publica ſtatua in Syracuſis σωτῆρα inſcribant, vt in 4. Verrina Cicero atteſtatur. nos qui nomen Chriſti, & characterem in fronte ſignatum gerimus, IESVM CHRISTVM ſaluatorem noſtrum adoremus, amemus, illúmque imitemur, illum colamus, illi ſoli gratias habeamus, quòd nos ex ægris ſanos reddat, quòd nos ab illo angue, qui miſeras, ac credulas olim gentes decipiebat, liberauerit. quódque nobis benefacientibus, ac illius præcepta ſeruantibus, ſit cæleſtem ſedem donaturus, propter eius ſolam bonitatem, non quòd nos patriam diuinam mereamur. Omnia igitur bona à Deo Ieſu Chriſto ſolùm emanare, mala autem à nobisipſis prouenire pro certo habeamus: vera nanque ſalus eſt ſempiterna & permanens, quæ in Deo Ieſu Chriſto eſt, & ab eo tribuitur. Quod etiam Ariſtoteles videtur ſenſiſſe in libro de mundo ad Alexandrum, cùm ait, Ex Deo, & per Deum nobis omnia conſiſtunt, nulláque natura per ſe ſufficiens eſt, carens illa, quæ ex eo eſt, ſalute. Dein adiungit, τῆγε οὐσία, σωτὴρ μὲν γὰρ ὄντως ἁπάντων ἐστίν, hoc eſt, cunctorum, quæ rerum Natura complectitur, conſeruator eſt Deus. Quin & diuinus Plato in Timæo, ſeu de Natura, ita Deum loquentem inducit, ad cæteros diuos, Dij Deorum, quorum opifex ego, & pater ſum hæc attendite, Quæ à me facta ſunt, me ita volente indiſſolubilia ſunt: omne ſiquidem quod vinctum eſt, ſolui poteſt. ſed mali eſt, quod pulchrè compoſitum eſt, ſeque habet bene, velle diſſoluere. &cætera. Conſtat igitur ex Peripateticis, & Platone ipſo, ſola voluntate Dei permanentiam concedi rebus quibuſlibet, pro captu ſuo, háncque veram ſalutem eſſe, quæ tantùm in Chriſto inuenta eſt, qui ex permanentia ſolus vniuerſum mundum factus homo, in veram ſanitatem reduxit, & quidem verbum ſaluari pronunciamus à læſione ſeruati, vt res tranquillè permaneant. Quam ſententiam vnanimi conſenſu Græcorum legati anno ab hinc M. cccc. xxxviij. in vniuerſali concilio Baſilienſi quadam Græca habita

perilluſt

perillustri oratione, hunc in modum exposuerunt Græcè illi quidem, sed in hunc sensum. Ipsum autem SALVARE, & SALVARI, & ipsa SALVS simpliciter nihil aliud apud Græcos, & in nostra vult lingua, quàm parmanere & esse. Hactenus illi, Et quidem rectè, nam cùm sint homines morti obnoxij, vtque immortales sint, diuinæ voluptati obtemperant, seque ei reddunt similes. Illi mehercule, salutem dicuntur consequuti. Et is, qui eis impertitur æternam beatudinem, Saluator quidem dicendus est. Quod vocabulum, qui post Ciceronem fuerunt vsu cæperunt, illud quidem inauditum, sed quod tamen ab Christi cultoribus dici possit Latinè, & sanè omnis alia salus, quæ à Christo Iesu non sit, non propria, sed imaginaria nominanda est. Salutem nostram igitur Iesum Christum fuisse, & esse, & futurum esse fateamur, qui lignum Crucis ascendens, morte sua, nos homines ab inferis redemit. Quod autem spectat ad verbum illud Græcum, quod in moneta Antiochi fuit, ΗΥΓΙΑ, sciendum est sanitatem significare, & Hygiæ quidem Aesculapij non vnica fuit filia, quæ etiam alias sorores habuerit, Panacen, Aeglen, & Iaso. Huius autem Hygiæ memoriàm adhuc Stylobates elegantissimi quadratarij manu fabrefactus ostendit, qui pro foribus Triuultiorum adstat Mediolani, & quem Caium Leonatem libertum, rei diuinæ addictum, Aesculapio & eius filiæ Hygiæ dedicasse inscriptio indicat. Quam eò libentius hoc loco subscribere volui, propterea quòd in elogijs suis & in lib. 3. suæ historiæ patriæ, Præclarissimus Alciatus noster eam posuit, quæ quidem elogia & historiam librorum quatuor nondum edita. Speramus tamen nos Franciscum Alciatum eius & virtutum & facultatum hæredem benemeritum, & Iurisconsultum elegantissimum breui in lucem missurum. Huiusmodi igitur inscriptio fuit in eo stylobate.

ÆSCVLAPIO ET HYGIÆ SACRVM: C. OPPIVS C. L. LEONAS
VI. VIR. ET AVG. HONORATVS IN TRIBV CL PATRVM ET
LIBERVM CLIENTIVM. ET ADCENSVS. PATRONISANCTISSIMIS COMMVNICIPIBVS SVIS
D. D. QVORVM DEDICATIONE SINGVLIS DECVRIONIBVS XII
XIII AVGVSTALIBVS ET COLONIS CENAM DEDIT.

L DDD.

Hic postquàm in Æsculapij mentionem incidimus, libet quædam

non

non protrita referre, vt quomodo Pythagoras Æſculapio gallum nos debere præceperit legentes ſciant, Cùm Lactantius diuinarum inſtitutionum libro ſubſannans Deos gentium, quid ſit gallum Æſculapio nutrire ſeu debere non videatur intellexiſſe, quod Cælius Rodiginus libro lec. antiq. xvi. cap. xij. comminiſcitur in Lactantium inuehens. Sed ante hunc Cælium, Ioannes Rheuclinus cognomento Capnio libro 2. de arte Cabaliſtica in Lactantium fuerat ſtomachatus. & Ioannes Picus Mirandulanus, Phœnix illa totius rei literariæ, ante hos omnes in ſua quadam elegantiſsima oratione ſymbolum Pythagoræ exponens præmeditatus fuerat. quod ſymbolum etiam à Lylio Gregorio Giraldo noſtro in libello ſymbolorum Pythagoræ variè explicatur. ſed hic Iohannis Pici, & Rheuclini ſententiam altiorem operepretium eſt ſubdere. Voluit igitur Pythagoras admonere hoc ſymbolo nos, vt gallum nutriremus, hoc eſt, vt diuinam animæ noſtræ partem diuinarum rerum cognitione, quaſi ſolido cibo, & cæleſti ambroſia paſceremus. Hunc gallum moriens Socrates, vt eſt apud Platonem in Phedone, cùm animi ſui diuinitati maioris mundi copulaturum ſe ſperaret, Æſculapio, ideſt, animarum medico, iam extra omne morbi diſcrimen poſitus, ſe debere dixit, & meo iudicio non ſine cauſa. Nam Æſculapius à veteribus dictus eſt iubilatio Apollinis & victoria, & triumphus, qui Pæan appellatur, eò quòd Pæan ceſſationem & quietem poſt liberationem nominauit. Quam aptè igitur apud Platonem, Apollini, ideſt primo parenti ac incorporeo Soli, & æternæ vitæ diſpenſatori, Socrates moriturus animum tranquillè & cum lætitiæ iubilo, & pæane reddidit: cùm in Æſculapio veneratus eſt Apollinem, hoc eſt Solem vitæ datorem, dignum ratus cuique optimo officium eſſe, vt ſuperato huius mundi Pythone cum per mortem celerrimè ad veram vitam iter capeſcitur, Æſculapio quidem offerre nos debere gallum, hoc eſt Pæana celebrare, ſic Orpheus, Vatum vetuſtiſsimus, de Æſculapio cecinit in hymnis ΙΗΤΗΡ πάντων ἀσκληπιὲ δέσποτα παιὰν, ἔλθὲ μάκαρ σωτὴρ, βιότης τέλος ἐσθλὸν ὀπάζων. ideſt, ſanator omnium Æſculapie domine Pæan, veni beate ſaluator, vitæ finem bonum præbens, quod autem ad triangulum in ſe volutum attinet, & quinquelinearem. primò ex abſtruſa & occulta cabaliſtarum Philoſophia illud proferendum ac in medium ponendum eſt. quod duo primus eſt Numerus, vnum vero eſt numeri principium, & vnum hoc, Deus eſt, ex vno itaque producente, duobúſque productis Trinitas oritur. hinc fit ille triangulus. Triplex, duo enim ad vnum commeant, vnúſque ad Duo, ſicque ternarium perficiunt numerum, qui perfectiſsimus inter omnes numeros habetur, & in Magia præcipuè. vnde illud Tibullianum,

de Trinitate.

Ter

Ter cane, ter dictis despue carminibus.

Et Virgilius in Pharmaceutria.

Terna tibi hæc primum triplici diuersa colore,
Licia circundo, térque hæc altaria circum
Effigiem duco. Numero Deus impare gaudet.
Necte tribus nodis ternos Amarylli colores.

Ouidius in 2. Fastor. dum causam feralium docet, quandam anum ex numero ternario sacra facere his carminibus refert.

Ecce anus in medijs residens annosa puellis,
Sacra facit tacitè: nec tamen ipsa tacet.
Et digitis tria thura tribus sub limine ponit,
Qua breuis occultum mus sibi fecit iter.
Tunc cantata tenet cum fusco licia plumbo
Et septem nigras versat in ore fabas.
Quódque pice astrinxit, quod acu traiecit ahena
Obsutum mentha torret in igne caput.
Vina quoque instillat: vini quodcunque relictum est,
Aut ipsa, aut comites, plus tamen ipsa bibit.
Hostiles linguas, inimicáque vinximus ora,
Dicit discedens, ebriáque exit anus.

Aristoteles lib. j. cæli iuxta Pythagoricorum sententiam ait, Omne ac omnia tribus definiri, fine, medio, atque principio, hæcque habere ipsius omnis numerum, hæc autem Trinitatis. Quapropter in celebrandis Deorum sacrificijs vti solemus, hoc à natura numero sumpto, puto satis constare numerum ternarium, & ad diuinam magiam & γοητέιαν execrandam, & portentosam spectare, sed, vt abundantius ex Philosophia penuarium depromamus, ad hoc probandum hîc addatur, quòd Xenophanes Parmẽidis præceptor, & idẽ Pythagoræ coæuus, cùm tamen mos eorum temporum fuerit ista cælare, dixit illud vnum esse Deum. ex quo Pythagoras statuit infinitum, hoc est, Deum & vnum. i. duo & numerum esse rerum prima principia, per infinitum enim nihil aliud voluit intelligere, quàm ipsum posse. Nullus enim quicquam excogitare potest prius ipso posse quod maximè infinitum in ipso Deo est. Imò ipsum infinitus Deus est, in quo non separantur esse & posse. quod omnes essentias virtutes, & operationes omnium producibilium, & singulorum quorumcunque continet. Hinc Ideam optimo iure antiquissimi Phylosophorum nominârunt. Cuius quidem posse esse, complectitur omnia mentalia, rationalia, intelligibilia, sensibilia, vitalia, substantialia, adhæsibilia, & adhæsiua. & non tantùm quæ sunt, verumetiam, quæ non sunt. meritò igitur infinitum Pythagoras ex infinita & essentiali Idea, quæ complectitur res infinitas, prout ipse Deus, vnum ex primis principijs rerum nominauit. cuius opinioni visus est assentiri Anaxagoras, cùm dixit, quòd omnia erant simul & mista. cui & Democritus consentiens, Erant (in-

quit) omnia simul potentia videlicet δυνάμει. id est, in ipso posse. & hæc est Empedoclis & Anaximandri illa mistura, seu rerum commistio in deitatis pleno lumine discreta, & in ipso infiniti luminis intimo penetrali ordinata. per vnitatem autem formam alteritatis materiam designant authores infinitum in mundo super supremo & incomparabili vnum, seu identitatem in mundo intellectuali: duo, seu alteritatem in mundo sensibili. Est enim materia alterationis mater. Plato autem & Socrates tria rerum principia fecerunt, Deum, Ideam & Materiam. Aristoteles autem lib. j. physicorum ponit rerum principia, Materiam, formam & priuationem. Sed de Numeris iam Alexandrum Aphrodisiensem lib. j. Methaphysic. audiamus. dicit Alexander, Putasse Pythagoricos Mathematum principia omnium rerum principia esse. sicque numeros, quia numeri rebus priores sint, Numeri enim ex abstractione sumuntur, adijciebant & entia ad numeros, & hos illorum esse dicebant & corpora. Ternarium autem sex & nouem facere statuebant, sic quinarium decem generare, quem Denarium numerum perfectum putabant. Nam vnum, duo, tria, quatuor, collectiuo progressus conficiunt, & extra decē, nihil est. quem Tetractyn Pythagoras dixit quòd nomen ex tetragrammate, seu potius ex quatuor literis, ex quibus nomen Saluatoris componitur, nō malè visus est in tetracthyn cōmutasse Pythagoras. igitur numerus ille quinquelinearis salutē afferre videtur. cùm x. generet, numerúsque denarius perfectus sit, qui ad tetractyn Pythagoricam pertinet, quia vnum & duo faciunt tres, ternarius verò ex vno & duobus cōstat, sic sex, & quatuor fiunt, ac resoluuntur in x. quo tetractys idea omnium rerum, sanctúmque nomen exoritur, nimirum ex tetragrammate, quod Salutis nomen designat proueniens. Et quidem denarius duo amat, vt ab vno progressus nascatur, per duo, & per duo redeat in vnum. Nam vnum, duo, tria, quatuor de omnipotente potentia ad energiæ actum exeuntia producunt x. quorum dimidium est quinque. Sat credo nos exposuisse triāgulum quinquilinearem numerum, qui in Antiochi numismatę fuit, & si forte obscurius quàm dicebat, quod ideò factum à nobis est, propter rei difficultatem, non potui mehercle clarius hæc, quæ ex intimis Cabalistarum arripui arcanis ac secretioribus mysterijs sensa exprimere. Boni igitur consulat lector hæc qualiacunque ei nunc damus. Hoc ex Alexandro Aphrodisiensi annotatu dignum, interim non omittentes, quod Pythagorici per numerum quinarium appellabāt nuptias: quia nuptiæ sunt maris & fœminæ coniunctio, cùm autē impar numerus istis sit mas, par vicissim fœmina (vt Plutarchus in problematis refert) hic primus ex primo numero pari, id est, duobus. & primo impari, id est, tribus gignitur. His enim impar erat mas, par verò fœmina, quod & Plutarchus Cheronæus in problematis refert, cùm de quinq; facibus nuptialibus meminit. Ad hæc mentē & substantiā appellabant vnū, animā enim pro mēte dixerunt. Sed quia mens stabilis est, & vndique similis, & principatū

obtinet:idcirco mentem vnum appellabant, & vnitatem, quinetiam ſubſtantiam, quoniam ſubſtantia primum eſt. Duo vocabant opinionem, quia in vtranque partem flecti poteſt, motum item & impoſitionem, Numeros etiam omni Natura priores eſſe ſtatuebant hoc pacto, par & impar ſumebant, quorum par infinitum, impar finitum eſſe credebant: numerorum autem vnitatem eſſe principium ex pari & impari conſtantem. Si quidem vnitatem par imparem eſſe dicebant, quod oſtenditur, quoniam ipſa genitrix eſt paris & imparis numeri, quippe, quæ addita pari numero, imparem efficit, impari verò parem. Et hæc. quidẽ Alexander in lib.j. Methaphyſices, vbi multa de Numeris.

LYSIMACHI NVMISMA.

PVD Ioannem Cauinium, Patauinum, aurificem celeberrimum, Numiſma æneum vidimus, in quo Lyſimachi, Regis Thracis, facies cornigera efficta extabat, ex altera parte. In altera verò partè erat mulier armata, ſedens in clypeo, cũ victoriola in manu, his verbis Græcis ΒΑΣΙΛΙΩΙ ΛΙΣΙΜΑΗ .Δ. quod numiſma eò libentius vidimus, propterea quòd rarũ inuentu eſt, nec multã circumfertur, oſtendebat autem nobis idem Ioannes Cauinius, aurifex nobiliſsimus, & ſummus Antiquarius, quædam præclara ſui operis monimenta, qui adeò veterum numiſmatum expreſſor eſt optimus, vt veras Romanorum Cæſarum effigies nuper arte ſua repræſentauerit, quíque primus hac ætate veterum Romanorum Græcorúmque numiſmatum mirus reformator, ac renouator extiterit, adeóque præclarus & excellens in fundendo has imagines, vt illos veteres Romanos artifices, vel æquet, vel etiam ſuperet. Quid enim illis duodecim Cæſarum numis à ſe nuper excuſis elegantius videri poteſt? in quibus imagunculas penè vitam ſpirantes cernas: non eſt quòd ibi diligentiam & ingenium, ac quendam in tenui opere politiorem ac excultiorem laborem deſideres, nihil enim deeſt quod vndequaque artificem miris extollat laudibus, ſed quid laborioſius ac elegantius illis duobus numis æreis, quos proximus diebus excuſit, alter quidem eſt, in cuius priore latere Seruatoris noſtri, Cruci affixi extat ſignum: à tergo verò hæ notæ leguntur PORVS MAGNI CONSILII FILIVS. Alterum numiſma & ipſum æreum eſt, in cuius anteriori parte extat Marci Antonij Ianuæ, Paſſeris, ſummi Philoſophi facies, quàm ſimillima ipſius. In poſteriori verò duo ſunt illa hominum geminatim, ſimúlque iuncta Platonica corpora cum hoc titulo, PHILOSOPHIA DVCE REGREDIMVR. Cùm igitur

à me petijſſet idem Ioannes Cauinius, vt ſibi exponerem hoc numiſma, cauſámque ei afferrem cur cornigera eſſet Lyſimachi facies, dixi tunc mihi non ſubire memoriæ rationem eius numiſmatis, me tamen legiſſe alicubi hiſtoriam Lyſimachi, & cùm puer eſſem luſiſſe me carmine hanc imaginem, verùm non recordari. cùm igitur me domum contuliſſem, manum ſtatim libris iniiciens, Appianum Alexandrinum in Syriacis de hac re mentionem feciſſe ſuccurrit. qui huiuſmodi cauſam affert, quòd ſylueſtrem taurum in Alexandri ſacrificio olim elapſum in vinculis ſe ſe opponens manibus tenuerit ambabus, quod in ſtatuis, & numis conſpicitur, quibus cornua deſuper adiecta ſunt, & hæc quidem Appianus, quæ vir doctiſsimus Politianus libro Miſcellanearum ſuarum cap. lxxix. comminiſcitur, verba etiam Græca, ipſius Appiani apponens. & Cælius Rhodig. lec. antiq. lib. xx. capit. xij. meminit. Sed de hac re libet hoc loco carmen iam à me editum, cùm puer eſſem in hanc rem ſubdere, vt clariore exemplo tota res pateat. cur Lyſimachi Regis facies in numiſmatis cornigera.

Lyſimachum capiti cur cornua bina gerentem
Docta manus numis indicat artificis?
Hac ratione patet, fugiens, quia taurus ab aris,
Fregerit inuito vincula nexa ſibi.
Magnus Alexander cum ſacra imponeret aris,
Et quia Lyſimachi captus vtraque manu.

C. IVLII CAESARIS CONSECRATIO.

CONSTANTIVS LAVDVS, Comes, Gabrielli Buccabarillo I. C. S. D. P.

INTER antiqua plurima Numiſmata ærea & argentea, quæ mihi oſtendiſti his diebus, cùm apud te eſſem, illud mihi ſummoperè placuit argenteum, in quo ex vna parte erat effictus Elephas, cui ſerpens erectus ad pedes anteriores erat ſubiectus, tanquam ab ipſo Elephante conculcaretur, cum nota hac, CAESAR. ex altera Numiſmatis parte apparebant quædam inſtrumenta ſacralia, ſecuris, & aſperſorium, cum fictili vrnula & pileo vice fungi ac inſtar mitræ. Hæc omnia cùm in Numiſmate argenteo pereleganti à me eſſent perſpecta, tibíque quædam dixiſſem ſuper eo nummo

nummo, quæ tunc mihi in animum venerunt, pollicitus sum tibi posteà omnem hanc historiã in scriptis exponere, ac enarrare, vt cùm illud numisma tibi occurrerit admirari, vndè pascas oculos literatos, habeas. Háncq; meam interpretationem tunc animo versans, hieroglyphicam historiam penitus habeas explicatam, &, vt incipiam, sciendum Augustum Cæsarem hunc numum percuti mandasse, his insignibus hieroglyphicisq; instrumentis in honorem Diui Iulij patris, pontificis maximi, mortui, inter Deósque relati. Ideóque ità consecrato pontificalia hæc insignia, quia Pontifex fuerit, vt narrat Tranquillus, & Elephantem tribuisse, qui sit consecrationis Symbolum. Elephas siquidem religionem habet, qui aspersus aqua, exortum solis motibus, quibus potest, salutat, vt Plinius lib. viij. cap. j. & Iulius Solinus Polyhistor cap. xxvij. narrant. Refert Suetonius Tranquillus in Claudio Cæsare, illum Auiæ Liuiæ diuinos honores, & circesi pompa currum Elephantorum Augustæo similem decernendum curasse, ex quo satis constat per Elephantes diuinos honores Heroibus significari, & apotheosim designari. Subiectum verò Draconem, seu serpentem Elephanto, quid aliud demonstrat, quàm reuerentiam quandam, & opinionem Diuinitatis Cæsari accessisse? Plutarchus certè in vita Cleomenis narrat illius post mortem visum Draconem exilientẽ è tumulo magnum, qui circumplexus cadauer illud totum tegeret, nec sineret ab auibus depasci. Cruci enim affixum Cleomenem, qui custodiebant, retulerunt Alexandrinis se putare virum diuinum fuisse Cleomenem, eò quòd è sepulchro ipsius exeuntem magnum anguem animaduertissent. Posteà ab Alexandrinis creditum magnum Heroem, & Deorum filium Cleomenem, ideò in cælo receptum. Idem Plutarchus narrat hanc opinionem non prius destitisse, quàm à sapientibus viris huius rei causa prodita est. Tradunt enim (inquit Plutarchus) sicut ex bobus Apes, ex equis fuci, ex asinis crabrones generantur, ita humana corpora, & præsertim medullas, humorémque ex eis profluentem serpentem producere. Quod & à Seruio grammatico proditum extat apud Virgilium. Itaque non absque ratione permoti antiquiores Heroibus Draconem consecrârunt. Et hæc quidem Plutarchus. Quæ omnia mihi Virgilianum anguem ex Anchisæ sepulchro prolabentem in animum reducunt. In v. enim Aeneidos sic legitur,

Elephans religionem retinet;

Dixerat hæc: adytis cùm lubricus anguis ab imis
Septem ingens gyros, septena volumina traxit,
Amplexus placidè tumulum, lapsúsque per aras:
Cæruleæ cui terga notæ, maculosus & auro
Squamam incendebat fulgor, ceu nubibus arcus
Mille trahit varios aduerso sole colores.
Obstupuit visu Aeneas. ille agmine longo
Tandem inter pateras, & leuia pocula serpens
Libauitque dapes, rursúsque innoxius imo

Successit tumulo, & depasta altaria liquit. &c.

Anguibus etiam cum Elephantis pugna est maxima & concertatio, & inimicitia. Nam, vt ait Plinius supradicto libro viij. cap.xj. In India magni adeò sunt serpentes, vt circunflexu facili ambiant, nodíq; nexu præstringant Elephantes. Commoritur ea dimicatio, victúsque corruens, complexum serpentem elidit pondere. Item c.xij. Ijdem serpentes obuij deprehensi, in aduersos Elephantes erigunt se, oculósque maximè petunt. Ita fit, vt plerunque cæci ac fame, & mœroris tabe confecti reperiantur Elephanti. Hinc crediderim ideò in numo Anguem illum erectum, quíque videtur Elephantem suspicere, fingi hac de causa. Sed de Elephante & serpente satis sit dictum. Plura enim Plinius dicto libro, & Pierius Valerianus in Hieroglyphicis de his animalibus disseruerunt. Iam insignia, quæ à tergo numi apparent, quid sibi velint, videamus. Et illud quidem instar fungi & galeæ hieroglyphicum, nihil aliud designat, quàm Dialis flaminis pileum, quod Latini, inter quos Festus est, ita describunt, appellántque Albogalerum. De pileo, & velo flaminis Dialis, quem gestare asiduè solum flaminem Dialem solitum, alijs duntaxat inter sacra deferentibus, & quem eundem eo indutum fas non fuerat obire mortem, Vide Appian. Alexandrinum lib.j. bellorum Ciuilium. Albogalerus à galea nominatus est, est enim pileum capitis, quo Diales flamines, id est, Sacerdotes Iouis vtebantur, fiebat enim ex hostia alba Ioui cæsa, cui affigebatur apex virga oleagina. Constat enim ex Suetonio Tranquillo, in initio vitæ C. Gæsaris, illum flaminem Dialem fuisse destinatum, fuisséque pontificem. Non ineptè aliquis diuinauerit Tutulum insigne capitis flaminicarum fuisse, quod in numo apparet galeatum, seu fungi instar cum crinibus dependentibus, & cum virga, seu apice, & filo, ex quo nomen flaminibus inditū est quasi filaminibus. Vnde Lucanus in primo libro Pharsal.

Et tollens Apicem generoso vertice flamen.

Tutulum autem, cui vitta purpurea innexa crinibus fuerat, ornamentum capitis flaminicæ fuisse narrat Alexander ab Alex. in Genialibus lib.vj.cap.xij. vbi omnia flaminum & flaminicarum munera ac cæremonias connumerat. Meminit & Giraldus noster senior in lib. de sacrificijs, Syntagmate xvij. De Tutulo etiam Varro meminit libro de lingua Latina, Ennij hunc versiculum exponens,

Libáque, fictores, Argæos, & tutulatos.

Sed de Tutulo & Albogalero, quod ad Numisma pertinet dictum sit satis: illud non omittentes, quod idem Alexander ab Alexandro memoriæ prodidit, Flaminem cùm per æstum ferre non posset Pileum, seu Albogalerum, caput ligasse filo, quòd nudo capite incedere fas non liceret, nec die festo Pileum deponere, etiam si æstus quàm magnus esset. Huic etiam sacra faciendi, & victimas

cædendi

cædendi munus datum erat, ex quo in Numiſmate addita eſt ſecuris, quam ſeceſpitam vocant. de qua ſic Feſtus Pompeius & Alexander ab Alexã. lib. Genialium dierum iiij. cap. xvij. vbi morem ac cæremonias narrat, quibus vſi ſunt veteres in immolanda Dijs victima. Seceſpitam alij ſecurim, alij dolabram æneam, alij cultellum putant. Item ſeceſpita cultrum ferreum oblongum, manubrio eburneo, rotundo, ſolido, vincto ad capulum auro, argentóque, fixum clauis æneis, ære Cyprio, quo flamines, flaminicæ virgines, Pontificéſque ad ſacrificia vtebantur dicta autem eſt ſeceſpita à ſecando. Hactenus Feſtus. quem miror in hac deſcriptione omiſiſſe, quemadmodum in acie, ſeu anteriori parte ipſius ſeceſpitæ fuerit efficta hoſtiæ, aut alterius victimæ imago, ſeu capitulum ore patenti, vt in Numiſmate eodem ſculptã, atque elaboratam eleganti effigie paſsim videmus. Sed & de ſeceſpita Suetonius Tranquillus in Tyberio his verbis meminit, Inter pontifices ſacrificanti ſimul, pro ſeceſpita plumbeum cultrum ſubijciendum curauit. Hic illud etiam quod Alexander ab Alexandro in Genialibus recenſet, ſubdidero, cùm ad hanc rem non parum faciat Alexander libri primi, capitulo xxviij. Lydiæ Reges ſceptri loco ſecurim habuiſſe feruntur, ſicut Labradæus Iupiter in Caria pro ſceptro & fulmine ſecurim ferebat. Hoc tamen in numo, abſque dubio, exiſtimo pontificum ac flaminicum fuiſſe inſigne, ſicut & aſperſorium, quod aſpergillum vocat, qui voces Latinas explicat Ambroſius Calepinus in ſuo dictionario. quo inſtrumẽto nos aquis ſacris aſpergere ſolemus iuxta canon. Aquam ſale. de conſecratione, diſtinctione tertia. Ex qua aqua venialia crimina tolluntur, vt diſtinctione quinquageſima, can. in capite quadrageſimæ. Olim in lege Moſis in veteríque inſtrumento eiuſdem Leuitici, vitulæ cinis aſperſus, mundabat populum, qui mos etiam ad Romanos tranſijt, vt P. Ouidius in Faſtis libro 4. his verſibus teſtatur,

Igne cremat vitulo, quæ natu maxima virgo eſt,
Luce Palis populos purget vt ille cinis.

Et in Ezechiele xxxvj. dicitur, Effundam ſuper vos aquam, & mundabimini ab omnibus immundicijs veſtris & ab vniuerſis idolis veſtris mũdabo vos. Et dabo vobis &c. & in Numeris capitulo decimonono, qui tetigerit cadauer hominis, propter hoc dies ſeptem erit immundus. ideo aſpergatur de aqua tertia & ſeptima die, & mundabitur. & Numer. viij. Circunſperges eos aqua purificationis. Et iterũ, Aqua aſperſionis purificatio eſt, Quæ omnia in capite, Nec quenquam. diſtin. 4. de conſecratione referuntur. At in Numiſmate noſtro, de quo loquimur, fuit aſperſorium ea ſpecie, qua vtuntur noſtri Sacerdotes, ac Deorum epulones, cùm vaſculo ſacra lympha illata populum fidelem conſpergunt. Quod præcipuus poëtarum in vj. Æneidos, dum Miſeno iuſta peraguntur, pulchrè his verſibus expreſsit,

Ter

–Ter pura socios circuntulit vnda,
Spargens rore leui, & ramo felicis Oliuæ,
Lustrauitq́; viros, dixitq́; nouissima verba.

Et alibi,

–Corpusq́; recenti
Spargit aqua.

De qua lustratione per aquam meminit Alexander ab Alexan.lib. Genialium dierum iij.cap.vij.iuxta finem. Sed de aspersorio, quod ex setis confectum crediderim: vt in numo apparet, hæc à nobis dicta sufficiant. Superest nunc vt de sacrificali vasculo aliquid dicamus, & quidem (vt mea fert opinio) hæc forma vasis, quæ est in Numismate mihi potius vas, quod est instar lucernulæ, in quo sacra aqua reponeretur, vt populus ea aspergeretur, fuisse videtur. Nam si Lazaro Bayphio, qui de vasculis eleganter libellum conscripsit, credimus, vt viro de re literaria benemerito, & benedocto, idem vas non existimabitur, quod aliqui hoc in numo volunt fuisse simpulum seu simpuuium mauis Numæ de quo Iuuenalis in vj.cùm alia forma sit hæc, quæ est hoc in numismate, ab illa, quæ à Bayphio ponitur de simpulo, & quam ille effingit eo libro, quo tractat de simpulo. quo loco ait etiam à se visam Romæ huiusmodi formam in antiquo marmore, cum lituo. simpulum (inquit ille) est vas fictile, quo in sacris prolibabant sacrificuli. de quo Plinius lib.xxxv.cap.xij. vbi dicit, in sacris quidem fictilibus, prolibabatur simpuuijs. At vt proferam, quæ sentio, memime videre, in aliquibus numis, seu monetis antiquis Iulij Cæsaris, eandem formam vasculi, quam ponit Bayphius in suo libello, de vasculis antiquis. nempe simpuuium vnà cum lituo, qui transuersalis vasculo fuerat appositus. Hinc ego conijcio, non idem vas esse simpuuium cum hoc, quod præsefert fictum nostrum numisma, de quo nunc agimus, sed hoc aliud ab illo fuisse arbitramur, nempe à simpuuio, hoc ad aspergendā aquam, illud ad prolibandum in sacris aptum. etiam si legi aliquando aqua prolibatum Dijs, & si scio, nec inficior hæc vascula, omnia ad religionem, ac vsum flaminis ac pontificis parata exstitisse, spectauisséque, non autem ad cædendum Elephantem instrumenta, vt quidam malè senserunt: vel vt alij ad munificentiam, seu quia Cæsar Dictator Elephantes currui supposuisset triumphator existens, dum Capitolium ascendit ad lumina quadraginta Elephantis dextra atque sinistra lychnuchos gestantibus, vt ait Trāquillus, in Cesarę Iulio Dictatore.cap.37.vel vt alij, quòd ludis circensibus elephantes exhibuerit, vt idem refert Suetonius, vel quia infimæ authoritatis, scriptores Spartianus & Seruius dicant, quòd peregrina lingua nempe punica Elephas, Cæsar dicatur. ideò Elephantum in numo positum cum nota, CAESAR. Sed vt eò, vnde digressi sumus reuertamur, sciēdum M. Ciceronem (quod etiam ex eo Bayphius refert) in paradoxis scripsisse, Numam vsum fuisse in sacris vasculis fictilibus, quas vocat

vrnulas fictiles & capedines. idem Cicero de Natura Deorum lib. iij. capedunculas vocat, Docebo (inquit) meliora me didicisse, de colendis Dijs immortalibus iure pontificio & more maiorum, capedunculis, quas nobis reliquit. Hoc loco illud, quod aliquando in Decretis Pontificum legi, non omittam, de consecratione distinc. j. cap. vasa. Interrogatus Bonifacius Martyr ac pontifex, an liceret vti in sacris libationibus ligneis calicibus, ab illo responsum ferunt fuisse, Olim aureos sacerdotes calicibus ligneis litasse, nunc è contrario ligneos aureis vti. hoc volui hoc loco referre, quia quidem arbitrantur huiusmodi calices non absimiles fuisse simpulo Numæ regis. Quam sententiam videtur amplecti Alciatus noster lib. Parergôn vij. cap. xxiiij. Extat etiam apud me vetus numisma æreum eleganter elaboratum, cuius ab vna parte imago est Maximi Cæsaris, Germanici cum hac inscriptione, MAXIMVS CAES. GERM. ab altera autem, sunt instrumenta, seu insignia Pietatis in Deos, ibi enim vas ansatum non dissimile illi quo abluendis manibus in dies vtimur. Inest etiam Lituus, Augurum sceptrum, quo illi in cæli regionibus designandis ac terminandis vtebantur. De lituo lege Plutarchum in vita Romuli. Lituus erat etiam regium insigne, in quo potestas dirimendarum litium esse noscebatur. de quibus omnibus vide quid referat Alexander ab Alex. in Genialibus libr. v. capit. xix. quo loco numerum, potestatem, ac ius augurum, & quomodo auguria captarentur narrat. est & in nostro numo aspersorium vnà cum vasculo fictili simili illi, de quo suprà in Cæsaris Iulij numo loquuti fuimus, & quod nonnulli simpulum (vt dixi) credunt fuisse aut capedinem, vt ego autem aquæ aspersioni congruum vasculum adponam. inest etiam huic meo numo, vt conijcere potui, forma malluuij, nos abacillam vulgò dicimus, quæ nihil aliud mehercule hoc in numo designat, quàm munditiem & puritatem, ac candorem mentis, qui in Deos esse conuenit, & abstinentiam à sordibus, quod alibi à me explicatum fuit, nempè in libro exercitationum Iuris Ciuilis, quem superioribus annis edidi, in adolescentia adhuc constitutus ac penè puer. & de his etiam mentionem egi in interpretatione sepulchri hieroglyphicis signis elaborati præceptoris incomparabilis Andreæ Alciati nostri. quam interpretationem propè diem sum in publicum exhibiturus, ac in lucem missurus, cùm à multis hoc opusculum desideretur, & ab amicis rogatus sim quàm plurimis, vt illud edere citius velim, quod facturus sum potius, vt illis imprimis paream, & videar aliquid amicitiæ tribuere, ne cõtra bonos mores facere videar. & vt præceptoris dilectissimi manibus aliqua ex parte discipulus non ingratus satisfaciam, quàm quòd ego cupiam has meas incultas ac inelaboratas vigilias legi publicè, non enim ista ambio, qui sciam omnem gloriam, si quam modo ex his rebus percepturus sum, soli Deo tribuendam esse, qui horum & aliarum rerum solus author est ac largitor summus. Debemus enim Deo imprimis, deinde parentibus & præce-

ptoribus, postremo amicis, & aliis pietatem, sed horum signorum, quæ ad vasa pertinent, extant & in marmoreis tumulis, seu columellis huiusmodi quàmplurimæ formæ abluendis manibus idoneæ: quæ sensu recondito non carent. à nobis tamen iuxta veritatem euncleatæ. lib. iij. Græcorū epigrammatum εἰς μεθύσους. extat Græcum epigramma quoddam, incerti poëtæ distichon, quo alia significatio vasculo in tumulo posito tribuitur hoc sensu.

Non leuis exanimem puluis tegit, hoc mihi sed vas
Signum lætitiæ gratus adest tumulus.

Τῆς πολιῆς τόδε σῆμα Μαρωνίδος ἧς ὕθι τύμβῳ
Γλυπτὴ ἐκ πέτρης αὐτὸς ὁρῇς κύλικα. id est,

Hæc vetulæ sunt busta Maronidos illius hic est
Quem petræ insculptum conspicis esse, calix.

Extat etiam non absimile Antipatri Sidonij carmen.

Sed & alio quodam disticho innominati poëtæ lib. ij. Græcorum epigrammatum elicitur signum lætitiæ fuisse vasculum in tumulo effictum. quo etiam post mortem sperabant vinum gustatiuum. hoc carmen sic transtulit ad nos Vrsinus Vellius.

Fictile vas terra factum mihi dulce ministra
Qua genitus, rursum post mea fata tegar.

Sed & aliud ibidem epigramma incerti autoris dicto lib. Græcorū secundo (vbi inscribitur ΣΗΜΠΟΤΗΚΑ ἈΣΤΕΙΣΜΆΤΑ) extat, quo loco vascula ista videntur admonere mortales vt viuant, & vt lætitiæ se dedant. carmen autem, quia elegans multum est, subijciam:

Ἡ πτωχῶν χαρίεσσα πανοπλίη ἀρτολάγυνος
αὕτη, καὶ δροσερῶν ἐκ πετάλων στέφανος,
καὶ τοῦτο φθιμένοιο προάστιον ἱερὸν ὀστεῶν,
ἐγκεφάλου ψυχῆς φρούριον ἀκρότατον,
πῖνε λέγει τὸ γλύμμα, καὶ ἔσθιε, καὶ περίκεισο
ἄνθεα. τοιοῦτοι γιγνόμεθ' ἐξαπίνης.

Hoc autem sic vertit in Latinum Vrsinus Vellius,

Pauperis hæc grata est cum pane, lagena supellex,
Et quæ roranti fronde corona madet.
Hæc quoque summa animæ sedes, tutela cerebri.
Extima defuncti calua retecta viri.
Hæc nos sculpta monent cana, bibe, sume corollas.
Tales supremo fimus ab interitu.

Non absimile cecinit Virgilius in Coppa illa saltatricula.

Pone merum, & talos: pereat qui crastina curat,
Mors aurem vellens (viuite) ait venio.

Sed iam ad numum, de quo loquebamur, è postliminio reuertamur. erat & aliud quoddam sigillum, quod propter vetustatem nequiuimus conijcere, & si omnem aciem oculorum & animi intenderimus, quàmmaxima adhibita diligentia, excogitantes quid illud esset,

non destitimus etiam hoc ab alijs peritioribus harum rerum sciscitari, vt sciremus, quidnam hoc signum esset. at nequiuimus, quod cupiebamus, ab illis discere, cùm & ipsi hac in re sententiam ferre timerent incertam. optauimus tandem, vt voto nostro succederet aliquando, vt tale numisma aliquod purius, ac quod à rubigine & à vetustate minus læsum esset, se nobis offerret sincerius, vt conferri vtrunque numisma ac explicari simul posset, & res tota poni ante oculos ac indicari, prout esset, à nobis posset. Si tamen in præsentia nobis diuinare licet, opinamur aliud fuisse augurale sceptrum, quod in aliquibus C. Cæsaris dictatoris nummis aliquando vidi. nam lituo consociatur & id instrumentum, seu sigillum in speciem longioris hastulæ seu virgæ. in hoc etiam meo nummo eo in latere, quo retuli extitisse insignia religiosæ pietatis, hæc verba circum orbem nummi legebãtur, PIETAS AVG. S. C. ex quibus verbis facilè ostenditur quid sibi signa velint ibidem posita, de quibus diximus. Hunc autem Maximum in hoc numo nominatum, illum fuisse existimo, qui creditus sit Pupienus, & quem sic Iulius Capitolinus nuncupatum existimat (sic enim in alio numismate, quod est apud Torquatum Bembum P. Bembi filium legi, IMP. CAES. CLOD. PVPIENVS MAXIMVS AVG.) & qui rem contra Germanos satis feliciter gessit, quiq; missus aduersus Maximinum Tyrannum illum apud Aquileam deuicit, hic vnà cum Decio Cælio Balbino imperauit, inter quos simultas fuit, licet occulta. Hic statim ac imperator factus est, vnà cum Balbino, ascendit Capitolium, ac rem diuinam fecit. Decreti sunt ei omnes imperatorij honores, & patris patriæ nomen meruit, Fuit etiam pontifex maximus, insignibus tribunitiæ potestatis, & iureconsulari decoratus. non immeritò igitur si in nummo sunt religionis insignia, ac instrumenta pontificalia. Quis verò fuerit Maximus, & quali corporis habitu, id ex Iulio Capitolino, & Herodiano, authore Græco, qui ambo huius imperatoris historiam persecuti sunt, facilè cognosci potest Ne hic ego dum solùm vnum numisma interpretari constituo, duo explicem præter rem institutam, cùm nunc grauioribus negotiis impeditum ad alia me transire cogat temporis angustia, quod aliàs opportunius fortè rem ad explicandam concedat largissimè. De his igitur satis, tu intereà mi Gabriel Buccabarilli, hæc qualiacunq; nunc non aspernaberis, cùm à tetricis studijs legum vacabis. cùm etiam à me tui amantissimo proueniant, & ab eo, qui omnia tibi bona cupiat.

Vale & me ama. xj. Cal. Septembris
M. D. LVII. Placentiæ
ex ædibus nostris.

SCRIBONIS LIBONIANI PVTEAL.

RGENTEVM numum aliquando vidi apud ciuem meum Ioannem Bartholomæum Pandollam seniorē, & filium eius Tyberium, cuius ex vna parte extabat Libonis Scriboniani imago his verbis cælata. BIBO BON. EVENT. In altera verò tribunal, supra quod est PVTEAL. infrà verò, SCRIBON. In alio numo Argēteo, quem mihi ostendit Raphael Leonas Papiensis, fuit ex vna parte sigillum Pietatis cum his verbis. PAVLLVS LEPIDVS CONCORDIA. in alia fuit putealis figura in formam putei, cum his notis, PVTEAL SCRIBONI LIBO. Liuius lib. IX. decadis tertiæ de Lucio Scribonio Libone his verbis meminit, Prætores creati sunt T. Claudius Nero, M. Martius Ralla, L. Sribonius Libo, M. Pomponius Matho, & paulò pòst. Prætoribus M. Martio vrbano, L. Scribonio Liboni peregrina, & eidē Gallia. M. Pomponio Matthoni Scicilia, Tito Claudio Neroni Sardinia. Situm autem fuit tribunal Libonis prætoris Puteal dictum, ad arcum Fabianum, qui arcus fuit iuxta templum Faustinæ, de quo Puteali meminit Horatius hunc in modum lib. j. epistolarum ad Mecœnatem.

--Forum Putealq́; Libonis
Mandabo siccis: adimam cantare seueris.

Et Ouidius lib. de remedio Amoris. 2.

Qui puteal, Ianumq́; timet celeresq́; calendas.

Fœneratores enim stabant ad Ianum, & apud fornicem Fabianum ius dicebatur, de quo arcu meminit Cicero in Plancio, & in Verrinis, & ibi Asconius Pædianus. fuit etiam iudicium putei apud Romanos, ex quo forte puteal dictum, in eo loco causæ homicidiorum inuoluntariorum controuertebantur, qui locus in comitio fuit, vt est author Dionysius Halycarnassus lib. de antiquitatibus Romanorum. vbi de Actij Nauij statua, quæ capite erat velato, agit Aristote. lib. iiij. Politic. capite xvj. vbi de iudicijs & speciebus iudiciorum tractat, de iudicio ad multam putei, vt Athenis dicitur, mentionem facit. Pausanias in Atticis de iudiciali puteo meminit his verbis. in Pyræeo ad mare est Phreattis, hoc est, puteus. Qui huc confugiunt, si digresis ipsis aliud crimen impingatur, è naui ad auditores in continente stantes caussam suam agunt. Teucrum primum ferunt in hunc modum se exusasse Telamoni, se ad Aiacis cædem nihil contulisse. quòd Genus iudicij à Græcis ad Romanos postea manasse existimo. ex Atheniensibus enim legibus Romani multa sustulerunt, nedum mores. Hinc crediderim Scriboniū suum numum percusisse nota putei, sertis coronati cum duabus situ-

lis

lis ab vtroque latere appensis, vt ostentaret locũ vbi causæ tractabã-tur, ipsum iudicem prætorémque fuisse causarum. Hinc etiam crediderim familiam Puteorum, quæ hodie in Italia est celebris, & præcipuè Placentiæ est clara & nobilis, nomen originémque suam traxisse. Habebunt igitur Iulius Cæsar, Petrus Marius, & Aemilius fratres tres ex familia puteorum adolescentes nobiles, vnde suam antiquitatem tueã-tur, si huius vetustissimi numi sculpturam & sigillum adduxerint. cùm & ipsorum stemma gentilitium sit Puteus, seu forma Putei, quem duo leones rectis pedibus in planitie aurea amplectãtur. Apud Strabonem lib.xvj. Geograph. eorum fit mentio de venatione Elephantorum ad Puteum his verbis, Vlterius est, vrbs Darabam & Elephatum venatio, quæ ad puteum nominatur &c. De Tito Scribonio Libone Aedili curruli meminit Asconius Pædianns in oratione Ciceronis pro Cornelio quòd ex vtroque latere putei in numo ficti, appensę sint veluti duæ situlæ. Sorticulas duas fuisse puto, seu vrnulas, cistellásue, ex quibus sortes suas iudices apud prætores exciperẽt. Huius moris meminit Pædianus in argumento diuinationis Ciceronis his verbis, In diuinatione, & in alijs maioribus vniuersi iudices in cistam tabulas simul conijciebant suas, eásque insculptas literas habentes, absolutionis siue condemnationis, cùm de alicuius capite agebatur, N. & L. ampliationis. His enim literis significabant, Non liquere. quod & alibi à Pædiano dicitur. illud & à Pædiano refertur dignum annotatu. Moris fuisse celebrata iudicũ reiectione, & haberi in officio prætoris, & in arca reponi nomina iudicum delectorum. reiectio ideo dicitur, quia cùm multi iudices in consilium à prætore suo iudicandi essent, qui quæstor fuisset publica causa (verbi gratia repetundarum ambitus, maiestatum) necesse fuerat eos, primùm de curia Senatoria conscribi cum Senatus iudicaret: deinde in vrnam sortito seu sortitio mitti, vt de pluribus necessarius numerus confici posset. Tertiò, id est, post vrnam permitti accusatori ac reo, vt ex illo numero reijciant quos putauerint sibi, aut inimicos, aut ex aliqua re incommodos fore. solet autem ex moribus ac fama iudicum, ex illorum, quos aut reijciebant aut retinebant Iud. voluntate coniecturam facere populus, qui causæ suæ confidere, qui corrumpere iudices vellet, reiectione celebrata, & in eorum locum, qui reiecti fuerant sub sortito prætore, alios, quibus ille iudicum legitimus numerus compleretur sufficere. Prima enim sortitio dicebatur, his perfectis iurabant in leges iudices, vt obstricti religione iudicarẽt. cùm iurassent omnes præter ipsum prætorem, nomina eorum libellis (vt supra diximus) continebantur, & vbique habebantur, ne pro selectis iudicibus, vt fit in multitudine, aliqui suppositi corruptissimi iudicarent, itaque & prætoris tribunal, vt considerent indicatur prætori suo. Hactenus Pædianus. à quo quemadmodum fieret sortitio iudicum intelligi potest. Nec tantùm in cistella sortitiones fiebant, sed etiam sacra, vt Tibellus poëta lib.j. eleg. vij. vbi laudes Bacchi dicit, canit.

Et leuis occultis conſcia ciſta ſacris.

Quod autem ſit in numo hoc BON. EVENT. ſignificat Bonum euentum, de quo Plinius lib. xxxiiij. cap. viij. his verbis meminit. Euphranor mirus artifex ſimulachrum Boni euentus ita finxit Romæ. Dextera pateram, ſiniſtra ſpicam, ac papauer tenens. Hoc numo ante poſitus, quòd ſignificet, (puto) Libonem Bono euentui hoc puteal dedicaſſe, vel aliud quid ſimile deſignare, quòd verò aliqui dicant duas vtrinque lyras appenſas fuiſſe huic puteo, id nondum comperi vel in aliquo numo, nec quòd illam deſignet concordiam. Sed iam ſatis à nobis dictum ſit in hoc numiſmate, ſuperioribus annis, cùm eſſem Patauij, de hoc numiſmate plura ad Franciſcum Robortellium, virum doctiſsimum ſcribens egerim. vbi etiam locum Claudij Saturnini Iuriſconſ. in titulo de pœn. Pandectôn lib. xlviij. ex lib. iiij. Politicôn Ariſtotelis, & Pauſaniæ lib. j. Atticorum enarraui: ſed quòd ſignificet Malleolus infra puteũ deſignatus, nondũ cõperio: niſi quid grauitatẽ ac pondus rerũ, quæ in iudicio tractantur declarat. vel etiã ſecuris eſſe poteſt qua nocentes cederẽtur. vel claua, quæ & ſecuris dici poteſt. quod præſignet ſceptrũ Prætoris. vel hic malleus, quo cæderentur hoſtiæ, ſignificare poteſt, Nam Alexander ab Alex. lib. 4. cap. xvij. Genial. dier. narrat Romanos multaſſe hoſtias malleo. vel quòd iuſtè iudex ſententiam ſuã referre debeat, nõ magis ab hac parte, quàm ab alia deſcẽdens. ſed graue iniens conſilium ſibi conſtare debet, nec ſententias præcipitare. Quemadmodum Caſsiodorus lib. vj. Variarum de cõſule refert. quod faſces atque ſecures illigatas ideò geſtaret, vt cùm illi tardius ſoluerentur, morã deliberationis acciperet: ſi de cæde aut nece hominis, aliquid cenſuiſſet, ita vt cùm omnia eius traderentur arbitrio, ne inſoleſceret animo. Nos hæc veriſimilia, non autẽ certa hoc loco, quæ de malleolo loquimur, afferimus. Siquis alius certiora aut meliora nobis attulerit, illi nõ modicũ gratulabimur. cùm hæc ſcriberẽ, allatum eſt mihi opus varia lectione iocundum Ioan. Pierij Valeriani de literis hieroglyphicis Ægyptiorũm, quo libro aperto, ac lecto quædam de malleo ibi ſcripta reperi, hunc in modum, MALORVM IRRITAMENTVM. inquit enim, ille videtur Malleus pro malorum irritamento accipi, arma, ſiquidem & pugiones, cuſpides, & cultros malleus excudit. vnde mala tot in mortales oboriantur, eo etiã fiunt tubæ ductiles, per quarum clangorem animemur in bellum, Eo frangũtur opera, & quæ ſolida ſunt conteruntur. Hactenus Pierius. ſed vt mihi videtur, quæ parũ ad noſtrum numiſma faciant. videat modò diligens lector & antiquitatis, nũ melius referri poſsit ad id, quod refert Ficinus in Timæum, Pythagoram ſcilicet, cum apud ærarios fabros annotauiſſet ex malleorũ ictibus conſonantiam lege ponderum prouenire, collegiſſe numeros, quibus ſibi conſentiens diuerſitas ponderum continebatur. & hanc quidem eſſe veriorem huius numiſmatis de malleo expoſitionem exiſtimo. Nam cùm litium ad hunc puteũ apud prætorem Libonem

cauſæ

causæ decernerentur, necesse erat illas tandem in quandam resolui cósonantiam, & ad concordiam ex dissidentia partium iure ipso decidente lites, perduci ac peruenire. Nimirum si alio in nummo PAVLI LEPIDI scilicet, vbi verba sunt Liboni Scribon. Puteal. illæ insint & literæ. nempè CONCORDIA. & hæc in hoc nummo satis &c.

CAPRICORNI AVGVSTI NVMISMA.

IN nomismate Augusti extat imago Capricorni cum his notis, AVGVSTVS. Augustus, vt inquit Alexander in Genialibus lib. iiij. cap. xv. vbi de varijs numismatum notis apud veteres recenset, Syderis Capricorni nota, sub quo in lucem æditus erat, argenteum numum percusisse dicitur, ad quod allusisse videtur Maro in Georgicis lib. j. illo carmine,

Anne nouum tardis sydus te mensibus addas.

Illud etiam apud Virgilium indictum non sinam, postquàm non tædet nos tibi ò lector morem gerere in his, quæ ad literas & studia literarum pertinent. cùm igitur Virgil. illud carmen affert,

An deus immensi venias maris: ac tua nautæ
Numina sola colant. &c.

Sciendum quod scribit Plin. lib. Natural. histo. ix. c. xvj. de augur. & pisciũ diuer. quòd Siculo bello ambulante Augusto in littore, piscis è mari exilijt & ad pedes eius iacuit. quo argumento vates spondere Neptunum patrem adoptato sibi Sex. Pompeio (tanta erat rei naualis gloria) sub pedibus Cæsaris futuros, qui maria tempore illo tenerent. &c. quam rem & Suetonius Tranquillus in eius vita recenset: vt & de Capricorno idem Tranquillus his verbis, vt tota res liquidò constet. In secessu (inquit) Apolloniæ Theogenis mathematici pergulam comite Agrippa ascenderat. cùm Agrippæ, qui prior consulebat, magna & penè incredibilia prædicerentur, reticere ipse genituram suam, nec velle edere perseuerabat: metu, ac pudore, ne minor inueniretur, qua tamen post multas adhortationes vix & cunctanter edita, exiluit Theogenes, adorauítque eum. tantam mox fiduciam fati Augustus habuit, vt schema suum vulgauerit, numúmque argenteum nota syderis Capricorni, quo natus est percusserit. Et hæc quidem Suetonius. vbi te admonitum volo in omnibus codicibus Suetonij pro schemate aut stemmate (legas vtrum volueris) mendosè, thema scriptum esse. Sic in lege penultima ff. de gradibus cognationum. subesse mendam admonuit noster Alciatus Præceptor maximus lib. parergôn. ij. cap. xxx. vbi ex fide

ex fide veterum codicum pro ſtẽmatibus ſchemata legendum arbitratur. Nam veteres(vt inquit ille) pro ipſa graduum, vt ita loquar, arbore, cum imaginibus ſuis locis appoſitis id nomen accepêre. Plinius libr. xxxv. cap. iij. ſtemmata lineis diſcurrebant, ad imagines pictas, & reliqua quæ eo loco doctiſsimè (vt ſolet) ſcribit ille. Sed vt deſigno Capricorni, quod in cœlo extare ſydus creditur, nonnulla ex authoribus annotem, hîc, quæ Iulius Firmicus lib. iiij. Matheſeos refert apponam, qui ſic ait, Si quis medium cælũ in Capricorno habuerit, erit multis quotidianæ vitæ alimenta ſuppeditans. At ſi in horoſcopo aliquibus vitæ alimenta præſtiterit, ipſi ei exiſtent ſemper ingrati. dicitur etiam Capricornus domus Saturni & Martis exaltatio, vt illud apertè detur intelligi, liberalitatem inter auaritiam & prodigalitatem conſtitui, amborúmque complexione cõflari. Macrobius in ſomnio Scipionis, Capricornum dixit portam eſſe deorum, qua ſcilicet animæ immortalitate veſtiendæ ingrediuntur. per hoc igitur ſignum liberalitas demonſtratur. Nam Capricornus xxij. ſyderibus integratur, cuius numeri ratio ſpeculantibus liberalitatem offert. quin & Capricorno genua tribuuntur, vt eſt apud Mallium hoc verſu ſcriptum,

Capricornus vtriſque imperat ingenibus.

Vide apud Niphum Sueſſanum lib. j. de augur. & P. Crinitum lib. xj. de honeſta diſciplina, cap. ij. & de his hactenus.

CONSTANTIVS LANDVS COMES ÆMILIO PVTEO SVO S. D. P.

MISISTI his diebus proximis mihi numum æreum adeò antiquum, vt vix à me propter vetuſtatem legi potuerit, corroſis enim omnibus literis penè Delio natatore indigere videbatur, quod magis eſt, ne quidem vlla veſtigia, cuius eſſet imago, apparebant. Ego tamen omnem ingenij & oculorum aciem, vt tibi in hoc placerem, intendi, quòd ſi in aliquo peccabimus, in errorémve (quod in his rebus facillimè euenire poteſt & ſolet) inciderimus, tu mihi hoc totum, quod à me erratum fuerit, condonabis, id enim tento nunc, vt potius tibi mei amantiſsimo amico, ac tanquàm fratri inſeruiam, ac gratum faciam, quàm quòd velim oſtentare ingenium meum, quod tenue ac imbecille eſt. Tu igitur mi Aemili hoc qualecunque breue ſcriptum in tuum numiſma ſcholium boni conſule. Si meliora poſthac memoriæ ſuccedent, ad te mittemus. hæc igitur lege.

GERMANICI CAESARIS NVMISMA.

MAGO illa, quæ vix apparet in æreo numo, Germanici Cæsaris ac Imperatoris extat, vt coniicere ex ipsis nutantibus literis potuimus, quæ sic à nobis leguntur, GERMANICVS CAESAR TI. AVG. F. DIVI AVG. N. in tergo autem sic legimus, CAESAR AVG. GERMANICVS PON. M. TR. P. S.C. & vt aliquid de hoc Cæsare dicere incipiam, Sciendum in primis est hunc Germanicum Cai Cæsaris patrem, Drusi filium fuisse, & Antoniæ iunioris, & à Tiberio Cæsare patruo, Augusti iussu adoptatum, vt inquit Suetonius in Caligula, quod & Iustinianus Cæsar legislator in elementis Institutionum lib. j. cap. de adoptionibus. narrat: his verbis, sic Diuus Augustus non ante Tyberium adoptauit, quàm is Germanicum adoptasset, vt protinus adoptione facta, inciperet Germanicus Augusti nepos esse. Quinquennio antè, quàm per leges liceret, & paulò pòst consulatum gessit, vt idem Suetonius narrat, missúsque ad exercitum in Germaniam, excessu Augusti nuntiato, legiones vniuersas imperatorem Tyberium pertinacissime recusantes, & sibi summam Reipublicæ deferentes, incertum constantia, an pietate maiore, compescuit. atque mox deuicto hoste, triumphauit. Consul deinde iterum creatus, ac priusquàm honorem iniret, ad componendum Orientis statum expulsus, cùm Armeniæ Regem deuicisset, Cappadociam in prouinciæ formam redegisset, annum ætatis agens quartum & trigesimum, diutino morbo Antiochiæ obijt, non sine veneni suspicione. Nam præter liuores, qui toto corpore erant, & spumas, quæ per os fluebant, cremati quoque cor inter ossa incorruptum repertum est. cuius ea natura existimatur, vt tinctum veneno igne confici nequeat. Obijt autem Germanicus (vt asserit idem Tranquillus) Tyberij fraude (vt opinio fuit) ministerio & opera Gnei Pisonis. Omnes autem Germanico corporis, animique virtutes, & quantas nemini cuiquam contigisse satis constat: formam, & fortitudinem egregiam: ingenium in vtroque eloquentiæ, doctrinæque genere præcellens: beneuolentiam singularem, conciliandæque hominum gratiæ, ac promerendi amoris nimium, & efficax studium. Orauit causas triumphales, atque inter cætera studiorum monumenta, reliquit & comœdias Grecas. Habuit

buit in matrimonio Agripinam M. Agrippæ & Iuliæ filiam, & ex ea nouem liberos tulit: ſed hæc iam de Germanici vita ſatis. Suetonium enim legere mi Aimili per te poteris, qui de hoc alia quædam præclara refert, & ſi me amas, omnino leges. digna enim ſunt huius optimi Cæſaris omnia geſta, vt legantur. Sed in Numiſmate illud animaduertendum, in poſteriori parte: quòd Germanicus non fuit Auguſtus, non enim ſucceſcit in imperio poſt Octauianum Auguſtum. nec Germanicus Auguſtus vnquam fuit dictus, apud quem ſumma Reipublicæ deferebatur. Nam Germanicus nunquam dominationem aſſumpſit, & ſi pertinaciſſimè in exceſſu Octauij Auguſti, legiones recuſantes Tyberium, Germanico deferre vellent. Solo itaque Imperatoris nomine decoratus fuit Germanicus, vt etiam Alciatus ſenior in annotationibus in Cor. Tacitum obſeruauit, qui inter Cæſares, Imperatores, & Auguſtos multum interfuiſſe diſſerit: hoc pacto, Cæſares dicti, qui Auguſtæ maieſtatis hæredes deſignati eſſent, adminiſtratione rerum illis interdicta, niſi fortaſſe prouinciam, Auguſti iuſſu, adminiſtrandam haberent. Hinc nulla eis donatiui militibus dandi facultas erat. In comitatu eos ſolùm habebant, quos princeps tribuiſſet. Paulò maior imperatoris dignitas, qui licet infra Auguſti faſtigium poſitus, eiúſque arbitrio bella gereret, ſummam tamen poteſtatem in magiſtratus, atque milites habebat, iúſque illi indicendi belli erat. Hæc Alciatus ex Ammiano Lampridio, & conſtitutionibus, cuius rei idem in hiſtoria patriæ meminit. Quæ volui dixiſſe, vt tibi conſtet Germanicum non vocatum fuiſſe Auguſtum, niſi concedamus illi fuiſſe hoc nomen ab Auguſto Octauiano conceſſum, quia illum valde Octauianus dilexerit, vt etiam diu cunctatus ſit, an ſibi ſucceſſionem deſtinaret: ideo Tyberio adoptandum dederit. Verius igitur in nomiſmate ego legerem, interpretarérque quòd illæ notæ, Cæſar Auguſtus Germanicus, Pontifex Maximus, Tribunus Plebis, ad Caium Caligulam ipſius Germanici filium, qui poſt defunctum Tyberium in imperio ſucceſſerit, ſpectent: nam & ipſe Germanicus vocatus fuit. Germanicus autem dictus ob Germaniam deuictam. vel quia primus ad exercitum, qui in Germania conſtiterat, imperator miſſus fuerit. Huic P. Ouidius Faſtorum ſuorum libros conſecrauit, vt ex his primis carminibus apparet,

Accipe pacato Cæſar Germanice vultu
Hoc opus, & timidæ dirige nauis iter.

Illud autem ſciendum Septembrem menſem Caium Caliculam in memoriam patris Germanici, Germanicum appellaſſe. Feſſum autem morbo Germanicum adſiſtentes amicos hunc in modum

dum adloquutum fuisse refert Cor. Tacitus. lib. ij. Si fato concederem, iustus mihi dolor, etiam aduersus deos, esset, quòd me parentibus, liberis patriæ intra iuuentam præmaturo exitu raperent. Nunc scelere Pisonis & Plancinæ interceptus vltimas preces pectoribus vestris relinquo, referatis Patri ac Fratri quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus insidijs circumuentus miserrimam vitam pessima morte finierim, si quos spes meæ, si quos propinquus sanguis, etiam quos inuidia erga viuentem mouebat inlachrymabunt, quondam florentem, & tot bellorum superstitem muliebri fraude cecidisse. Erit nobis locus querendi apud Senatum, inuocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignauo questu: sed quæ voluerit meminisse, quæ mandauerit exequi. Flebunt Germanicum etiam ignoti. Vindicabitis vos si me potius, quàm fortunam meam fouebatis. Ostendite Populo Romano Diui Augusti neptem, eandémque coniugem meam. Numerate sex liberos. misericordia cum accusantibus erit, fingentibúsque scelesta mandata, aut non credent homines, aut non ignoscent. hactenus amicos adlocutus Germanicus. Iurauêre amici, dextram morientis contingentes, spiritum antè, quàm vltionem amissuros. Tum ad vxorem versus, Per memoriam sui, per communes liberos orauit, exueret ferociam, sæuienti fortunæ summitteret animum, non regressa in vrbem æmulatione potentiæ, validiores incitaret. Hæc palàm & alia secretò, per quæ ostendere credebatur metum ex Tyberio. Neque multò post extinguitur ingenti luctu prouinciæ, & circumiacentium populorum, indoluêre extræ nationes, regésque, tanta illi comitas in socios, mansuetudo in hostes, visúque auditúque venerabilis, cùm magnitudinem & grauitatem summæ fortunæ retineret, inuidiam & adrogantiam effugerat. Funus sine imaginibus & pompa: per laudes & memoriam virtutum eius celebre fuit. & erant qui formam, ætatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorum, in quibus interijt, Magni Alexandri fatis adæquarent. Nam vtrunque corpore, genere insigni, haud multum triginta annos egressum, suorum insidijs externas inter gentes occidisse. Sed hunc mitem erga amicos, modicum voluptatum, vno matrimonio, certis liberis egisse. neque minus præliatorem etiam si temeritas abfuerit, præpeditúsque sit perculsas tot victorijs Germanias seruitijs premere. quòd si solus arbiter rerum, si iure & nomine regio fuisset, tanto promptius adsecutum gloriam militiæ, quantum clementia, temperantia, cæteris bonis artibus præstitisset. Corpus antè, quàm cremaretur nudatum in foro Antiochensium, qui locus sepulturæ destinabatur, prætuleritne veneficij signa parum constitit. nam vt quis misericordia in Germanicum, & præsum-

pta suspicione, aut fauore in Pisonem pronior diuersi interpretabantur, &c. Quæ sequuntur, apud Cor. Tacitum, cuius verba hic etiam volui scripsisse, vt qualis fuerit Germanicus & quantus cognosceres, vtque longiori vita dignum imperatorem, támque optimis literis institutum Cæsarem plusculum amares. dignúmque, vt etiam ipse de se dixit, vt ignoti eius obitum defleant. Sed iam eius virtutis & altitudinis ingenij memoriam adhuc in libris Florentum, quæ quodam epigrammate Græco pro testimonio libro Græcorum epigrammatum primo extat, hic tibi subscribamus, vt inclytam virtutem nepotis diui Augusti ames, & venereris, simúlque imiteris. Hæc enim exempla ad excitandam, & inflammandam iuuentutem nostri temporis mirum in modum congrua sunt, cùm & iuuenis alicuius principis & nobilis personam laudatósque mores, probatámque vitam, & optimè instituti adolescentis, studijsque bonarum artium ornati repræsentamus indolem. Sic Ioannis Pici mirandulani principis ac comitis, cuius imago pulcherrima in musæo nostro nos quotidie exuscitat ad bonas capescendas literas, ad studia literarum inflammare iuuentutem potest. Sic his temporibus Manauus Sabellus, Hieronymus Querceus, sic Baro Sfondratus, sic Triuultius Georgius. Sic & alij nobiles iuuenes, de quorum virtutibus, & studijs vbique est fama consentiens, & quæ iam totam perambulat Italiam. Sed quid ego nunc currenti calcar addere studeo? cùm iam vrbis Placentinæ omnes adolescentes nobiles assiduo studio, exercitióque disciplinarum non ignobili Aimilius Puteus ingenio miro præditus non æquare solùm, sed superare credatur. Hoc igitur epigramma Græcum Germanici elegantissimum, ac perargutum si à viris ciuilis studio vacabis legito.

Γερμανικοῦ Καίσαρος.

Οὔρεος ἐξ ὑπάτοιο λαγὼς πέσεν ἐς ποτε βένθος,
ἐκπροφυγεῖν μεμαὼς τρηχύν᾽ ὀδόντα κυνός.
ἂμ ὃδ᾽ ὡς ἤλυξε κακὸν μόρον. αὐτίκα γάρ μιν
εἰνάλιος μάρψας, πνεύματος ὠράνισεν.
ἐκ πυρὸς ὡς αἰνῶς πέσες ἐς φλόγας. ἤρασε δαίμον
κὴν ἁλὶ, κὴν χέρσω, θρέψε κύνεσσι βορήν.

Τοῦ αὐτοῦ.

Ἐκ κυνὸς εἷλε κύων με. τί τὸ ξένον. εἰς ἐμὲ θῆρες
ὑγροὶ, καὶ πεζοὶ, θυμὸν ἔχουσιν ἕνα.
αἰθέρα λειπὸν ἔχοιτε λαγοὶ βατόν. ἀμὰ φοβοῦμαι
οὐρανὲ, καὶ σὺ φέρεις ἀστερόεντα κύνα.

Sensus

Sensus autem est de lepore, qui canem effugiens venaticum, & in mare prolapsus, à cane marino discerptus est. Ad hoc sic allusit Ausonius Gallus poëta,

Trinacrij quondam currentem in littoris ora:
Ante canes leporem, cœruleus rapuit.
At lepus: In me omnis terræ pelagíque ruina est.
Forsitan & cœli, si canis astra tenet.

Ast videamus etiam aliud Epigramma in laudem Germanici, vt hoc Numisma tuum etiam locupletiore lectione exornemus, testimonióque Græcorum poëtarum gloriam illustrissimi viri augeamus.

Εἰς Γερμανικὸν Βάσσου.

Οὔρεα πυρηναῖα, καὶ αἱ βαθυάγκεες ἄλπεις,
αἳ ῥήνου προχοὰς ἐγγὺς ἀποβλέπετε,
μάρτυρες ἀκτίνων, γερμανικὸς ἃς ἀνέτειλεν,
ἀστράπτων κελτοῖς πολλάκις ἐνυάλιον,
οἱ δ' ἄρα δουπήθησαν ἀολλέες. εἶπε δ' ἐνυὼ
ἄρει, τοιαύταις χερσὶν ὀφειλόμεθα.

Hoc autem epigramma in Germanicum Drusi filium est scriptum, cuius sensus talis est (vt Opsopoeus vertit) alloquitur poëta montes Pyrenæos, & Alpes, tanquàm testes virtutis & fortitudinis eius, per montes Pyrenæos, Galliam intelligit: per Alpes Germaniam innuit. Et est hoc carmen omni ex parte elegantissimum. Et hæc iam satis & supersint ad numisma tuum (mi Aimili Putee) explicandum, à me dicta. Quæ tu, vtcunque sunt, boni consules, laborémque nostrum, propensámque meam in te voluntatem amabis. Vale pridie Calend. Februar. M. D. L VI. Ticini, & Iouio tuo me commenda.

PAVLI LEPIDI
CONCORDIA.

ERNARDINVS Locheta Papienſis, impreſſoriæ artis magiſter diligens, amicúsq; meus, attulit his diebus, cùm Ficini eſſem, mihi tres argenteos numos veteres, illos quidem pulcherrimos, quiq; adeo illucebant, irradiabantq; , vt nuper cuſsi viderentur. Hos ego cùm manibus meis verſarem incredibili voluptate, illud primum occurrit, quod in vno ex his dignum annotarem: nempè verbum, ſeu nomen Paulli, quod contra vulgi opinionem ſcriptum eſſet, duplici longa litera. Erat autem in nomiſmate imago Paulli Lepidi cum galea in capite, in vna parte cum hac inſcriptione, PAVLLVS, LEPIDVS CONCORDIA. in altera numiſmatis parte fuit Trophæum, cui vir applicabat manum, erant & ibi tres imagines perſonarum, grandior vna cum duabus puſillis hac nota, TER. in alio numo argenteo, quem mihi oſtendit percolendus Raphael Leonas Papienſis, regularium canonicorum ordinis ſeu congregationis Lateranenſis, fuit in altera parte PIETAS, cum his verbis, PAVLLVS LEPIDVS, CONCORDIA. in alia parte putealis forma, cum his notis, PVTEAL, SCRIBONI, LIBO. Vide Plutarchum in vita paulli Æmilij. Quòd autem Paullus duplici longa litera apud veteres ſcriberetur, elegans menſa marmorea Mediolani ad Babile Vrſiorum Templum adhuc indicat hoc pacto inſcripta, P. VRSIO SEX. F. POLLIONI PATRI VETTIAE LEPIDAE MATRI P. VRSIO P. F. PAVLLO V-I. VIR. IVN. FRATR. CVR. AER. P. VRSIO ELAINO. L. PIISSIMO VRSIA P. F. PRISCA. Hunc tumulum in elogiis ſuis Alciatus noſter inſeruit, vbi etiam dictionem Paulli animaduertit, ideo nos lubentius hìc adduximus eundem tumulum, vt videant Antiquarij quàm bellè conueniant inter ſe Numiſmata, & marmora veterum. Idem Alciatus in expoſitione huius tumuli à me citati, refert, à ſe obſeruatum fuiſſe Paullum cum duplici longa litera ſcribi in Pomponij Læti autographis. Sed quòd in hoc numiſmate ſit Paulli lepidi mentio, puto fuiſſe Marcum Æmilium Lepidum & L. Æmilium Paullum, qui ambo conſules fuerunt, & prætores, vt in tertia, & quarta, & quinta Dec. apud Liuium legimus. Lucius autem Æmilius Paullus fuit Marci Æmilij Lepidi filius vt teſtis eſt idem Liuius lib.x.Decad.iiij. Paullus huius L. Paulli filius, vt plutarchus in vita Paulli Æmilj narrat, de

Luſitanis

Lusitanis triumphauit, nécnon de Persa rege, vt asserit Val. Max. lib.j. de ominibus. qui refert eundem Paullum habuisse filiam paruulam nomine Tertiam, quæ cùm catellum nomine Persam mortuum deploraret, omine arrepto statim erectum in spem clarissimi triumphi eundem Paullum. Vide Plutarchum in vita Paulli Aemilij & Ciceronē in libris de Diuinatio. Marcus autem Æmilius Lepidus creatus fuit Pontifex, cui fuit simultas cum M. Fuluio Flacco nobiliori, quòd M. Lepidus diceret se à Fuluio certo consulatu deiectum, Q. Metellus Cæcilius verba fecit inter principes Senatorum, que Liuius narrat lib.x.Decad.quartæ Quibus verbis excitati ad Concordiam dextras fidémque dedere, mittere verè ac finire odium. De hac re etiam Aulus Gellius meminit noc. Atticarum lib. xij. cap viij. postea collaudantibus cunctis hoc factum, ambo deducti sunt in Capitolium. M. Aemilio Lepido, qui bis consul augúrque fuit, vt Liuius lib.3. decad. 3. meminit, filij tres Lucius, Marcus, Quintus, ludos funebres per triduum & gladiatorum paria duo, & xx. per triduum in foro dederunt. Quod autem in numo sit (concordia) referri potest ad pacem & concordiam M. Aemilij Lepidi cum M. Fuluio nobiliori, vt suprà dixi. quòd sit verbum TER. ad Tertiam Pauli Aemilij filiam, de qua superius rettuli, quis posset referre non ineptè, sed fortè Paulum Aemilium, cuius extat vita apud Plutarchum verius quis fuisse in hoc numismate intellexerit, vt Lepidus exponatur pro Aemilio, Græci enim lepiditatem sermonis (vt inquit) Plutarchus, ἀμυλίαν vocant, facundiamque,& veteres per iota simplex scribebant. Cùm Græci per i,tenue,vnde ea vox accepta est,designent.Politianus in lib.j. Episto. ad Pomponium Lætum,scribens super Panthei testudine ait Aimilium,non Aemilium fuisse scriptum.& in marmorea tabula Romæ inuenta. Sed aliquis diligentior in veterum Numismatis interpretandis subtilius, ac certius declaret,mihi satis fuerit aliqua ostendisse si non idonea ad hoc exponendum numisma,saltem, quæ lectorem, non fastidiant, nec penitus Romanæ historiæ ignarum abire sinant. Ego tamen (vt veriora afferam quæque magis verisimilia sunt) existimo, has imagines, quæ in numismate fuerunt sic sculptæ, designare omnem historiam, quam Propertius elegantissimus poeta, in fine operis describit. Dum facit, vt vxor Paulli mortua, ad ipsum Paullum loquatur, vt lachrymas in funere suo cohibere velit sic,

Desine Paulle meum lachrymis vrgere sepulchrum
Panditur ad nullas ianua nigra preces.

Et Paulò pòst ait.

Quid mihi coniugium Pauli? quid currus auorum
Profuit? aut famæ pignora tanta meæ? Et infrà
Si cui fama fuit per auita trophæa decori,

Aera

Aera Numantinos regna loquuntur auos.
Altera maternos exæquat turba Libones.
Et domus est titulis vtraque fulta suis. Et paulò pòst,
Iungar Paule tuo sic discessura cubili,
In lapide hoc vni nupta fuisse legar.

Etiam paulò pòst illud,
Nec te dulce caput mater Scribonia læsi
In me mutatum quid nisi fata velis?

Et paulò pòst illa faciunt carmina,
Te Lepide, & te Paule meum post fata leuamen
Condita sunt vestro lumina nostra sinu.
Vidimus & fratrem sellam geminasse curulem
Consule quo facto tempore rapta soror.
Filia tu speciem censuræ nacta paternæ
Fac teneas vnum, nos imitata, virum.
Et serie fulcite genus, mihi cymba volenti
Soluitur aucturis tot mea fata malis.
Hæc est fœminei merces extrema Triumphi
Laudat vbi emeritum libera fama rogum.
Nunc tibi commendo, communia pignora, natos,
Hæc cura & cineri spirat inusta meo.
Fungere maternis vicibus pater, illa meorum
Omnis erit collo turba ferenda tuo.
Oscula cùm dederis tua flentibus, adyce matris:
Tota domus cœpit nunc onus esse tuum.

Et hæc quidem ad rem, ne totam elegiam hic subscribã, hic est ille lepidus, & Paulus, hic sunt illi Libones, hic Scribonia, hic filia nacta speciem censuræ paternæ, hæc deniquæ omnia Propertiana ad Numisma suprascriptum faciunt, si quis penitius rem vniuersam introspiciat. Nam vxor istius Pauli vocata fuit Cornelia, quæ fuit filia Scriboniæ, quam Scriboniam accepit in matrimonium Augustus, & ex ea filiam Iuliam suscepit, quæ Scribonia, authore Tranquillo, antè fuerat nupta duobus Cõsularibus, & ex altero erat mater. Nã Tranquillus ait hanc Corneliã fuisse illã Scriboniæ filiã ex viro consulari, ex quo fuit mater, vnde nunc sororem suam appellat Cornelia ipsam Iuliam filiam Augusti, quoniam ambæ ex matre Scribonia erant procreatæ. Hinc Propert. fit lucidior. Cornelia ista vxor Pauli, cuius extat hæc elegia Propertij; habuit Scriboniam matrem ex Libonum familia honorata & splendida, ex qua fuit is Libo, qui Tribunal, sedemq; Prætoris prope arcum Fabianũ collocauit, quòd ab eius nomine dictum est puteal Libonis: de quo suprà in interpretatione cuiusdã Numismatis à me facta fuit mẽtio. Nimirũ igitur, si dixi in alio numisma te extare illa verba seu inscriptionem, PVTEAL SCRIBON. LIBO. Paulus autem iste maritus Corneliæ fuit ex gente Æmilia

hoc est Scipionum. Paulus enim Æmylius deuicit Persen Macedonum regem. de quo Triumphauit, vt supra diximus. Cornelia autem ista habuit tres filios, duos scilicet, masculos, Paullũ, & Lepidum, & vnam filiam cuius nomen non ponit Propertius. hanc tamen fuisse tertiam possumus coniectari, cùm ista mulier Cornelia fuerit vxor Pauli Æmylij. Ideo dicit illis duobus carminibus,

Et tamen emerui generosos vestis honores,
Nec mea de sterili facta rapina domo.

Nam ista dixit poëta, vt signaret matronalem vestem, quæ mulieribus matronis quàm fœcundis dabatur, quæ trium liberorum factæ essent matres, vt alias in meis iuris ciuilis exercitationibus annotaui. Ideo dixit, & Lepidum, & Paulum, & filiã vnam reliquisse, & hæc satis sint ad hoc Numisma. & si prolixè satis disseruimus, in re enim penè ancipiti ita fieri opus fuit. Nos tamẽ verum elicuisse sensum eius nomismatis certiores facti sumus ex Propertij versiculis, & si aliqui in hoc numismate, ea parte, qua est inscriptio concordia puteal Liboni. velint appensas fuisse lyras duas, quæ causidicos, si clientibus consultum vellent, congruentia susceptæ materiæ dicerent, ab ijs, quæ incongrua & discrepantia essent, abstinerent, admoneret. & litigantes, vt concordiæ memores essent, doceret. tale tamen numisma mihi videre adhuc non contigit. illud quidem vidi ab vtrisque lateribus putei duas situlas appensas præseferens sigillum. quod autem pene oblitus fueram, quòd in numo sint tres imagines personarum, vna grandior, altera & altera pusillæ, spectare puto ad triumphum Æmylij Pauli, quem (vt ait plutarchus) sequebantur regij nati, erãt autem masculi duo, & vna fœmina. Denique in hoc numo omnẽ pampam triumphi Pauli Æmylij, designari opinor. quam Plutarchus luculenter, & diligenter enarrat. vel quia ter triumphauit, ideo TER in numo positum.

C. PLOTII TRIVMVIRI NVMISMA.

.BEMBVS Cardinalis epistolarum ab se elegãter scriptarum, altero volumine, quas Latinè ad familiares scripsit Bernardino Sandrio locum quendam Cicer. explicans, inquit, est apud me nummus æreus perãtiquus ita scriptus. C. PLOTIVS IIIVIR A. A. A. F. F. hoc est, auro, argento, ære flando ferundo. monetalium Romæ fuit magistratus, qui curam cudendæ monetæ, haberent. hi Triûmuiri erant, de quibus meminit Liuius lib. 3. decadis iij. & lib. iiij. & vj. eiusd. dec. tertiæ. meminit & Pomponius Iuriscõsultus in l. ij. ff. de origine iuris his verbis, Eodẽ tempore constituti sunt triûm uiri monetales æris, argenti, auri flatores. Sed & Cicero lib. vij. epistolarum familiarium epistola ad Trebatiũ, treuiros (inquit) vites censeo. audio capitales esse. mallem auro, argento, æréque essent. idem meminit & lib. 10. ad Atticum. P. Crinitus lib. xvij. de honesta disciplina cap. vij. hunc locum seu has notas prius exposuit. quo loco ad tribunos signandi nummi potestatem relatam ex legibus decemuiralibus probat. interim ego ex his sic illustrari posse locum Horatij in odis opinor, ea nempe ode, vbi ita prosequitur nauem, qua Virgilius Athenas ferebatur, illi robur & æs triplex circa pectus erat, qui fragilem truci commisít pelago ratem Allusisse enim videtur Horatius ad has notas in his verbis triplex æs. Sed hic & illud afferam, cùm ad rem faciat, officinam Monetæ iuxta ædem Saturni (Plutarcho auctore in problematis) in qua adseruabatur ærarium Romanum, nõ longe à templo Antonini fuisse, nam vt ait Marlianus in Topographia vrbis Romæ, ibi vidimus effodi magnam æreorum nummorum copiam. qua re multis uisum est, non leue argumentum, ibi fuisse monetæ officinam, à capitolio vna cum ærario hunc in locum translatam. Alexãder ab Alex. lib. iij. genial. dierum cap. xvj. sic de triûmuiris monetalibus loquitur, Nec me præterit post Cannensem cladem propter ingruentem ærarij & militum inopiam triûmuiros conquirendæ pecuniæ monetales seu mensarios creatos fuisse. æris, argenti, atque auri flatores, quorum munus erat numismata probi auri & argenti iustíque ponderis examinare, & alios legendæ iuuentutis, qui militię idoneos per oppida conquisitos ascriberent. quod quidem ingruente bellorum tumultu, sæpe fieri animaduertimus. hæc ille. sed nullo (vt eius est mos) vnquã citato auctore. Sed nõ omittendũ quemadmodum in Iulij Cæsaris argenteo nũmo hæc erat inscriptio C. COSSVTIVS MARIDIANVS A. A. A. F. F. Sed in duobus nummis æris Augusti illæ eædem notæ fuerunt, hoc pacto S. C. M. SALVIVS OTHO IIIVIR. A. A. A. F. F. & in alio

alio M. MAELLIVS IVLIVS IIIVIR. A. A. A. F. F. S. C. Illud quoque non inutile admonitu fore arbitror, Lugduni Romanos imperatores, argentum, aurúmq;, & monetę omne genus signare cõsueſſe, siue quòd prompta ibi ad cudendum metalli copia foret, seu quòd munitissimus locus & accessu difficilis ad confluentes (quod ibi Arar Rodano commiscetur) esse censebatur. Et hæc quidem de monetalibus, æris, argenti, atque auri flatoribus satis. Reliqua pete ab magnis comentarijs Romanæ Reipublicæ.

M. SCAVRI AED. CVR.

NVMISMA.

NVMISMA argenteum M. SCAVRI AED. CVR. quod mihi lectissima matrona, ac perillustris Leonora Scota Tuisca comes ostendit, in priori parte hæc ostentabat signa, camelum stantem, cui genuflexa imago antè videbatur, quæ habenas cameli præ manu teneret, has notas superius præseferens M. SCAVRVS AED. CVR. In medio autem numi S. C. in ima parte REX ARETAS. post camelum nota denarij talis. x. & hæc in anteriori numismatis parte. In posteriori autem imago apparebat, quæ currum habenis regebat in curru stans. Erat autem currus quatuor equis tractus, ante pedes equorum nescio quid instar forficis iacens. ibi supra hæ literæ positæ, HYPSAEVS AED. CVR. in latere numi erat scriptum, CAPTO PRIVER. in extremo numi ad imum margine hæc inscriptio COS. HYPSAE. & hæc quidem omnia in hoc perantiquo numismate bellissimè effigiata fuerunt. quæ quantum per me fieri poterit hic explicata dabo, vtq; ex historijs percipi poterit. Nam hæc hieroglyphica, nisi ex varia authorum lectione, & præcipuè historiarum, temporúmque habita serie, rectè declarari haud facilè queunt. Et imprimis quod ad camelum spectat existimo exhibitam populo aliquam spectationem camelorum, qui mos antiquus in gratiam & voluptatem populorum in vsu erat. Sic Antoninus philosophus centum leones populo exhibuit vna missione, vt Iulius Capitolinus narrat. sic & alij principes elephantos Alces, & huiusmodi animalia sæpius exhibuêre, vt apud Suetonium, cæterósque historiæ scriptores est legere. Sic Romæ fuere, vt narrat Iul. Capitolinus in vita Gordiani iunioris sub Gordiano elephanti xxx. & ij. quorum Gordianus ipse. xij. misserat, Alexander. x. Alces. x. Tigres. x. Leones mansueti. lx. Leopardi mansueti xxx. Belbi idest Hyenę. x. gladiatorum fiscalium

paria mille Hipopotamus & Rhinoceros vnus. Archoleontes.x.camelopardali x. onagri x.equiferi. xl. & cætera huiusmodi animalia innumera & diuersa, quæ omnia Philippus ludis secularibus vel dedit, vel occidit. has autem omnes feras mansuetas & præterea efferatas parabat ad triumphum Persicum, sed votum publicum nihil valuit. Nam omnia hæc Philippus exhibuit secularibus ludis, & muneribus atque circensibus, cùm millesimum ab vrbe condita annum in consulatu suo, & filij sui celebrauit, quod de Cæsare memoriæ traditum est. At ego crediderim (quod ad præsens numisma spectat) M. Scaurum Aedilem Curulē tale spectaculum exhibuisse, cùm ad Aedilium curulium munus ista spectarent, vt alibi à me relatum est. nempè in numismate Posthumæ. Marcum autem Scaurum fuisse ædilem curulem ostendit his verbis Asconius Pædianus in oratione Ciceronis pro M.Scauro. M.Scaurus, M.Scauri filius, qui princeps Senatus fuit, vitricum habuit Syllam. quo victore & munifico in socios victoriæ ità abstinens fuit, vt nihil neque sibi donari voluerit, neque ab hasta emerit. Aedilitatem summa magnificentia gessit, adeò vt in eius impensa opes suas absumpserit, magnúmque æs alienum contraxerit. De M.Scauri ædilitate meminit Plinius lib.xxxvj.cap.xv. vbi dicit se nescire an ædilitas M.Scauri prostrauerit mores ciuitatis, maiúsque sit Syllæ malum tanta priuigni potentia, quàm proscriptio tot millium. Hic fecit in Aedilitate opus maximum omnium, quæ vnquàm fuere humana manu facta. non temporaria mora, verùm etiam æternitatis destinatione. Theatrum hoc fuit, &c. vbi illud mirabile theatrum & scenam prosequitur, meminit etiam idem Plinius eodem lib.cap.ij. Imago quæ est genuflexa, videtur fortè fuisse M.Scaurus, qui ad genua Iudicum prouolutus sit, cùm contra eum sententiæ ferrentur apud Catonem prætorem, eum defendentibus sex patronis, (cùm ad id tempus rarò quisquam pluribus, quàm quatuor vsus esset) patroni autem fuere sex P. Clodius Pulcher, M. Marcellus, M. Calidius, M. Cicero, M.Masalla Niger, Q. Hortensius. Sed & ipse M.Scaurus dixit pro se, ac magnopere mouit Iudices, & squalore & lachrymis, & ædilitatis effusa memoria, ac fauore populari, ac præcipuè paternæ authoritatis recordatione habuit omnes.ix. laudatores viros consulares. L. Pisonem, M. Vol. Q. Metellum nepotem, M. Perpēnam; L.Philippum. M. Ciceronem, Quintum Hortensium, P. Seruilium, Isauricum, Gn. Pompeium. laudauit etiā Faustus Sylla eius frater Syllæ Felicis filius, qui non minus promouit audientes, quàm ipse M. Scaurus promouerat ad genua Iudicum. & hæc hactenus, quæ ad M. Scauri ædilitatem faciunt, & ad ipsum M.Scaurum. animaduertendum autem est hoc numisma Senatusconsulti auctoritate cussum fuisse, quod indicant illa verba S. C. quod rarum in numis argenteis est videre. literæ, quæ sequuntur in numo ad imam partem. REX ARETAS. & hæ ex historia veteri intelligi possunt. huius Regis meminit Appianus Alexandri-

nus

nus libro, qui inſcribitur Mithridaticus, vbi narrat Pompeiũ cognomento Magnum cum Areta Nabathæorum rege bello contendiſſe. meminit eiuſdem etiam paulò pòſt, cùm deſcribit triumphũ Pompeij Magni, in quo erãt & reges bello ſuperati. Tygranes Armenius, Atroces Hiberus, Orizes Albanus, Darius Medus, Areta Nabathæus, & Antiochus Comagenus, & hæc de Areta rege. currus tractus à quatuor equis, ab imagineq; rectus. Triumphus eſſe poteſt ex capto Priuerno, vel ex captiuitate regis Aretæ deſignatus. quòd autem ante pedes equorum ſe forficis inſtar præbet videndum, id exiſtimo factum ad retinendum curſum equorum, tanquàm ſit meta curſus. literæ, HYPSAEVS AED. CVR. an illum Hypſæum denotent, cuius meminit Cicero lib. epiſtol. famil. j. prima epiſtola Publio Lentulo ſcripta, vbi dicit, Libonis & Hypſæi non obſcura concurſatio & contentio, mihi non ſatis liquet: crediderim tamen eundem eſſe ex coniectura. Nam Aſconius Pædianus in oratione pro Milone eiuſdem ſic meminit. non tamen quòd appellet eum Aedilem curulem, prout eſt in numo. inquit igitur Pedianus, Inter candidatorum Hypſæi & Milonis manus in via ſacra pugnatum eſt. Meminit & de Hypſæo conſule Plutarchus in vita Pompei Magni his verbis. Poſt paucos dies Hypſæus vir conſularis Iudicium vitans cognito Pompeium ad cænam lætum proficiſci, eius genibus accubuit, eúmq; obſecrare cæpit. Sed Pompeius eum cum faſtu præterijt, illum, inquiens ſibi cænam diſperdere, aliúdq; concluſit nihil &c. hinc illud conſiderandũ, imaginem genuflexam ad Hypſæum hunc etiam referri poſſe, qui vt in imo numi margine ſcriptum adparet conſul fuerit. Sic enim literæ leguntur. HYPSAE. COS. quòd autem inſcriptio ſit in numo. CAPTO PRIVER. id totum ex Liuiana hiſtoria petendum eſt lib. viij. decadis primæ, vbi narratur bellum à Romanis contra Priuernates initum. conſule L. Plautio Venace, qui ad id bellum miſſus à Senatu Romano fuerit. qui demum donati ciuitate Romana fuerint. eorum dux Vitruuius Vaccus in eo bello fuit, cuius poſtea ædes dirutæ, publicatóq; ſolo, Vacciprata appellata ſunt. bona eiuſdem Semoni Sango cõſecrata. illud hic magni animi principis Priuernatum exemplum non præteribo, cùm liberè id dictum ac reſponſum, in cauſa fuerit. vt Romani à pena Priuernates liberarent, eóſq; ciues Romanos facerent. Interrogatus igitur vnus ex legatis Priuernatibus à quodam, quámnam pœnam meritos cenſeret Priuernates, eam, inquit, quam merentur, qui ſe libertate dignos cenſent. Sed & cõſul Lucius Plautius Venox, cum hoc feroci reſponſo inferiores factos videret eos, qui ante Priuernatium cauſam impugnabant, vt ipſe benigna interrogatione mitius reſponſum eliceret. quid ſi pœnam, inquit, remittimus vobis, qualem nos pacem vobiſcum habituros ſperemus? Si bonam dederitis, reſpondit, & fidam & perpetuam, Si malam, haud diuturnam. Cuius hiſtoriæ & liberè dicti meminit, & Valerius Maximus lib. vj. cap. ij. vbi quæ liberè dicta aut facta ſunt, recenſet. & hæc ad

hoc numiſma, quæ faciant, à me dicta ſint ſatis. cùm ex omni parte elaboratum ſit hoc elegantiſsimum numiſma, non vnam tantùm, ſed hiſtoriam multiplicem continens. quod ſanè indicat apertiſsimè, quã-tam rerum ac eruditionis cognitionem illum habere oporteat, qui talia numiſmata rectè & adamuſsim explicare voluerit.

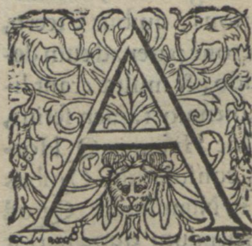
M. PISONIS FRVG.
NVMISMA.

LIVD Numiſma argenteum mihi oſtendit eadem LEONORA Scota Tuiſca, cuius ex vna parte capitulum muliebre extabat, ibi ſtella mediáque luna, ſine vlla inſcriptione. ex alia parte corolla è piſonibus texta, in cuius medio circulus inſtar pateræ, in qua inerant quædam veluti legumina, & fortè piſones aut ſimilia. Hoc titulo, M. PISON. FRVG. quod ad ſtellam attinet & lunam, hoc ad gloriam & honorẽ familiæ pertinere arbitor. quòd nempè è cælo genus ſuum ſit corriuatum & emanatum. hócque deſumptum opinor à vetuſtioribus moribus. Veteres enim cùm lunæ ſimulachrum oſtenderent, puellam faciebant curru per cœlum vehi, dimidiato lunari globo, temporibus accommodato ſurſum verſus reflexo, vt etiam in numo quodam apparet æneo, Romanorum ſeculis percuſſo. Hinc aſſumpſerunt ſibi tam egregium inſigne Antelunares (ſic ipſi ſe dicebant, Arcades) ex quibus Romana poſteà nobilitas accepit lunæ imaginem, pedibus aſſuens, vt fundamentum hoc eſt principium generis, ab Euandro Arcade deductum eſſe ſignificarent. quod & Plutarchus in problematis narrat, problemate 76. & Alciatus noſter in emblemate eleganti libello effigiauit. An hîc poſita mediata luna? vt humanarũ rerũ inſtabilitatis elatos homines, ac ſuperbos admoneat, vt ſenſit idem Plutarch. An ſignum eius habitationis, quæ extare in luna dicitũr, & quod poſt mortem animi rurſus lunam ſub pedibus habebunt? Quod & imitatus Auguſtus Cæſar in hoc idem argumentum argenteum ſignauit, vbi eadem ſpecies curuatæ lunæ expreſſa eſt, maioris auunculi, vnde adoptatus fuit, ſtellam vtroque cornu penitus complexa, vt inde quoque gentẽ ſuam gloria augeret. in qua quidem re nõ potuit locum excogitare Octauius toto cœlo dignorem, vbi Cæſaris ſui animam collocaret, quàm vt in lunæ ſemicirculo eam includeret. Sed hæc ad lunam & ſtellam, quæ in prima parte numi fuerunt ſatis. Nunc ad inſcriptionem, quæ fuit in poſteriori numiſmatis parte, veniamus. M. PISON. FRVG. Cicero de M. Piſone in oratione ad-

uersus L. Pisonem meminit his verbis, Irrisa est à te paulò antè M. Pisonis cupiditas triumphandi, à qua te longè dixisti abhorrere, qui etiã si minus magnum bellum gesserat, istũ honorem emendum non putauit puer eruditior quàm ipse. Asconius Pædianus dum hęc verba interpretatur, hæc ait, Quis hic M. Piso fuerit credo vos ignorare, fuit autẽ (vt puto iam vos dixisse) P. Piso eijsdem temporibus, quibus Cicero, sed tanto ætate maior, vt adulescentulum Ciceronẽ pater ad eum deduceret, quod in eo etiam quædam vitæ similitudo, & multæ erant literæ. Orator quoque frequentior habitus est, biennio tamen serius, quàm Cicero consul fuit. Triũphauit proconsul de Hispania Q. Hortensio, Q. Metello Cretico Coss. ante Ciceronis consulatum. Quibus verbis videtur innuere hunc M. Pisonem, qui est in Numismate. Quod autem sit verbum illud in numo, FRVG. illud sciendum quod narrat idem Asconius in eadem oratione contra L. Pisonem in principio, super illis verbis, ore ipso patriam aspernaris, oratione genus, moribus nomen. Tametsi illa oratio inscribitur in L. Pisonem, tamen hũc Pisonem ex ea familia esse, quæ Frugi appellata sit, & ideo Ciceronem dicere adspernari eum moribus nomen, & sic notandum est hoc loco, Pisonem hunc M. fuisse ex familia illa, quæ FRVGI appellabatur, ideò posita verba illa FRVG. An verò hic M. Piso frugi fuerit ille, de quo Cicer. testimoniũ adduximus, intertum apud me est. coniectura tamen ductus illum fortè fuisse opinari possum. Pisonis autẽ Frugi meminit Cic. lib. iij. Tusculanarum quæstionum, vbi de frugalitatè disserit, illud dicens, etiam frugi homines Græcos appellare χρησίμους, id est, tantummodo vtiles. hinc frugalitas à fruge, qua nihil melius è terrà, eius contrariũ nequitia, ab eo quod nequidquam est in tali homine ex nihilo dicitur. De Pisone etiam Frugi meminit idem Cicero in oratione pro M. Fonteio, qui vir tanta vitute atque integritate fuit, vt optimis illis temporibus, cùm hominem inuenire nequam non posses, solus tamen Frugi nominaretur. quem Gracchus inimicus coactus fuit appellare Frugi. Huius M. Pisonis, cognomẽto Frugi, magna & præclara in Rempublicam extiterunt officia. Huius vxor (vt ex oratione in Lucium Pisonem apparet) fuit filia Ciceronis. Nam Cicero repudiata Terentia vxore præ diuitem puellam in vxorem senex duxit. filiam suam, quæ prius Pisoni frugi nupserat, illo defuncto, in vxorem dedit Lentulo, vt narrat Plutarchus in vita Ciceronis, quod etiam interpretes orationis in L. Pisonem annotauerũt super illis verbis, Genero meo, Propinquo tuo. non tamen Plutarchum nec alium quemuis citantes auctorem.

TATII

TATII TITI SABIN. REGIS NVMISMA.

RGENTEVM & aliud Numiſma vetuſtiſsimum eadẽ nobiliſsima ac humaniſsima LEONORA Scota Tuiſca mihi oſtẽdit, in cuius anteriori orbe imago ſenis cogitãtis, viuidíſque oculis extabat his literis, A SABIN. in poſteriori autem orbe erant duorum robuſtorum iuuenum imagines, quæ alias duas imagines aſpectu fœmineas auferre videbantur (fugam, enim arripere videbantur) hac ſubſcriptione TA TIT. & hoc Numiſma quidem antiquiſsimum fuiſſe exiſtimo, opinórque hoc totum figmentum raptum Sabinarum deſignare, qui ſub Imperio Romuli, primi Romanorum Regis, & Titi Tatij, Sabinorum Regis, factus ſit. Hiſtoriam hanc narrat Titus Liuius lib. primo ab Vrbe condita, decadis primæ, & Virgilius his carminibus hanc rem totam illiuſtrauit lib. viij. Æneidos,

Nec procul hinc Romam, & raptas ſine more Sabinas
Conſeſſu caueæ, magnis Circenſibus actis,
Addiderat, ſubitóq; nouum conſurgere bellum
Romulidis, Tatióq; ſeni, Curibuſq; ſeueris. &c.

TITI CLAVDII AVG. LIBERTAS.

IN TITI Claudij Numiſmate æreo, quod dum Ticini eſſem, mihi oſtendit Theodorus, Comes illuſtris ſancti Georgij Canapicij. Caſalẽſis, adoleſcens clariſsimus, & optima indole natus, fuit Libertas ſtans in lacinia cum pileo in dextra, alteram manum expanſam habens, cum his notis, LIBERTAS AVGVSTA. S. C. Libertas à Romanis dea culta fuit, eíuſque templum, Publius Victor in Auentino conſtituit, ibidémque fuit Libertatis atrium, de quo apud autores crebra eſt mentio, Publius Clodius templum libertatis cum porticu ſtruxit eo loco, vbi fuit domus Ciceronis, quæ apud Iouem Statorem fuit, cùm incendio direpta eſſet, vt refert Marlianus in Topographia Romæ lib. 2. idem refert lib. 4. cap. v. Templum Libertatis ex multatitia pecunia, cum æreis columnis, & ſtatuis à pa-

patre Titi Gracchi, & conditam & dedicatam, cuius atrium ab Hælio Pæto, & Gornelio Cethægo fuit refectum, & ampliatum, quod verò à Suetonio tradit in Augusto Asinium Pollionem atrium libertatis extruxisse, de alio atrio intelligendum esse existimat, idem Marlianus, propterea quòd multo tempore pòst fuit Asinius Pollio, cui opinioni assentiri videtur Liuius lib. v. Dec. v. vbi inquit, Hæc inter ipsos disceptata, postremò eò descensum est, vt ex quatuor vrbanis tribubus, vnam palàm in atrio Libertatis sortirentur. Quæ omnia Marliani verba hic posuisse volui, propterea quod & Lilius Giraldus noster, cui aliquando copiam eius Topographiæ Romæ feci, eo anno, quo impressa fuit, eadem penè dicat. Libertatis meminit & Cicero pro domo sua, ad pontifices, & Dion lib. xliij. histor. Libertatis indicium fuisse pileum, vnde & qui serui donabantur libertate, pileum gestabant capite raso, quod & nos in enarrationibus nostris in Ius ciuile explicauimus, quo etiam loco posui emblema nostri Alciati vbi in carmen redegit Nomisma à Brutis effictum, in quo signum erat tale, pileus duobus pugionibus impositus, quæ res primùm est annotata à Politiano in Miscellaneis, vt à me aliàs in exercitationibus Iuris ciuilis est annotatum. in Neruæ Cæsaris Augusti, Nomismate æreo, fuit in altera parte effigies ipsius Neruæ, cum his notis, Imp. Nerua. CAESAR AVG. P. M. TR. PL. COS. II. PP. in auersa parte hæc erant verba, Libertas Publica SC. & erat ibi imago Libertatis stantis in lacinia in dextra pileum, in læua hastam tenentis, & hæc quidem duo Nomismata ostendit mihi cum alijs multis aureis, argenteis, & æreis, vir cultus & elegans, & antiquitatis maximè studiosus M. Antonius è familia Maximorum Patauimus, cum quo intercessit mihi amicitia iucundissima, cùm Alexander Bassianus, Patauinus, idem familiaris meus, antiquitatis obseruator summus, ad eius domum mecum contendisset. est Græcis (vt etiam hoc addam huic expositioni) ἐλευθέρια Libertatis Dea, de qua Plautus in Sticho, & in Persa, Basilicè Eleutheria agito. Eleutheria festa erant Græca, quæ celebrabantur in honorem Iouis Eleutherij. quem & σωτῆρα id est, liberatorem, vocabant. Celebrabantur hæc in Syracusijs Tarenti, apud Plateenses in Caria, in quibus nec heris in seruos, & magistratui in maleficos animaduertere licebat, vnde Eleutheria à libertate dicta, de porticu Eleutherij Iouis, qui Athenis fuit, meminit Plato in Theagenam. Constat treis fuisse Athenis celeberrimas porticus, porticum Iouis, Eleutherij, & alteram, quæ Basileos dicebatur, Tertiam quæ ἀναντίος dicta fuit ob imaginum varietatem ποικίλη, id est, pecile. Hanc porticum pinxit Polignotus Thasius, vt Plinius refert lib. xxxv. cap. ix.

CALIGVLAE, NERONIS ET GALBÆ ADLOCVTIO.

N tribus æreis Caligulæ, Neronis, Galbæ numiſmatibus, quæ ſuperioribus annis, cùm Ticini eſſem, dono dedit mihi Bernardus Chriſtianus, amicus meus, erat effigies pulcherrima Imperatorum ad cohortes militum loquens, cum hac inſcriptione, ADLOCVTIO CON. S.C. cuius moris atque conſuetudinis, vt fuit origo perantiqua, ità adhortatio perutilis. Nam milites ſic à duce ad bellum inflammati acrius pugnabant, & magis ac magis ad victoriam accendebantur. Cuius quidem inſtituti duo exempla in præcipuo poëtarũ Virgilio in Æneide à me obſeruata ſic, ſubſcribere non inutile fuerit. Aterius quidem in.v. ipſius eſt Æneæ adlocutio ad milites Troianos, cùm parentis Anchiſæ manibus parentat. Sic igitur hunc in modum ille,

Poſtera cùm primo ſtellas oriente fugârat
Clara dies, ſocios in cœtum littore ab omni
Aduocat Aeneas, tumuliq; ex aggere fatur:
Dardanidæ magni genus alto à ſanguine Diuûm,
Annuus exactis completur menſibus orbis,
Ex quo relliquias diuiniq; oſſa parentis
Condidimus terra, mœſtasq; ſacrauimus aras.
Iamq; dies (ni fallor) adeſt, quem ſemper acerbum,
Semper honoratum (ſic Dij voluiſtis) habebo.

Quæ ſequuntur. Alterius verò loci Virgiliani eſt lib. xij exemplum aliquanto clarius & pulchrius. ex quo vera effigies Adlocutionis exprimitur ſic,

Continuò pugnæ accendit maioris imago:
Mneſthea, Sergeſtumq; vocat, fortemq; Sereſtum,
Ductores, tumulumq; capit, quo cætera Teucrûm
Concurrit legio, nec ſcuta, aut ſpicula denſi
Deponunt, celſo medius ſtans aggere fatur:
Ne qua meis eſto dictis mora: Iuppiter hàc ſtat:
Neu quis ob inceptum ſubitum mihi ſegnior ito,
Vrbem hodiè cauſſam belli, regna ipſa Latini,
Ni frænum accipere, & victi parêre fatentur
Eruam, & æqua ſolo fumantia culmina ponam.
Scilicet expectem, libeat dum prælia Turno
Noſtra pati? rurſusq; velit concurrere victus?
Hoc caput ô ciues, hæc belli ſumma nefandi,

Ferte

Ferte faces properè, fœdusq́; reposcite flammis.
Dixerat: atq; animis pariter certantibus omnes
Dant cuneum, densaq́; ad muros mole feruntur.

Vides nunc, lector optime, atque idem eruditiſsime quàm pulcherrimè his duobus in locis, & hoc potiſsimùm postremo, Poeta noster adlocutionem cohortis, de qua in illis nomiſmatibus viget adhuc memoria, ad veram imaginem depinxerit? nam quid illa militum clypeata cohors in nummis, atque in medio stans imperator, aliud ſibi volunt? quàm quod Virgilius expreſsit ſuprascriptis carminibus, morē non ignorans adloquendi milites, qui maximè apud veteres in vſu fuit. ità mehercule iſta non mediocriter ſunt in maximo vate, quàm alia conſideratione digna. illud tantummodo à numiſmatibus diſsidet, quòd Virg. adloquētes imperatores ad milites, illos ex celſo aggere, aut ex tumuli aggere profari facit, cū in numiſmatibus castrenſem ſellam poſitam ſuper quadrata quadam imagine, aut aggeris, ſeu tumuli ſit cernere. De Adlocutione autem hac meminit in Tyberio Suetonius, qui ſic ait. iure autē Tribunitiæ potestatis coacto ſenatu, inchoatáque adlocutione de republica, de-repentè velut impar dolori cōgemuit. Idem in Galba. obſeruatum eſt, Cal. Ianuar. ſacrificanti coronam de capite excidiſſe, auſpicanti pullos euolaſſe: adoptionis die, neque milites adlocuturo castrenſem ſellam de more poſitam pro tribunali oblitis ministris. & in ſenatu curulem peruerſè collocatam. quo loco legendum adlocuturo, ſic apud Liuium ADLOCVTIONIS Templum per D. literam non autem per L. ſcribendum eſt. vt etiam animaduertit Politianus lib. 4. Epiſtolarum Philippo Poſco ſcribens, ſic quodannis, ſic adque, ſic adgradior apud Virgilium ex fide veterum codicum legendum eſt. Adlocutionem pulcherrimam ac elegantiſsimam videre eſt apud Liuium lib. VI. Decadis iij. vbi Scipio ratus adloquendos milites veteres, qui magnis cladibus ſuperfuerant, aduocata concione ità diſſeruit. Nemo ante me, nouus imperator militibus ſuis priuſquam opera eorum vſus eſſet gratias agere iure ac merito potuit. Sed hic templum adlocutionis de quo Liuius meminit, ponam. Liuius igitur in oratione M. Furij Camilli in concione ad P. R. de non transmigrādo Veios hūc in modum ſcribit, ADLOCVTIO templum propter cælestem vocem exauditam in noua via iuſsimus fieri. Igitur à Furio Camillo Adlocutionis templum constructum fuit propè viam nouam, quæ ſupra ædem Veſtæ, quæ iuncta Romano foro, & velabro fuerit: Suetonius in Cæſare ſic de Adlocutione mētionem facit. Nam cùm in adloquendo adhortandoq; ſæpius digitum læuæ manus oſtentans, adfirmaret ſe ad ſatisfaciendum omnibus, per quos dignitatem ſuam defenſurus eſſet, annulum quoque ęquo animo detracturum ſibi: extrema concio, cui facilius erat videre cōcionantem, quàm audire, pro dicto accepit, quod viſu ſuſpicabatur, promiſſumq;

ius annulorum cum millibus cccc. fama distulit. hæc Suetonius. Sed quia superius de aggere tumuli mentionem feci, nunc quædã ex Plutarcho libet proferre. Plutarchus igitur in vita Põpei eo loco, vbi narrat illi nuntiatam Mithridatis mortem è Ponto, subijcit etiam literas illi allatas fuisse, cùm ipse esset in bello, quæ certum illum de Mithridatis morte fecerũt, quæ cùm per exercitum diuulgata foret, illum ad Pompeum cursitare, ipsumq; præcingere cœpisse refert. cúmq; deesset suggestus eminẽtior, ex quo adloqui milites imperatoribus mos est, nec miles vllum struxisset, tum militem æditũ illi erexisse tumulum & sellam attulisse, quam ascẽderit Pompeius, & ex literis recitauerit Mithridatem per filij Pharnacis seditiones mortẽ sibi consciuisse ac omnia, quæ ipse possederat, Pharnacẽ sibi sortitum, deq; his gestis Pharnacem ad se Romamq; scriptitasse. Quo loco explicat Plutarch. quonã modo tumulus ille ex aggere factus, cùm Imperator ad legiones adloqueretur, construi soleret, verba sunt. fieri quippe is solet eminẽtior suggestus excisum cespitẽ exciso accumulãdo cespiti. ex quibus verbis pulcherrimè ostenditur in numismate adlocutionis imago & ob oculos ponitur. & proprijs verbis expressa à poëta Virgilio dignoscitur. Sed hæc iam satis.

VITELLII HONOS ET VIRTVS.

IN Vitellij imagine quæ in vna parte numi ærei efficta fuit, Virtutis hanc effigiẽ vidi ex altero latere. Erat Iuuenis galeati stantis forma, in dextra manu hastã habentis, & quasi innitentis, in læua veluti quandam clauam, seu tesserã gestantis, erat porrò Iuuenis sagatus, & veluti habens quoddã paludamentum sagum ambiens in humeros reiectum, & ocreatus seu more militari caligatus altero pede testudinẽ premẽs. hanc imaginem iuxta stabat, formam virginis præseferens honos, hastam dextra manu tenẽs, in alrera cornucopiæ, brachium autem, quo hasta tenebatur, nudum. vestis qua tegebantur reliqua membra, vt mihi visum fuit, erat lacinia seu stola, quæ vsq; ad pedes descendebat. premebat autem Delphinem altero pede, erat & in ipso Numismate, eleganter effĩcto talis inscriptio, HONOS ET VIRTVS. Quòd virtus galeata fuerit in numo, illud in causa fuisse existimo, quia Græci Palladem armatam fecère. Nam in studijs literarijs etiam controuersiæ nascuntur, quæ tanquàm in palestra, & lucta dirimuntur. quam rem quia Ioannes Picus ille Mirandulanus in Apologia noningentarum conclusionum suarum, perbellè demonstrat, hic eius verba memoriæ digna, & his qui disputandi exercitatione vti non solent, vtilia futura subscribere operæpretium duco, sicut enim (inquit) per gymna

gymnasticam corporis vires firmiores fiunt, ita in hac quasi, literaria palestra, animi vires & fortiores longè & vegetiores euadunt. Nec crediderim ego aut poëtas aliud per decantata Palladis arma, aut Hebræos cùm ferrum sapientum symbolum esse dicunt, significasse nobis, quàm honestißima hoc genus certamina adipiscendæ sapientiæ oppidò quàm necessaria, Quo fortè fit, vt & Caldæi in eius genesi qui Philosophus sit futurus, illud desiderent, vt Mars Mercurium triquetro aspectu conspiciat, quasi si hos congressus, & hæc bella sustuleris, somniculosa, & dormitans futura sit omnis philosophia. Hactenus Picus vel etiam armata est virtus, quia virtus in bello enitet suáque virtus est vnicúique militanti. hinc Virgil. in v.

Exigui numero, sed bello virida virtus.

Virtus enim non solum in re literaria sed & in bellico negotio est conspicua, ac maximè illustris. vtrunque enim exercitium & literarum & militiæ apud Romanos fuit honestissimum, ac maximæ dignationis, quod pertinet ad hastam, clauam ad sagum, ad paludamentum, & caligas omnia militaria arma, & ornamenta, notius est quàm vt ego hîc declarem. Paludamentum tamen nonnullis scriptoribus visum est fuisse ornamentum imperatorium, quod ex Suetonio in Iulio Cæsare perspicuum est. Aliquando tamen & sæpius fuit militare, exempla apud Liuium plura sunt, Plutarchus in Lucullo (vt Lazarus Bayphius vir de re literaria optime meritus annotauit) ἐφεστρίδα pro paludamento posuit. idem in Crasso φοινικίδα pro paludamento purpureo posuit. Illud hic subijciam, hanc effigiem virtutis armatum in Nomismate, omnino fuisse eius formæ ac habitus, quem posuit, ac ex marmoribus antiquis effingi fecit in suo libro de re vestiaria idem Lazarus Bayphius. Sed quid sibi velit Virtus testudinem premens videamus, & honor Delphinem premens pede. Crediderim ego his duabus rebus maturitatem cõfici, vt primum in virtutis actione immoremur, dein per se statim consequetur honor. & quidem hæc virtus armata bellicam artem conctatione arripiendam & consilio monet, & post cunctationem ipsa victoria accedit, quæ honorẽ affert ilicò. Nam turpe est (vt inquit de Scipione Cicero) Duci in bello dicere non putarã, negotia enim bellorum meditatione & consultatione egent, priusquàm ad arma concurratur, & ineatur prælium. Vel etiam virtuti testudo, Honori delphinis tribuitur quod in terra spectata fuerit virtus, in aquis verò honor adeptus, vel quòd virtus simul terris & mari imperet. Hanc autem maturitatẽ alia forma Alciatus in emblematis suis confixit nẽpè Telum, quod cõplectatur echeneis. hoc carmine.

Maturare iubent properè, & cunctarier omnes
Neu nimiùm præceps, neu mora longa nimis.
Hoc tibi declaret connexum echeneide telum,
Hæc tarda est, volitant spicula missa manu

Non ignoro Suetoniũ in Augusto referre dicterium fuisse ipsius Augusti σπεῦδε βραδέως &c. Et,

Sat celeriter fieri quicquid fiat satis benè.

De qua re aliâs in nostris Iuris ciuilis exercitationibus impressis mentionem fecimus. quod pertinet ad honorem hic quædam eram dicturus, quæ facerent ad huius temporis homines, qui quotidie se velle honorem suum recuperare contendunt, dum hostem ad duellum prouocant, nescientes mehercule quid sit honor, & quæ eius conditio, & tamen pro re minima & sæpe pro nihilo, & de nihilo longas condentes Iliadas, Corpus & animam eunt perditum. Cùm tamen huiusmodi contentiones, & duella à Iure pontificio diuinoq; & humano probita sint. Cap. monomachiam. 2. quæstio. v. &. C. de Gladiatoribus. vbi Constantinus Imperator Aug. cruenta spectacula in ocio ciuili, & domestica quiete sibi non placere ait, quapropter omnino gladiatores esse prohibet. Igitur de honore nisi quædam apud Aristotelem à me lecta lib. j. Rhetoricorum ad Theodoctem sum dicturus, propterea quòd nonnulli libros scripserunt hoc tempore de honore integros quidem, lingua vernacula, illorum est vnus Franciscus Patritius, qui anno superiore, cùm essem Patauij, libellum edidit, in quo quid sit honor præceptis quidem Philosophicis disputat. & is quidem doctissimus in Philosophia, & bonis literis, amicus meus, eius honoris librum mihi dono dedit. Posseuinus etiam librum integrum de hac eadem re ædidit. Sed is à me nondum est lectus. Aristot. igitur lib. Rhetoricorum ad Theodectem primo, sic honorem definit. Honor est existimationis benefactiuæ indicium. Partes autem honoris hæ sunt. Sacra, memorationes, decantationes carminum, aut solutæ orationis, ad laudem recitatio, præmia, delubra, vel primi concessus, sepulchra, imagines, publici victus. Ad hæc etiam barbara, inclinari loco cædere, munera quoque, sed alia apud alios honoratiora, Nunc videamus & ipsius virtutis apud eundem Aristotelem definitionem. est autem virtus, vt videtur, vis quædam productiua, aut conseruatiua rerum bonarum. Item vis benefaciendi multa ac magna, & omnia in omnibus. Huius partes hæ sunt, Iustitia, Fortitudo, Modestia, Magnificentia, Magnanimitas, Liberalitas, Mansuetudo, Prudẽtia, Sapientia. Iurisconsultus Modestinus lib. de verbo. sig. honorẽ, existimationem appellat, & eius causam capitalem, sic enim Latinè loquentes, omnem causam ad honorem pertinentem, capitalem nominare solent, hinc tamen mihi nascitur quoddam dubium, quod videtur mouere Papinianus lib. Pandectarum xlviij. cap. ad leg. Iul. de adulter. coerc. vbi dicitur, quòd non facilè conceditur liberto patroni famam lacessere, tamen permittitur ei iure mariti patronum suum accusare, quomodo si atrocem iniuriam passus esset, & tamen deliberandum inquit Papinianus, an impune patronum libertus

bertus occidere possit, quod sibi durū esse videtur. Nam cuius famæ multò magis vitæ parcendum est, quo loco videtur Papinianus vitam ipsam quasi honori præponere, quod tamen hodie apud nonnullos non admitteretur. Sed sic resolui facillimè posse puto, si prohibetur libertus famam & honorem sui patroni lædere, quæ quidem res est maxima, capitalis, & preciosa. Quantò magis vitæ ipsius domini erit parcendum, etiamsi liberti vxorem corruperit? cùm quòd est maius remittitur, minus tantò magis remitti debeat. quod tamen durum est, ac penè iniustum Sed de hac re amplius deliberandum. Illud in præsentia dignum annotatu non omittam, quod vetustæ marmorum inscriptiones, primo versu habent, ob HONOREM. quòd scilicet cenotaphium indicat. Honorarium autem tumulum Suetonius Tranquillus appellat in Claudio, quam rem Magnus Alciatus obseruauit lib. Parergôn x. capit. xij. in elogijs etiam veteribus Mediolani, quæ idem Maximus Alciatus in libellum redegit, ac commentatus ast, sed nondum edidit hæc inscriptio fuit.

D M
IN HONOREM.
MAXIMIAN MAXIMAE CALVINI. F.
MAXIMVS MATRI INCOMPARABILI

Apud Iureconsultos sæpè huius dictionis ob Honorem, mentio est lib. Pandectôn. L. capit. de pollicitationibus, Vlpianus in l. j. Sed siquidé ob honorem promisserit decretum sibi, vel decernendum, vel ob aliam iustā causam, tenebitur ex pollicitatione. idē illud constitutum est, vt si ob honorem pollicitatio fuerit facta, quasi debitum exigatur. Sed cæptum opus, licet nō ob honorem promissum, perficere promissor cogetur, sicq; e est constitutum. Idem Vlpianus, Toties locū habet diminutio pollicitationis in persona hæredis quoties non est pollicitatio ob honorem facta. Cæterùm si ob honorem facta sit, æris alieni loco habetur, & in hæredum persona non minuitur. si quis pecuniam ob Honorē promisserit, cæperitq; soluere, eum debere quasi cæpto opere, Imperator rescripsit. Non tantum Masculos, sed etiam fœminas, si quid ob Honorem pollicitatæ sunt, debere implere, sciendum est. Modestinus eodem lib. & titulo. Ex pollicitatione, quam quis ob Honorem apud Rempublicam fecit, omnimodò insolidum tenentur ipse & hæres eius. idem in l. si quis ob Honorem. & ibidem Pomponius, & Papyrius. quod verbum toties repetitum, spectare non solùm ad sepulchraria sed etiam ad quicquid famæ viuentium pertinens est crediderim. illud sciendum extra portam Capenam fuisse lucum Honoris, quod Marlianus lib. v. cap. xxvij in Topographia Romæ refert. Sed de Honore & Virtute hæc satis.

VITEL

VITELLII FIDES EXERCITVVM.

N quodam Vitellij imperatoris Numiſmate, erant duæ manus ſimul iunctæ, cum his verbis FIDES EXERCIT VVM. in alio nummo bene veteri, quem mihi dono dedit SCANZIVS Mediolanenſis iuris ciuilis perſtudioſus ſcholaſticus, fuit imago Claudij imperatoris radiatam coronam capiti habentis cum hac inſcriptione, IMP. C. CLAVDIVS AVG. cuius à tergo erat ſtans icuncula ſigniferi ambabus manibus ſigna tenentis, his verbis FIDES EXERCI. Signorum autem ſeu vexillorum alterum in apice manum expanſam, alterum florem præſeferre videbatur. Quod ad Vitellij nummum pertinet, nihil apud Suetonium de hac re reperi, quódque ad præſentem explicationem facere poſſet. Apud Titum Liuium ea tamen verba iandiu legi in libr.xxiij.ab vrbe condita, vbi Pacuuius Calauius dehortatur filium à facinore & cæde Annibalis hunc in modum. Paucæ horæ ſunt, intra quas iurantes per quicquid Deorum eſt, dextras dextrę iungentes fidem obſtrinximus, vt ſacratis de mēſis eſſemus. quibus verbis ſatis perſpicuè apparet, quídnam illæ duæ dextræ deſignent. Nam ſic iunctæ manus fidem demonſtrant. in bello enim ſic milites faciebant, vt darent manus alter alteri, & imperatoris ſui animum confirmarent, quin ſacramento adigebantur, ſe nunquam fidem imperatori ſuo violaturos, & pro ſalute eius etiam morituros. vt lib.ij.cap.v. de re militari ad Valentianum Cæſarem Vegetius Flauius commemorat. quod fiebat cùm nomen in militiam darent. Sed qui in externam militiam legi ſe paſsi eſſent, militariter more Roma. puniebantur. Cùm igitur fidē obligarent in bello, dextras ita iūgebant in ſignū fœderis. Quē morem præcipuus poëtarum obſeruauit ſæpius, & j. cùm dixit.

Pars mihi pacis erit dextram tetigiſſe tyranni. Et,
Cur dextræ iungere dextram Non datur? Et illud,
Et dextræ coniungere dextram Acceſſi.
Ergo & quam petitis iuncta eſt mihi fœdere dextra.

Sed & Alciatus iuriſprudentiæ ſacratiſs. antiſtes in doctiſsimo libello Emblematum his carminibus antiquum morem exercituum ſimul manus ingentium eleganter depinxit. CONCORDIA.

In bellum ciuile duces cùm Roma pararet,
Viribus & caderet Martia terra ſuis:
Mos fuit in partes turmis coëuntibus haſdem,
Coniunctas dextras mutua dona dari.
Fœderis hæc ſpecies, id habet Concordia ſignum,
Vt quos iungit Amor, iungat & ipſa manus.

Fuit

Fuit etiam apud me ſuperioribus annis, cùm Patauij agerem, Augusti numiſma æreū,quod poſt dono dedi Batholomæo Rayno Veneto adoleſcenti optimo & benè morigerato, & egregia indole prædito,his quidem notis inſculptum in altera parte, CAESAR IMP. PON. TR. P.P.P. ET SEMPER AVGVSTVS. VIR.à tergo autem erant duæ imagines, quæ manus coniunctas habebāt, cum Cornucopia his literis, CONCORDIA AVGVSTI. Aegyptij volentes concordiam ſignare homines duos dextris ſe excipientes pingunt. Cornelius Tacitus lib. xviij. oſtendit dextras concordiæ ſigna vltro citróq; deſtinari ab exercitibus ſolitas.quod & Alciatus noſter in annotationibus in Cornelium Tacitum rectè obſeruauit. In vetuſto marmore Mediolani in templo Diui Mauritij, vbi eſt elogium Cacurij & Manduillæ coniugum,duæ ſunt iunctæ manus in ſignum concordiæ,& benè concordati matrimonij,cum hac inſcriptione,

V. F.

M. CASSIVS M. F. OVF. CACVRIVS SIBI ET ATILIAE MANDVILLAE VXORI ET M. CASSIO BROCCHO FILIO ET L. CASSIO DONATO FILIO. IN FR. P. XX. IN. AGR. P. XX.

Eſt & aliud elogium Lucconis & Billienæ coniugum dextras inuicem iungentium,quibus adeſt & Catulus & taurus, nécnon & Leones arietinis capitibus inſidentes,elogij verba ſunt hæc,

L. SVLPITIVS GN. F. SEVERVS. T. F. I. SIBI. ET GN. SVLPITIO LVCCONI PATRI BILLIENAE SAL. F. SECVNDAE MATRI.

Meminit autem huius nominis Billienæ Salluſtius in Iugurtha, licet ibi corruptè legatur Lucium Belligerum, vel vt alij, ſed malè habent,textus,Belliginum.L. Billieni igitur legendum eſt iuxta veterum codicum veram lectionem.& fortè ille Lucius Billienus fuit pater L. Billieni, de quo Cicero Philippica ſecunda mentionem facit, an hæc Billiena mulier fuerit ex familia eorum, quos nominaui,incertum eſt. Crediderim tamen fuiſſe, cùm antiquiſsimum ſit hoc monumentum, ex omni parte elaboratum.Nam iunctæ manus & catulus illos ſumma fide inuicem vixiſſe oſtendunt.moderationem autem ſemper obſeruaſſe argumento eſt taurus, qui ſemper pro temperantia apud Orum Apollinem in Hieroglyphicis habetur.cùm id animal fœminæ, poſtquàm coitum concepit, auerſetur. Leones autem arietinis capitibus inſidentes,mulierum pudicitiæ cuſtodiam adhibendam indicant. Eſt enim aries leuitatis ſtultitiæque ſymbolum, & ideò fœminis congruit,Leo verò cuſtodiæ Typum gerit: quoniam id animal apertis oculis dormit.Propterea etiam pro foribus templorum apponi ſolent: cuius rei idem Orus eſt autor,& Alciatus in emblematis,& Pierius Varianus in Hieroglyphicis. quod modò ad iunctas manus ſpectat me-

mini me vidisse Placentiæ apud Franciscum Nouellium argenteum nummum, in cuius altera parte erant duæ dextræ simul iunctæ cum caduceo, his notis, ALBINVS BRVTI FIL. in altera verò parte erat Pietatis effigies. literæ, PIETAS. Apud Vegetium de re Militari lib. ij. cap. xiij. in fine illud legimus, Contubernium manipulus vocabatur, ab eo quòd coniunctis manibus pariter dimicabant.

VITELLII CONCORDIA.

IN Vitellij Nomismate fuit concordia sedens cum cratere in manu dextra, illum vergentem in foculum ibi arulæ imagine effictum, altera manu, cubito solio innitente, cornucopiæ tenente, cum hac inscriptione, CONCORDIA AVGVSTI. & quidem non sine causa, quando quidem dicat Suetonius, Vitellium iurasse, nihil sibi antiquius quiete publica fore, & nullo pugionē recipiente, quasi in æde concordiæ positurus, eum abscessisse, sed quibusdam acclamantibus, Ipsam esse concordiam, & non solùm retinere se ferrum affirmauit, verumetiàm concordiæ recipere cognomen. In Galbæ nomismate sic effícta fuit Concordia, Mulier sedens, dextra ramum oliuæ tenens, sinistra hastam habens cubito solio innitens, vbi erant hæc verba, CONCORDIA AVG. S. C. fuit & in eiusdem Galbæ nomismate, mulier stans cum ramulo oliuæ in dextra manu, in altera cum cornucopia, cum his verbis: CONCORDIA PROVINCIARVM. aliquando etiam Concordia effingebatur cum sceptro in manu, aliquando etiam duabus manibus coniunctis simul. Cornicem in duobus aureis nomismatibus Faustinæ Augustæ Concordiæ titulum ipsum præferētem se apud Laurentium Medicem vidisse affirmat Politianus cap. lxvij. Miscellanearum, quod & ex Heliani scriptoris Græci lib. iij. de animalibus idem refert.

De æde Concordiæ sic scribit Plinius lib. xxxiij. Natural. Histo. cap. j. Flauius vouit ædem Concordiæ, si populo reconciliasset ordines. Et cùm ad id pecunia publica non decerneretur, ex mulctatitia, fœneratoribus condemnatis, ædiculam æream fecit in Græcostasi, quæ tunc supra comitium erat. Incidítque in tabula ærea eam ædem C. quatuor annis post Capitolinam dedicatā. Hactenus Plinius. Scribit Suetonius Tyberium dedicauisse ædem Concordiæ. quam posuisse refert Martianus, Liuiam Germanici matrem, ob viri cum ea concordiam, quod in Fastis his verbis ostendit Ouidius,

Te quoque magnifica Concordia dedicat æde,
Liuia, quam claro præstitit illa viro.

Quo autem loco posita esset ædes Concordiæ, varia est opinio. Ideo Martianus dicit quamcunque probaueris, non longè à Palatino monte, & arcu Vespasiani fuisse comperies. Scribit Liuius lib. vj. decadis tertiæ, in æde Concordiæ, victoriam, quæ in culmine erat, fulmine ictam, decussámque ad victoriam, quæ in ante fixæ erant, hæsisse, neque inde procidisse. Alibi ipsam Concordiam sic effictam vidi, Mitrata palliatáque erat stans, dextra cratêrem tenens, læua copiæ cornu. Alio etiam modo vidi sic signatam, Duo erant stantes laticlauati dextras dextris iungentes. Extant autem in porticu ædis Concordiæ, octo ingentes columnæ, & in epistylijs titulus sequens.

S. P. Q. R. INCENDIO CONSVMPTVM RESTITVIT. Inuentus est autem lapis, in quo huiusmodi verba erant incisa,

D. N. CONSTANTINO MAXIMO PIO FELICI. AC TRIVMPHATORI SEMPER AVGVSTO OB AMPLIFICATAM TOTO OBRE REMPVBLICAM FACTIS CONSILIIS Q. S. P. Q. R. AEDEM CONCORDIAE VETVSTATE COLLAPSAM IN MELIOREM FACIEM OPERE ET CVLTV SPLENDIDIORE RESTITVERVNT.

NERONIS PORTVS OSTIEN.

RIA SVNT Neronis Numiſmata, in quorum altero eſt effigies & imago plurium nauium, cùm Tritone. Neptunum potius, quàm Tritonem fuiſſe iudico, quòd verius ſit, Neptunum ſedentem propter tranquillitatem maris adpoſitum: delphinémque, quòd emollita ſit omnis ira marina, & felicem in portum ſibi ſuc ceſſum contigiſſe. Nam temonem manu dextra terræ adprimere videtur. Quòd nauigationis ſignum eſt in portũ hoſtilem læua delphinum amplecti, quòd celerrimè ſedatum illi ſit mare. & delphine veluti mœnibus circumuallata, vbi hæc inſcriptio S. POR. OST. C. AVGVSTI. in altero imago mulieris ſedentis cum arula, altera manu pateram in foculum vergente, & altera manu haſtam tenente, vbi eſt altera mulier ſtans cum cornucopia, & etiam eſt ibi roſtrũ nauis cum hac inſcriptione, ANNONA AVGVSTI CERES S. C. in tertio numiſmate eſt quadriga, vbi ſunt verba, EVTYMIVS. eſt & aliud numiſma aureum eiuſdem Neronis, in quo eſt Iani templum ſertis coronatum cum his verbis. P. R. VBIQ. PARTA IANVM CLVSIT. S. C. Hoc eſt Pace Romæ vbique parta Ianum clauſit. Senatus conſultum. Sed ad horum quatuor numiſmatum imagines explicãdas, videamus quid Suetonius Tranquillus in ipſius Neronis vita dicat. In Numiſmatè vbi eſt inſcriptio, Portus Oſtienſis, videtur illud ſuetonij facere, Formam ædificiorum vrbis nouam excogitauit, & vt ante inſulas, ac domus porticus eſſent, de quorum ſolarijs incendia arcerentur, eáſque ſumptu ſuo extruxit. Deſtinauerat etiam oſtia tenus mœnia promouere, atque inde foſſa mari veteri vrbi inducere. & ibidem. Foſſam ab Auerno Oſtiam vſque vt nauibus, nec tamen mari iretur. longitudinis per CLX. milliaria latitudinis, qua contrariæ Quinquiremes commearent. alibi Suetonius loquens de Oſtia inquit, trãſijt in hortos Seruilianos, vbi præmiſsis libertorum fidiſsimis Oſtiam, ad claſſem præparandam, Tribunos centurionéſque Prætorij de fugæ ſocietate tentauit. Et alibi Suetonius in Nerone, Quoties Oſtiam Tyberi deflueret, aut Baianum ſinum præternauigaret, diſpoſitæ per littora & ripas diuerſoriæ tabernæ parabantur, inſignes ganeæ, & matronarum inſtitorias operas imitantium, atque hinc inde orantium, vt appelleret. Naumachiam exhibuit marina aqua innantibus belluis. Item ſtagnum maris iſtar fecit circunſeptum ædificijs ad vrbium ſpeciem. Sed de portu Oſtiẽſi idem Suetonius in Diuo Claudio meminit. cuius verba hîc apponam, quia ad Numiſma noſtrum faciunt perbellè. Refert

igitur

igitur Suetonius, Quòd portum Ostiæ extruxit, circunducto dextra ſiniſtráque brachio, & ad introitum profundo iam ſolo mole obiecta, quam quò ſtabilius fundaret, nauem ante demerſit, qua magnus obeliſcus ex Ægypto fuerat aduectus. congeſtíſque pilis ſuperpoſuit altiſſimam turrim, in exemplum Alexandrini Phari, vt ad nocturnos ignes nauigia dirigerent. Quam rem etiam nomiſmatis effictam vidimus Patauij apud M. Antonium maximum antiquitatis amantiſsimum. & de qua turre meminit Strabo lib. de ſitu orbis xvij. & Plinius lib. xxxvj. cap. xij. quo loco de Pyramidibus Ægyptiorum ſcribit, Plinij ſunt verba, Magnificatur & alia turris à rege facta in inſula Pharo, portum obtinente Alexandriæ, quàm conſtitiſſe DCCC. talentis: tradunt magnoanimo nequid omittamus, Ptolemæi regis, quod in ea permiſerit Soſtrati Gnidij architecti ſtructuræ ipſius nomen inſcribi. Vſus eius, nocturno nauium curſui, ignes oſtendere, ad prænuntianda vada, portúſque introitum, ſicut iam tales compluribus locis flagrant, vt Puteolis ac Rauennæ. &c. Strabo dicto libro xvij. refert epigramma Soſtratis Gnidij de turri illa, quam ipſe Ptolemæi iuſſu conſtruxerat in Pharo, quod tale eſt, Soſtratus Gnidius Dexiphaniæ filius Dijs ſalutaribus ob nauigantes. quod carmen Soſtratus (vt refert Politianus in præfatione in Suetonium) in ipſius muri lapide turris clàm incidit, calcem ſuperinducens, & nomen regis ſuperſcribens, fore auguratus (id quod accidit) vt haud multò pòſt literæ illæ cum lorica ſua defluerent & nomen regis diſperderetur. Soſtratis verò ſaxo inſculptum remanens appareret. Quod exemplum Scriptores imitari debent, vt non tantùm præſentis ſeculi applauſum captare leuiſsimum quærant, ac de eo ſoliciti nimis ne ſint, quam rem æternitate dignam, & quæ laudem perennem præſtare valeat, ſolido poſteritatis iudicio peragere, ac ſibi in longum tempus proſpicere. De turre autem Phari meminit & Herodiamus lib. 4. iuxta principium, vbi de conſecratione Cæſarum diſſerit. Sed iam alterum numiſma eiuſdem Cęſaris, vbi ſunt verba ANNONA AVGVSTI CERES. exponamus. inquit, igitur Suetonius in Nerone, vt certionem indolem oſtenderet, ex Auguſti præſcripto imperaturum ſe profeſſus, neque liberalitatis, neque clementiæ, nec comitatis quidem exhibendæ vllam occaſionem omiſit, grauiora vectigalia, aut aboleuit, aut minuit, præmia delatorum Papiæ legis ad quartas redegit, diuiſis populo viritim quadragenis nummis. Senatorum nobiliſsimo cuique, ſed à re familiari deſtituto, annua ſalaria, & quibuſdam quingena conſtituit. Item prætorianis cohortibus frumentum menſtruúmque gratuitum. & paulò pòſt, Sparſa & populo miſsilia omnium rerum per omnes dies ſingula quotidie millia, aurum cuiuſque generis multiplex penus, teſſeræ frumentariæ, veſtis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, iuméta, atque etiam manſuetæ feræ, nouiſsimè naues, inſulæ, agri, quæ quidem omnia annonam, & abundantiam cornucopiæ deſignant. In

tertio numiſmate, vbi fuerat quadriga cũ inſcriptione, EVTYMIVS. ex Suetonio ſatis patet eum quadrigas rexiſſe, cùm dicat, mox et ipſe aurigare atque etiam ſpectari ſæpius voluit. Et alibi, aurigauit quoque plurifariam, Olympijs etiam decemiugem, quanuis id ipſum in rege Mithridate carmine quodam ſuo reprehendiſſet ſed excuſſus curru, & repoſitus, cùm perdurare non poſſet, deſtitit ante decurſum, nec eo ſecius coronatus eſt. decedens deinde prouinciam libertate donauit, ſimúlque iudices ciuitate Romana & pecunia grandi, Hæc Suetonius. Quod autem in Numiſmate ſit verbum EVTYMIVS, animaduerte quæ ſuprà diximus in ſecuritate, nam euthymius ſecurus dicitur. In Numiſmate vbi ſunt ea verba, PACE PR. TERRA MARIQ. PARTA IANVM CLVSIT. vel vt eſt in alio quod ſuprà ſcripſimus P.R. VBIQ. PARTA IANVM CLVS. S.C. Hæc quidem Suetonius probat his verbis, Ianum geminum clauſit tam nullo, quàm reſiduo bello. Auguſtus etiam, vt idem Suetonius ait, Ianum Quirinum ſemel atque iterum à condita vrbe ante memoriam ſuam clauſum, in multo breuiori temporis ſpatio terra maríque Pace parta, tertiò clauſit. Quòd autem in Neronis Numo ſit imago cum cithara in manu, ipſe ſanè eſt princeps citharœdus, vt Iuuenalis in octaua ſatyra,

Res haud mira tamen Citharœdo principe natus
Nobilis.

Et paulò pòſt.

Et de marmoreo Citharam ſuſpende Coloſſo.

Sciendum Neronẽ conſuẽſſe canere, ac ad citharam maximè, vt inquit Suetonius, ſine mora nomen ſuum in albo profitentium citharœdorũ iuſsit adſcribi, ſorticuláque in vrnam, cum cæteris demiſſa, intrauit ordine ſuo. ſimúlque Præfecti prætorij citharam ſuſtinentes. &c. Tragœdias quoque cantauit perſonatus, Heroum, deorúmque item Heroidum atque Dearum, perſonis effictis, ad ſimilitudinem oris ſui, & fœminæ prout quanque diligeret. Inter cætera cantauit Canacem parturientem, Oreſtem matricidam. Oedipodem excæcatum, Herculem inſanum, Olympiæ quoque, præter conſuetudinẽ, muſicum agona commiſit, ſacras coronas in cubili circum lectos poſuit. Itẽ ſtatuas ſuas citharœdico habitu. qua nota etiam nummum percuſsit. Nihil autem æquè doluit, quàm vt citharœdũ malũ ſe increpitũ. ac pro Nerone Ænobarbum appellatum. quod autem cithara maximè delectatus ſit, inquit & illud Suetonius, Inter cęteras diſciplinas pueritiæ imbutus tempore, & muſica, ſtatim vt imperiũ adeptus eſt, Therpum citharœdum vigentem tũc præter alios, accerſijt, & ea quæ ibi ſequuntur. ne hîc totum Suetonium transferre videar, vnum tantùm in hoc dixiſſe ſufficiat: inter familiares Græcum prouerbiũ iactaſſe, Occultæ Muſicæ nullum eſſe reſpectum. In nummo, vbi eſt pennata ſeu alata

Mulier

mulier cum corona in manu altera, in altera verò palmam habente, cum inſcriptione, VICTORIA AVG. hoc & comprobat Suetonius dicens, Victorem autem ſe ipſe pronunciabat, qua de cauſa & præconio vbique contendit. inſtituit ſiquidem quinquennale certamen primùm omnium Romæ, more Græco triplex, Muſicum, Gymnicum, Equeſtre, quod appellauit Neronia, vt etiam eſt videre in Nomiſmate, verbis Græcis ſcripto ΝΕΡΙΝΟΙΩΝ, & apij corona circundato, de qua corona Iuuenalis in viij. ſic,

Hæc opera atque hæc ſunt generoſi principis artes,
Gaudentis fœdo peregrina ad pulpita ſaltu,
Proſtitui, Graiæque apium meruiſſe coronæ.

Sed & Neroneum quoque menſem Aprilem de nomine ſuo appellauit, & Romæ Neroneum Agona ante præſtitutam diem reuocauit, cùm magni æſtimaret cantare. Sed & Romam è Græcia reuerſus eo curru, quo Auguſtus olim triumphauerat, & in veſte purpurea, diſtinctáque ſtellis aureis chlamyde, coronámque capiti gerens Olympicam, dextra manu Pythiam, præeunte pompa cæterorum, cum titulis vbi, & quos, quo cantionum, quóve fabularum argumento viciſſet: ſequentibus currum ouantium ritu plauſoribus, Auguſtianos, militésque ſe triumphi eius, clamantibus. & reliqua. Dedicauit & Thermas atque Gymnaſia, Senatui quoque & equiti oleum prębuit. magiſtros toti certamini præpoſuit conſulares ſorte, ſed prætorum deinde in orcheſtram ſenatúmque deſcendit, & orationis quidem certaminíſque Latini coronam de qua honeſtiſsimus quiſque contenderat, ipſorum conſenſu, conceſſam ſibi recepit. Citharam autem à Iudicibus ad ſe delatam adorauit, ferríque ad Auguſti ſtatuam iuſsit. Et hæc quidem Suetonius, quæ hic volui ſcribere, vt non fruſtra coronam fuiſſe effictam in illo numiſmate quis exiſtimaret. Sed quòd alatam mulierem cum corona etiam in vna manu, in altera palmam habentem aliud numiſma oſtentat, cum inſcriptione Græca hac, ΡΟΔΙΩΝ. hoc etiam ex Suetonio puto, nos addiſcere poſſe, ſi hic verba ſubſcripſero, Apud eundem (inquit) conſulem pro Bononienſibus Latinè, & pro Rhodijs, atque Ilienſibus Græcè verba fecit. Et alibi, Matrem dicta factáque ſua exquirentem acerbius & corrigentem hactenus primò grauabatur, vt inuidia identidem oneraret, quaſi ceſſurus imperio, Rodúmque abiturus. Hæc Suetonius, quæ ad hanc rem facere poſſunt. Sed hic illud animaduertendum eſt, ΡΟΔΙΩΝ per ω, magnum ſecundo loco ſcribi. cùm Ῥόδιος. ου. ὁ. hoc eſt Rhodienſis per o, paruum ſcribatur apud Græcos, Sic & Ῥοδιός Fluuius. Sic & ῥόδον Roſa. Ῥοδῶν. ωνος ὁ. roſetum. per, ω, magnum autem ſcribi. Sed ego facilè crediderim Rhodienſes hunc nummum precuſsiſſe in aduentum Neronis ad eos. ideo ΡΟΔΙΩΝ inſcripſiſſe, hoc eſt Rhodiēſium. & ideo per ω. ſcriptum. Sed hæc ſatis. Nos enim in Philoſophiæ ſtudijs & penè in medijs lectionibus huius anni, quæ ad Phyſica pertinent, occupati

cupati ac detenti, hoc qualecunque, lector optime, munusculum donamus. Opusculum enim hoc numismatum præter institutum nostrum elaboratum fuit. Cùm amici cuiusdam precibus simulque flagitionibus facere satis mihi opus fuerit, non vt ego idoneus huic prouinciæ sim, méque existimem tam doctum, vt hæc obscura signa, & hieroglyphica explicare facillimè valeam, cùm hæc non nisi à doctissimo, ac eruditissimo viro & in literis præstantissimo explicari digna videantur & possint. Quid enim nos in Philosophia occupati, hac in re insigne præstare possumus? cùm hæc studia sua etiam ocia & vberiora requirant: quàm à me exigi possint. Accipe igitur vtcunque ea, quæ tibi damus, studiose lector, & benigno vultu hæc lege, illius sententiæ memor, Nullum esse librum tam malum (quod dicere solitum Plinium accepimus) vt non aliqua ex parte prodesse possit. Ad hoc facit illud, quod Cor. Tacitus lib. xv. refert, Neronem post excidium Romæ factum, condendæ vrbis nouæ & cognomento suo appellandæ gloriã quæsiuisse, ideo hoc in Numismate ΝΕΡΩΝΙΩΝ, adpositũ crediderim. Idem refert eod. lib. habitu aurigæ permistum plebi Neronem, & circo inisistentem pœnis, tormentísque afflictos Christianos spectasse. ideò non mirum est si in nomismate aurigæ habitu indutum aspicias.

Refert idem Cor. Tacitus lib. xv. quòd verba Flauij vulgabantur, non referre dedecori, si Citharœdus dimoueretur, & tragœdus succederet. quia vt Nero cithara, ita Piso tragico ornatu canebat, habitu citharœdi ergo in numismate est videre.

Idem Tacitus dicto lib. in fine narrat, quòd decretum fuit à senatu post detectam coniurationem Neroni paratam: vt mensis Aprilis Neronis cognomentum acciperet. & hæc ratio fuit, quia Cerealia festa, quæ. V. idus Aprilis celebrari erant solita, eodem die Aprilis coniuratio in Neronem fuerat facta, à qua Nero incolumis euaserat. Sed & templum Saluti extruxit eo loco ex quo Sceuinus ferrum prompserat. ideo ΝΕΡΩΝΙΩΝ adpositum Numismati, & templum Salutis numis eius additum.

CLAV

CLAVDII NERONIS GENIVS.

N Nomiſmate quodam æreo, quod mihi dono dedit Theodorus à Sancto Ceorgio Caſalenſis, blanderatenſiſque comes, Genius ità erat effictus. In primo orbe erat effigies Claudij Neronis Cæſaris, cum his verbis NERO CLAVD. CAESAR AVG. GER. P. M. TR. P. IMP. PP. in altero verò orbe erat Genij ſigillum Iuuenis militaris cum veſte ad cruris medium circunuoluta, dextra pateram in morem Sacrificantis. Foculus ſeu ara extabat ſertis coronata, læua cornucopiæ habebat, cum hac epigraphe, GENIO AVGVSTI S. C. de Genio Neronis nihil apud Suetonium comperi. crediderim tamen populum Romanum eius Genio ſacrificaſſe, vel potius quòd ipſe Nero Genio Octauij Augusti Cęſaris rem ſacram fecerit, fieri ve mandauerit. Nam, refert Suetonius Tranquillus in vita Auguſti, Athenis ædem Iouis Olympici antiquitus inchoatam quoſdam reges, & ſocios, & amicos Auguſti communi ſumptu deſtinaſſe perficere, ac eius Genio dedicare. Genium Serpentis imagine effingebatur. Hinc Perſius,

Pinge duos angues, pueri ſacer eſt locus

Coronabatur autem platani folijs, vtpote arboris genialis. Nam ſunt quidam, qui velint etiam Lares, Genios dici, qui à Græcis etiam platani folijs ſolerent, teſte Plutarcho, coronari. ſicuti in Latio ſpicis & ariſtis. Apud Tibullum tamen Lares floribus coronantur ſic,

Rure puer verno primùm de flore coronam,
Fecit, & antiquis impoſuit Laribus.

Genio ſacra fiebant mero & floribus. Perſius ſatyra.ij. ad Macrinum,

Funde merum Genio, non tu prece poſſis emaci.

Horatius lib.ij. epiſtolarum,

Floribus & vino Genium nemorem breuis horæ.

Genius in Aulularia ad Plautum ità loquitur.

Huic filia vna eſt, ea mihi quotidie thure,
Aut vino, aut aliquo flore ſemper ſupplicat.

Seruius interpres Virgilij doctiſsimus, ſuper illo carmine lib.v. Aen.

Incertus Geniúmne loci, famulúmne parentis
Eſſe putet?

Ait, Genium eſſe putauerunt antiqui numen, quod nobis naſcentibus datur. Perſius Poëta certè videtur vltima Satyra innuere, ideò ſacrificaſſe veteres Genio principis, propter victoriam habitam de aliquibus populis, huius ſunt carmina,

O bone, num ignoras? missa est à Cæsare laurus
Insignem ob cladem Germanæ pubis, & aris
Frigidus excutitur cinis, & iam postibus arma,
Iam chlamydas regum, iam lutea gausapa captis,
Essedaq́ʒ, ingentesq́ʒ locat Cæsonia Rhenos.
Dijs igitur, Genioq́ʒ ducis centum paria, ob res
Egregiè gestas induco, quis vetat? aude.

De imagine autem ipsius Genij publici, qui apparuerit Iuliano Imperatori cum cornucopiæ velata per aulæa tristius discedente, vide Ammianum Marcellinum lib. xxv. & de Salutari Genio videto eundem lib. xv. & xvj. & xvij. de Genio Constantij Imperatoris, Socratis, & Scipionis, idem Ammianus meminit lib. xxj. & eodem lib. de Genij templo, vbi dicit, quòd Cal. Ianuar. ascendēte Iuliano Imperatore per gradus eiusdem templi, quidam ex illis lapsus animam efflauit, insperato casu, nullo eum percutiente. Apud Iurisconsultos lib. xij Pandectarum, titulo, de iureiurando. fit mentio de iuramento per Genium principis. his verbis. Vlpianus. Si quis iurauerit in re pecuniaria per Genium principis, dare se nō oportere & peierauerit, vel dari sibi oportere: vel intra certum tempus iurauerit se soluturum, nec soluit: Imperator noster cum patre rescripsit, fustibus eum castigandum dimittere, & ita ei superdici. ΠΡΟΠΕΤΟΣ ΜΗ ΟΜΝΥΕ, id est ne petulanter iurato. Qua de re nos pueruli in nostris in ius ciuile exercitationibus, & enarrationibus impressis multa diximus. Suetonius Tranquillus in Caligula, ait, Multos à Caligula supplicio affectos, qui per eius Genium peierauerant. In elogijs antiquis æuiternum Genium legimus. Sic enim Romæ in marmorea tabula descriptum est D. POT. ET GEN. AEVIT. D. quod interpretari ad hunc modum possumus, Dijs potentibus, & Genio æuiterno dicatum. In marmore antiquo reperto inter testaceum, Auentinum, & Tyberim, vbi fuêre horrea P. R. CXL. hæc inscriptio Genij fuit. NVM. DOM. AVG. SACRVM GENIO CONSERVATORI HORREORVM GALBIANORVM M. LORINVS FORTVNATVS MAGISTER. S. P. D. D. in alia parte eadem verba legebantur, nisi quòd loco Genij erat fortunæ, quod Marlianus annotauit in lib. Topographiæ. Genium autem in die natali apud veteres coli moris fuisse vel Tibullus poëta cultissimus his versibus ostendit lib. ij. Eleg. ij.

Ipse suos adsit Genius visurus honores,
Cui decorant sanctas florea serta comas.
Illius è puro distillent tempora nardo,
Atque satur libo sit, madeatq́ʒ mero.

Et in primo libro, Eleg. vij. ad Bacchum loquens idem sic cecinit,

Huc ades, & centum ludos, Geniumq́ʒ choreis
Concelebra, & multo tempora funde mero.
Illius & nitido stillent vnguenta capillo,

Et cap

Et capite & collo mollia serta gerat.
Sic venias hodierne Geni, dum thuris honores.
Liba & Mopsopio dulcia melle feram.

Sed de Genio plura Lilius Gregorius Gyraldus noster in libris de Dijs gentium: nostra hæc nobis sufficiant.

NERONIS ET DOMITIANI CÆSARVM IVPITER CVSTOS.

EXTANT Nomismata quædam Neronis Cæsaris, & Domitiani, in quibus à tergo ita Iupiter est effictus: in solio sedet, dextera fulmen habet, læua hastam cum hac inscriptione, IVPITER CVSTOS. Domitianus (vt asserit Suetonius cap. v.) Nouam excitauit ædem in Capitolio custodi Ioui, séque in sinu ipsius Iouis, vt inquit Marlianus, Sacrauit. Qua de re etiam meminit Cornelius Tacitus, lib. xix. vbi Capitolium describit à Vitellianis captum. Quare autem Ioui fulmina assignentur, rationem ponit Plinius lib. ij. cap. xx. Natural. histor. dicens, Supernorũ trium syderum ignes esse, qui decidui ad terras fulminum nomen habeant: sed maximè ex his medio loco siti: fortassis quoniam contagium nimij humoris ex superiore circulo atque ardoris ex subiecto, per hunc modum egerat. Ideóque dictum Iouem fulmina iaculari. Quòd Ioui fulmina attributa fuerint, indicat idem Plinius dicto lib. ij. cap. lij. vbi scribit quòd Thuscorum literæ nouem deos emittere fulmina existimant eáque esse vndecim generum, Iouem enim tria iaculari Romani duo tantùm ex his seruauêre, diurna attribuentes, Ioui, nocturna Summano, Rariora sanè eadem de causa frigidioris cœli. Addit etiam idem Plinius lib. ij. cap. lv. rei natural. Ideo aquilam fulmini adiungi & associari, huiusque teli armigerum fingi, quòd aquila è cunctis volucribus à fulmine non tangatur. Ideo in quibusdam nomismatibus perantiquis aquila sub pedibus fingitur habere fulgur seu fulgetram hinc & hodie hac (vt puto) de causa in numis argenteis seu dimidiatis aureis Caroli. v. Cæsaris nostri, aquilam cum fulmine, & mundo sub pedibus effingi videmus. fulmen etiam (vt idem Plinius dicit ibidem) fruticem lauri non icit, nec vnquàm altius pedibus quinque descendit in terram, nec è pellibus belluarum vitulos marinos percutit.

NERONIS ET VESPA-SIANI CONGIARIA. 2

IN NERONIS Imperatoris duobus argenteis Numiſmatibus erat inſcriptio, CONGII DAT. POP. In Titi Veſpaſiani aureo nomiſmate, qui amor & delitiæ humani generis dictus fuit, erant hæ notæ, CONG. TER. P. R. IM. DAT. Suetonius in Nerone hæc quidem pro eo refert. deductus in forum Tyro, populo congiarium, militi donatiuum propoſuit. de Tito nihil apud Suetonium eſt quod ad congiaria pertineat. ſolum id illum dediſſe congiaria teſtari poteſt. quòd nulli ciuium quicquam ademit: abſtinuit alieno, vt ſi quis vnquam, ac ne conceſſas quidem ac ſolitas collationes recepit. & tamen nemine ante ſe munificentia minor. innuit enim quaſi his verbis Tranquillus, eum liberaliſsimum fuiſſe, vt etiam ſuperiores Cæſares liberalitate vicerit. ſicque Populo quod alij dederunt, illum & dediſſe, imò & plura. ſed & alij Cæſares (quanuis adhuc in eorum numiſmatibus cõgiaria videre nobis non contigerit) Populo congiaria tribuerunt. inter quos optimus & primus C. Iulius Cæſar, teste Suetonio, populo impertitus eſt: his verbis, Populo præter frumenti denos modios, ac totidem olei libras, tricenos quoque nummos, quos pollicitus olim erat, viritim diuiſit, & hoc amplius, centenos pro mora. Annuam etiam habitationem Romæ vſque ad bina millia nummûm in Italia non vltra quingenos ſeſtertios remiſit. adiecit epulum ac viſcerationem, & poſt Hiſpanienſem victoriam duo prandia. Nam cùm prius parcè, neque pro liberalitate ſua præbitũ iudicaret, quinto pòſt die aliud largiſsimum præbuit. In epiſtola Cœlij M. Ciceroni ſcripta de Cõgiario ea ſunt verba, Plancus quidem tuus Rauennæ eſt, & magno congiario donatus à Cæſare, nec beatus, nec bene inſtructus eſt. Sed de Auguſto, qui Octauius nominatus eſt, idem Suetonius ait, Cõgiaria populo frequenter dedit ſed diuerſæ ferè ſummæ: modò quadrigenos, modò tricenos, nonnunquam ducenos, quinquagenóſque nummos: ac ne minores quidem pueros præterijt. quanuis non niſi ab vndecimo ætatis anno accipere conſuẽſſent. Frumẽtum quoque in annonæ difficultatibus ſæpe leuiſsimo, interdum nullo pretio viritim admenſus eſt, teſſeráſque nummarias duplicauit. & paulò pòſt, Eidẽ populo promiſsum quidem congiarium repoſcenti, bonæ fidei ſe eſſe reſpondit. & ibi iterum de congiario, & ibi ſpectauit & exercentes ephebos iiſdem etiam epulum in conſpectu ſuo præbuit permiſſa, imò exacta iocandi licẽtia, diripiendíque pomorum & opſoniorum rerúmque miſsilium. Sed & Caligula, quanuis omnium ferarum crudeliſsimus

congia

congiaria præbuit, inquit Tranquillus. Congiarium, populo bis dedit tercenos H-S toties abundantiſsimũ epulũ ſenatui, equeſtriq; ordini, etiam coniugibus, ac liberis vtrorumque poſteriore epulo, forenſia inſuper viris, pueris, ac fœminis faſcias purpuræ, ac conchylij diſtribuit, & vt lætitiam publicam in perpetuum quoque augeret, adiecit diem Saturnalibus, appellauítque Iuuenalem. Diuus Claudius Cæſar, ipſe etiã congiaria populo ſæpius diſtribuit, eodem Tranquillo authore. Veſpaſianus Coloſsi refectorem inſigni cõgiario, magnáque mercede donauit. Apollinari tragœdo quadraginta, Pterino, Diodoróque citharœdis ducena, nonnullis centena, quibus minimum, quadragena ſeſtertia ſuper plurimas coronas aureas dedit, ſicut Saturnalibus dabat viris apophoreta, ita & calendis Martij fœminis, expleuit etiam cenſum ſenatorium. conſulares inopes quingenis ſeſtertijs annuis ſuſtentauit, ſed vt iam Cæſarum xij. in vno Flauio Domitiano Cæſare concludamus liberalitatem cõgiariorũ, verba Tranquilli de eo referamus. Congiarium populo nummorum trecẽtorum ter dedit, atque inter ſpectacula muneris largiſsimum epulum. Septimontiali ſacrorum quidem die, ſenatui, equitíque panarijs, plebeijs, ſportellis cũ obſonio diſtributis, initiũ veſcẽdi primus fecit. diéque proximo omne genus rerum miſsilia ſparſit. & quia pars maior intra popularia deciderat, quinquagenas teſſaras in ſingulos cuneos equeſtris ac Senatorij ordinis pronuntiauit. & hæc quidem Sueto. de congiarijs. quæ omnia hunc in vnum locum congeſsiſſe volui cum aliorum hiſtoricorum libros ad manus nunc habere facultas non detur. nam meam integram bibliothecam in patria retineo. non me fugit enim Titum Liuium, & Tacitum, Plinium, Plautum, & Ælium Spartianum, Iulium Capitolinum, Ælium Lampridiũ, huiuſmodíque authores de his rebus, quæ ad congiaria pertinent ſæpe loqui. Nunc tamen cum illos non habeam, vt certos locos adducere queam, lectorem non pigebit per ſe illos videre. ſat fuit in præſentia omnia Suetonij ad hanc rem exempla citaſſe. vt tamen & iuriſconſultos, quorum textus habeo ad manum, non ſolùm aduocationibus & leguleis prodeſſe, ſed etiam bonarum literarum ſtudioſis, & antiquitatis amatoribus plurimum conferre ſciant omnes, eos adducere mihi videtur eſſe operepretiũ. In primis ſe offert Paulus Iuriſconſultus antiquitatis peritiſsimus Digeſtorum li. xxxiij. cap. de inſtru. vel inſtrum. legato. vbi ſic ait, Videndum ne inter inſtrumentum tabernæ & inſtrumentum cauponiæ ſit diſcrimen, vt tabernæ non niſi loci inſtrumenta ſint, vt doliaria vaſa, vectiones, ancones, calices, & trullæ, quæ circa cœnum ſolent traijci: item vrnæ æreæ, & congiaria & ſextaria, & ſimilia. ſed videamus quid de congiarijs idem Paulus lib. xxx. digeſtorum cap. de legatis & fideicõmiſſ. primò dicat. Licet congiarij nomen non pronnnciet his tamen verbis ſubintelligit. quæ quia ad antiquitatem mirum in modum faciunt, hic omnia, licet prolixiuſculæ, placet referre. Ciuitatibus (inquit Paulus) etiam legari poteſt, quod ad honorem or-

natúmque ciuitatis pertineat ad ornatum, puta quod ad instruendum forum, theatrum, stadium, legatum fuerit: ad honorem puta quod ad edendum munus, venationẽ, ludos scenicos, ludos Circenses, aut quod ad diuisionem singulorum ciuium, vel epulum relictum fuerit. hoc amplius, quod in alimenta ætatis infirmæ (puta senioribus, vel pueris, puellísque) relictum fuerit: ad honorem ciuitatis pertinere videtur. & hæc quidem Paulus. cuius verba si conferas cum his, quæ ex Suetonio retulimus, omnia bellissimè facient, & congiaria esse intelligentur. Nũc quia superius de donatiuo mentionem fecimus, scias velim, donatiuum esse principis largitionem in milites, id est, λάμπρα ἐπίδοσις. quæ eadem in populum facta, congiarium dicitur. Donarium autem est ἀνάθημα qualia videntur in fanis. Tranquillus in Caligula, pronunciatóque militi centenis viritim denarijs, quasi omne liberalitatis exemplum supergressus, Abite, inquit, læti, abite locupletes. primus autem Claudius augustus instituisse ab eodem dicitur, vt Imperatores Romani in auspicatu imperandi donatiuum militibus pronunciarent. sed vt iam aliqua de mensuris, quæ circa congiaria spectant dicamus, operæpretium erit hic referre mensuras. Nam loqui de congiarijs, & nescire quid esset, frustra hic scripsissemus de illis. nec erit modica vtilitas ad pernoscendum ea, quæ dixit Suetonius. Imprimis igitur sciendum est congiarium fuisse munus, quod à Cæsaribus populo Romano dabatur, & amicis, quod Fabius Quintilianus his verbis declarat, quæ sunt in sexto de institutione oratoria. in metalepsim quoque eadem ratio dictorum, vt Fabius Maximus incusans Augusti congiariorum, quæ amicis dabantur exiguitatem, heminaria esse dixit. Nam congiarium commune liberalitatis, atque mensuræ à mensura ducta imminutio est rerum. Hæc Fabius. Vt enim donatiuum dicitur munus, quod militibus datur, ita congiarium, quod amicis, el populo. opinor autem inde dictum, quod primo congij vini, vel olei dabantur: deinde res aliæ dari cæptæ eadem manente appellatione. In quadam memoria antiqua, quæ in marmore extabat, quam mihi Vicentius Catus Vicentinus amicus meus dono dedit, hæ certè notæ fuerunt.

CONG· [symbol] Vini. CONG. [symbol] OLEI. Suetonius in Cæsare dictatore quidem congiariũ nominat his verbis ne id & omittam. omnibus circa eum, atque etiam parte magna senatus, gratuito aut leui fœnore obstrictis, ex reliquo quoque ordinum genere, vel inuitatos, vel sponte ad se commeantes vberrimo cõgiario prosequebatur, Sed iam ad mensuram congij perueniamus. congius sextarios capit sex, quod indicat Volusius Mætianus in libello de distributione mensurarum, idq́ue notis ponderum, cum ait, Quadrantal habet congios octo, sextarios octo & quadraginta, nam octies sex constituit octo & quadraginta. hinc sextario nomen inditum, vt Fannius his verbis aperit.

A quo sextarij nomen fecisse priores
Crediderim, quòd eos capiat sex Congius vnus.

Sed

Sed Marci Catonis de re rustica ostendunt verba quoque congium sex esse sextariorum. ea sunt capite septimo, & quinquagesimo, vbi statuit, quantum vini sit familiæ bibendum. Mense sexto, septimo, octauo in dies sextarium vnum. Deinde idipsum declarans addit in mense congios quinque. cùm enim menses ferè triginta dies habeant, & singulis diebus bibatur sextarius, fiunt triginta sextarij, qui quinque efficiunt congios. Hunc locũ doctè explicauit Budæus in libro de Asse, ex hisdẽ autem verbis quisque intelligere potest, cõgium liquidi mensuram esse tum etiam his Liuij, quæ sunt lib. v. & xx. ab vrbe condita, si rectè recor dor, & congij olei in vicos singulos dati. sed hoc loco præstabit (vt credo) summam rationem mensurarum à doctissimo viro Gulielmo Phylandro Gallo, ciue Romano in lib. vj. annotationum suarum in Vitruuium paucis complexam referre. culeus igitur amphoras xx. capit id est, libras mensurales mille sexcentas. Amphora vrnas duas, id est, libras octoginta. Vrna congios quatuor, id est, libras quadraginta, cõgius sextarios sex. id est, libras x. Sextarius heminas duas, id est, libram & bessem, id est, vncias xx. hemina, quæ & cotyla quartarios duos, id est vncias x. Quartarius acetabula duo, id est, vncias v. Acetabulum sesquicyathũ, vncias duas cum dimidia. Cyathus ligulas siue cochlearia quatuor, id est, sescunciam, drachmam & scrupulum, & hæc quidem Phylander. sed ex Georgio Agricola accepta, lib. j. de mensuris Romanorum. Nunc videamus capacitatẽ congij ex ipso Georgio Agricola. congius, inquit ille, capit sextarios vj. Heminas xij. Quartarios xxiiij. Acetabula xlviij. cyathos lxxij. ligulas cclxxxviij. chus, qui choeus Græcè quoque dicitur, est idem qui congius apud Romanos. sex continet sextarios, quod Cleopatra declarat cuius pauca quædam de mensuris, & ponderibus, sed valde docta extant ex libris κοσμητικοῖς. excerpta, quos Alciatus in Latinum transtulit, vnà cum Galeni libello de ponderibus, & mensuris. sunt autem eius verba. ὁ χοῦς ἔχει μέτρῳ μὲν κοτύλας δώδεκα ξέστας δὲ ἕξ. hoc est, chus quidẽ habet mensura cotylas Atticas xij. sextarios verò sex, vel, vt vertit Alciatus, chus, id est, cogius, mensura quidem heminas Atticas xij. habet, sextariorum dimidio minus. nempe sex, chænicas 4. pondere verò drachmas 720. Dioscorides de vino, quod ex palmis fit ita scribit. ἐπίχει δὲ τοῖς δέκα χοίνιξιν ὕδατος χόας. γ̄. id est, infunde ad chænicas x. aquæ congios tres. quem locũ Plinius li. xiiij. cap. xvj. est imitatus. sed & carmina Fannij idem de choa, siue chu ostendunt.

Heminas recipit geminas sextarius vnus.
Adde duos chus fit vulgò, qui est Congius idem.

Deriuatus autem χοῦς siue χοὰς videtur ἀπὸ τοῦ χέειν, quod est fundere, nam vasis genus, etiam significat, quo aqua hausta fundebatur. & est mensura humidi. sed transeamus ad eam mensuram congij, quæ in se minores continet apud Græcos. chus igitur capit sextarios vj. cotylas xij. Quartarios xxiiij. oxibapha xlviij. cyathos lxxij.

lxxij.conchas cxliij. Myſtra cclxxxviij.chemas ccclx. cochlearia dccxx. chus autem georgicus capit xij. cotylas georgicas, quæ efficiunt ix. ſextarios. chus verò medicus xij. cotylas nouem vnciarum, quæ ſex conſtituunt ſextarios. Nouem autem ad ſex proportionem habent ſeſquialteram. Africanus colligit choa liquoribus repletum idem pendere, quod fannius nempe vini libras x. olei ix. mellis xv. & cetera. congius igitur capit libras x. pendet octo & vncias quatuor, vt ſuprà etiam annotaui. Nũc congij menſuram Romanam vino repletam tibi declarabo. Congius oleo vt vino plenus pendet, olei libras viij. & vncias iiij. vini ix. libras, & vncias tres, ſcriptula duo. ſiliquas quatuor & grana duo. chus olei (nunc Atticam declaro) pendet libras. 7. cum dimidia. vini libras octo & vncias quatuor. Georgici congij menſura, quæ dicitur chus olei pendet libras xj. & vncias iij. vini verò xij. cum dimidia. Nunc mellis Romani pondus, quod ad congium ſpectat dicamus. congius vini pendet libras ix. vncias iij. ſcriptula duo cum dimidio, ſiliquam vnam, grana duo, mellis libras xiij. cum dimidia. vncias quatuor, drachmas quinque, ſcriptulum vnum. iam Atticas quoque menſuras congij exponam. Chus vini pendet libras viij. vncias quatuor, mellis libras xij. cum dimidia. Georgicorum chus vini pendet libras xij. cum dimidia, mellis xviij. & ix. ſed aduerte, quòd nonnulli Græci vſi ſunt Romanis menſuris, & ideo dicunt ἰταλικὸν κεράνιον, id eſt, amphora Italica ὕρνα, id eſt, vrna, κόγγιον, id eſt, congius Græcus cum Romanis. Nam congius olei pendet libras ix. vini x. mellis xv. interim illud non præteribo hoc loco quod Georgius Agricola monet. quòd conſtat vinum oleo grauius eſſe nona parte, & mel rurſum vnio grauius tertia. Sed iam his declaratis, hic notam congij ex Voluſio Mætiano Iureconſulto appoſuiſſe non omnino fuerit inutile, vt extra alias menſuras hanc congij noſcamus. Hæc igitur & huiſmodi fuit nota ſic ſignata Ɛ. & hæc quidem de congiarijs dixiſſe ſufficiat.

VESPASIANI AVGVSTI PAX.

ACEM in nomiſmate Veſpaſiani effictam ſic vidi, Alatam mulierem ſtantem cum corona myrthea, ſeu oleaginea in dextra, in læua palmam habentē his literis. PACI AVGVSTAE. Suetonius in Veſpaſiano de pace his verbis meminit, Fecit & noua opera, templum Pacis foro proximum, diuique Claudij in Cœlio mōte, cęptum quidem ab Agrippina, ſed à Nerone prope funditus deſtructum. Fuit templum Pacis, eo loco, vbi Iulij dictatoris neptis Iulia domum ſat profusè exſtruxerat, quæ prius via publica dicebatur, ſeu ſacra via. Iuliæ illam domum ad ſolum diruit Auguſtus, ibíque porticum Liuię à Liuia Druſilla eius vxore cognominatam, excitauit. Ioſephus (vt Marlianus refert) ſcribit, quòd poſt triumphum, & Romani imperij firmiſsimum ſtatum, Pacis templum Veſpaſianus ædificauerit. in quo (vt ait Diuus Hieronymus) idem Veſpaſianus vaſa, & ornamenta templi Hieroſolymitani triumpho TITI aduecta repoſuit, vniuerſáque conſecrauit donaria, Venerémq; dicauit. in eodem fuit heros abſolutiſsimi operis à Thimante, Hylaſiúſque à Protogene: atque Sylla a Nicomacho, pictura expreſsi. Gellius (vt refert idem Marlianus) opinatur epiſtolas Aſinij Capitonis, viri doctiſsimi, in eodem templo fuiſſe. de Venere, quam dedicauit Veſpaſianus templo Pacis, meminit Plinius lib. Natural. hiſtor. xxxvj. cap. v. his verbis, Qua de cauſa ignoratur artifex eius quoque Veneris, quam Veſpaſianus imperator in operibus Pacis ſuæ dicauit, antiquorum digna fama. Scribit Herodianus lib. j. Commodo imperante Pacis templum incendio conſumptum, illúdque ſupra cætera maximum fuiſſe ædificium, in quod vniuerſi quaſi in theſaurum diuitias ſuas congerebant. in Domitiani nomiſmate effictam pacem hoc pacto vidi, Erat mulier ſtans cum face ardenti in manu dextera quædam veluti bellica arma comburente: in læua cornucopiæ habens his verbis. PACI AVGVS. S. C. quæ quidem omnia Pacem deſignant. Hoc loco libet duo epigrammata alterum ex emblematis Alciati deſumptum, alterum ex verbis Molſæ electum ſubſcribere. ex quibus Pax perbellè deſcribitur. Alciati quidem noſtri huiuſmodi eſt. ex Bello Pax.

En galea, intrepidus, quam miles geſſerat: & quæ
Sæpius hoſtili ſparſa cruore fuit.
Parta pace apibus tenuis conceſſit in vſum
Alueoli: atque fauos grataq; mella gerit.

Arma procul iaceant. fas sit tunc sumere bellum:
Quando aliter pacis non potes arte frui.

Ponit alia duo emblemata ad pacem pertinentia idem Alciatus, quæ sciens omitto, cùm vnusquisque illuc recurrere poßit. hic satius erit Marij Mossæ elegantißimum epigramma ex Græcis desumptum (vt puto) subdere,

Ferrea rostra olim pressis erepta carinis,
Quæ Nili fractas testificamur opes.
Ecce apibus pandas parcis præpandimus aulas.
Congesto redolent (quis putet) æra thimo.
Cæsaris hæc ingens laus est, quo vindice, Pacis
Iucundos fructus arma inimica ferunt.

Libet etiam hoc loco, Benedicti Acolti Cardinalis cultißimum epigramma ad Pacem scriptum subdere,

Restituis fessis quòd te Pax aurea rebus,
Cultaq; diuulsis litibus arua nitent.
Turba tibi hæc meritò sæpè lætissima fundit,
Et premit agrestes fronde reuincta comas.
Quaq; oleæ ramos iungunt felicibus vmbris
Antiquis renouat sacra probata viris.
Tu bona sis, facilisq; pijs adlabere donis,
Moxq; tuo auspicio candidus annus eat.

Pacis duo Nomismata, quæ fuerant Neronis sic efficta vidi, mulierem alatam caduceum habentem in altera manu vergentem ad terram in anguem ibi positum, in altera manu habentem nescio quid è collo propendens, cum his notis, PACI AVGVSTAE. vidi in nomismate Galbę sic effictam mulierem stantem cum oliua in manu dextra, in sinistra verò caduceum habentem, cum hac inscriptione, Pax Augusta. S. C. In Vitellij nomismate vidi mulierem stantem cum ramo oliuæ in manu dextra, in sinistra cornucopiæ gestantem, cum hac epigraphe. PAX AVGVSTA. S. C. Quæ omnia signa ex mirabili illa diuturna Octauiani Augusti, terra, marique pace parta profluxisse existimo, cùm tertiò Ianum clausisset. illud non omittendum hoc loco, sic & effictam fuisse pacem, vt puerum Plutum manu gestaret, quod in Titi Vespasiani numo æreo aliquando apud Decianum Iureconsultum celeberrimum vidi. Quod symbolum videri potest, non ex bello, sed ex pace diuitias, & opes comparari. effingebatur etiam pax cum spicis, quod & Tibullus noster cultißimus poeta, his verbis, quibus pacem laudat, ostendit,

Interea Pax arua colat, Pax candida primùm.
Duxit araturos sub iuga curua boues.
Pax aluit vites, & succos condidit vuæ,
Funderet vt nato testa paterna merum.
Pace bidens, vomerq; viget, at tristia duri

Militis

Militis in tenebris occupat arma situs.
At nobis Pax alma veni, spicamq; teneto,
Perfluat & pomis candidus ante sinus.

Vidi eo pacto quo Tibullus pingit sic effictam pacem, vt esset capite compto mulier palliata, dextera spicam & papauer, læua copiæ cornu gestans colligendo sinus pomis perfluentibus.

Nonnunquàm lauro, & rosa coronabatur Pax, vt in aliquibus veterrimis numis vidimus. Sed qui cupit etiam Thusca lingua concionem de Pace legere, is adeat orationem de Pace clarissimi viri Claudij Ptolemæi. Aristophanis etiam extat comœdia Græca, cui titulus est, Pax. Cassiodorus etiam libr. j. Variorum hæc in laudem Pacis affert. omni quippe regno desiderabilis debet esse tranquillitas, in qua & populi proficiunt, & vtilitas gentium custoditur. Hæc enim est bonarum artium decora mater. Hęc mortalium genus reparabili successione multiplicans, facultates protendit, mores excolit, & tantarum rerum ignarus agnoscitur, qui eam minimè, quæsisse sentitur. Sed quis magis commendauit gentibus pacem, quàm seruator noster Iesus Christus? qui pacificos vocat beatos, qui iubet, vt in quancunque domum introierimus, pacem illi domui dicamus. qui pacem nobis relinquit, qui pacem dat cunctis non vt dare solet mundus, qui natus homo, vt hominibus bonæ voluntatis pacem afferret & gloriam in excelsis Deo tribueret. vtque humanam naturam cum diuina, interiecta pace, conglutinaret, simúlque nos Deo copularet. Sed de Pace hæc dixisse sufficiat.

NERVAE CAES. AVG.

VEHICVLATIO ITALIÆ REMISSA.

TIBERIVS Decianus I. C. clariss. Foroiuliensis, ostendit mihi, cùm essem Patauij, vbi ille ius ciuile tum profitebatur maximo cum honore, numisma æreum vetus pulcherrimum in cuius primo orbe erat Neruæ Imperatoris facies cum hoc titulo IMP. NERVA CAESAR AVG. PONT. MAX. TRIB. COS. IIII. à tergo autem erant duæ mulæ sine vllo onere liberæ pascentes cum iugo appenso, his notis literísque, VEHICVLATIONE ITALIAE REMISSA. apud Dionem Græcum scriptorem, qui eius Imperatoris vitam scripsit, nihil de hac re legi: nisi quòd equorum sustulerit cursus. quod tamen ad hanc rem nihil facit, cursus

enim illi equorum potuerunt esse ludi vel aliud quid simile. Hoc autem de vehiculatione (quod tributum quoddam fuisse suspicari licet, quod principi pendebatur, vt rhedarium, vt est in iure, & iugum) id puto illud esse, quod Iulius Capitolinus in Antonino Pio dicit. quod scilicet Antoninus Pius inter cætera beneficia, quæ Reip. Romanæ contulit, illud fuit, quòd Vehicularium cursum summa diligentia subleuauit. Aelius Spartianus in Adriano ait, Adrianum cursum fiscalem inhibuisse. Sed an ad hoc faciat non satis mihi liquet. hinc etiam temonarium inductum fuisse crediderim, quod tributi genus quoddam sit, quod à Iustiniano in codice refertur l. Senatorum substan. de dignitatibus lib. xij. C. & l. iubemus. de proximis sacrorum scri. & l. de cubiculis. de priuil. eorum, qui in sacr. pal. mil. C. libro xij. & si aliqui Telonarium legant, quod non renuo, ego tamen de Temonario aliàs in meis iuriscíuilis exercitationibus plenius disserui, cum Accursio sentiens. & si de telonijs vectigalibus in lib. ij. feudorum scio fieri mentionem, vbi de regalijs agitur, vbi hæc sunt verba, vectigalia, quę vulgo dicuntur Telonia: quod autem supra de iugo dixi, idem puto esse quod temonarium onus, nempè tributum. quod Ammiano Marcellino traditur, & à diuo Maioriano in lib. nouellarum legum, titulo primo refertur, vbi exigi omnem canonem per rectores prouinciarum, binos per iugum vel millenos solidos, & [illegible]illem solidi per singula iuga præcipit. Carrucarium etiam vectigal memini me legere aliquando in iure, sed nunc non subit memoriæ locus. Voluit igitur intelligere Nerua per illas Mulas liberè pascentes, quòd onera illa, quæ per vehicula solerent, solui, sustulisset, ac Rempublicam liberasset, ab illo canone. nec video cur aliqui malint ibi in illo numo Neruæ fuisse equas, cùm mulas fuisse constans sit opinio. à quibus tamen non dissentio. Aeneam tamen vicum Parmensem summum antiquarium habeo mecum sentientem hac in re, in eleganti numismatum veterum libello, quem superioribus annis edidit materno sermone, Italicàque lingua scriptum ad Cosmum Medicem Florentinorum Ducem. sed quòd suprà de Teloneo mentionem feci, de eo agit Cassiodorus lib. v. variarum, quo loco Theodoricus Rex Ampelio & Liuerię scribit. vbi mandat Thelonei canonem nulla vsurpatione confundi debere. ibi etiam de asse publico, & Canone Transmarianorum agit, & de Monetarijs,

*

C. VIBII, ET CN. PANSAE

IVPITER AXVR.

ARGENTEVM nummum ostendit mihi Frãciscus Nouellius Placentinus imagine Iouis Anxuris effigiatũ ab vna parte cum duplici titulo IOVIS AXVR. C. VIBIVS & GN. erat autem barbata ac intonsa, in altera parte erat facies barbata ac galeata vultu toruo his notis PANSA. Imago Iouis erat strati cum hasta in dextra manu, in sinistra poculo quoddam simile habens. Hoc ideo lubentius numisma placuit hic nobis inserere, vt studiosi humaniorum literarum videant, sæpius authores in his decipi, quæ ad antiquitatem spectant. Anxurus igitur Iupiter ita fertur cognominatus in Italia, in tractu Campaniæ, habitu pueri imberbis. cuius mentio est etiam Virgilio Poëtæ in vij. circa finem.

Circæumq; iugum queîs Iuppiter Anxurus aruis
Præsidet.

Quo loco doctissimus interpres Maurus Seruius circa tractum ait Campaniæ colebatur puer Iupiter, qui Anxurus dicebatur, quasi ἄνευ ξυρῦ. id est, sine nouacula. quia barbam nunquã rasisset, videant modo peritiores viri, an id Seruianum sit verum, cùm in Numismate Iouis Anxuris fuerit barbata facies, & id magis spectet ad Phœbum & Bacchum, quorum æterna iuuenta vt Tibullus ait,

Solis æterna est Phœbo, Bacchoq; iuuenta,
Nam decet intonsus crinis vtrunq; Deum.

Aut igitur dicendum est barbatum quidem fuisse, vt & numisma ostendit, sed nunquam rasisse barbam, ideò iuuenem Deum, aut erit intelligendum, si fuit puer, nunquam rasitasse barbam, quia imberbis fuerit, quod Numisma facie barbata fictum negat, quod etiam Numisma diademate coronatum capitulum habuit: Fuit & Anxur vrbs Trachina nunc Terracina dicta, Volscorum enim lingua, vt ait Plinius lib. iij cap. 4. Terracina Anxur dicitur. hæc supra flumen Vfens est posita Circæo promontorio proxima intra stadia. C. antea Trachina, id est aspera vocata ex eo, quod ei obtigit, eidémque obiecta palus est ingens, quam duo amnes efficiunt, è quibus maiorem Auphidum appellant. Hęc Sarabo lib. v. de situ orbis. Terracinam autem Ptolemęus lib. iij. Geographiæ, tab. vj. in Europa collocat iuxta promontorium Circæi, grad. 37. $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{4}$ 41 $\frac{1}{4}$ de Anxure verò Martialis sic meminit.

Siue salutiferis candidus Anxur aquis.

Horatius lib. j. Sermonum Satyra. v.

Millia tum pransi tria repsimus, atque subimus

Impositum saxis latè candentibus Anxur.

Iouis autem imberbis statuam in Olympia fuisse refert Pausanias in Eliacis lib.v. Sed & barbatum Iouem nominat Iuuenal.satyra vj.

Aut aliqua extiterant, & sub Ioue, sed Ioue nondum Barbato.

Quo carmine videtur fuisse prius imberbem, deinde euasisse barbatũ succedente ætate ferrea. Sed illud hoc in nummo animaduertendũ est, prostratam Iouis statuam esse, cùm stantes statuas Ioui cæterísque cælitibus quàm excelsissimas fieri præcipiat Vitruuius lib.4.cap. viij. cæteris verò vt Vestæ, Terræ, Maríque humiles tanquã Dijs terrestribus. Hinc illud est, quòd in Pantheo Agrippæ templo fuisse refert Plinius Herculem humi stratum, ad quem Pœni omnibus annis humana sacrificarent victima, & Mineruam ex ebore, opus Phidiæ. Sed hoc in nummo fortasse fluminis prostrata statua est. Nam sic Romæ vidimus in hortis pontificum Nilum, & in Capitolio Tyberim humana forma prostrata simulachra, quæ vrnam habent subtus in similitudinem aquas euomentem. Sic enim mos veterum fuit vrnas addere fluminibus. & in hoc certè nummo vrna adparet, quæ fluminibus indi solet. sic Dinocrates Architectus (vt refert idem Vitruuius lib. 2. cap.j. Alexandro Regi) Athon montem in virilis statuæ figuram formauit, cuius manu læua designauit ciuitatis amplissimæ mœnia, dextra pateram seu vrnam, quæ exciperet omnium fluminum, quæ sunt in eo monte, aquam, vt inde in mare profunderetur. Sed quia suprà incidi in mentionem de Phœbi & Bacchi iuuentute, libet in studiosorum gratiam quid significet alligoricôs, hoc loco exponere, vt & Alciati nostri viri vndecunque doctissimi carmen in Emblematis exponatur. Phœbus igitur & Bacchus semper indiuidui fratres sunt, ambo idem ferè sunt, Phœbus quidem est ipsa Sphæræ illius anima. Sphæra verò Bacchus, imò & Phœbus est totus ipse Sphæræ circus, Bacchus autem est flammeus ille, in hoc circo circulus, imò verò Phœbus est almum in hoc flammeo globo lumen. Bacchus autem existit ibidem salutaris ex lumine calor, semper ergo fratres comitésque sunt, ferè semper alter & idẽ. Quid verò? Si Sol in vere quidẽ Phœbus est, cantu suo tunc auium cantus excitans, cythera rursum tẽpora temperans, in Autumno verò Sol idem author vini Bacchus existit. Tria vobis ad seruandam iuuentutem pater ille liber, qui amat colles Bacchus affert. Hos quidem apricos primùm colles, in his autem collibus suauissimum præcipuè vinum, perpetuam in vino securitatem. Tria quoque Phœbus Bacchi frater pari benignitate largitur. Diurnum primo lumen, sub fomento luminis: herbas suauiter redolentes ad luminis huius vmbram cytheram, cantúmque perennem. his ergo pensis potissimum, his staminibus Clotho nobis iam non parca longa vitæ fila producet, & hæc quidem omnia doctiss. Platonicúsque philosophus Marsilius Ficinus in lib. de vita longa, cap. xix. qui etiam suprascriptos à me Tibulli versiculos refert. ad quæ omnia allusit ter maximus Alciatus in libello emblema-

tum in Iuuentam his versibus.

Natus vterq; Iouis, tener atq; imberbis vterq;,
Quem Latona tulit, quem tulit & Semele.
Saluete æterna simul & florete iuuenta,
Numine sit vestro quæ diuturna mihi.
Tu vino curas, tu victu dilue morbos,
Vt lento accedat sera senecta pede.

CAE. AVG. TRAIANI VICTORIA GERMANIC. ET DAC.

REGORIVS Vasolius ex sodalibus Casinatis religionis sacerdos optimus, his diebus cum intercesisset mihi cum illo sermo de probitate veterum Cæsarum, egóque hunc nostrum, qui hodie viuit, CAROLVM. V. Imperatorem maximum, merito laudarem, eius præclarissima in toto orbe gesta commemorarem, illúmque in primis Augusto, deinde, Traiano persimilem facerem, & recte, inquit, LANDE CONSTANTI facis, qui meritum Cæsarem, diuinúmque virum extollis, qui & Germanicos in primis furores represserit, qui Pontificem Maximum Clementem resistentem sibi, debellauerit, qui olim me adhuc puero aduersus Turchas ingens bellum iniens Pannonium circa mare populos Christianæ Fidei addictos, infestantes propulsauerit ac deuicerit, & ex Thunisiæ faucibus salsíque maris stagnis superatis, Trumphum immortalem reportauerit. quíque alia memoratu digna gesserit, qubus iam cunctæ per orbem diffusæ bibliothecæ repletæ sunt, ac de quibus locuntur omnia scripta huius ætatis historiæ, & annales. Traiani hoc igitur argenteum Numisma. cui Austriacum Carolũ Cæsarem nostrum comparasti cum duobus alijs his argenteis numis à me accipe, Nam à Parente meo Venturino te nonulla Romanorum Cæsarum Numismata explicanda suscepisse, paulòantè certior factus sum. donum hoc igitur à me habeto pro certo amicitiæ nostræ pignore, túque, cùm philosophicis studijs vocabis, illud interpreteris Traiani in primis optimi principis, cuius mansuetudinem, quenque mehercule decet principem imitari. Cùm hæc dixisset Gregorius, illi maximus de munere tam precioso quidem à me habitis gratijs, vtérque nostrum iam cadente in oceanum sole abrupta familiari collocutione discesit, & tunc illi pollicitus sum his meis interpretationibus eius nomen inserere, quod nunc facio. Cùm igitur domum me proripiens, contulissem, ac statim musæolum

meum introijssem, sedens ad lumen libris appositum, Numisma Traiani in manus sumpsi & oculos in primis in effigiē tanti principis inijciēs, notas, quæ circunquaque inscriptæ erant, legi, hoc pacto,

IMPE. TRAIANO AVG. GER. DAC. P. M. TR. P.

In Tergum autem numum vertens victoriolam alatam conspexi sic effictam in dextera coronam, in sinistra palmam tenentem cum hac inscriptione,

COS. V. P. P. S. P Q. R. OPTIMO PRINC.

Imago autem Traiani ipsius rotundo pene ore extitit, & quadrata persona, specie quidem iucunda, & amabili & decora, bonum virum præseferēte, (vt etiam placet Aristoteli lib. 3. Rhetoricorum, & Cornelio Celso lib. 2. cap. j. de re medica.) cuius caput laureo serto redimitum fuit. Sed vt earum rerum, quæ in Nomismate effictæ fuerunt, nonnullæ dilucidius ex monimentis antiquis, quæ adhuc Romæ supersunt, apparent, hic operæpretium fuerit ponere titulum in eius columnæ cochlidis basi sculptum quæ in eius foro posita adhuc extat, quam intuitus sum cùm Romæ agerem 1545. & quam intus ascendi clxxiij. gradibus, fenestellis lucem præbentibus xliiij. altitudine pedum cxxviij. existentem, licet euarient Eutropius & P. Victor, quem malo esse Sextum Rufum, ille enim dicit pedum esse centum quadraginta, hic centum xxviij. & quidem columna illa cochlydis ad fastigium circum circa res à Traiano gestas sculptas miro artificio & præcipuè Dacicum bellum ostentat. & illud in illius columnæ artificio admirabile mihi visum fuit, quod cùm ad summum gyrum variarum figurarum sint cælata simulachra, necesséque fuerit aliquam particulam in secundum lapidem seruari, nihilominus ita compacta & commissa sunt, & ad vnguem coniunguntur & conueniunt, vt ne oculatissimus quidem nisi meditato & consulto in rem præsentem veniat, animaduertere possit. gradus etiam vno perpetúoque lapide constant, in quo incisi sunt. De hac columna ita Dion meminit, In foro ingentem columnam statuit, siue vt ea pro sepulchro esset, siue in ostentationem eius operis, quod ille circa forum egit. cliuus surgebat, quē effossa quoquouersus terra ita complanauit: vt vndique columna conspiceretur. forúmque deinde in areæ modum æquatum mansit. Hanc columnam, Paulus iij. pontifex Max. Romanarum antiquitatum studiosissimus princeps cùm esset tota ruderibus obruta, vt vix fastigiū appareret, purgato loco, cælóque mox apertiori indito, & solo, dum effoditur, marmoreo inuento, quòd sub terra altiori latebat, in aspectum protulit, eo anno certè, quo ego cum Illustri auunculo meo Paulo Scoto comite ab vrbe Placentina illuc legato misso, Romam profectus sum, nempe quingentesimo quadragesimo quinto anno supra millesimum. Sed iam tempus postulat & titulum seu inscriptionem, quæ in basi columnæ cochlidis fuit, hic subscribamus, vt inuicem conferamus Nomisma & marmoris notas.

SENA

SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS. IMP. CAESARI. DIVI NERVAE. F. NERVAE. TRAIANO. AVG. GERM. DACICO. PONTIF. MAX. TRIB. POT. XVII. IMP. VI. COS. VI. P. P. AD DECLARANDVM. QVANTAE. ALTITVDINIS. MONS. ET LOCVS. TANTIS OPERIBVS SIT EGESTVS. & hic quidem titulus, cui columnæ ex altera parte sunt fulmina sculpta sicuti visitur etiam in Nomismatibus Augusti Patris, & NERONIS. refert Philander Gulielmus vir doctiss. interpres Vitruuij lib. iiij. se nusquam in antiquorum monimentis vidisse in ima corona sculpta fulmina, cùm tamen eo libro præcipiat Vitruuius, scalpenda in ima corona fulmina. Sed hoc loco libet aliam marmoris antiqui inscriptionem, quæ ad numisma nostrum facit, subdere. quæ iuxta templum Pantheon ad viam publicam ità legitur.

IMP. CÆSARI DIVI NERVÆ F. NERVÆ TRAIANO AVG. GERMANICO DACICO PONTIFICI MAXIMO TRIBVNIC. POT. VIII. IMP. IIII. COS. V. P. P. TRIBVS XXXV. QVOD LIBERALITATE OPTIMI PRINCIPIS COMMODA EORV̄ ETIAM LOCORVM ADIECTIONE AMPLIATA SINT.

In portu Anconitano à Traiano restituto, eximijsque marmoribus decorato gradibus etiam ibi constructis marmoreis, vt facilis esset descensus ad aquam, vtque ferri onera mercium ad naues possent, & inde referri addito etiam pulcherrimo Triumphali arcu ad ornamentum Anconitani portus hæc inscriptio, quam idem Traianus poni curauerat, adhuc legitur. in qua septies illum consulem fuisse satis patet, ideo in meo Nomismate nullum esse errorem crediderim ex superiore citato marmore.

IMP. CAES. DIVI NERVAE. F. NERVAE TRAIANO OPTIMO AVG. GERMANIC. DACICO PONT. MAX. TR. POT.

M XVIIII.

XVIIII. IMP. XI. COS. VII. P. P. PROVIDENTISSIMO PRINCIPI. S. P. Q. R. QVOD ADCESSVM ITALIAE HOC ETIAM ADDITO EX PECVNIA SVA PORTVM TVTIOREM NAVIGANTIBVS REDDIDERIT.

A latere autem dextro suprascripti arcus, hæ notæ leguntur, PLOTINAE AVG. CONIVGI. AVG. à sinistro autem latere hæ notæ sunt scriptæ, DIVAE MARCIANAE, AVG. SORORI AVG. hic alias inscriptiones ipsius Traiani, & Romæ, & alibi à me lectas, non est quod in præsentia subscribam, cùm res supra scriptæ satis ad numisma faciant. Nunc cum antiquis scriptoribus & Nomisma nostrum & illud marmor conferamus. M. Vlpium Traianum Cocceius Nerua (vt inquit Dion) dum senectam suam contemni videret, adoptauit: mòxque in curia Cæsarem disignauit, ad quem Imperij iura, atque insignia (præerat enim tunc Germaniæ) hoc versu misit,

Telis Phœbe tuis lachrymas vlciscere nostras.

Ita Traianus adoptatus à Nerua, deinde Imper. factus est. Neq; eo deterritus (vt idem inquit Dion) est Nerua, quod Traianus genere Hispanus, aut ex Italia oriundus non esset: quódq; ante eum peregrinus, & alienigena Romanum Imperium non tenuisset: virtutem hominis, non genus, aut patriam spectari oportere existimauit. Traianus cùm imperare cœpit (vt refert Dion) secundum, & quadragesimum annum agebat. in qua ætate ita ei omnia suppetebant: vt neque per iuuentutem quicquam stulte, aut temere aggrederetur: neque item per senectutem languescente corpore, segnis ac timidus à magnis rebus retardaretur. Nullus in eo liuor, nulla malignitas, neminem omnino perdere studuit, contrà verò bonos, & studiosos viros, honoribus & dignitate auxit, Delatoribus operam non dabat: iræ ita moderabatur vt nunquam ab ea vinceretur, ab aliena pecunia & iniustis cædibus abstinuit. Amari & obseruari, quàm timeri malebat, cum populo benignus, & mansuetus. Senatum iucundè & honorificè appellabat, dilectus & charus ciuibus, portus & ædes publicas ædificari curauit, vias item muniuit, in quibus faciendis fortunas aut sanguinem alicuius nunquam absumpsit. Natura magnificus, & gloriæ appetens erat, Circum collapsum ampliorem atque elegantiorem restituit. quòd ideo se fecisse inscripsit, vt populum Romanum capere posset. cum amicis & familiaribus venationes, conuiuia, seria, iocos frequenter exercebat, eloquentiæ, & diligentis alicuius eruditionis expers fuit: munera tum facundi & non indocti hominis pulcherrimè obibat. nihilque omnino erat, quod optimè non exerceret. vini aliquantum

tum appetens. non tam quòd eo in aliquod crimen prolaberetur, in augenda re familiari moderatus, belli studiosus, vt acceptas clades emendaret: in gerendis bellis plurimum pecuniæ impendebat: non minore tamen liberalitate & impensa segnius, ac animo ornamenta est amplexus. Generosa in eo canities, & oris maiestas principem prodidit, & quis foret in ementito habitu facilè ostendebat. Bella autem, quæ gesit Traianus hæc fuerunt, Expeditionem, in Dacos parans, tandem eos subegit, Decebalo eorum Rege deuicto, qui deductus ad Traianum illum humi procumbens suppliciter adorauit. Ingresúsque tunc Romam Traianus, ex eo Dacicus appellari cœpit. Parthos inuasit, quos & postremò superauit, Ctesiphonte recepta, imperatoris Parthici tunc cognomen, quod ante ei tributum fuerat. Cum Hisibi & Ecbatauis esset potitus, senatus confirmauit, trans Tygritanas prouincias debellauit imperióque addidit. Armeniam atque Arabiam peruastauit, vsque ad oceanum progressus, cognita maris natura, nauésque conspicatus, Vtinam (inquit) iuuenis essem, profectò in fines Indorum penetrarem. Nomina præterea victarum à se gentium Senatui nuntiauit, quarum numerus tantus erat, vt vix recenseri, aut nominari possent. Alexandro autem, cuius æmulatione Rubrum mare ac oceanum nauigauerat, in ea domo parentauit, in qua expirasse ferebatur. Triumphalis arcus, præter alia multa, quæ in honorem Traiani & decreta, & facta fuerant, in illius foro substructus est, qui tamen hodie non extat. Illud autem in honorem Traiani in primis senatus decreuit vt OPTIMVS appellaretur. & quidem nihil eum magis quàm cognomen OPTIMI iuuit, vt pote moribus & mansuetudinis eius maximè conueniens. Nam reliqua bellis, & armis facilius attribuas. Illud dignum scitu hìc non prætermittam quod Dion retulit, cùm Parthorum & Armeniorum fines ingressus fuisset Traianus, regionis Satrapæ ipsíque mox reges cum muneribus ei occurerunt, equmque duxêre ita edoctum, vt regem adoraret. Nam pedes anteriores in morem supplicantis flectebat capútque pedibus, qui proximus esset subijciebat. Hunc equum locatum in medio atrij Traiani, cùm imitari se velle dixisset Constans, Constantini filius, Regalis Ormisda ei respondit, Stabulum prius tale condas. Huius autem equi imaginem in ipsius Traiani numismatis signatam se vidisse refert Marlianus in Topographia Romæ lib. v. cap. j. cum hac inscriptione, S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI. Illud etiam admirandum, refert Dion, Traianum lapideum pontem in Istro fecisse, opus sanè memorabile: &, vt inquit idem Dion, cui cætera illius opera vix adæquare posis. xx. stant ex quadrato lapide pilæ: quarum altitudo C. & L. pedum, præter fundamenta habetur. latitudo lx. pedes continet: distant inter se clxx. pedibus. forni-

Equus Traiani.

M 2 cibus

cibus verò coniunguntur, impensa profecto ingens & vix credibilis, mirabiléque quomodo in illa gurgitum altitudine, támque præcipiti fluuio singulæ columnæ extrui valuerunt, tantarúmque molium fundamenta stabiliri. Sed & vada limosa erant, neque amnis aliò auerti poterat. Tot igitur ac tantis triumphis auctus Traianus magnísque & perpetua gloria & memoria dignis facinoribus peractis, tandem grauiore morbo oppressus membrorum ita stupore resolutorum vt pars corporis defecta sensu maneret intercute aqua repletus apud Selinuntem Ciliciæ vrbem, quæ deinde Traianopolis cognominata est, delatus ibi statim extinctus est, cùm imperasset annos vndeuiginti, menses sex, & dies quindecim, & hæc quidem omnia de Traiani vita & gestis Dion, quæ quàmbreuiter fieri potuit à nobis sunt relata. Nam quis in tanti principis Honorem hæc siluisset? cum Romana Respublica huic parem nunquàm habuerit, quin cum bonitatem alicuius laudare volumus, bonitatem Traiani ei attribuimus, quòd & acclamationes principibus exhibitæ declarant, Cùm Augusti felicitatem, bonitatem Traiani his adprecarentur. Sed hæc iam de Traiano dicta sint satis, ad eiúsque numisma pertinentia. quod autem sit in numo Trib. pot. & Cos. v. quid esset potestas Tribunitia, & qualis & an imperatoribus conueniret, idémque de Consulibus, quæ & qualis eorum esset potestas, vide plenè apud Alexandrum ab Alex. lib. Genial. dierum. v. cap. ij. vbi de Tribunis, & lib. 3. cap. iij. vbi de Consulum potestate. De potestate autem pontificum & de eorum officio, & quot Romæ fuerint videto eundem Alex. ab Alex. lib. Genial. dierum. ij. cap. viij. ne ego hìc plura congeram.

ADRIA

ADRIANI ANTINOVS.

IN Nomiſmate æreo perãtiquo, quod apud Decianum iuriſconſultum Vtinenſem Patauij vidimus, erat ex altera parte ANTINOI imago pulcherrimè efficta, cum his notis Græcis, ΗΡΩΣ ΑΝΤΙΝΟΟΣ, in latere verò erant & illa Græcè ſcripta. ΝΕΩΚΟΡΟΝ ΑΔΡΗΑΝΙ ΙΚΤΑΡΥ ⌑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ. ibi etiam effictus erat Tripos Phœbi vnà cum ſerpente, ex quo exibat lauri arbuſculum, cui Tripodi inerat, hæc ſubſcriptio Græca. ΝΕΩΠΥΔΙΩ. Cùm igitur hoc Nomiſma non vulgari ſculptura fabre factum attentius domi cogitarem, eiusq; imago ante oculos ſæpius ac ſæpius obuerſaretur, ob miram pulchritudinem, ac raram speciẽ iuuenis, ſubijt animo hiſtoria ANTINOI, quæ apud Dionẽ Græcum ſcriptorem in Adriano, alias à me fuerat lecta, & apud Pauſaniam in Arcadicis. Fuit igitur ANTINOVS, formoſiſsimus ex Bithyniæ vrbe Cythynide, quem Claudionopolim vocant, iuuenis ab Adriano Cæſare præter modũ adamatus, in delitijsq; habitus. Quinetiam nouus Apollo pro Deo habitus ab eodẽ imperatore & Heros vocatus, oraculúmque eidem conſtitutum, quod indicat Tripos ille in numo ſignatus. Ad Nilum etiam eſt Ægyptiorum oppidum ANTIVOIS, de eius nomine dictum, quod & ἀδελφανόπολις eſt. ſtellam in cœlo eiuſdẽ Antinoi apparuiſſe, viſamque à ſe aſſerebat Adrianus, qui perlibenter eos audiebat, qui dixiſſent ex ſpiritu Antinoi natam ſtellam, & Græci quidem (vt Ælius Spartianus narrat) volente Adriano Antinoum ipſum conſecrauerunt. In Ægypto periit autem Antinous, vbi & ei habitus eſt honos, Mantinenſes annuum feſtum, & quinto quoque anno ei celebrabant, vt ait idem Pauſanias in Arcadicis. Huius Antinoi ſtatuæ duæ pulcherrimæ, Leonis.x. Pontificis Max. tempeſtate ROMAE repertæ ſunt, quas idem Pontifex in Vaticano ſtatuit. Sed de huius Numiſmatis interpretatione, quod ad hiſtoriam pertinet, nihil amplius eſt, quod in præſentia dicam, cùm qui cupiat rem penitus intelligere, adire poſsit ipſum Dionem, & Ælium Spartianũ in Adriano. Diuus Hieronymus lib. 20. aduerſus Iouinianum de Antinoo ſic meminit, Et vt ſciremus quales Deos ſemper Ægyptus recepiſſet, nuper ab Adriani amaſio vrbs eorum, Antinois appellata eſt. Alij etiam ſcriptores, vt Nicolaus Leonicus Thomæus lib. 2. variæ hiſtor. cap. xix. & antiqui de eo meminerunt, & præcipuè Pauſanias author Græcus lib. viij. Arcadicorum, qui eundem Antinum vocat, non Antinoum & qui in Gymnaſio Mantinenſium domũ habuiſſe ſcribit, quæ ſimulachra Antini ſpectatu digna cõtinet,

Baccho persimilia, sed verba Græca aliquot in Nomismate fuêre sic corrosa propter antiquitatem, vt propè diuinârim. Sed illud verbum ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ. malim legere Antinopoleos, hoc est ciuitas Antinoi, & si Metropoleos legi possit, quod nō ignoro, cùm me admonuerit præceptor maximus Alciatus in Dispunctionibus lib. 2. cap. xxiij. pontificij iuris locum quendam restituens in cap. cleros, distinc. xxi. quid sit Metropolis, quod & doctissimus Erasmus animaduertit in suis scholijs ad epistolam Diui Hieronymi de vita clericorum, Nam ex lexico Græco ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ, matrix vrbs dicitur, ex qua coloniæ deducuntur. Quod autem pertinet ad illa verba Græca, ΝΕΩΚΟΡΟΥ ΑΔΡΙΑΝΙ ΙΚΤΑΡΥ #. quid sit illud verbum ictary, me latet, cùm sic concisa, ac promemodum deleta essent verba, vt vix legi possent. ΝΕΟΚΟΡΟΥ autem pro nouo æditüo positum est. Nam ΝΕΩΚΟΡΟΣ, est idem quod æditüus, qui res sacras tractat atque custodit, ornátque, à ΝΕΩΣ templum, & κορῶ purgo, siue verro, illa autem subscriptio Græca, quæ inerat tripodi, ΝΕΩΠΥΔΙΩ scilicet, pro nouo Pythio seu Apolline accipi conuenit. Tripos enim Apollini sacer est, propterea quòd phœbades ex eo oracula proferrent, & dicatus propter numeri ternarij perfectionem, vel propter tres cæli circulos, quorum vnum secat sol annuum cursum perficiens. Tripodes etiam Apollinis erant coronati, hinc Aristophanes in Pluto. ὀφειβος ἔλακεν ἐκ τῶ σεμματῶν. tribuunt Apollini tripodem propter tria tempora, vt ex Homeri carmine constat, nouit enim τ' ατ' ἐοντα τ' ατ' ἐσσόμενα, πρότ' ἐόντα de Tripodis inuentione, vide in vita Solonis apud Plutarchum. Qua verò forma Tripos esset variè proditur. Quidam mensam, vas alij, plerique perforatum sedile tradidêre. Sed in Nomismate quod vidi, videtur fuisse forma vasis, in tres longos pedes desinentis. Sed & Tripos certantibus præmium dari solitus, id quod Pindarus, & Horatius, Virgiliúsque ostendunt. Græci autem laurum Apollini attribuêre, non tam ob Daphnes fabulam, quàm ob ipsius plantæ virtutem. de qua non nulla Phornutus dixit. Aphtonius etiam diuinationis symbolum, laurum esse tradidit. Ideo & μαντικὸν φυτον. i. Præscientia futuri seu diuinandi ars, seu planta vaticinatrix est appellata, futurorúmque præscia credita. Claudianus,

- Venturi præscia laurus.

Fulgentius, lauri folia, si noctu puluino subiecta fuerint, veritatem somniorum conciliari ait, quod & Alciatus noster in emblematis arborum his duobus versibus confirmat,

Præscia venturi laurus fert signa salutis,
Subdita puluillo somnia vera facit.

Quinetiam ex lauri crepitu, dum vritur, veteres futura prædicebant. si enim crepuisset in igne maximè fœlicitatem: contrà, si

siluisset,

ſiluiſſet, ſignificare putabatur. Ideo noſter Tibullus ſic cecinit lib.2. elegia vj.

Vt ſuccenſa ſacris crepitet benè laurea flammis,
Omine quo fœlix, & ſacer annus eat,
At laurus bona ſigna dedit, gaudete coloni:
Diſtendet ſpicis horrea plena Ceres.

Et Propertius,

Et tacet extincto laurus aduſta foco.

Extat etiam Græcum epigramma Λουκιλλίου: vbi dicitur laurum peraſperam eſſe in igne, dúmque vritur, aliquid portendere.

Ἄνθρακα, καὶ δάφνην παραθύεται ὁ ϛρατιώτης
Αὖλος, ἀπισφίγειας μήλινέ λωμάτια.

Valere etiam ad Diuinationem laurum, ſi edatur nonnulli prodiderunt, & ad ἐνθουσιασμὸν, id eſt, afflationem numinis, quod interpretes Heſiodi, item Lycophronis teſtantur. & Lychophron quidem in Alexandra & Sophocles in Caſſandra oſtendunt, quod & Tibullus ſupraſcripto lib. eadem elegia refert: his verbis,

Vera cano, ſic vſque ſacras innoxia lauros
Veſcar, & æternùm ſit mihi virginitas.

Et Iuuenalis,

- Laurumque momordit.

Hinc & à Græcis δαφνοφάγοι vates dicti ſunt. Quàmplurima alia de lauro, digna refert Lilius Giraldus vir doctiſs. in xvi. ſuorum Dialogiſmorum, capite, quæ hic non refero, cùm hæc à me dicta ſint ſatis. quæ non dixiſſem niſi hoc loco mentio de lauro incidiſſet. quæ fuit in Tripode annexa, tu autem multa de lauro lege apud Plin. lib. xv. cap. xxx. rei naturalis. quòd autem fuerit ſerpens in numo, res eſt nota, quòd Apollo Pythius dictus ſit à pythone dracone occiſo, vel vt alij ἀπὸ τοῦ πυνθάνομαι, quòd eſt interrogare, & conſultare. hinc Pythia ludi Apollinares, in honorem Apollinis inſtituti ſunt. Ouidius lib. j. Mettamorphoſeos.

Inſtituit ſacros celebri certamine ludos
Pythia per domitæ ſerpetis nomine dictos.

Boni igitur conſulat lector, hunc laborem noſtrum, quem nunc ſuſcepimus, in exponendo hoc Nomiſmate, præter inſtitutum noſtrum. quòd ſi quis ex antiquarijs doctius enarrauerit ac interpretatus fuerit, rectius hoc Numiſma, ei & ego habebo maximam gratiam, quod aliquid amplius ab eo didicerim. & quòd illuſtriora reddita fuerint, quæ ab alijs non ſat rectè intellecta, nondum ſuam claram lucē receperunt.

CONSTANTIVS LANDVS CONES,

Nicolao Vicecomiti illuſtri adoleſcenti S. P. D.

AMOR meus erga te maximus, noſtérq;, cùm Ticini hoc anno vno eodémque ſub tecto eſſ[e]mus: familiaris, gratusq; cõuictus, indolesq; tua propè diuina impulerunt me, vt in præſentia quaſdam meas lucubrationes in tria vetera numiſmata in conſecrationem ſcilicet Diui Antonini Pij, & in decurtionem Claudij Neronis Cæſaris, Romamq; Caſtoris & Pollucis nomini tuo inſcriberem: vt hæc quaſi guſtum reliquorum à me iam diu expoſitorum numorum accipias, quæ ſi ſenſero ſibi in primis, dein cæteris ſtudioſis bonarum artium placere, non committam vt diutius lateant, ſed efficiam omnino, vt viri eruditi ſentiant, me nihil prætermiſiſſe, quin eorum votis in hoc (quantum per me fieri potuerit) facerem ſatis. Hac ætate quidem plerique ſat curioſè numiſmata ediderũt plurima pollicẽtes: ſed vt video magno apparatu & plauſu iſta promittunt, nemo tamen adhuc id quod promiſit præſtitiſſe viſus eſt. Multi Cæſarum imagines ac vultus expreſſos, aliorúmque veterum principum virorum vitas nobis legendas exhibuerunt ſat diligenter, & facundè. Alij etiam materno ſermone paulò antè libros nobis exhibitos, in quibus de Numiſmatis antiquis verba fecerũt quidem diſerta & præclara in vulgum emiſerũt, errata quorundam autorum etiam doctiſsimorum virorum animaduertentes, opus ſanè elaboratum ac elimatum. Sed quod magis Latinã orationem mereatur, quàm vulgarẽ: huiuſmodi enim eſt Numiſmatum veterum materia, & autoritas, ac maieſtas ingens, eruditáque lectio, vt niſi Romana loquutione, verbíſque Latinis tractari digna videatur. Verùm tu mi Nicolae vicecomes hunc laborem noſtrum qualiſcũque erit, noſtræ amicitiæ ſymbolum accipies, ac veluti quandam teſſeram beneuolentiæ noſtræ non dedignaberis. Quòd ſi tu vnus hæc pauca probaueris, quæ nunc tuo nomini inſcribo, vt & breui reliqua à me edantur, animum mihi feceris. Hæc igitur nũc quidẽ pauca à propẽſa tamen in te animi mei voluntate prouenientia habeto, mox enim cõgiaria, ſecuritatẽmque, Cytherámque Neronis, & Adloquutionẽ, Auguſtíque Cæſaris capricornum, Traianíque & Antonini, & Maximinorũ, Gordianorúmque cũ nonnullis alijs imaginibus, Lyſimachi nempè Thracum Regis, & Iani cum pleriſque alijs, quas non eſt hic tempus cõnumerandi à me enarratis, propediem edemus: modo hæc minutiora probari intelligam. Accipe igitur Nicolae amicorum optime,

optime, has meas trium numorum veterum expositiones, & illas legere non dedigneris. & interim hæc Cornelio Cottæ & Fabritio Barbauariæ legum perstudiosis adolescentibus, amicis charissimis, legenda dabis, méque illis quàmplurimum commendatum facies. Vale méque tui amantissimum mutuò ama. Ticini. xvij. Cal. Augusti. M. D. LVI.

ΒΕΛΤΡΑΜΟΣ ΚΟΛΕΟΣ, Ο ΡΙΚΑΛΔΩΝΕΥΣ.

Εἰ σὺ Νερῶνα θέλεις, καὶ Κάστορα, καὶ πολυδεύκη
Ζῶντας ἰδεῖν, γλαφυρὰν λάμβανε τήνδε σέλιν.
Ἥν ποτε Νικόλεω Βεσκόντῃ ΛΑΝΔΟΣ *ὑπουργῶν,*
Εἰργάσατο, σπουδὴν οὐκ ὀλίγην θέμενος,
Εἰ δέ σε ταῦτ᾽ ἀρέσαι καὶ γνῷ, πολὺ πλείονα δώσω
Σοῦ χάριν οὐ δαπάνων φείσεται, οὐδὲ πόνων.

In numisma Antonini Pij Bartholomæus Moiranus.

Quem meruit pietas cœlo sacrauit honorem
Posteritas, titulo diceris atque Pij.
Non minor Heroi debetur gratia Lando
Illius ingenio nunc rediuiuus eris.

D. ANTONINI PII CONSECRATIO, PER CONSTANTIUM LANDUM COMITEM PLACENTINUM ENARRATA.

*

THEODORVS Casalensis à Sancto Georgio, Sancti Georgij Canapitij, & Blandratæ Comes perillustris, adolescensque nobilissimus, & optimis candidísque moribus ornatus, nécnon Iuriciuili bonísque literis incumbens, cùm essem Ticini mihi dono dedit pulcherrimum, vetustissimúmq; aureum Numisma Diui Antonij Pij, in cuius prima facie extabat imago, cum hac inscriptione, DIVVS ANTONINVS. in posteriori facie erat effigies consecrationis quibusdam gradibus formata cum titulo

hoc, CONSECRATIO. S. C. hanc igitur consecrationem vt nunc explicemus operæ pretium fuerit, cùm ab tam egregio adolescente hoc munus omnino preciosum ac diuinum sit nobis traditum, quis enim Theodorum, munus deorum datum, & gratiam designare non intelligit? & mehercle liberalitas ista non est silentio prætereunda, cùm tanto nomine hic dignus meritò censeatur, ob mirabilis pulchritudinis elegantiam, & virtutis præstantiam eiúsque familiæ claritatem. Consecrationem igitur hanc Græci Apotheosin vocant, quia multi consecrarentur, inter diuósque connumerarentur post mortem, qui egregia facinora patrassent, quíque viri boni fuissent. Sicuti enim diuos appellamus, qui à Pontifice Romano consecrati fuêre, ita veteres Romani, Cæsares suos diuos fecêre sanctósque. de Antonino Pio, qui hoc in numismate effictus fuit, quíque diuus meritò vocatus fuit, hunc in modum Iulius Capitolinus in eius vita loquitur, Cum iucũditate à Senatu DIVVS est appellatus, cunctis certatim admittentibus, cùm omnes eius pietatem, clementiam, sanctimoniam laudarent, decreti etiam sunt omnes honores, qui optimis principibus antè delati sunt. Meruit & flaminem, & Circenses, & templum, & sodales Antonianos. Hactenus Capitolinus, qui etiam refert eius vxorem Faustinam consecratam fuisse: eius verba hæc sunt, Tertio anni imperij sui, Faustinam vxorem perdidit, quæ à senatu consecrata est, delatis Circensibus, atque templo, & flaminicis, & statuis aureis, atque argenteis, cùm etiam hoc ipse concesserit, vt imago eius cunctis circensibus poneretur. Refert idem Capitolinus Antoninum Patrem patriæ vocatum à Senatu, cùm primo id nomen distulisset, quod pòst cum ingenti gratiarum actione suscepit. Non frustra igitur Diuus appellatus est Antoninus in numismate, vt ex Iulio Capitolino liquet, Sic numismata cum autoribus sunt conferenda, & hæc quidem est pulcherrima collatio. Hîc quædam in statuam æneam, quæ hodie Papiæ visitur, quam nonnulli credunt fuisse ipsius Antonini Pij subdere est animus ex ij. libro historiæ Georgij Merulæ Decadis secundæ, cuius liber nondum est impressus, apud tamen Franciscum Alciatum extat, qui mihi benignè concesit, vt illum legerem, & manu quidem ipsius Georgij Merulæ scriptum, cuius verba huiusmodi sunt, Per hæc tempora scribunt quidam frusta eius statuæ, quam confractam, & discerptam olim, dum Matthæus occiso Ricciardino Languscio Papiam cœpit, à Papiensibus redempta, erant enim Mediolani distracta, & per domos familiásque diuisa, sed sic ferruminata in pristinum reformantur, & structili in columna superposita est statua, Mediolanum versus respiciens, quippe dextra porrecta, indicans Mediolanensi perpetuò per interpositam fidem se parituram. Cæterùm, vt alio loco scripsimus, adhuc ambigo Antonini an Odoacis Gotthorum regis ea imago fuerit, peruetusti est operis, reficere conflatam qui potuerit haud equidem aiunt. Sed frusta denuò cõpacta est, at istud difficillimum, ingenium, atque solertia artificis magna.

gna.

gna. Magnáque vis ferruminationis fuit, quasi disiecta ac dissipata membra suo ita loco compacta coëant & quadrent, vt nulla vestigia fracturæ extent, quamquam sinistrum crus ad cætera membra parum conueniat. adhuc Merula, quem hic non adduxissem tam prolixè, si hæc pars eius historiarum, vnde hæc excerpsi impressa extarent, boni igitur consulat lector diligentiam nostram. Sed iam videamus de hac consecratione Suetonium, atque alios hoc modo mentionem facientes. Refert Suetonius in Claudio Diuum Cæsarem funeratum solenni principum pompa in numerum Deorum relatum fuisse, quem honorem à Nerone destitutum abolitúmq; mox recepit per Vespasianum. Sic Caius Iulius in Deorum numerum relatus est, non ore modo decernentium, sed & persuasione vulgi, vt idem Suetonius dicit, qui refert Neronem à pietatis ostentatione orsum, Claudium apparatissimo funere elatum laudasse, consecrasséque. Idem ait Domitianum fratri struxisse insidias clàm palámque vsque dum efflaret animam, defunctúmque nullo præterquàm Consecrationis honore, dignatum fuisse. Apud Iulium Capitolinum in M. Antonino legimus, gratias Senatui egisse M. Antoninum quòd fratrem consecrasset, qui etiam eius parentibus consecrationem decreuerat. Hanc Consecrationis imaginem in numismate Sabinæ Adriani Augusti vxoris vidi (cùm essem superiore anno Patauij) apud Antonium Capiuacium, erat autem Sabinæ imago inuoluta alis aquilæ, quæ videbatur in cœlum ferre ipsam Sabinam capite velatam cum hoc titulo, SABINA, AVGVSTA ADRIANI AVG. P. P. à tergo autem ostendebat has notas CONCORDIA AVG. S. C. Erat autem Concordia sedens cum patera in manu, cubito solio innitens. Aliam vidi Consecrationem, quam mihi Franciscus à Villa medicus excellens, amicus meus Placentinus, ostendit, hoc pacto deliniatam. Erat mitrata, palliatáque stans, dextra craterem fundens super aram, læua facem tenens, similem hastæ, & alio modo, erat Aquila super orbem, rostrum in terga, versus cœlum suspiciens. Fuit etiam aliud numisma, in quo Pauo gemmantes caudatus expandit colores. Cæterùm iam morem ac formulam consecrandi hic subscribamus, quæ quidem in tabernaculi formam conficta fuit. Erat igitur velut quidam suggestus specie quadrangula, lateribus æquis assurgens, nulla præterquàm lignorum ingentium materia compactus in tabernaculi formam. Id quidem interius totum est aridis fomitibus oppletum, extra autem intextis auro stragulis, atque eboreis signis, varijsque picturis exornatum. Infrà verò alterum minusculum quidem positum est, sed forma & ornatu persimile, portis ianuísque patentibus. Tertium item & quartum semper superiore contractius, ac deinceps alia, donec ad extremum, quod est omnium breuissimum, perueniatur. Et hæc quidem est forma suggestus seu Tabernaculi, in quo ponebatur lectus eburneus, vbi imago cærea defuncti Imperatoris iacebat, qui consecrabatur, & in numerum Deorum referabatur,

in extremo autem gradu tabernaculi minimo tanquàm fastigio quodam simul cum subiecto igni aquila demittebatur, quæ in cœlum credita est ipsam principis animam deferre, propterea quòd Orus Apollo lib.j.Hieroglyphicorum refert, Aegyptios animam significare volentes, aquilam pingere,cuius rationem & ille ibi affert. Artemidorus Daldianus lib.ij.de somnijs scribit, eos qui adepti sunt immortalitatem ab aquila vehi, & hæc quidem aquila in fastigio tabernaculi nonnullorum veterum numismatum effícta, adhuc cernitur.Sed ne te diutius in nimis longa locutione huius rei, meæq; interpretationis detineam,Theodore clarissime,vtque fontem originémque huius consecrationis videre possis, librum quartum Herodiani, Græci scriptoris, qui in ipso penè libri limine totam hanc consecrationem describit omnino leges,ibi enim morem Romanorum Cæsarum consecrandorum addisces. Verba Herodiani hic tibi posuissem, ni te prolixa satis oratione iam detentum cognoscerem,illúmque(cum volueris) per te facilè legere poteris. Hic illud amplius adiecero cautum fuisse antiquitus Senatusconsulto ne quis ex Cæsaribus nisi ex decreto patrum, inter deos referretur:hoc ideò in numismate, sicut & penè in omnibus alijs vetustis insunt illæ literæ, S. C. hoc est Senatusconsultum, quod illa numismata consensu auctoritatéque Senatusconsulti essent cussa. Illud etiam mirum est de Diocletiano, qui spontè deposito imperio, nomen post annum primus sine imperio, populi iussu,patribus authoribus, cœlestes honores & Apotheosim meruit. Quid de Constantino maximo dicam? qui diuersarum religionum consensu ab ethnicis inter diuos relatus fuit, & à Christianis inter sanctos, ferúntque magnum illum Agesilaum, cùm à Thasijs apotheosi honoratus & inter diuos relatus fuisset viuus, illos interrogasse,vt si Deos faciendi potestatem haberent,prius seipsos consecrarent:dein se deificarent.Non dissimilem huic Antoninianæ apotheosi, his diebus imaginem in maximo vrbis templo,vndequaq; circum depictis victorijs construxerunt Placentini,ciues mei,manibus CAROLI V. CAESARIS AVSTRIACI, tanquàm inter cælestes relati,ob eius pietatem in Deum, & ob tanti Imperatoris præclaras animi dotes, obque victorias innumerabiles,& triumphos multotiens ex bellicis sudoribus reportatos, ac ex hostibus Christianæ reipublicæ depulsis ac debellatis, & ob demum inculpatam, ac sanctissimam vitam, quam vt semper antea:ita paulò pòst in solitudine degens, terrenáque despiciés duos vel tres annos priusquam ab humanis discederet, gloriosissimè egit. Audio & idem Mediolanenses, cæterósque Insubres in honorem eiusdem Cæsaris factitasse. In medio enim maximi eorum templo, quod satis amplum extat,vsque ad tectum struxisse huiusmodi Apotheosis imaginem,& simulachrum intercolumnio, instar molis Adriani Imperatoris.quæ res mihi in memoriam reducit illud Virgilianum Augusto Cæsari meritò descriptum Ttriumphum, à poëta in posterum carminibus

nibus declarandum & statuendum sic,

In medio mihi Cæsar erit, templumq́; tenebit.
Illi victor ego & Tyrio conspectus in ostro,
Centum quadriiugos agitabo ad flumina currus. &c.

Porrò de his iam satis & super, quæ tibi qualiacunque erunt, non futura ingrata, studiosissime mi Theodore, auguror. Boni igitur consules hoc manusculum, quod meritò tibi conuenit. cùm Deorum iam sis munus charissimum mortalibus concessum, vt tuæ virtuti allecti, in deorum concilium numerúmque pòst mortem referantur, ac in cœlum rapiantur optimi, ac doctissimi viri. Vale, Adolescens nobilissime, ac propè diuina indole natum ingenium singulare, & Constantium Landum vbique tui memorē, ac tui semper amantissimum, ac tibi obsequentissimum, & omnino addictissimum ne spernas, sed mutuo amore prosequere. Iterum vale. Ticini Calen. Aprilis. M. D. LV.

CL. NERONIS, CAES. AVG. GER. IMPER. DECVRSIO.

IN æreo numismate Diui Claudij Neronis Cæsaris Germanici, quod mihi vir nobilis Antonius Capiuacius Pantauinus ostendit, hæ literæ ea parte, qua erat effigies Neronis, scriptæ erant. NERO CLAVDIVS CAESAR AVG. GER. P. M. TR. P. IMPER. P. P. in altera fuit imago duorum iuuenum, cum hastis auersis, specie in equis currentium, cum his verbis, DECVRSIO S. C. & hoc quidem numisma multum & diu me torsit, priusquàm verum sensum elicerem, nec quisquam ex antiquarijs Patauinis hoc me docere potuit, nec mihi petenti, & importunius instanti explicare sciuit. alios etiam doctiores, qui videntur antiqua monumenta profiteri penitiore doctrina, ac recondita quadam eruditione adiui sæpius, vt hoc ab eis discerem, alij esse decursionem quadrigarum, vel seiugarum aiebant. alij eos esse dispositos equos asserebant, quos Romani Imperatores sumptu publico per dispositos locos prouinciarum alebant, vt quoties repentinum aliquid accidisset, mutatione equorum citissimè quò vellent, possent mittere quemcunq; nuntium (vulgus postas vocat) alludens Latinæ dictioni, quòd in his sint dispositi equi: quorum mentio est etiam apud Liuium. Hinc in C. Iustiniani lib. xij. est caput seu rubrica de cursu publico, quæ ad hanc rem spectat, quem etiam locum Alciatus interpres maximus de-

clarauit, cùm cursum publicum apud eundem Iustinianum doctissimè exponeret in annotationibus in xij. C. tu illum videto, vbi Amianum lib. xxj. & Cassiodorum lib. ij. & Spartianum in Hadriano, & Sex. Aurelium Victorem citat, & Maternum lib. iij. de hac re grauissimos autores: at eorum omnium opiniones quas recitaui, ad hanc nostram decursionem nihil omnino faciunt, cùm in primis iuncti non sint quadrigis equi, nec seiugis, neque spectat hæc decursio ad cursum publicum, qui in circo maximo fieri solitus erat, aut qui pertineret ad publicum, cùm videatur potius in honorem, aut pompam alicuius principis facta, aut potius ludicri genus fuisse, & si aliquid verisimile cursui publico habere possit, nec non Circensi, quam opinionem, cùm in familiari collocutione essem cum Deciano Iureconsulto Vtinensi, ille amplexus est. ego tamen cùm Suetonium in Claudio Cæsare, & Nerone legerem, omnino sententiam mutaui, & ex Suetonij verbis certum elicui sensum, méque in solida sententia obfirmaui, quæ magis ad veritatem accedit. DECVRSIONEM igitur hanc in numismate, & Claudij Cæsaris & Neronis (in ambobus enim numis eorum principum effictam vidimus) significare credimus ludicri genus, quo vti solerent milites in funere principis, cùm pompam & honorarium tumulum excitarent. Suetonius in Claudio, cùm de defuncto Druso loquitur, inquit, Corpus eius per municipiorum coloniarúmque primores, suscipientibus obuijs scribarum decurijs, ad vrbem deuectum sepultúmq; est in Martio campo. cæterùm exercitus honorarium ei tumulum excitauit, circa quem deinceps stato die quotannis miles decurreret, Galliarúmque ciuitates publicè supplicarent. Idem in Nerone, deductus in forum Tyro, populo congiarium militi donatiuum proposuit, in dicta Decursione prætorianis, scutum manu sua prætulit. Quibus verbis (vt mihi videtur) satis patet, quid esset Decursio. de hac etiam Decursione, præcipuus poëtarum in xj. Aeneidos sic alludendo ad morem meminit cùm Aeneas Palanti exequias facit,

Ter circum accensos cincti fulgentibus armis
Decurrêre rogos, ter mœstum funeris ignem
Lustrauêre in equis.

Liuius lib. xl. ait. Mos erat lustrationis sacro peracto decurrere exercitum, & diuisas bifariam duas acies concurrere ad simulacrum pugnæ, & talis quidem decursio apud Suetonium intelligi debet. instituta à militibus in honorem defuncti Drusi in Germania. Vegetius in ij. de re militari, inter militares exercitationes commemorat campi Decursionem, ad quam cùm exeunt milites tubicine admonente cessant. & hæc quidem decursio huiusmodi fuit in defuncti memoriam, & honorem. Hanc Virgilius in v. pulcherrimè describit, cum Ascanius puerile agmen facit in honorem Anchisæ, appellabatúrque Troia tale ludicrum. Virgilij autem hæc sunt carmina,

Hunc morem, hos cursus, atque hæc certamina primus

Ascanius, longam muris cùm cingeret Albam
Rettulit, & priscos docuit celebrare Latinos,
Quo puer ipse modo, secum quo Troïa pubes,
Albani docuêre suos, hinc maxima porrò
Accepit Roma, & patrium seruauit honorem,
Troiáque nunc pueri Troianum dicitur agmen.

Tranquillus in Nerone, Tener adhuc, nec dum matura pueritia Circensibus Ludis Troiam constantissimè fauorabilitérque lusit. Idem in Claudio Cæsare, Ac super quadrigarum certamina, Troiæ lusum exhibuit. Idem in Caligula, Edidit & Circenses plurimos à mane vsque ad vesperam, interiecta modò Aphricanorum venatione, modò Troiæ DECVRSIONE. idem in Octauio Augusto, sed & Troiæ ludum edidit frequentissimè, magnorum minorúmue puerorum delectu, prisci decoríque moris existimās, claræ stirpis indolē sic notescere. Idem in Iulio Cęsare. Troiam lusit turma duplex, maiorúmque minorúmque puerorum. Idem Suet. in Sergio Galba. Ipse maximè insignis, quòd campestrem Decursionem, scuto moderatus, etiam ad essedum Imperatoris per xx. passuum millia cucurrit. Cicero lib. epist. famil. xj. ea epistola, quam Brutus Ciceroni scribit, de decursionibus scribit his verbis, Consilia Antonij hæc sint necesse est, aut ad Lepidum vt se conferat, si recipitur: aut Apennino, Alpibúsue se teneat, & decursionibus per equites, quos habet multos vastet ea loca, in quæ incurrerit. vbi aliæ sunt incursiones eo loco ab his, quas superius citauimus, nam varias Decursionum species, ad certúmque finem institutas fuisse arbitramur. aliæ enim ad militiam spectabant, aliæ ad genus ludicri, aliæ in honorē defuncti & pompam fiebant, aliæ ad nuntium repentini casus spectabant, huiusmodíque similia. Et hæc quidem est Decursio à nobis ex autoribus Latinis declarata, quam si quis ex antiquarijs rectius, & verius exposuerit, illi habebo maximā gratiam, méque didicisse ab eo veritatem huius numismatis palàm prædicabo. Hunc igitur nostrū laborem (vtcunque erit) rogo lectorem, vt boni consulat, sic enim addet stimulum nobis, vt in dies meliora scribendo, antiquitatē excutiamus. Sed hæc satis, quæ ad id Numisma spectant. Philosophiæ enim studium grauius me ad se trahit, in qua meliores annos quemcunque ingenuum natum expendere debere arbitror. cùm vna sit omnium scientiarum regina, & domina sapientia, quæ nos Deo sola coniungere queat, de qua nunquàm satis quisquam bene dicere, ac bene sentire potest, quin eius opinionem maximè superet. Quòd in numo sint hastæ, si librum de iaculatione equestri, quem se condidisse refert Plinius lib. viij. cap. xlij. haberemus, hic nos certiora perferremus. His igitur sic dictis numisma nostrum satis sit explicatum.

CASTO

CASTORIS ET POLLVCIS NVMISMA.

VM superiore anno in Ticinensi Gymnasio studijs philosophiæ operam nauarem, & Lucillium Philaltæum, præceptorem meum, tum Gæcis, tum Latinis literis apprimè doctum ex suggestu physica Aristotelis clarè interpretantem audirem, & ex ore eius philosophica præcepta ex fontibus optimorum interpretum accepta haurirem, mihíque in scholis familiaris sermo de artium liberalium ingenuo viro necessarium præstantia esset institutus cum Bartolomæo Rapiollio, iuuene perquàm literato & in medicis artibus pereruditо, tunc ille ad me verba faciens percunctatus est, an ego tunc temporis aliquid lucubrarem, ego tum inquam maximè. Cùm enim otium mihi suppetit, vt à lectionibus philosophiæ feriari passim, reliquum tempus in Numismatum veterum Romanorum imaginibus exponendis contero, nec enim nobilius studium mihi viro nobili & patritio nato vnquam magis conuenire ferianti à serijs libris existimaui, cùm ingenuis artibus à pueritia sic institutus sim, vt eas non facile posthabere velim, cùm ornamenta omnium scientiarum sint humaniora studia & verè nobili ingenuóque viro digna, & reliqua potius (si philosophiam demas) ad lucrum spectent, & ad bonorum morum corruptionem: difficile est enim vbi sit sordidus quæstus, eò & studia non tendere, sicque non corrumpi animos hominum & flecti ad munera. & si scio etiam laboribus honesta præmia constituta, nihilominus id vitium est hominum, non artium & scientiarum. Nam velut si in vitiosum vas infundatur optimum vinum, in vappam illico euadit, corrumpitúrque & coacescit, ita si in bonum vas fundatur vinum, non vitiatur. non aliter de artibus ingenuis, boníque literis euenire censendum est, quas si quis malo genio natus amplectatur, statim vitiantur, & contaminantur: si autē bonus vir & omnino probus eis se dedat, integræ & inuiolatæ permanent. his à me tunc dictis, subiecit Rapiollius, hæc omnia, quæ narrasti, Constanti, delphicis oraculis veriora sunt. Vtinámque omnes adolescentes huius temporis, hi præcipuè, qui nobiles & diuites sunt, non lucri potius causa, quàm honesto discendi desiderio ad studia literarum raperentur, & velut quodam sibi proposito quæstuosæ artis exercendæ scopo, & fine sordido, in illis non conquiescerent, hinc enim illi forensium rabularum ac aduocatorum labyrinthi in causarum litibus dirimendis inexplicabiles, hinc in prætorijs æterna contentio, hinc verbosi fori assidui strepitus, hinc immortales lites oriuntur, & ciuium dissesio inextinguibilis, Hinc illæ interpretum mille in ius ciuile dissensiones, ac opiniones innumerabiles

rabiles in scholis quotidie, tanquam hydræ capita, renascuntur. hinc nodi Gordiani, quos si quis optimis suffultus literis, & philosophicis septus præceptis, tanquam alter Alexander Macedo, ense vnóque ictu facile sit incisurus. Verùm cùm plerunque homines vitio philautiæ laborent, eò infœliciter demum ducuntur, vt ea quæ sibi scire persuadent, ignorent, sicque in demẽtiam cadant & verbositatem, vt quæ non nouerunt, ea imbecillitate ingenij deprendere nequeuntes, in plurimos errores prolabantur, quòd si studia eo fine solum amplecteremur, vt sapientes euaderemus, vtque verè scientes essemus non vt ambitus, aut quæstus sordidi causa disceremus artes, omnia in Republica rectè tractarentur, & magistratus lucro non hiantes iuxta veritatem iudicarent. Sic Iurisperiti numario pretio ius ciuile non violarent, & responsa, tanquam certa oracula Themidis, petentibus sine palmario concederent, cuncta denique humana, & diuina, recto quodam ordine disposita, omni priuata vtilitate posthabita, gubernarentur. Hæc cùm dixisset Rapiollius, Accipe (inquit) Constanti hoc numisma vetus ex puro puto argento, quod tibi dono, vt cùm ipse volueris meo nomine interpreteris, habebo enim tibi gratias perpetuò, si meum etiam nomen tuis scriptis inserueris, nihilque mihi gratius facere poteris, quàm si hoc pacto ostendens apud posteros inter nos non modicam fuisse amoris & beneuolentiæ consuetudinem. Hæc igitur cùm inter me & Bartolomæum Rapiollium collocutio habita fuisset, non multò pòst à philosophia ociolum aliquod nactus laborem sumpsi ad interpretandum illud Numisma, quod apud me adhuc custoditur, non sine animi oblectatione, oculorúmque voluptate. Nam nos quoque oculos eruditos habemus. In eo igitur numismate, huiusmodi imagines fuerunt, pulcherrimæ quidem, & vsque ad maxima oblectamenta. In anteriori parte extabat species mulieris galeatæ, capillos in humeros habentis reiectos, in galeæ vertice erant geminæ alæ, ex auribus dependebant, inaures, post occiput signum literæ Græcæ X. In posteriori autem numismatis parte effícti erant duo Iuuenes pileati equis duobus insidentes speciem currentium præ se ferentes, & hastas in manibus tenentes, supra quorum capita duæ stellæ radiabant, circum eorum collum fascijs quibusdam ventilantibus, cum inscriptione ROMA. Quæ omnia mira artificis arte facta non vulgarem doctrinam his, qui Romanam antiquitatem scrutantur affatim suggerunt. Hæc itaque omnia sigillatim signa, nunc ego veterum scriptorum monumentis prius innixus ad vnguem interpretari conabor, atque antiquitatem, plurimis historicorum locis adductis excutiam, & vt tandem incipiam, Sciendum veteres Romam sic effingere solitos, vt armatam mulierem repræsentarent, eò quòd vrbs æterna futura gentium regina & domina stabilitatem ac solidam gloriam suam in re militari collocauit, ex qua illa belli fulmina duo Scipiadę, Fabij, Marcelli, Decij, Torquati, Camilli, Gracchi, Sabelli, Marij, viri omnes immortalitate donati, nullóque æuo morituri prodierunt

dierunt, & demum inclyta Cæsarum progenies emanauit, vt armis Romana respublica potius floruisse, quàm pace videri posit. Ideo inclytam meritò vocauit Poëta in vj.

En huius, nate, auspitijs illa inclyta Roma,
Imperium terris, animos æquabit Olympo:
Septemq; vna sibi muro circundabit arces.

Hinc & illud eiusdem.

Tu regere imperio populos Romane memento,
(Hæ tibi erunt artes) pacisq; imponere morem,
Parcere subiectis, & debellare superbos.

Vt non minus etiam pacis munia feliciter obiuerint Romani, quàm armorum, cùm vtrunque tempus, & bellorum & pacis rectè ab eis sit gubernatum. Sed, vt ad rem redeam, cùm essem Romæ M.D.XLV. vidi simulacrum marmoreum in hortis Cardinalis Cæsij specie quidem muliebri, & galeata, vt est in numo nostro. Cur autem sic effingeretur nondum comperi, puto tamen à muliere sic dicta nomen sortitam fuisse vrbem, vel potius à Ruminali ficu, sub qua nutriti sunt infantes Romulus & Remus. Nam secundum Sextũ Pompeium mamma Rumis appellatur, teste etiã Plinio, vel vt Seruius mauult, quia Rumon dictus est Tiberis, vel verius à Romulo nomen suscepit. Refert Benedictus Labadinus olim præceptor in humanioribus literis meus in commentarijs lib. iij. Theopraxios percolendi sacerdotis, sodaliúmque diui Dominici quæsitoris Bartolemæi Fumi doctißimi poëtæ & Theologi, quo tempore & à quo Roma condita sit, quaréque Roma vocata sit, Mira (inquit) inter scriptores varietas apparet, frequens opinio est, illam cõditã à Romulo & Remo, an. j. septimæ Olympiadis, anno autem post captum Ilium secundo, at xxx. supra trecẽtesimum, regnante Athenis Cecrope, Cephalon Ghethitius vetustißimus scriptor, illam conditam ait, secunda ætate post Troianum bellum ab his qui ex Ilio seruati cum Ænea sunt, à Remo Æneæ filio. Idem pene Demagoras & Aghatyllus ponunt: alij asserunt Æneam, qui ex Molossis venit post Vlyssem, Romam cõdidisse, & eam ab vna Iliensiũ mulierum, quæ ROMA dicebatur, ROMAM denominasse. Hæc enim alias Troianas mulieres, vt naues incenderent hortata est, errores grauiter ferens. Aristoteles philosophus, scribit Achiuos quosdam tempestate à Troia eiectos, in Italiam nauigijs appulsos esse, & quamuis exacta hyeme, inde emigrare decreuissent, tamen combustis nauibus ab his, quas adduxerant mulieribus, consilium necessitate impellente immutasse, & ROMAM condidisse. Refert Calias Romam Troianam mulierem, quæ cum alijs Troianis venerat, nupsisse Latmo, Aborigenũm Regi, eiúsque deinde filios vrbem condidisse, & à matre denominasse. Xenagoras historicus memoriæ mandauit Vlyssi ex Circe treis filios fuisse, ROMAM, Atium, & Ardeam, qui tres vrbes condidêre, & conditas à se denominauêre, Dionysius Chalcidensis Romum quidem conditorẽ ait fuisse siue Ascanij,

siue

siue Emathionis filius fuerit. Alij volunt Romam conditam fuisse à Romo Itali filio. Hæc igitur Græci scribunt, ex Romanis autem nullus scriptor vetustus est, sed ex vetustis sermonibus seruatis in sacris tabulis nonnulla sumuntur. Æneæ filios fuisse Romum & Remum Romæ conditores, alij ex Æneæ filia illos natos dicunt, & Latino obsides datos, atque ab eo sine filijs decedente hæredes regni relictos. Ascanium successisse, & cum fratribus regnum diuisisse, ipsúmque Albam & alia oppida, Romum verò Capuam à proauo Capi, Anchisen ab Anchisæ, & Æneam, quæ postea Ianiculum vocata est à patre, à se verò Romam denominasse. Hæc quodam tempore fuit deserta, sed sequentibus deinde temporibus, aduentantibus colonis, quos Albani sub Remo & Romulo duce miserunt, antiquam constitutionem resumpsit. vt duplex fuerit constitutio, alia paulò pòst, res Troianas, alia quindecim ætatibus inferior. Antiochius Syracusanus tertiam multò antiquiorem ponit, regnante in Italia Morgete. Solinus autem Polihistor lib. j. cap. j refert Euandrum cùm in Italiam venisset, oppidum ibi inuenisse, quam Valentiam Latini appellauerũt. Ergo ipse hanc, ne nomen immutaret, Romam Græco vocabulo dixit, ΡΩΜΗΝ. ΡΩΜΗ enim robur & potẽtiam & valentiam significat, vt est author & Plutarchus in vita Romuli, verius tamen putant à Romulo conditam Romam eam, quæ quadrata dicta est, eò quòd æquilibra posita foret. Incipit à sylua, quæ est in ara Apollinis, & ad supercilium scalarum Caci finitur, vbi tugurium fuit Faustuli, in quo mansit Romulus & Remus, auspicato fundamẽta iecit duodeuiginti natus annos xj. Calen. Maias, hora post secundam ante tertiam, vt ait Lucius Tarruntius Mathematicus nobilis, Ioue in Piscibus, Saturno, Venere, Marte, & Mercurio in Scorpione, Sole in Tauro, Luna in Libra constitutis. Dies illa Parilia habet festa, obseruatúmque deinceps, ne qua hostia cæderetur Parilibus, vt dies ille à sanguine purus esset. De origine ac nomine vrbis satis, quæ hic posuisse volui, vt præclaræ ciuitatis, postquam in Numismate, de ea contigit mentio, nomen ac origo ædificationis tantæ lectori esset nota. licet de nominibus non nimium soliciti esse debeamus. Igitur ad alia iam paucis verbis explicanda, nostra percurrat oratio. Quod in vertice galeæ extarent alæ geminæ, id ex captatis à Remo & Romulo augurijs (prior enim Remus sex vultures, duodecim mox Romulus vidit) processisse opinor. Nam & apud Ægyptios in vestibulis domorum, alas vulturum proponere, indicium nobilitatis, & vetustatis familiæ censebatur, quod animaduertit Alexan. in Genial. lib. v. Húncque numum crediderim ego Iulium Cæsarem, aut Augustum, aut quemuis alium ex Cæsaribus cudi mandasse, vt vetustatem sanguinis ostentarent. Sic memini me vidisse Romuli numum cum vulturibus, quem posteà dono dedit mihi Bernardus Lochetta, impressor Papiensis, in quo Romuli imago iuuenilis fuit, cum hac inscriptione, DIVO ROMVLO NVDIS CONS. in auersa parte erat quoddam veluti tem-

plum,seu idea vrbis facta in modum caueæ,seu turris, in cuius fastigio erat auis, quam puto vulturem fuisse ex figura. circum orbem numi, hic legebatur titulus, AETERNAE MEMORIAE. in imò erant notæ hæ RESTT. & hoc Numisma quidem non esse antiquum, sed postea renouatum & repræsentatum crediderim,propter vnius literę immutationem:Si quidem N. literam pro L. posuerunt,cùm Ludis Consualibus esset scribendum non nudis. Consualia, qui ludi essent indicant verba M. Varronis, quæ subieci. Consualia dicta à Conso consilij Deo, qui in circo templum habuit, sub tecto (vt Marlianus refert) quod tùm feriæ publicæ ei Deo, & in circo maximo ad aram eius ab sacerdotibus fiunt, Ludi illi quibus Sabinæ sunt raptæ, Consum nonnulli & eundem Neptunum esse arbitrantur, ad cuius rationem à Marliano in vrbis Topographiæ lib.iij.cap.xviij.petendam, lectorem reijcio,ne hic præter rem nostram, aliena intrudam. Sed iam reliquas partes nostri numi prosequamur. Quòd in occipitio Romæ armatæ esset signum instar,literæ X. Græcæ, illud sciendum,esse notam denarij. de qua Val.Probus & Petrus Diaconus in lib.de notis veterum meminère,& denarius decem asibus valebat,& decem Denarij valent vnum coronatum, octo Denarij valent ferè aurum Renanum. Duodenarij valent ferè quarta aurei renani parte. At Alciatus in annotationibus in Cornelium Tacitum aliter sentit,eius verba sunt hæc.extant adhuc argentea numismata cum Denarij nota X. quorum octo vnam vnciam pendunt, vt inde constet nostris asibus nouem valuisse Denarium. Hincque numi valorem cognoscamus, quorum quatuor Denarius complectitur. idem Alciatus paulò pòst etiã aliter videtur sentire super illis verbis Taciti, denis in diem asibus animã & corpus æstimari. inquit illæ,ostendit hic locus Denarium decem asses æris esse.quòd diurnum stipendium erat militi.cui Alciato Plinius lib.xxxiij.cap.3.videtur assentiri:cùm dicit,In militari tamen stipendio semper Denarius pro x. asibus datus. Denarius teste Plinio lib. 22. cap. vltimo prorsus drachmæ Atticæ pondus habet.proinde vbique in historia veteri scias drachmam & denarium idem significare & tantundem valere. Idem Plinius(vt id hoc loco adijciam)refert eodem lib. & cap. Argentũ signatũ fuisse anno vrbis D.LXXXXV. Q. Fabio Cos. quinq; annis ante primum bellum Punicũ, & placuit Denarius pro x.libris æris, quinarius pro quinque sestertium pro dipondio ac semisse.Nota æris fuit ex altera parte Ianus geminus,ex altera rostrum nauis.& alia quædam, quæ ibi prosequitur Plinius de bigatis & quadrigatis & victoriatu. quo loco illud notandum non semper eodem pondere & pretio fuisse argenteos numos cùm & imminuta sint pondera, & pretia & libræ. hinc asses sextantarij,& vnciales & semunciales, prout bellorum successus & necessitas cogebant. hinc placuit Denarium xvj. asibus permutari, quinarium octonis,sestertium quaternis.non mirum igitur debet videri Georgio Agricolæ lib.v.de ponderibus, si Alciatus noster scripserit in

suprà

suprà allegato à me libro Latinam vnciam habere denarios octo cùm pro mutatione temporũ & vocabula & res ipsas immutari videamus. quod exemplo patet ex Plinio ipso hoc eodem libro, & cap. cùm de vncijs,& semuncijs loquitur. Sed ne de hac re longius hìc verba faciam, quàm par sit, hæc hoc loco dixisse sufficiat, cùm superiore anno de hac re copiosius scripserim in quibusdã meis literis Italica lingua ad Hieronymum Tagliaferrum virum doctissimum antiquitatísque peritissimum. explicata iam anteriori numismatis parte, nunc posteriorem, quàm breuiter fieri potest exponamus. Duo efficti Iuuenes pileati, equis insidentes, speciem currentium præseferẽtes, & hastas ferratas manibus tenentes, supra quorum capita apparebant duo sydera radiantia, Castorem & Pollucem gemellos fratres fuisse ex historiarum lectione conijcimus, si quidem Dij ambo salutares hac forma effingebantur, pileati etiam fuisse dicuntur à Catullo in Scazonte.

A pileatis noua fratribus pila.

Sic enim Lacones pugnare soliti sunt pileati, autor Festus, nonnulli etiam referunt pileum horum fratrum vinctum fuisse folijs harundineis, inter quos est author Antonius Thylesius Consentinas in libello de coronis. Cur autem sic effícti fuerint in hoc numismate, sciendum est, vt ait Cicero lib. ij. de natura Deorum, quòd Romanis apparuerunt non semel salutares (nam sæpe Diui præsentiam suam declarant) Bello enim Latinorum apud Regillum, cùm A. Posthumius dictator cum Octauio Mamillio Thusculano dimicaret, in acie Castor & Pollux ex equis pugnare visi sunt, & recentiore memoria ijdem Tyndaridæ Persem victum nuntiauerunt. P. enim Vatienus, cùm è perfectura Reatina Romam venienti, noctu duo iuuenes cum equis albis dixissent Regem Persem illo die captum, Senatui nuntiauit, & primò quasi temere de Republica loquutus in carcerem coniectus est. Post à Paulo literis allatis, cùm idem dies constitisset, & agro, à senatu, & vacatione donatus est. Hanc eandem historiam Val. Max. lib. j. cap. de miraculis. refert, penè verba Ciceronis recitans. stellarum autem attributarum Castori & Polluci, meminit Cicero. lib. j. de diuinatione. cùm multis signis Lacedæmoniorum calamitas denuntiaretur. Nanq; Lysandri, qui Lacedæmoniorũ clarissimus fuerat, statuæ, quæ Delphis stabat, in capite corona subito extitit ex asperis herbis, & agrestibus, stellæque aureæ, quæ Dephis erant, à Lacedæmonijs positæ, post naualem illam victoriam Lysandri, qua Athenienses conciderunt: qua in pugna, quia Castor & Pollux, cum Lacedæmoniorum classe visi esse dicebãtur, eorum in signa deorum stellæ aureę, quas dixi, Delphis positę, paulò ante Leutricam pugnam deciderunt, neq; repertę sunt. hactenus Cicero. cuius verba hic volui referre, vt tota res numisma nostrum clarum reddat, quem locum non sat menti occurrentem mihi in memoriam redegit OTTOBONVS POZZETVS Sablonetensis, qui à ciuibus meis, vt Græcas, Latinásque literas publicè profiteatur, superioribus

annis conductus, munus sibi delatum, ac demandatum insigniter, ac præclarè obit. Nam in prælectionibus, hortatorijs orationibus, quæ scholastico ad literarum studia animosiores accendant, vti solet, styloque & facundia Ciceroniana, vir mehercule ita eruditus: ac facundus, vt dignus sit, quem auctiori salario ciuitas Placentia demereatur. Sed ad rem Plutarchus in vita Pauli Aemilij refert, cum Populus Romanus in Theatro sederet ad spectaculum equestrium ludorum, nunciatum fuisse Paulum Aemilium totam Macedoniam superatis magno certamine hostibus cœpisse, eiúsque famæ cùm non inueniretur autor postridie in Theatro residisse, non multò pòst conspectos fuisse ab exercitu venie͂tes viros duos proceris ac venustis corporibus, ea, quæ in prælio gesta fuerant nuntiantes, creditúmque est tunc illos fuisse Castorem, & Pollucem, ac primus, qui obuiauit ipsis in foro equos multo fluentes sudore siccantibus, cùm illa quæ de victoria nuntiabant non crederet, ipsi leuiter arridentes, barbam eius manibus attrectasse dicuntur, & ex fusca in flauam conuertisse, atque hoc modo, & assertioni suæ fidem, & viro cognomentum Aenobarbi fecerunt. Hæc Plutarchus. Apud Sagram Locrensium conspecti sunt etiam in albis equis sedentes Castor & Pollux. Symonidi etiam Poëtæ apparuisse duos iuuenes est testis Val. Max. quos Castorem & Polluce͂ fuisse compertu͂ est. Sed his dictis, nonnihil etiam de duabus stellis ratiocinemur, cur aute͂ stellas Castori, & Polluci attribuat antiquitas, ne plu radicam, quàm hoc loco conueniat, pauca hic dixisse sufficiat, Creditum est Iouem in forma͂ stellæ mutatum, Læda͂ vitiasse, & inde Castorem & Pollucem genuisse, deinde Helenam, hinc apparere stellas duas nauigantibus solere elicitum est, quod etiam signum dictum est εὐθυτικὸν, benignè & humanitus Atheniensibus eos affuisse dicitur, vel quòd nauigantes seruare crederentur stellæ ipsæ apparentes suprà, & longè. Cur autem & Castor & Pollux fratres alter alterum alterna morte redemerit, vt est apud Virgilium in Sexto. cúrq; ità sit effictum, Seruius citato proximè loco ita exponit, quia hoc pacto horum stellæ se habent, vt occidente vna, oriatur altera, quod ad exemplum permanentis amicitiæ solet adduci & trahi, quemadmodum ad me scribens elegum carmen FEDERICVS Scotus comes illustris ità cecinit,

Quod petis, vt fratrem fraterno frater amore
Prosequar, vnde queunt multa venire bona.
Non tantum Pollux germanum fertur amasse,
Quem redimens totiens itq; reditq; viam,
Cùm malit perferre suo pro Castore lethum,
Viuat vt alterna lætus vterque mora.

Hos fratres Homerus ἑτερημερους vocauit, hoc est, qui alternis diebus fata subirent, lib. Iliados iij. Pausanias In Laconicis scribit, Castorem, & Pollucem. xl. anno postquam pugnassent aduersus Idam & Lynceum, in deorum numerum fuisse relatos. Scribit Diodorus siculus

culus rem annotatu dignam, Orpheum cùm tempestate vnà cum cæteris Argonantis agitaretur, dijs Samothracibus vota fecisse pro salute, ac incolumitate, & extemplo sedatam tēpestatem, cùm duo astra, supra Pollucis, & Castoris capita, cecidissent, Deorúmque se prouidentia seruatos credidêre, Vnde, inquit, factum est, vt qui tēpestate deprehensi forent, Samothracibus deis vota facerent, astráque apparentia Castori, & Polluci attribuerentur. Hæc fermè Diodorus. Scribit Orpheus ipse in Argonautis, quòd cùm essent Argonautæ tempestate & procellis agitati, arrepta lyra tum cantare cœpisse, quo cantu mare pacatum, ingentémque splendorem supra Castoris & Pollucis capita affulsisse. Quod & Val. Flaccus repetit. Iouem enim ita in primo inducit,

Dixit, & ingenti flammantem nubila sulco,
Direxit per inane facem, quæ puppe propinqua
In bifidum discessit iter, fratresq́; petiuit
Tyndareos, placida & medijs in frontibus hæsit
Protinus amborum, lumenq́; innoxia fudit
Purpureum, miseris olim implorabile nautis.

Petrus Costalius de Castore & Polluce in pegmatibus suis epigramma quidem cultum graphicè depinxit cum enarrationibus. Et hæc quidem de stellis Castoris & Pollucis satis. Qui plura vult scire, adeat Plinium libro rei Natur. secundo, cap. xxxvij. cuius verba quidem pulcherrima hoc loco apposuissem, nisi nimis prolixus essem, rogo tamen lectorem, vt omnino locum Plinij legat. Hic postquā de pileatis fratribus suprà mentionem feci, addam & illud quod Apuleius in x. Casides in capite gestare scribit stellarum apicibus insignes. Plura alia ad hanc rem Castoris & Pollucis, doctè noster Giraldus in lib. de dijs gentium cumulat, à quo etiam nos pleraque accepimus, cùm ad numisma maximè facerent. Nam quid illo Val. Flacci carmine aptius reperiri potest, cùm penè numisma ante oculos (fortasse ab illo nūquam visum) ponat? Ita mehercule cum autoribus conferendi sunt numi argentei, vt ex collatione facta antiquitas veneranda emergat. Quo loco autem Romæ fuerit templum Castoris & Pollucis, varia est scriptorum opinio. Marlianus verò lib. iij. Topographiæ Romæ, ait in foro fuisse, cui adstipulatur Plinius lib. xxxv. cap. iiij. ibi enim Castores, ac victoriam posuisse Augustum refert. Dionysius autem non procul ab æde Vestæ fuisse meminit, his verbis, Huius autem inopinatæ, admirabilísque apparitionis, cùm signa adhuc Romæ multa, tum verò est ædes Pollucis, & Castoris, quam supra forum extruxit ciuitas, vbi visa sunt illorum simulacra, & mox specie pugillum, equósque madidos sudore ad scaturiginem, iuxta ædem Vestæ manantem, abluere. Appianus autem commemorat Aselium prætorem fortè sacra Castori & Polluci in foro facientem, cùm quidam lapide phialam excussisset, ad Vestæ ædem cucurrisse, ex quorum verbis apparet ædem Castorum prope

propè Vestæ, forúmq; Romanum ita sitam, vt à fronte hoc, illam verò à tergo habuerit. Hanc Castoris ædem A. Posthumius dictator bello Latino vouit, eiúsq; filius duûmuir creatus dedicauit. autor Liuius lib. iij. decad. primæ. Cicero pro domo sua, atque pro Sextio eius gradus à Clodio reuulsos testatur, & S. C. concionésque in ædem sæpe habitas. Asconius verò L. Metellum hanc instaurasse tradit. Ante eãdem ædem Castorum fuit statua Q. Marcij Tremuli equestris togota, qui Samnites bis deuicerat, captáque Anagnia, populum stipendio liberauerat, vt Plinius lib. xxxiiij. cap. vj. in principio refert. Hæc ædes quamuis tantum Castoris vocaretur, geminis tamen fratribus erat dedicata. existimátque Marlianus eam ædem fuisse inter porticum Concordiæ, & Cæsaris templum, quod fuisse creditur in medio foro iuxta Curtij lacum. autor Cor. Tacitus. In numismate antiquo argenteo apud me extant in anteriori orbe, duæ facies, duas stellas in capitibus habentes, ante se maiorem stellã præferentes, & has opinor esse Castorẽ & Pollucem, in posteriori orbe est nauis cum remis in superiori hunc titulum habens AN. FONEI. Hoc vnum annotasse dignum in numismate sat fuerit, equos sine sellis fuisse effictos, quos etiam in marmorea Traiani columna cochlidis Romæ ita vidimus sculptos. Hæc igitur in Castoris & Pollucis numismate dicta sint satis.

ADRIANI CAES. AVG. SPES.

IN Adriani Imperatoris aureo Numismate Spei effigiẽ huiusmodi conspeximus, fœmina fuit stans institæ laciniam sinistra manu nonnihil attollens, dextra in cubitum elata, pateram proferebat, in qua repositum inerat, velut ciborium, id est, vas in floris similitudinem, cum hac inscriptione, SPES P.R. Ostendit & aliud mihi vetus numisma Bernardus Christianus Papiensis, vir multarum artium peritus, in quo erat Alexandri Pij imperatoris Augusti imago, ex vna parte, cum his verbis, IMP. ALEXANDER PIVS AVG. in altera facie erat Spei imago, stantis in lacinia, manu dextra lilium prætendentis, læua pendulam vestem eleuantis à terra, cum his notis, SPES publica S. C. De Populi Romani spe, in Adriani vita apud Dionem, & apud Ælium Spartianum nihil reperi nihilominus maxima spes in ipso posita fuit, quòd fuerit imperator optimus ac insignis, qui & in bello & pace multa præclara gesserit, quíque vrbis onera sustulit, qui populo congiaria dedit duplicia, qui cursum fiscalem instituit, ne magistratus hoc onere grauaretur, qui aurum coronarium

Italiæ

Italiæ remisit, & qui securitatem omnibus roborauit,& pleraq; alia beneficia Romanæ Reipublicæ præstitit, & qui summos iureconsultos Celsum, Neratium Priscum, Saluium Iulianum in consilia adhibuit,& in summa familiaritate philosophos Epictetum, & Heliodorum habuit,nécnon grammaticos,musicos,rhetores,geometras, pictores, Astrologos:quos omnes ditatos honoratósque à professione dimisit.qui & iuxta morem eorum temporum,princeps causas agnouit,& senatores & equites Romanos in consilium aduocans, & sententiam ex omnium deliberatione protulit.& hæc quidem tanti principis ornamenta,& in populum Romanum collata beneficia videntur potuisse maximā spem in republica concitasse,vt vrbs rerum domina in virtutibus Adriani spes suas collocaret,& ne de clementia & humanitate benigni principis vnquàm desperaret.meritò igitur ex altera parte monetæ est lilij effigies & ciborium , lilium autem Iunoni est flos dicatus ob candorem suum,si quidem,vt ait Antonius Thylesius Cossentinas lib.de coronis, Pronuba Iuno lilia sibi legit cādentia exorta (vt aiunt) ex ipsius lacte, in terram effuso,cum in nouercæ dormientis mammam infans Hercules inuasisset. vnde rosæ dicuntur Iunoniæ.memini me superioribus annis,cùm essem Patauij, legere, carmen flebile Lilij Gregorij Giraldi in obitum immaturum Alphonsi Mayanthi adolescentis probi, ac optimæ spei pueri,nécnon literati, quíque mihi in Ferrariensi Gymnasio cōmilito familiaris fuit, qui plures ad me scripsit epistolas & carmina eleganti eruditione inspersa. Cuius orationem publicè habitam manu ipsius scriptam,& ad me missam, quādoque sum editurus, & si sciam iam editam,à quibusdam Ferrariæ:nos tamen manibus pijs, animulæq; eius, cuius dimidium fuimus, debentes , quia nonnulla addidit ipse, quæ impressa non sunt, cum ecloga docta & beneculta edemus, Carmen itaque Gyraldi in obitum Alphonsi Mayanthi fuit hoc.

Ut flos Iunonis , cui vix mucrone renidet,
Lacte coma,atq; croco fulminis igne cadit.
Sic quoq; flos Maij nunc concidis indole tanta,
Virtutum & morum qui documenta dabas.

Non possum me abstinere, quin hic lachrymas in funere amici, à me habitas subscribam.

Immitis qui te Boreas pulcherrime florum
Abstulit , indigna febre perempte puer?
Alphonse ô Maij primis sublate sub annis,
Et puer æterna viuere digne rosa.
Hæc habeas nostri æternùm solatia amoris,
Et tibi perpetuo flore virescat humus.

Sed ad Spem redeamus,quam viridi indutam palla,mos fuit veterum pingere, vel Alciato ipso teste in emblematis,quòd autem spem Lilio antiquitas donauerit, vt passim in numis antiquis, videmus,

hac ego causa factum crediderim, quòd Lilium albedine sua pulchrum ac pudicum designet: vel quòd, cùm omnes flores, fructus & fruges mox adfuturos promittant, intérque flores lilium altius exurgat, hoc eligere maluerint. Virg. certè antiquitatis scientissimus, cùm Marci Marcelli Diui Augusti nepotis præclaram indolem laudaret, sed qui breui (vt signa frontis parum lætæ, & deiecti lumina vultus ostentabant) fato esset concessurus & moriturus, hæc quæ prærepta iri publicam populi Romani spem ex fato egregij iuuenis designarent, subdidit carmina,

Nec puer Iliaca quisquam de gente Latinos
In tantum spe tollet auos, nec Romula quondam
Vllo se tantum tellus iactabit alumno.

Et paulopòst.

Heu miserande puer, siquà fata aspera rumpas,
Tu Marcellus eris. manibus date lilia plenis:
Purpureos spargam flores, animamq; nepotis
His saltem accumulem donis, & fungar inani
Munere.

Sed & in alio Numismate vetusto fuit spes publica stans choata, choam sustollens læua, dextra lilium porrigens & mitram. Vir prudens Alciatus noster multiscius, in eleganti ac propè diuino Hieroglyphicorum emblematum libello. hoc pacto simulachrum spei, depinxit. Spem viridi indutam palla, & sedentem supra dolium, cum auicula Cornice, & Nemesi, & bono euentu, & Cupidine. hanc eandem imaginem in camino superiori cuiusdam aulæ suæ domus pingi curauit Franciscus Alciatus insignis ac doctus Iureconsultus, elegánsque bonarum artium & studiosus iuuenis, nécnon antiquitatis maximè admirator ac studiosus, sed & amator & fautor, & interpres eruditus. Carmina autem Alciati sunt hæc,

Quæ Dea tum læto suspectans sydera vultu?
Cuius peniculis reddita imago fuit?
Elpidij fecêre manus. Ego nominor illa,
Quæ miseris promptam Spes bona præstat opem.
Cur viridis tibi palla? quòd omnia me duce vernent.
Quid manibus mortis tela refracta geris?
Quod viuos sperare decet, præcido sepultis.
Cur in dolioli tegmine pigra sedes?
Sola domi mansi volitantibus vndiq; noxis,
Ascræi, vt docuit musa verenda senis.
Quæ tibi adest volucris? Cornix fidissimus oscen,
Est benè cùm nequeat dicere, dicit, erit.
Qui comites? Bonus euentus, præcepsq; Cupido,
Qui præeunt: vigilum somnia vana vocat.
Quæ tibi iuncta astat: scelerum Ramnusia vindex,

Scilicet

Scilicet vt speres nil nisi quod liceat.

Ædem autem Spei, quæ in foro olitorio fuit, (vt animaduertit Marlianus) fulmine ictam bello Punico inquit Liuius in primo libro iij. Decadis. idem libro iiij. Q. Fabio Cos. filio & Tito Sempronio Graccho Coss. incendio ait conflagratam. M. Cicero in legibus prodidit Spem à Collatino consecratam, P. quidem victor Spei nouum templum in vij. vrbis regione statuit, hoc est in via lata. Spei templum incensum scribit Dion libro Histor. l. ante bellum Actiacum cum alijs plerisque ædificijs. De Spe Tibullus noster sic cecinit,

Iam mala finissem leto, sed credula semper
Spes fouet, & melius cras fore semper ait.
Spes alit Agricolas, spes sulcis credit aratis
Semina, quæ tardo fœnore reddat ager.
Hæc laqueo volucres, hæc captat arundine pisces,
Cùm tenues hamos abdidit ante cibus.
Spes etiam valida solatur compede vinctum,
Crura sonant ferro, sed canit inter opus.
Spes facilem Nemesim spondet mihi, sed negat illa,
Hei mihi, ne vincas dura puella Deam.

Spem verò esse vigilantium hominum somnia dicebat Plato, vt refert Ælianus lib. xiij. Variæ Historiæ.

TITI VESPASIANI AVG. ANNONA.

IN Tiberij Deciani Foroiuliensis Iurisconsulti doctissimi, qui Patauij ius ciuile publicè profitetur nomismate quodam Titi Vespasiani æreo hæ fuère notæ, IMP. T. CAES. VESPA. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. In altera parte erat annona Augusti, cum his verbis, ANNONA. AVGVSTI. mulier erat ibi stans cum Pluto bidenti innitente, in manu dextra: in læua cum Cornucopiæ. Ibi fuit vas cum quibusdam spicis, & post eam fuit puppis seu rostrum nauis, quæ quidem omnia abundantiam designant. Plutus enim diuitiarum Deus est, & dator, Cornucopia vbertatem præsefert, vas cum spicis Cereri dicatur, ex opima tritura frumenti. Nauis verò, quæ oneraria fuit, qua importabantur in vrbem mercimonia, & mercaturæ frumentorum: vel quia mos fuit, vt qui essent Latini, Romanam ciuitatem acciperent: si non minorem, quam decem millia modiorum nauem fabricassent, & Romam sex annis frumentum portassent ex edi-

cto diui Claudij, vt Vlpianus in cap. iij. de Latinis, in viris corpore refert, & Scæuola in l. his, qui naues .ff. de vacat. & excusatio. munerum meminit. Suetonius in Claudio ait Claudium proposuisse negotiatoribus certa lucra, suscepto in se damno, si cui, quid per tempestates accidisset: & naues mercaturæ causa fabricantibus magna commoda.

GORDIANI IMP. AVG. VIRTVS.

IN alio Numismate masculam virtutem effictam vidi, (quod posteà mihi dono dedit Franciscus Valla Nouariensis) hoc pacto, in vno quidem Gordiani Imperatoris, in cuius altera parte imago erat senis barbati, nudi, clauæ innitentis, cum leonis pelle brachia aduoluta, cum hac inscriptione, VIRTVTI AVGVSTI. & hæc quidem per se sat clara, cùm virtutes Herculis plerísque imperatoribus à P. R. attributæ, eiusq; herois honores eisdem declarati sæpè fuerint, sibíque Herculis nomen aliqui etiam Cæsares sat superbè arripuerint, quòd historia Cõmodi imperatoris declarat, cùm Herculem Romanũ Commodum se dixisse refert. quod in eius nomismate declarauimus ἀλληγορικῶς autem si vis scire xij. certamina Herculis, quæ ad virtutem spectant, lege magni Alciati emblematum libellum, vbi de honore agit. Romæ in Palatio conseruatorum vidi statuam æneam Herculis stantis nudi, & clauæ innitentis altera manu, in altera verò manu malum tenentis. & erat quidem imberbis Iuuenis Forma auro superfusa, & illa quidem in superiori aula, vbi plures aliæ statuæ æneæ conspiciuntur. In Nomismate Vitellij huiusmodi imaginem virtutis vidi, quàm simillimam eius senis, de quo suprà mentionem feci. quæ & in Numeriani fuit numo, cum hac inscriptione, VIRTVS AVGVSTI. in Galbæ Nomismate fuit imago Iuuenis nudi, stantis, in dextra hastam tenentis, in altera tesseram, aut quid simile, his verbis, VIRTVS. In epigrammatôn Græcorum lib.iij.in inscriptione xiiij ΕΙΣ ΗΡΩΑΣ, in epigrammate Asclepiade inducitur super tumulo Aiacis sedens virtus, & ita loquens.

Αδ' ἐγὼ ἀτλάμων ἀρετὰ παρὰ τῷδε κάθημαι
Αἴαντος τύμβῳ, κειραμένα πλοκάμους,
θυμὸν ἄχει μεγάλῳ βεβολημένα, οὕνεκ' ἀχαιοῖς
ἁ δολόφρων ἀπάτα, κρεῖσσον ἐμοῦ κέκριται.

Hoc

Hoc Epigramma Alciatus in Aureolo Emblematum libello hunc in modum imitatus est, in inscriptione, In victoriam dolo partam.

Aiacis tumulum lachrymis ego perluo virtus.
Heu misera albentes dilacerata comas.
Scilicet hoc restabat adhuc, vt iudice Graeco
Vincerer: & causa stet potiore dolus.

ANTONINI PII CONSECRATIO.

CONSTANTIVS LANDVS, COMES,

Iacobo Antonio de Viuolis, ciui Placentino, & collegiatae ecclesiae Diui Theodori Papiae praeposito, sacriq; palatij apostolici & aulae Lateranensis comiti palatino, & equiti aurato S. D. P.

TTVLIT mihi Iosephus Bentius Nouocomensis iuris ciuilis perstudiosus scholasticus, nomine tuo Nomisma aureum Diui Antonini Pij, percolende ac clarissime Iacobe Antoni Viuoli, vt tibi explicare velim, quod quia aliàs à me prolixa interpretatione expositum fuit, nempè dum eundem numum Antonini Pij à Theodoro à Sancto Georgio perillustri adolescente mihi dono datum, exposuissem, vt in meis quinquaginta numismatibus, quae annis superioribus sum interpretatus, satis apparet, nunc hic tibi omnia ad vnguē narrare non suppetit tempus, tum quia lectionibus philosophiae incumbimus, tum quia breui exibunt nostrae interpretationes. illud hîc saltem habeto, Nomisma tuum perantiquum esse, Antoninique Pij imaginem praeseferre certam, hic enim Diuus vocatus fuit à senatu, & cum iucunditate. Pij etiam nomen meruit, propterea quòd, vt Iulius Capitolinus refert, mortuo Adriano apud Baias, reliquias eius Romam peruexit, easque sanctè ac reuerenter, in hortis Domitiae collocauit, cunctisque repugnantibus, inter Diuos eum retulit, clypeúmque ei magnificentissimum posuit, & sacerdotes ei instituit, consul etiam fuit cum Catilio Seuero, quaestor, ac praetor fuit. Britannos, Mauros, Dacos, Germanos subdidit, Iudęósque rebellantes contudit. Alanos etiam refrenauit, in Achaia etiam, atque in Ægypto rebelliones repressit. Hic Numae Pompilio bonitate comparatus fuit. quod autem in posteriori Numismatis parte effictum, Tabernaculi effigies

est, in quo plurima aromata condebantur, vbi eboreus lectus erat stratus, in quo imago cerea defuncti imperatoris iacebat. in cuius fastigio inerat aquila, ad quam ignis paulatim ascendens, illam vincula rumpentem, vt effugeret in cœlum, efficiebat. sicque defuncti imperatoris animam in cœlum fingebatur ferre. sicque consecratio seu relatio inter Diuos fiebat. quod verbum seu dictio in Nomismate ficta refertur sic, CONSECRATIO. Cuius totam effigiem petendam esse ab Herodiano authore Græco lib. 4. iandiu in meis Nomismatibus admonui. Ideo hîc verba eius non operæ est pretium, vt ponam. Gradibus autem quatuor fiebat Tabernaculum ligneum quidem, vt in Nomismate apparet, quadrangula forma. Sed de his satis. Hæc igitur pauca in bonam partem accipias percolende mi pater, quem iamiam cupio ex vultu & facie cognoscere, cùm precipuè virtus tua ac dignitas, communísque patria Placentia me id mirum immodum facere impellant. Vale religiose Antistes, præsésque templi Diui Theodori Papiensis, méque tui amantissimum iam redama. Nono Cal. Maij. M. D. LV.

C. POSTHVMI
DIANA.

Constantius Landus Comes Iulio Puteo S. D. P.

CVM heri in celebri pompa Tancredum Sarzanensem ex Hetruria iuuenem infulis doctoreis à Francisco Alciato decoratum comitaremur domum, interque loquendum (vt fit) à te ego peterem, an quicquam noui ex Placentia vrbe, (cùm nuperrimè illinc adueneris) afferres: narratísque quibusdam à te paucis, subiecisti postremò te numum quendam argenteum, quem mihi ostenderes, tecum habere, statímque è crumena numo tracto de disti mihi, vt explicem, superinde dictitans te mihi illum largiri, quo à me accepto (cùm etiam munus reijcerem) vt tantum tibi morem gererem interpretari cœpi, illicò ac me domum proripui, historiam igitur hanc breuem, & qualemcunque tui numismatis habeto, quæ à me aliàs lecta, modò succurrit animo, meliora cùm reperero, ad te scribam: hæc nunc vtcunque sunt, legito.

IN Numismatis tui priori parte extat imago mulieris comas in nodum conglomeratas habentis, circinis vtraque tempora muliebri elegantia ambientibus, in posteriori autem partes nummi effigies seu species currentis canis adparet cum inscriptione, POSTVMA,

Sed

Sed & in quibusdam nummis vetustis argenteis est etiam inscriptio, C. POSTVMIVS, cum cane currente & iaculis: vt Pierius Valerianus lib. Hieroglyficorum. V. refert, quo loco de cane narrat, Numisma autem C. Postumij argenteum ad me misit his diebus Parma Placentiam Annibal Carus à secretis nostri Ducis vir mehercule hac tempestate admirabilis, & rei antiquariæ summus interpres, cuius ex vna parte (vt interpretatur ipse) extat Dianæ imago, ex altera canis venaticus in similitudinem currentis, cum venabulo ibi iacente, literæ. C. POST VMI. vt etiam ipse Carus musis carissimus ad me missis literis significauit, Nam se contulisse retulit mihi cum Hieronymi Tagliaferri viri in literis eminentis Numismate suũ Cai Postumij & cum eodem simul Athalarici Regis Gotthorum nummum. Sed vt ego, quæ de Postuma aliâs legi, hîc afferrem, & de cane hîc efficto nonnulla dicam & si non ad veritatem Numismatis huius, ne priorem laborem à me iam susceptum perdam, admonens interim lectorem me non negare hoc numisma esse C. Postumij, & Dianæ, quæ in nummi posteriori parte sit. imo ex Pier. Val. & Annibalis Cari sententia idem probare. Hæc igitur Postuma, quæ sic in Numismate effícta est, Constantij Cæsaris & Faustinæ eius vxoris secundæ fuit filia, eius nempè filia Constantij, qui fuit Constantini magni filius, cui in diuisione imperij inter fratres Constantinum & Constantem obtigit Oriens, hanc post se reliquit Constantius, cùm adhuc prægnantem Faustinam reliquisset moriens. Ideò fortè hoc nomen sortita fuit Postuma ab accidente, quòd post mortem Constantij patris orta fuisset, hæc cùm adoleuisset Gratiano Imperatori iure matrimonij copulata fuit. Qui Gratianus ex Valentiniano, & Seuera matre Syrmi natus fuit, fratrem habuit Valẽtinianum, de quo in Codice Iustiniani extat mentio, nécnon constitutiones & eius rescripta leguntur. Hæc Postuma aliquando à matris nomine Faustina dicta est, aliquando etiam à patris cognomine vocitata est Constantia Postuma. Solebant enim veteres Romani à parentibus suis cognomina arripere: nempè patris aut matris vestigia virtutum sectantes, familiæque nomina, arbore veluti quadam ramos fulciente latè propagantes à memoria enim (vt inquit Hammonius in æquiuocis) fiunt æquiuoca: vti cùm quis filium suum maiorum nomine vocauerit. à spe etiam fiunt, vt si quis filium philosophum sperans futurum Platonem nominauerit, sæpenumero vsu venit, vt quod factum à memoria est indito à spe nomini concurrat: vti cùm compertus fuerit auus tale genus studij tractasse. Nec enim hanc Postumam à gente postumia Romæ olim celebri familia denominatam crediderim, à qua etiam A. Postumius dictator, prætor, & consul emanauit. De familia Postumia intellexisse videtur Virgilius in sexto Æneidos hoc versu.

Syluius Albanum nomen, tua Postuma proles.

Vt sit

Vt sit Postuma pro Postumia dicta ex figura syncopæ. sic enim ille locus Virgilij exponi debet, vt de prole Postumij deque Postumia familia intelligatur, non quòd Syluius sit proles Pos uma, hoc est post humum nata, vt grammatici passim ineptè inte pretantur. in hoc nummo illud annotatu dignum esse opinor (mo o non insit artificis mendum) Postumam sine flatili litera scripta legi. sic enim in plerisque publicis spectationibus animaduerti ant quis, & præcipuè in inscriptione marmoris antiqui apud vicum Galeratum Mediolani, quæ est Cai Postumij prisci in hunc modum scripta, C. POSTVMIO PRISCO C. POSTVMIVS DROMO LIBERTO PIENTISS. IN AGR. P. XXX. IN F. P. XX. Hæc Postuma pulcherrima etiam fuit mulier & venusta, nempè formositatis parentum Constantij, & Faustinæ particeps: quod autem Postuma sit dicta: sic enim veteres solebant nomina imponere filijs ab accidentibus vel ab ordine, sic enim primam, secundam, tertiam, Maniam, Luciam, Postumam, vt Hermolaus refert in principio secundæ editionis castigationum Plinianarum, primam, secũdam, tertiam ab ordine procreationis, Maniam quòd mane, Luciam quod luce, Postumam quòd post patris mortem nati essent appellauerũt, & his lapidum testimonia consentiunt. Sed hæc ad priorem nummi partem satis.

Quòd verò currens canis in posteriori numismatis parte sit effictus, id nondum comperi, nec quicquam nunc succurrit, quod de eo loquar, nisi id fortè factum sit, quod plerique sub signo caniculæ correpti febre decedant, vt ait Artemidorus, quòd etiam inscriptio marmorea apud me indicat, cum canis imagine, vel quia Hecatæ in animal iugulabatur (vt ait Sophron) vel vt Artemidorus Daldianus lib. ij. Onocriticôn cap. xj. tradit, quia canis, qui non sit venaticus, vel Melitæus, rei familiaris curam significat, quod ad numisma facere posset. cùm cura familiaris, & domus regimen ad ipsas mulieres spectet, vel vt Orus Apollo in Hieroglyphicis ait, quòd Ægyptij, cùm magistratum iudicémve indicare volebant, canem pingebant & stolam regiam iuxta iacentem. scribit etiam Iulius Pollux in Onomastico ad Commodum Imperatorem quòd canis sectabatur Herculem, erátque mos antiquis, quòd simul cum heroibus canes in concionem ingrederentur. Hinc Virgil. poëtarum præcipuus lib. Æneid. viij. morem hunc innuere voluit, cùm sic cecinit,

Nécnon & gemini custodes limine ab alto
Procedunt, gressumq́, canes comitantur herilem.

Vel etiam canis in numismate fortè est venaticus, videntur enim ibi fixa iacere duo spicula seu iacula ea fortè ratione, quòd aut Gratianus huius Postumæ maritus, venatione se oblectauerit, aut potius, quia Constantius eius Postumæ pater mirus artifex in sagittis iaculis

iaculisúe iaciundis extiterit, vt est author Eutropius lib. xj. rerum Romanarum in fine historiæ Constantij, febréque nimia intrinsecus exurente obierit. Ceruam autē fuisse potius quis alius augurabitur, quàm quòd verè sciat ob vetustatem numismatis, in quo tamen non apparent cornua, nec cauda etiam si sit ceruus, ceruam tamen ponamus quòd sit, ab eo quod superius dixi, non multum variabit expositio nostra, cùm Constantius peritissimus fuerit in iaculandis sagittis, Gratianúsque venationem adamauerit, ceruam tamen cum cornibus effictam vidit nemo, nisi à pictoribus, aut sculptoribus, poëtísue lusus gratia picta, sculptáue fuerit, aut per ignorantiam crassam, quæ latæ culpæ attribui solet, deliniata fuerit, quíque ita crederet rediculus fortè apud plerosque haberetur. constat enim apud opinatissimos scriptores ceruas non emittere cornua. Sicuti & à Plinio illud traditum extat, in Africa ceruos non reperiri, vnde mirum quod apud Virgilium in quarto Æneid. Ascanius apud Didonē venari ceruos dicatur, cùm tamē Plinius dicat non nasci in Africa ceruos. Franciscus etiam Petrarcha Heruscę poëtices princeps suggillatur à viris doctis quòd in rithmo quodam dum lauram suam, ceruæ comparat, eam duobus cornibus auratis sibi apparuisse faciat, cùm illud pateat ceruas non emittere (vt iam dixi) cornua, huncque errorem, si modo est error, Francisci Petrarchæ animaduertit vir hac tempestate celebris in libris suis de Arte poëtica. Mutius histiriensis qui & de duello librum conscripsit, excusari tamen posset Petrarcha tanquam Poëta, qui metaphoricos loquutus sit per cornua intextas comas Lauræ intelligens, sic enim ad ornatnm comarū, quo vtuntur matronæ Gallicæ, allusit, sic & P. Virgilius in nymphas fuisse Aeneæ naues commutatas, more fabulosi poëtæ describit, quod tamen ridiculum apparere posset poëtarum artem non tenentibus, sic enim & Pindarus in Olympijs ode, quę Theroni scribitur. εἰς θεοξένια. ita enim ibi χρυσόκερων ἔλαφον θήλειαν ἄξοντ' ἄν ποτε ταΰγετα ἀντιθεῖς ορθωσία εγραψεν ἱρὰν. quo loco interpres introductum ait à poëtis cornutam ceruam, cuiusmodi ea fuit, quæ Thelephum lactauit, positum hoc idem ab Anacreonte, sed à Zenodoto correctum, ob vulgatam historiam, quòd in eo genere fœminæ cornua non habeant, nam quod scripserat Anacreon ἄγαν ὡς οἷά τε νεβρὸν νεοθηλέα γαλαθηνὸν ὅστ' ἐν ὕλαις κερόεσσης ὑπολειφθεὶς ὑπὸ μητρὸς ἐπτοήθη, prolocutione κεροέσσης. quod cornigeræ significat Zenodotus is emunctæ naris censor ἐροέσσης reposuit hoc est desideratæ vel amabilis, subiungit idem interpres Pyndari inuentas tamen aliquando nec incongruum esse aliquas habere cornua, quemadmodū in elephantis de quibus tradunt Æthiopicos & Lybicos tam mares quàm fœminas habere dentes, cùm tamē in India, vt obseruauit Amytianus huius generis fœminæ sine dentibus conspiciantur, & hæc quidem ex Pyndari interprete animaduertit Pier. Val. lib. 7. Hieroglyphicorum, vbi agit de ceruo. Illud hoc loco addidisse non erit inutile in gratiam professorum æthruscæ linguæ, & ad poëtæ locum

illustandum, cùm enim Petrarcha narrat scriptum extitisse circa torquem auream, quam collo gestabat cerua hoc sensu, quòd nemo eam tangeret, quia libera à Cesare facta fuisset, Cæsarísque esset cerua, allusisse Franciscum Petrarcham ad historiam antiquisimam æneæ torquis apud Paucecios è collo cerui extractæ, in qua inscriptæ erant literæ, DIOMEDES DIANAE. huius rei meminit Nicolaus Leonicus Thomæus philosophus clarisimus ac doctisimus in libro primo variæ historiæ cap. xcij. Illud etiam non ingratum fuerit addidisse, quòd verisimilius numismati accedit, in quo canem fuisse fictum existimamus & pro certo habemus, propterea quòd mos, consuetudóque non rara fuerit Cæsarum & imperatorum ad populi beneuolentiam & fauorem conciliandum venationes edere, vt ex historiarum lectione patet, tum Iulij Capitolini tum Aelij Spartiani, & ex Iustiniani Cæsaris collat. 4. in aute. de consul. M. quidem Cicero in ea epistola M. Mario scripta lib. 7. familiarium, in qua describit quosdam ludos Romæ habitos, binas venationes narrat per quinque dies Romæ factos in admirationem vulgi & turbæ, vbi etiam hæc verba subijcit, Quæ potest esse homini politico delectatio? cùm aut homo imbecillus à valentissima bestia laniatur, aut præclara bestia venabulo transuerberatur? extrema dies uenationis fuit elephantorum, in qua nulla delectatio extitit cùm etiam misericordia quædam consecuta est, atque opinio huiusmodi quandam illi belluæ cum genere humano esse societatem. Hactenus Cicero, apud Casiadorum libro v. variarum venationis genus & forma ferarum cum hominibus describitur, cuius verba hîc adscriberem (ni prolixitatem vitare studerem, Sed studiosus vnusquisque per se locum facillimè reperiet. Illud potius dicamus hoc loco, in nummo nostro currentem canem celeritatem significare, ex iaculis, quæ sunt infernè sita. vnde rem properanter confectam, victoriámque cito partã (iuxta augurum præcepta) indicari conijcimus, quòd si cauda exporrecta, & surrecta foret, dum sequeretur prædam, aut sic temere lasciuiret, vt sursum versus incuruatam haberet, portentum futuræ victoriæ designaret ex Aruspicina. Illud etiam sciendum prætorum, & Aedilium olim munus fuisse, vt sicut & ludorum scenicorum ita & venationum curam haberent. Quod & Cęlius apud Ciceronem lib. viij. familiarium epistolarum innuere videtur, dum se greges pantherarum non habere scribit. in libro Græcorum epigrammatum primo, quæ his diebus mihi priuatim domi interpretabatur Bartholomæus Moyranus in literis Græcis abũde versatus, necnõ philosophicis præceptis ornatus, hoc carmen sanè elegans in prima pagella λέοντος φιλοσόφου, se offert, cui inscriptio est, εἰς τὸ μονημέριον. id est, in festum, seu spectaculum vnius diei, id enim vox Græca significare videtur. epigramma autem huiusmodi est.

Τοξότα πιερίδων μεδέων, ἑκατηβόλε φοῖβε,
εἰπὲ κασιγνήτῃ κρατερῆς ἵνα θῆρας ἐγείρῃ,
Ὃ ἄστομ ἐπιψαῦσαι μερόπων δέμας, ὅσσομ αὐτῶ

λαῶν τερπομένων ἱερόν στομα. μὴ δὲ νοήσω
ζηνὸς μειλιχίοιο λαχὼν θρόνον, ἀνέρος οἶτον. cuius ſenſus talis eſt, Phœbe ſagittarie longè iaculans, Pieridibus imperans dic ſorori, vt excitet validas feras, quatenus liceat leuiter tangant hominum corpus, & quatenus ad clamorem & voluptatem populus magnum os aperiat, ne ego intelligam, qui ſortitus ſum Iouis placidi thronum, alicuius viri interitum. Hoc auté epigramma ſic nos vertimus in Latinum carmen, non vt verbum verbo redderemus, ſed vt tantùm ſententiam ad libitum noſtro carmini accommodaremus ſic.

Phœbe procul iaculans, idemq; ſagittifer, ora
Ut Diana feras è ſyluis excitet acres,
Cæſaris in laudem, populi plauſunq; potentis.
Quæ tamen haud feriant iaculantis corpus inultæ,
Nam Deus in terris facit hæc ſpectacula Cæſar.

Sciendum eſt nonnullos viros doctiſsimos illud epigramma Græcum tribuere Leoni philoſopho, Cæſari ac imperatori, qui poſt defunctum Macedonem Imperatorem, Romanum imperium ſuſceperit, dictum philoſophum propter ſingularem eruditionem. Ideóque authorem huius epigrammatis, ζηνὸς μειλιχίοιο λαχῶν θρόνον. hoc eſt Iouis ſuauis ſeu mitis thronum tenentem in terra, eundémque edidiſſe ſpectaculum. Ad hanc autem rem vidi his diebus proximis argenteum numiſma antiquum & pulcherrimum Gnei Planci Aedilis curulis quaſi nuper cuſum, quod M. Antonius Pectius Ioannis Vamptæ Pectij ſenatoris Mediolanenſis nepos, adoleſcens optimus mihi oſtendit, in cuius numi primo latere erant hæ literæ, GN. PLANCVS AED. CVR. S. C. in poſteriori autem latere erat ceruus cornibus eminens, ac inibi arcus & ſagitta, quodam vinculo ad iaciendum apto, erat autem Gnei Planci imago pulchri iuuenis, capillis longis collum ambientibus vſq; ad humeros, quodam veluti pileo caput obnubente, ac ſub pileo aliud quiddam præſeferente. quod numiſma fortè alias, cùm aliquid ad rem legero ſum interpretaturus, ſat fuerit oſtendiſſe nunc munus ædilium curulium fuiſſe circa venationes, & hæc iam dixiſſe, quæ ad numiſma noſtrum facere poſſunt, ſufficiat, vt hi plebei homines, qui hodie tractant huiuſmodi nummos antiquos, horúmque ſunt helluones, ſciant in poſterum non cuiuſuis eſſe homuntionis hiſtorias reconditas in ære, & antiquitatem excutere: ſed nec medio criter eruditorum virorum, at doctiſsimorum & excellentium.

*

COMMODI IMP. VENATIO.

N Commodi Imperatoris nomismate, quod his proximis diebus ostendit mihi Tiberius Decianus Vtinensis Iurisconsultus, & professor in manè Patauij publicus, vti doctissimus, ita antiquitatis summus indagator, ac obseruator, ista fuerunt. ex altera parte claua erat efficta, quam circum literæ hæ legebantur, HERCVLES ROMANVS. In altera parte Commodus insidebat equo, qui speciem currentis habebat, atque iaculo feram vulnerabat in ipso pectore. quid autem hæc omnia hoc in pulcherrimo nomismate descripta sibi vellent, cùm à me peteret Decianus, dixi tunc, historiam apud Herodianum lib. j. huius rei extare, cúmque domum me contulissem, Herodianum eo loco, quo de Commodo meminit, perlegi. hícque verba, quæ ad nomisma faciunt, posui, vt facilius quisque perciperet, ex historijs omnia præteritæ ætatis acta cognosci posse. verba autem hîc quæ Politianus è Græco transtulit, apposuisse operæpretium fuerit, cum ad manum codicem Græcum habere non possimus. Scribit igitur Herodianus lib. j. historiæ de Imperio post Marcum siue de suis temporibus, hunc ferè in modum, Eò vecordiæ petulantiæque processit, vt paternum primò cognomen repudiaret, ac pro Commodo Marci filio Herculem se Iouis filium iusserit appellari, depositóque Romanorum principum cultu, leonis pellem substerneret, manúque clauam gestaret, simul purpureas sibi atque auro intextas vestes circundaret, non sine omnium irrisione: quippe eodem schemate, & fœminarum luxum & heroum virtutem repræsentabat. Commodum etiam fortitudinem suam in perimendis feris publicè ostendisse, ac peritiam sagittandi, ac iaculandi habuisse, idem Herodianus est autor. si quidem cum temperare sibi non vltra posset, publicè spectacula edere professus, omnes se sua manu feras occisurum pollicebatur, & cum fortissimis quibusque iuuenum singulari certamine depugnaturum. Nam ita certa illi esse manus dicebatur, vt quodcunque destinaret, iaculo sagittáve contingeret. erant cum illo assiduè Parthorum lectissimi sagittarij, ac Numidæ iaculatores, quos ille tamen omnes longè artificio superabat. Idem etiam Herodianus refert, nudum ingressum esse Amphiteatrum, sumptísque armis numeros gladiatorios impleuisse. Id verò triste Romano populo spectaculum visum, nobilissimum Imperatorem post tam multos parentis sui, maiorúmque triumphos non quidem aduersus belluas arma capere militaria, vel Romano-

rum

rum Imperio congruentia, sed amplissimam dignitatem turpissimo fœdissimóque cultu contaminare. Nec mirum esse debet, quòd sagittandi Commodus peritus esset, cùm, & gladiatorijs pugnis Romanum Imperium attriuerit, cùm ex Faustina Antonini Pij Imperatoris filia, Marci verò vxore, quæ cuiusdam gladiatoris amore fuerit capta, dicatur ex concubitu illius gladiatoris natum mox Commodum, quod etiam à Iulio Capitolino relatum extat. cùm tamen idem Capitolinus ex vulgari tabella circunlatum hoc asserat, qui etiam dicit quòd appellatus est Hercules Romanus, qui feras Lanuuij in Amphyteatro occidisset. ferunt etiam eundem Commodum se Alexandrum appellari voluisse: illum nempe cognomento Magnum Philippi Macedonum regis filium. Cuius rei etiam testis est Nomisma ab eo percussum, quod apud eundem Decianum vidimus. Doctissimus etiam vir noster Robertellus Vtinensis, & hac ætate vnus, qui rem literariam maximè adiuuat. De Commodi peritia sagittandi, & huiusmodi, quæ de eo diximus, multa affert ex Herodiano Græco Numisma adducens. hæcque in annotationibus suis, illud amplius adiecero, cum Romæ essem, quingentesimo quadragesimo quinto supra millesimum, me in porticu conseruatorũ Imperatoris Commodi ingens caput æneum vidisse, de quo Lampridius ita meminit, Collossi caput depressit quod erat Neronis, ac suum imposuit & titulum more solito subscripsit.

GORDIANORVM VIRTVS ET ÆQVITAS.

FRANCISCVS Valla Nouariensis iuuenis elegans, qui iuri ciuili operam Ticini nauat, mihi familiaris factus cùm me Nomismatibus veterum delectari persensisset dono dedit quinq; numos perantiquuos æreos, tres erant Gordianorum Cæsarum effigie insigniti, duo reliqui Constantini Magni, & cuiusdam regis Ferrandi. Sed (vt puto) huius postremi est recens memoria: nempe, vt libet coniectari ex regibus Neapolitanis inibi est equus vbi sunt verba, AEQVITAS REGNI cum litera, T. Sed vt impresentia de Gordiano. nam eadem videtur esse imago, licet (quod non me latet) tres fuerint Gordiani. nonnulla dicamus. Prius hic notas, ac signa eorum numismatum ponemus, dein, quæ apud historicos de eisdem legerimus, apponemus. Notæ hæ igitur fuêre in effigie Gordiani. IMP. GORDIANVS. PIVS. FEL. AVG. à latere erat eiusdem Cæsaris virtus, humana effigie sculpta, sed nuda, innixa verò cubi-

tum dextrum clauæ, sinistram manum in latus, his verbis VIRTVTI AVGVSTI. S. C. in altero eiusdem Gordiani Augusti numismate. in latere erant verba hæc AEQVITAS AVGVSTI. S. C. ibi efficta erat, mulier habens in altera manuum geminas lances seu libram, in altera Cornucopia gestans, in tertio eiusdem Cæsaris signo, quod posterior pars ostentabat, erat hominis imago, quæ videbatur nescio quid iactare seu iaculari, ibíque canis specie currentis fuit, cum his literis, VIVE FAELIX. quæ quidem omnia satis pulchra, mouerunt me, vt impræsentia, aliqua hîc describerem, quæ Iulius Capitolinus in vitis Gordianorum memoriæ mandauit. Gordianus igitur senior natus est ex patre Metio Marullo, matre Vlbia Gordiana. originem paternam ex Gracchorum genere habuit, maternam ex Traiani Imperatoris patre auo proauo Conss. socero prosocero, & item alio prosocero, & duobus obsoceris Conss. ipse Consul ditiss. ac potentissimus Romæ Pompeianam domum possidens in prouincijs tantum terrarum habens, quantum nemo priuatus, ipse ex consulatu, quem egerat cum Alexandro ad proconsulatum Africæ missus est, ex. S. C. adolescens cùm esset Gordianus hic poëmata scripsit, quæ suo tempore extare refert Capitolinus, & cuncta illa, quæ Cicero ex Demetrio, & Aratum, & Alcionas, & Vxorium, & Nilum, quæ quidem ad hoc scripsit, vt Ciceronis poëmata nimis antiqua viderentur. scripsit etiam Antoniniados, hoc est, Antoninum pium, & Antoninum Marcum versibus disertissimis, libris triginta vitam illorum, & bella, & publicè, priuatímque gesta perscribens adolescentulus etiam controuersias declamauit in Athenæo. audientibus etiam Impp. suis, scripsit etiam laudes Antoninorum soluta oratione, eorum autem qui ante eum fuêre, tantum autem Antoninos dilexit, vt sibi quoque Antonini nomen ascripserit, etiam filium eodem nomine illustrauit, proconsul Africæ, destinatus fuit, cùm annum ageret circiter octogesimum, sed ante multarum prouinciarum rector fuerat, atque in maximis spectatus negotijs, vt scribit Herodianus author Græcus. ideo virum nobilem, magnanimum, disertum, iustum, continentem, bonum Gordianum, in quadam epistola ad senatum Romanum scripta, Alexander Seuerus appellat. quinetiam alij Scipionem, alij Catonem, multi Mutium, ac Rutilium, aut Lælium sua tempestate nuncupare sunt soliti. fuit autem Gordianus senior longitudine quidem Romana, canicie decora, & pompali vultu: ruber magis, quàm candidus, facie bene lata, oculis, ore, fronte verendus. Corporis qualitate subcrassulus, moribus ita moderatus, vt nihil possis dicere, quod ille aut cupidè, aut immodestè, aut nimiè faceret. affectus suos vnicè dilexit, filium, & nepotem vltra morem, filiam, & neptem religiosè, Socero suo Annio Seuero tantum detulit, vt in familia eius quasi filium migrasse se crederet, vt nunquàm cum eo lauerit, nunquàm illo præsente sederit, ante præturam consul cùm esset, aut in domo eius semper mansit, aut si in Pompeiana domo

ad

ad illum vel manè, vel serò processit. vini parcus, cibi parcissimus, vestitu nitidus, lauandi cupidus, ita vt iiij. & v. in die lauaret æstate, in hyeme secundo. somni plurimi, ita vt in triclinijs, si fortè apud amicos ederet, etiam sine pudore dormiret. quod videbatur facere per naturam non per ebrietatem, atque luxuriam. Vulcatius Terentianus, qui sui temporis scripsit historiam, refert Gordianum Seniorem Augusti vultum sic repręsentasse, vt & vocem, & morem, & staturam eiusdem ostentare videretur. Filium verò Pompeio simillimum visum, quamuis Pompeius obesi corporis fuisse denegatur. Nepotem autem eius imagines Scipionis Asiatici retulisse. Gordianum autem cum filio Augustos Senatus appellauit, vt ex S. C. apparet à Iulio Capitolino relato. vbi acclamatio eiusdem Senatus in hæc verba, Gordiane Auguste Dij te seruent feliciter. Imperator es, cum filio imperes, Gordiani Augusti Dij vos seruent, ambo feliciter agatis, ambo feliciter imperetis, Nepoti Gordiani præturam decernimus. Nepoti Gordiani consulatum spondemus. Nepos Gordiani Cæsar appelletur. Tertius Gordianus præturam accipiat. Augustos eosdem Gordianos vocatos, idem dicit Capitolinus in Maximo & Balbino. Sed boni mores Gordiano nihil profuerunt, nihil etiam beneuolentia Senatus. P. Q. Romani, quæ eum extulit, propterea quòd furorem & impetum Maximini amplius respublica sustinere non posset. & quamuis vita venerabilis cum Platone semper, cum Aristotele, cum Tullio, cum Virgilio, cæterísque veteribus ageret: alium tamen, quàm merebatur, exitum passus est, Nam eum laqueo vitam finiuisse ferunt, acri dolore percitum, ne in manus hostium, & vincula incideret, cùm modicas vires suas, Maximini autem magnas, & Punicam Afrorum fidem consideraret. Hunc post mortem cum filio senatus inter diuos retulit. &, vt dicit idem Capitolinus, in Maximo & Balbino prima relatio fuit principum, vt duo Gordiani diui appellarentur, aliqui vnum appellatum, seniorem videlicet putant. Sed ego libris quos Iunius Cordus affatim scripsit legisse memini, ambos in deos relatos. siquidem senior laqueo vitam finiuit, iunior autem in bello consumptus est. Qui vtique meretur maiorem reuerentiam quòd eum bella rapuêre. Imperauit verò anno vno mensibus sex cum filio. Sed vt & aliquid Iunioris Gordiani referatur, hîc Gordiani senis proconsulis Africæ filius, qui cum patre, & ab Afris, & à Senatu Augustus appellatus est, literis, & moribus clarus fuit, præter nobilitatem, quam, vt nonnulli ab Antoninis (vt plurimi ab Antonijs) duxit. Natus patri primus ex Fabia Orestilla Antonij pronepote: vnde Cæsarum familiam contingere videbatur. Primis diebus sui natalis appellatus est Antoninus, mox Gordianus haberi cœptus, in studijs grauissimæ opinionis fuit. forma conspicuus, memorię singularis fuit, bonitatis insignis, adeò vt semper in scholis, si quis puerorum verberaretur, ille lachrymas continere non posset. Sereno Sammonico, qui patri eius amicissimus, sibi autem præceptor fuit, nimis acceptus, & carus

vsque

vſq; adeo, vt omnes libros Sereni Sammonici patris ſui, qui cenſebantur ad XL. & duo millia, Gordiano minori moriens ille relinqueret, quod eum ad cælum tulit. ſiquidem tantæ bibliothecæ copia, & ſplendore donatus in famam hominum literatorũ decore peruenit. Quæſturam Heliogabalo authore promeruit, Præturam Alexandro authore vrbanam tenuit. in qua adeò ſe bene geſsit, vt nulla mora ad conſulatum peruenerit, quem ſerò pater acceperat. fuit vini cupidior, ſemper tamen vndecunque conditi nunc roſæ, nunc maſtichæ, nunc abſyntij, cæteriſque rebus, quibus gula maximè delectaretur, cibi parcus. Mulierum cupidiſsimus fuit adeò, vt xxij. concubinas habuiſſe fertur, appellatuſque eſt ſui temporis Priamus, quem vulgò iocantes, quod eſſet naturæ propenſioris in Venerem, Priapum non Priamum ſæpe vocitarent. vixit in delitijs, in hortis, in balneis, in amœniſsimis nemoribus. veſtitu cultiſsimus fuit, ſeruis, & omnibus ſuis carus. Quin & ſenex pater Virgiliana carmina, quæ in Aeneidos. vj. ſunt, cum mortem filij auguraretur ſæpe recitaſſe perhibetur.

Oſtendent terris hunc tantùm fata, neque vltra
Eſſe ſinent, nimium vobis Romana propago
Viſa potens ſuperi, propria hæc ſi dona fuiſſent.

Huius Gordiani Iunioris extant, & ſoluta oratione, & verſibus ſcripta, quæ ab eius affinibus ſolebant frequẽtari. hominem ingenioſum preſeferentia ſed luxuriantia, ſuúmque ingenium diſcernentia. Pomorum & olerum auidiſsimus, fuit in reliquo genere ciborum parciſsimus: erat & corporis vaſti, quare ad frigida magis vergebatur. & hæc quidem in iunioris Gordiani mores, & vitam ex Iulio Capitolino, quam in compendium redigere volui, ne & librum conſcriberem dum numiſma interpretamur, & ne omnia, quæ legi apud eundem Capitolinum poſſunt, viderer velle exſcribere. nec quiſquam ideo vituperet hunc laborem noſtrum ſi omnia, quæ hîc dixi, ex Iulio Capitolino volui deſumere, cum ſi eadem voluiſſem ſcribere mehercle meis verbis potuiſſem, & facillimum mihi id fuiſſet, cùm & ab Herodiano Græco hiſtorico potuiſſem transferre. Sed cùm Latinè eſſet explicandum, quanto melius fuit redigere in ſummulam hæc omnia pertinentia ad horũ Gordianorum mores, genus, vitam, & huiuſmodi reliqua, quæ copioſè & proliuſculè enarrat Capitolinus, quàm nouas voces, noua orationis vocabula, & dicendi inuſitatam rationem finxiſſe, quæ omnia fugienda ſunt, ab his præcipuè, qui hiſtoriam, regum, Cæſarum, & magnorum virorum, mores, & vitam enarrant. boni igitur æquíque conſulant has noſtras lucubrationes ſtudioſi, & verè literarum amatores, qui vt tantummodo bonas literas ediſcant, laborant: non vt aſsidui fiant, non vt lucro hiantes, ſcientiam venundant, quod ſpectat ad æquitatem numo inſculptam, & Cornucopiæ omnia per ſe patent. æquitatem verò deam coluerunt Romani, illíque ſacra fecerunt, æquitas autem eſt blandior ac placidior Iuſtitia, quam habere ante oculos iudicem ſemper

per iura præcipiunt, æquitas etiam in iure ciuili maximè spectatur, & ex bono & æquo sæpe iudices sententias proferunt, publicam æquitatem sic fictam vidi, erant tres mulieres mitratæ, & palliatæ, media spectabat dextram, & à læua spectabatur, omnes læua copiæ cornu, dextra libram habentes, ante pedes aceruum. priuatam æquitatem sic & fictam vidi, erat mitrata palliatáque stans, libram dextra tenens, hastam læua. De fœlicitate autem Augusti, quam notæ signatæ præ sefe-runt in S. C. apud Capitolinum fit mentio, & nos in numismate quodam de ea diximus, hæc ideò sufficiant. Nudi autem hominis stantis, & clauæ innitentis, procul dubio Herculis imago fuit, quæ in clarorum virorum triumphis, & ad honorem sic effingi consueuit, quod Hercules heros virtutum præclarissimus, ac præstantissimus fuerit, & inter deos relatus, viámque arduam, quæ ad virtutem tendit, primus præmonstrauerit, vt est apud Xenophontem, quod & Cicero in libro primo Officiorum refert.

In Numo argēteo, quem paulò antè quàm hæc scriberem cudi fecit OCTAVIVS FARNESIVS, princeps Romanæ iuuentutis optimus, mox excellentissimus Dux, imago insignis fuit ipsius Ducis, in primo orbe cum hac inscriptione, OCTAVIVS FAR. PAR. E. PLA. DVX. II. in tergo autem Numi fuit signum Herculis, cum claua in manu, & Leonis pelle accincti, his Græcis notis.

ΡΗΙΔΙΝ ΔΗΠΕΙΤΑ ΠΕΛΕΙ ΧΑΛΕΠΗΠΕΡ ΕΟΥΣΑ.

hoc est, facilis autem posteà est, difficilis quamuis existens. versiculus est enim Hesiodi poetæ in lib. ἔργα καὶ ἡμέραι id est opera, & dies. cuius versiculi sententiam, Cicero libro vj. epistol. scribens Leptæ, admonet eius filium suauissimum (licet maturitas ætatis absit) vt ediscat, & habeat in ore. Extat & in Petri Costalij Pegmatum nuper impresso libello, epigramma cum enarrationibus, in Herculem adhuc iuuenem, quod Iuuentus virtuti initianda est, sic,

Dum vitam primùm ingreditur Tyrinthius heros,
Valde animi pendens constitit in biuio,
Hic via se partes coram findebat in ambas,
Quæ dubij excruciant fortia corda ducis:
Vna volputatis longo latissima calle,
Altera virtutis margine clausa breui.
Sed pius Alcides, nulli virtute secundus,
Arctum virtutis se dedit in gremium.
Scilicet hæc ista est ineuntis semita vitæ:
Nam virtus hominem sola beare potest.

Cornucopiæ autem signum ex pace vbertatem nasci procul dubio ostendit ex Amaltea capra. quod & M. Antonius Flaminius in elegantissimo, ac perculto epigrammate, hoc pacto ad Alexandrum Farnesium Cardinalem amplissimum, scriptum, testatur.

Ecce venit properans pleno lætissima cornu

Copia, quam sequitur dulcis, & alma quies.
Illa timere famem diram vetat, altera mandat
Vt Phœbo, & Musis otia digna colam.

Quod autem ad effigiem, canis currentis spectat, & hominis spiculum iacientis, non multum abest ab ijs, qui in Postumæ numo exarauit: ideò hoc loco, non amplius est opus quod repetam, cùm reliqua à me exposita numismata breui in lucem sim missurus. ideo hic etiam numisma huiusmodi vt poneretur nunc curaui.

GORDIANI SECVRRITAS.

N numismate æreo Gordiani Iunioris, quod mihi dono dedit Bernardus Christianus, Papiensis, erant verba huiusmodi, in altera parte IMP. GORDIANVS PIVS FEL. AVG. in altera parte erat imago mulieris stolatæ stantis, in altera manu hastam tenentis, altera cubito columellæ innitentis cum hac inscriptione, SECVRITAS PERPETVA. S. C. In neronis, Otthonis, & Titi nomismatibus, duobus æreis scilicet Neronis & Titi, Otthonis autē aureo hæc fuit inscriptio, SECVRITAS AVG. S. C. II. & hæc quidē in Neronis, cuius fuit hæc imago, Mulier sedens cum arula, & face ante arulā, cubito solo innitens, altera manu hastam tenēs. In Otthonis aureo numismate, vbi inscriptio SECVRITAS P. R. fuit, erat imago mulieris stantis cum corona in altera manu, & quæ in altera hastam tenebat. In Titi æreo numismate, vbi fuit inscriptio, SECVRITAS P. R. S. C. erat imago mulieris sedentis, cum arula seu foculo sertis redimito, quæ innitebatur cubito solio, & in altera manu hastam gestabat, & hæc quidem numismata horum Cæsarum ità fuerunt efficta. Quid autem sibi vellet hæc securitas totiens in his nomismatibus repetita, sæpe & diu anxius fui & à me diligenter quæsitum fuit, donec tandem memini me apud Vlpianum Iurisconsultum lib. Pandectôn xlviij. titulo, ad legem Maiestatis quid tale de Securitate legisse, itaque ea verba, quæ ibi ponuntur, hic subscribere volui, vt si quid ad hanc rem fecerit, me non frustra hunc laborem suscepisse pœniteat, & quicquid sit, vtile tamen lectori futurum. Scribit Vlpianus igitur hunc in modum, Maiestatis crimen est illud, quod aduersus P. R. vel aduersus securitatem eius committitur. quo tenetur is, cuius opera dolo malo consilium initum erit, quo obsides iniussu principis interciderint: quo armati homines cum telis, lapidibúsve in vrbe sint, conueniántque aduersus rempublicam, loca occupent, vel templa. & reliqua, quæ sequuntur ibi. Sed & in Codice Iustiniani

niani lib.ix.titulo, de Nili aggeribus non rumpendis. fit mentio de Securitate, Nam Imperatores Honorius & Theodosius A A. ità scribunt Anthemio. Si quis posthac per Aegyptum intra xij. cubitum fluminis Nili valla fluentis de proprijs ac vetustis vsibus præter fas prætérque morem antiquitatis vsurpauerit: flammis eo loco consumatur, in qua vetustatis reuerentiam, & propemodum ipsius imperij securitatem appetierit. Videant igitur leguli & togati vultures, qui regnare solent in foro, num & leges veterum Iurisconsultorum solum ad eos spectent, an etiam ad antiquitatem excutiendam bellissimè faciant, cùm & ex eorum Latinis dictionibus & sæpè vna vocula res tota declaretur, & intelligatur. & si ex ignoratione huius verbi Accursius lapsus sit, vt illa tamen ætate, in qua vixit, venia dignus existimari possit à doctioribus. Sed hîc ex auctoribus antiquis de securitate aliquos locos recolamus. Et de hac in primis Cato ad Ciceronem in epistolis famil. sic meminit, Vale & nos dilige, & instituto itinere, securitatem diligentiámque socijs & Reipublicæ præsta. Seneca lib. x. epistolarum, Hi (inquit) quibus ad propositum bene viuendi aditum confert securitas publica, necesse est authorem huius boni, vt parentem colant. Suetonius in Iulio Cæsare ità meminit, Ad securitatem ergo posteri temporis in magno negotio, habuit obligare semper annuos magistratus & è competitoribus non alios adiuuare, aut ad honorem pati peruenire, quàm qui sibi pepigissent, propugnaturos absentiam suam, cuius pacti non dubitauit à quibusdam iusiurandum atq; etiam Syngrapham exigere. Idem Suetonius in Augusto, Vrbem adeo excoluit, vt iure sit gloriatus marmoream se relinquere, quam lateritiam accepisset. tutam verò quantum prouideri humana ratione potuit, etiam in posterum præstitit. De securitate verò Neronis, Iuuenalis in octaua Satyra hunc in modum meminit,

Maturus bello Armeniæ Syriæq; tuendis
Amnibus & Rheno atque Istro præstare Neronem
Securum valet hæc ætas.

Iulius Capitolinus in M. Antonino Philosopho inquit, sed interpellauit istam felicitatem securitatémque imperatoris prima Tyberis inundatio. idem autor in Antonino Pio. Et qui ritè comparetur Numæ, cuius felicitatem, pietatémque, & securitatem, cæremoniisq; semper obtinuit. Treuellius Pollio in Claudio. Hoc totum ad Claudij gloriam pertinet. Claudius & securitate Rempublicam, & opulentiæ nimietate donauit. & paulò pòst. Vbique auspicijs Claudianis victi sunt Gotthi prorsus, vt iam tunc Constantio Cæsari nepoti futuro videatur Claudius securam parare Rempublicam. Sed hoc loco non erit incongruum si & memoriam vetusti marmoris Romæ repertam apposuerimus. ad hanc rem de securitate facientem, quam mihi dono dedit, amicitia studiorum Patauij mihi coniunctissimus factus in vtraque lingua optimè versatus VINCENTIVS CATVS, Vicetinus ado-

lescens bene literatus & candidissimis moribus ornatus, quem ob eximiam quandam ac propè diuinam eius indolem hîc libenter commemoro, cùm mihi eius familiaritas, cùm de præstantibus literarum studijs loqueremur, nunquam tædio fuerit, imò suauitatem maximam vterque nostrum in loquendo ac ratiocinando caperemus. Sed iam præstat hîc veterem memoriam scribere,

SECVRITATI COGNATIONIS SVAE FORTVNATVS AVG. L. VERIVS PATERNVS AB EPISTOLIS ACCENSVS PATRON. DIVO AVG. VESPASIANO LICTOR. AVG. VIA. ⌗ HONOR. ☼ DEC. COS. ET PR. SIBI ET EPAPHRODITO AVG. L. AB EPISTOLIS FRI SVO. In breuiario Theodosij Imperatoris sub dispositione comitis rerum priuatarum domus diuinæ, mentio est officij, quod spectat ad eum comitem, quod primi scrinium securitatum vocatur. Securitatem autem hanc Græci ἄδειαν vocant, & ἀμεριμνίαν, atque etiam ἀσφάλειαν. Cicero de Finibus Bonorum & malorum Euthymiam Democriti securitatem appellat: his verbis, Democriti autem securitas, quæ est animi tanquàm tranquillitas, quam appellat euthymiam eò separanda fuit, ab hac disputatione, quia ista animi tranquillitas est, ea ipsa beata vita. Securitas curæ & anxietati opponitur. securus seorsum à curis est, ἀμερίμνως ἔχων. qui scilicet vacat perturbationibus animi. hoc est εὐθύμως ἔχων καὶ ἀπαθῶς qualis est illa Democriti, sed securitas Reipublicæ est ἀσφάλεια, cùm scilicet status Reipublicæ ità compositus est, vt nulla ex parte periculum imminere videatur, nec sit metus belli externi aut intestini, & ità his nomismatibus accipi debere puto, & quemadmodum accepit Vlpianus in dicta lege. Sed iam videamus hoc Hieroglyphicum securitatis, & apud Aegyptios, quorum mos fuit per signa animantium diuersorum res ipsas ostendere. & Orus Apollo lib. quidem. ij. Hieroglyphicôn scribit hoc pacto, Ægyptios securitatem significasse, vt os coturnicis pingerent. Nam huius animalis os, non temerè patitur. per Anthiam piscem illud etiam ostendebant Aegyptij, vt scilicet securitas à periculorum omnium timore libera proponeretur. Nam, vt refert Aristote. lib. ix. ca. xxxvij. de Historia animalium. Quo loco sit Anthias nulla ibi belluam esse confessum est, quo iam indicio securè spongiatores vrinantur, & sacrum hunc piscem ob eam rem nominant. Sed id casu sic euenire dixerim, quomodo & vbi sit limax neque sus est, neque perdix, omnes enim limaces ab his eduntur. Quomodo autem Anthias hic piscis capiatur ostendit Plinius lib. historiæ natural. ix. ca. LIX. ἀνθίας dicitur à Græcis ἱερὸς ἰχθὺς, dicitur & καλλίχθυς id est pulcher piscis & καλλιώνυμος, id est pulchri nominis. Huius autem piscis quatuor species ponit cum ipsis imaginibus Gulielmus Rondelettius lib. vj. de piscibus marinis. cap. xj. & xij. & xiij. & xiiij. quibus locis de hoc pisce disputat nonnulla. & authorum locos restituit. Sed iam

huic de securitate capiti finē imponamus, numisinata quorūdam prius imperatorum referentes, in quibus sculpta erat securitas. In Numo Neronis dea est sella sedens dextera manu ad aurem appressa, sinistra trophæum in virgula tenens, crure sinistro, quàm longum est exporrecto, cuius inscriptio est, SECVRITAS. In altero eiusdem Neronis Dea sedens, ara ante posita, radium læua tenet, dextera caput ab occipitio sustentat, inscriptio verò nummi SECVRITAS. In nummo vero M. Iul. Philippi Augu. dea sedet, dextráque sagittam tenet, læuam supra caput tollit innixam sellæ. inscriptio SECVRIT. ORBIS. In Nummo Antonini Pij Aug. Brit. Dea sedens cum radio in læua, dextra capiti & sellæ innititur. inscriptio SECVRITATI PERPETVAE. in Nummo Lucillæ Augustæ nutrix est sedens, tribus infantibus appositis, quorum vnus lactens in gremio est, duo ante pedes vnà colludunt, inscriptio SECVRITAS. In nummo circa quem literæ sunt. IMP. M. OTHO CAESAR. AVG. TR. P. à læua dea stans, quæ læua scipionem tenet, dextera aquilam, literæ, SECVRITAS P. R. In aliquibus nummis est videre columnam ad securitatē additam, vt est in eo quem IMP. CAES. VAL. HOS. MES. QVINTVS AVGVSTVS cusit, ibi enim muliebre signum molli & eneruato habitu stans, læua columellæ innititur, dextera palmæ surculū tenet supra verticem exporrectum, inscriptio, SECVRITAS AVG. Quæ quidem species cùm forte antiquitus fieri soleret, (vt ait Pierius Valeria. lib. Hieroglyiphicôn XLIX) facile credēdum purpureos tyrannos hinc ab Horatio dictos. Metuere fortunam stantem columnam, iniurioso ne pede proruat, atque ità sublimi deijciantur loco. ex hac imagine firmitatem securitatis, & securitatem ex columna & palma firmam, facilè quis in ædibus suis pingi curauerit, qui hoc aliquo hieroglyphico ostentare voluerit, securitatem in alio nummo veteri sic effictam vidi. erat taurus stans supra humeros stellam, & intra cornua habens, ante se gallinam alas explicantem cum hac inscriptione, SECVRITAS REIPVBLICAE. alio etiā modo vidi securitatem signatam sic (prout Franciscus à Villa Medicus insignis Placentinus mihi ostendit) sedens erat pallio cadenti, mitrata, læua occiput tangens, dextra sceptrum fultum ventri tenens, ante se aram ardentē, & facem habens. Et hæc de securitate satis, quam præpotens Deus vrbi Placentinæ, & nostro Duci Farnesio OCTAVIO perpetuam præstare dignetur. In aureis quibusdam numis, quos Octauius Farnesius dux noster cudi fecit, inest securitas, mulier sedens liliolo in caput imminente hastámque lilij manu cum arula, seu foculo ante se habens, his notis Ⓐ SECVRITAS. P. PARMAE. 1553. in alia parte est insigne ipsius ducis nempe claues illæ pontificiæ vnà cum tentoriolo & sex lilijs hincinde expressis. corona totius clypei apicem obtinente hac inscriptione, OCT. F. PARM. ET PLAC. DVX II.

IVLIAE MAMMEAE AVGVSTI
FELICITAS PVBLICA.

IDIMVS Patauij apud Alexandrum Basſianum antiquarium, amicum noſtrum, & ipſi in Nomiſmatibus antiquis, Felicitatis effigiem, & præcipuè in Iuliæ Mammeæ Augusti, in cuius tergo fœmina erat in ſolio ſedẽs, dextera caduceum, ſiniſtra grande cornucopiæ tenens, cum hac inſcriptione, FELICITAS PVBLICA. de hac meminit Plinius lib. xxxv. Natural. histo. cap. xij. his verbis. cùm de Archeſilao præſtantiſsimo ſtatuario loquitur; deinde eidem à Lucullo HS. LX. Signum fœlicitatis locatum, cui mors vtriuſque inuiderit. meminit & Diuus Auguſtinus lib. de Ciuitate Dei. L. Licinius Lucullus anno ab v. c. DCLVI. Cos. cum L. Cotta conſtrui curauit eidem Fœlicitati ædem. refert Marlianus lib. Topographiæ 4. Fœlicitatis templum in exquilijs fuiſſe: idque poſtea à Nerone domum auream extruere parante, combuſtum. quòd fœlicitas ſedeat in ſolio, magna fuit populi Romani in Auguſto fiducia, vt ſe ſub eo principe nimium fœlicem exiſtimauerit, cùm per Valerium Meſſalam eodem mandante populo, Bonum, inquit, fauſtúmque ſit tibi, domuíque tuæ Cæſar Auguste, ſic enim nos perpetuam fœlicitatem Reipublicæ, & læta huic precari exiſtimamus, Senatus te conſentiens cum Populo Romano, cõſalutat patriæ patrem. Cui lachrimans reſpondit Auguſtus his verbis, Compos factus votorum meorum, Patres conſcripti, quid habeo aliud Deos immortales precari, quàm vt hunc conſenſum veſtrum ad vltimum vitæ finem mihi perferre liceat. Hæc Suetonius in Auguſto. Quid caduceus in dextra, quid in ſiniſtra Cornucopia, deſigent, alibi explicauimus. nempe in expoſitione ſepulchri marmorei clariſsimi Andreæ Alciati. C. quam breui in lucem dabimus, cùm iam ſit ad finem penè per ducta.

M.VA

M· VALERII ACILII IIIVIRI VIRTVS.

IN M. Valerij Acilij iij VIRI, peruetusto Numismate hæc fuit forma virtutis expressa, Mulier erat columnæ læuo innixa cubito, dextera serpentem tenebat, clarum est per serpentem immortalitatem intelligi, ex hieroglyphicis vt virtute duce, eam comparemus, & per serpentem veteres sæpe, sapientiam intelligunt. vide Alciatum in emblematis, Neptuni Tubicen, & vt Mercurius cubo insidet, sic virtus columnæ innititur, hoc est, fortitudini, propter Herculem, vt puto, sic per serpentem, quia Hercules adhuc infans in cunis geminos angues eliserit. serpentis imagine Genius interdum effingebatur. Persius, *Pinge duos angues.* Author est Plinius lib. xxxv. cap. x. Ædē virtutis à Cornelio Pino, & Actio Prisco (Vespasiano Augusto restituente) pictam fuisse, ad portam fuerat extructa quasi monitos esse vellent, ad bella proficiscentes, nisi per virtutem aditum ad honorem, & gloriam, non patere. Augustinus in lib. de ciuitate Dei, ait, Neminem Honoris ædem potuisse ingredi, ni prius virtutis esset ingressus. De æde honoris & virtutis, vide Valerium Max. lib. 2. cap. j. ædem virtutis & honoris dicauit apud portam Capenam, M. Marcellus. meminit Cicero libro de Natura Deorum, & libro 2. de legibus, Vitruuius lib. Architecturæ vij. cap. j. & lib. 3. cap. j. & Plutarchus de fortuna Romanorum, & Liuius lib. 27. meminerunt.

L· AVREL· COMMODI ROMA.

IN quodam argenteo Commodi Cæsaris numismate, quod mihi his diebus ostendit Guidus Panzirollus iurisconsul. doctisimus, & elegantisimus, & non solùm in iure ciuili, sed etiam in omnibus bonis literis, nempè his, quas humaniores vocamus optimè versatus, nécnō in Romanis antiquitatibus mediocriter instructus, cùm Patauij apud ipsum ego, & nonnulli alij essemus, qui sæpe eius domum frequentare solemus, vt ex eo aliquid adiscamus, hæc effigies fuit. in altero latere erat ipsius Commodi imago hi literis, L. AVREL. COMMODVS AVG. in altero verò erat efficta Roma, temonem finistra, dextra autem cornucopiæ habens,

his literis. TR. P. V. IMP. III. COS. II. P.P. interpretabamur tunc Vidus Panzirollus & ego illam mulierem sedentem esse Romam, quæ temonem haberet, qui quidem (vt inquit ille) fortunam referat,& cornucopiæ abundantiam, vt ex pluribus exemplis authorum constat,significari: & in hac quidem tota imagine reipublicæ Romanæ felicitatem depingi.non omittam,quòd mihi idem Panzirollus in antiquis rebus examinandis diligens scrutator narrauit,se illud nomisina Commodi ad pondus cum denario Veneto, quem vulgò Marcellum vocant,contulisse, séque deprendisse eadem magnitudine, eodémque pondere fuisse, quo & denarius Venetus constabat, cui rei Budæus vir doctissimus in lib.de Asse calculum adijcit,idem asserens.

NATVRAE IMAGO.

RANCISCVS Luisinus, Vtinẽsis Iuuenis doctisi. & mei amantisſ.lib. 2. parergôn cap. 4. se quoddam Numisma vetustum vidisse refert, in quo fuerit expressa hominis saucij figura, qui se ipse medicamẽto curaret,exponítque ille designare Naturam, quam rem ex Themistij verbis lib. 2. Physicorum Aristotelis comprobat. Nam Ars,ait Themistius,extra opus posita est. Natura ve[illegible] intra est constituta.Homo igitur, qui se ipse saucium curat,cui Naturam Aristoteles comparauit,intrinsecus, & à seipso,ad finem,id est, ad bonam valetudinem excitatur. & Aristotelis quidem verba sunt lib. 2. Physicorum tex. 86. quæ hic non recenseo, quia à quocunque possunt legi,& hoc anno,quo Physica audio sub M. ANTONIO IENVA grauissimo Philosopho Patauino à me studiosè perlecta sint, ac omni animi perpensione pensiculata. Illud hic, quod Luisinusnon attigit, adiungam ex Ægyptiorum hieroglyphicis,qui hominem sibijpsi medentem designare volentes Picam Lauri folium ore tenentem,ac Leonem simiam comedentem pingunt. Leo enim febricitans,si simiam comedat,sanatur. pica autem cum ægrota est lauri folium in nidum immittit, & ita conualescit. Ideo superioribus annis ego pingi curaui Leonem simiam deuorantem, cum his verbis, SIBI IPSI SALVS. cùm etiam huiusmodi quàmplura hieroglyphica per me excogitassem, quæ aliquando in libellum sum coniecturus,versiculis etiam totam rem declaraturis subscriptis,sed certè in expositione Numismatis Luisini(pace ciuitanti à me dictum sit)illud amplius desideraui (sicuti & in libris parergôn eiusdem clariorem quarundam rerum expositionem) vt mihi cuiúsnam esset is numus, & notas poneret.

ret. Nam cùm res in huiuſmodi Nomiſmatibus explicatur, tota prout eſt hiſtoria meo iudicio exſcribi debet, ne lectori alterius cupienti noſcere, illuſiſſe videamur, cùm antiqua lectione nimium oblectentur animi legentium. & ſi ad calculum, & μικρολογίαν iuxta ſententiam Ariſtotelis lib. Metaphyſic. 2. res omnino perducenda non eſt, quod nonnullis etiam auditoribus moleſtum eſt, cùm ad minutiora quæque eum, qui doceat, deſcendere videant.

IVSTINIANI CAES. AVG. PAX.

Conſtantius Landus Comes Octauio Lando Comiti Patruo magno S. D. P.

NVMISMA tuum argenteum paulò antè apud Montem Clarum, oppidum in Placentinis agris repertum, quod Fabritius filius tuus dulciſsimus hodie in hoc mane mihi nomine tuo obtulit, donóque dedit, verti ac reuerti digitis mira quadam animi oblectatione, intendíque oculorum omnem aciem, vt notas legerem, quæ circum orbem nummi ſunt, & quidem anteriores literæ, vbi imago adparet Iuſtiniani Cæſaris mihi effigiem præſeferre videntur. Attamen ſubdubito aliquantulum, corroſa enim ſunt elementa poſteriora, hoc eſt, ea, quæ ſequuntur nomen, & quæ illud perficiunt in primo orbe, & id conijcio hac de cauſſa, propterea quod à tergo ſunt literæ, quæ facilè legi poſſunt, cum oleagina corolla, quæ ſic à me leguntur, D N. ATHALARICVS REX. conſtat enim ex magni Aurelij Ceſsiadori epiſtola, quæ eſt libro Variarum octauo prima. Athalaricum Iuſtiniano Imperatori de pace ſcripſiſſe, quam contraxit ille cum Iuſtiniano, vbi legere eſt illum Iuſtiniano valde amicum fuiſſe, & in tenera ætate conſtitutum, imò videtur etiam proximum ſanguine fuiſſe ipſius Iuſtiniani, hoc eſt, nepotem. Sed vt rem propius ac apertius cognoſcas, hìc verba nonnulla eius, quæ ſunt in prædicta epiſtola Caſsiadori ſubijciam. Vos auum noſtrum in veſtra ciuitate celſis curulibus extuliſtis. vos genitorem meum in Italia Palmatæ claritate decoraſtis, deſiderio quoque concordiæ factus eſt per arma filius, quia nobis penè videbatur æquæuus, hoc nomen adoleſcenti congruentius dabitis, qualia noſtris ſenioribus præſtitiſtis, in parentelæ locum noſtrum iam tranſire debet affectus. Nam ex filio veſtro genitus naturæ legibus vobis non habetur extraneus. Atque ideo pacem non longinquus, ſed proximus peto, quia tunc mihi dediſtis

gratiã nepotis, quãdo meo parenti adoptionis gaudia præstitistis. Introducamur & in vestram mentem, qui adepti sumus regiam hæreditatem. Illud est mihi supra dominatum, tantum ac talem rectorem habere propitium. Primordia itaque nostra solatia mereantur principis longæui habere: Pueritia tuitionem gratiæ consequatur. & non in totum à parentibus destituimur, qui tali protectione fulcimur. Sit nobis regnum nostrum vinculis gratiæ obligatum. plus in illa parte regnabitis, vbi omnia caritate iubetis, & hæc Casiad. in Athalarici nomine Iustiniano Cæsari conscripta. Ex quibus perspicuè cognoscitur illum nepotem fuisse Iustiniani imperatoris, ex adoptato ipsius parente, illúmque puerum tunc fuisse. Hinc suspicor hanc imaginem potius fuisse Athalarici, quàm Iustiniani, cùm sit puerilis, nec quicquam simile habeat, cum imagine Iustiniani, quam multoties vidi. Notas autem sic legi posse, ex his, quæ partim supersunt corrosis, conijcio. IMP. IVSTINIANI NEPOS. à tergo autem (vt suprà dixi) DN. ATHALARICVS REX. Sed fortè aliquis damnabit hanc nostram coniectionem, quia, cùm moris sit, vt in veterum nummis in primo orbe, in quo imago imperatoris aut regis ponitur, nomen etiam eorumdem eo loco ponatur, in hoc aliter sit. huic obiectioni sic responderi à nobis posse credo. Primùm enim ità in numo scriptum est, & ità Numisma effictum fuit, vt posterior pars in oleagineo circulo Athalarici nomen repræsentaret. quod ideo factum opinor propterea quòd angustus nummuli orbis esset. Nam perbreue fuit numisma, & adeo paruulum, vt auricularis digiti non excederet vnguiculum. Ideo in posteriorem locum numismatis transl tæ sunt notæ. his credo satisfactum obiectioni, si quis aliter sentiat, & meliores rationes afferat, herbam illi (vt est in prouerbio) & cespitem cum gleba porrigam. Huius autem regis Gotthorum plures extant epistolæ, apud Casiadorum lib. viij. & lib. ix. variarum ad plures conscriptæ. de gestis autem ipsius Athalarici, qui Amalasiunthæ fuit filius, Diaconus, Procopius, Ablauius, Suidas, Otthophrymsingensis, Sabellicus, Franciscus Irenicus lib. vj. GERMANIAE exegeseos, & nuper episcopus quidam Gotthus in lib. Gotthorum, Vandalorum, Ostrogotthorum, Visogotthorũ, & Langobardorum Iulio iij. P. M. dicatis meminerunt. quæ omnia breuitatis caussa omitto. Illam interim hocloco inscriptionem non præteriens, quam superiore anno Ticini ex vetusta tabella marmorea arripui, quę adeuntibus portam Templi diui Secundiani publicè se offert, hísque verbis legitur, DN. ATALARICVS REX GLORIOSISSIMVS HAS SEDIS SPECTACVLI ANNO REGNI SVI TERTIO FIERI FELICITER PRECEPIT. ex his autem notis illud in marmore animaduertendum, Atalarici nomen absque flatili litera esse scriptum, quod aliter in numismate cum aspirata litera adparet. Memini autem me, cùm exciperem has notas, tunc videre in proximo pariete eiusdem templi diui Secundiani, statuam marmoream regis in solio sedentis;

dentis,cui puer miniſtrabat poculum dextra porrigens, in propinquo vas habens. Rex autem neſcio quid præ manibus habebat, quem regem, propter vicinitatem menſæ marmoreæ à nobis ſuprà demonſtratæ, ipſum Athalaricum fuiſſe exiſtimauimus. illæ verò ſedes, de quibus in inſcriptione fit mentio, quid ſignificent, illud opinamur, aut ibi Regem ipſum edidiſſe aliquod ſpectaculum, aut ibi ſedes ſuas habuiſſe & habitaſſe, ideò adhuc illam ſtatuam ſedentis regis ibi conſpici à prætereuntibus. Et hæc iam ſufficiant mi Patrue OCTAVI, quæ ſi omnino tibi non arriſerint, non in me omnem culpam, ſed & in vetuſtatem quoque rei, & in edax tempus conijcito, illius nobilis epigrammatis Auſonij poëtæ memor, cuius extant illa,

Truncatis conuulſa iacent elementa figuris,
Omnia confuſis interiêre notis.
Miremur periſſe homines, monimenta fatiſcunt,
Mors etiam ſaxis nominibusq; venit.

Sed hic libet illud addere, quod his diebus mihi ſcripſit ANNIBAL CARVS à ſecretis cardinalis Farneſij, Imaginem nempe, quæ in hoc numo extat, omnino eſſe Iuſtiniani imperatoris, quod etiam ex eius ad me miſſo argenteo numulo perſpicuum conſtitit. Sic igitur in orbe Numi eſt ſcribendum IMP. IVSTINIANVS.

MACRINI CAES. AVG.
ANNONA.

IMP. C. M. OPEL. SEV MACRINVS
PONTIF. MAX. TR. P. II.
COS. II. PP.

IN Numo argenteo veteri fuêre ſupraſcriptæ notæ cùm imagine Macrini Imperatoris laurea corolla capitulum coronatum habentis in priori orbe. In poſteriori fuit mulier ſtans ſtolata, manu altera attollens aliquãtulum ipſam ſtolam cum cornucopia intra cubitum, altera manu haſtam caduceum præſeferentem habens notis ſuprà poſitis in linea ſecunda.

Hic Macrinus, vt de eo nonnulla hoc loco ſubijciam, regnauit poſt Antoninum Caracallum, fuit vir crudeliſsimus, qui vili genere, & humili loco natus, & libertinus fuerit Aurelio Victore auctore. Dictus à ſeruis Macellinus, quòd Macelli iure eius domus humano ſanguine cruentaretur. Iungebat enim viua corpora hominum mortuis vt Me-

zentius Virgilianus. Ter præliatus, inijt bellum Parthicum, Armeniacum, & Arabicum sicut fortiter, ita feliciter. Fuit Tribunus plebis, & Proconsul, Pontifexque optimus à Senatu appellatus, & Imperator à Senatu acceptus & inter Patritios allectus, qui antequàm imperiũ arriperet Præfectus prætorio fuerit, & procurator priuatæ rei & scriba pontificum, quos Pontifices minores vocauit Antiquitas, vt Iulius Capitolinus in eius vita narrat, fuit idem inuerecundi oris, qui se nunc seuerum, nunc Antoninum (cùm omnibus esset odio & hominibus & militibus) nuncupauit. Ideo SEV. in numo legitur, hoc est Seuerus. Denique occisus fuit truncato capite illi, vna cum filio Diadumeno in suburbano Bithyniæ cùm in Antoninum Alegabalum exercitus inclinasset, & cùm imperasset annum vnum & menses duos quinquagenario maior, vt refert Egnatius. In auersa numi parte stans mulier stolata, quæ altera manu stolam sustollit cornucopiam intra cubitum habens, altera hastam caduceum præseferentem tenens, designat fortè quòd Macrinus vberius dederit prætorianis militibus & legionarijs stipendium & annonam. Illud hic interim non prætéribo animaduertendum, quòd in Numismate OPEL. per, E. literam legitur, cùm in omnibus impressis codicibus per iota scribatur opilius. sic & opilio apud virgilium (vel vt alij legunt vpilio) scribitur. an recte, viderint Grammatici, quibus ista adiudicare magis spectat.

*

TRA

TRAIANI NERVAE NVMISMA, QVO FORTITVDO FIGVRATVR, ITA CARMINE ENVCLEATVM ATQVE EXPRESSVM A NOBIS.

Insideat capiti generosi claua leonis,
Traiani (vt referunt) esse Numisma boni.
Clauæ signa monent vires has corporis esse,
Atque animo intrepidos indicat esse leo.
Sic opus est præstare animo sic corpore & illum,
Qui ducis inuicti nomen habere velit.

NVMISMA C. POBLICII Q. F. IN QVO EST EXPRES-SVM FORTITVDINIS SIGILLVM,

carmine ità redditũ à nobis. Inscriptio autem antiqua extat Placentiæ ante ædẽ Diui Sabini in frusto lapidis cuiusdam incluso columnæ, vt vix appareat, cum his verbis, quæ legi potuerunt. C.

POBLICI. Ↄ

LIB.

*

EPIGON.

Poblicij nummus Caij, cui fertur inesse
Ficta hominis vasti corporis effigies.
Quæ teneat, fuluum suffocet quæque leonem,
Cui claua & pharetra ponitur ante pedes.
Nil aliud sibi vult, quàm signum roboris esse,
Alcidæ & similem viribus esse virum.
Nanque refert Nemeæ Alcidem sic straβe leonem
Euripides, tragico dum canit ore Lycum.

CON

CONSTANTII LANDI, COMPLANI COMITIS IN M. CASSII CACVRII, ET ATILIAE MANDVILLAE TVMVLVM EXPLICATIO.

*

V F

M. CASSIVS M. F. OVF. CACVRIVS SIBI ET ATILIÆ MANDVILLÆ VXORI ET M. CASSIO BROCCHO FILIO ET L. CASSIO DONATO FILIO IN FR. P. XX. IN AGR. P. XX.

CONSTANTII LANDI, COMITIS COMPLANI, IN M. CASSII CACVRII ET ATILIAE MANDVILLAE TVMVLVM EXPLICATIO.

CASSIORVM olim Romæ familia fuit clarissima ac nobilissima, inter quos C. Cassius ille vnus ex coniuratoribus, qui in Iulium Cæsarem conspirauerant, exstitit. fuit & L. Cassius, qui legem Cassiam tulit, vt Populus Romanus per tabellam suffragium ferret, vt narrat Pędianus in oratione pro Cornelio, & in secunda in Verre. fuit & Caius Cassius L. Filius Longinus Trib. plebis qui C. Mario C. Flacco Coss. plures leges tulit ad minuendam nobilitatis potentiam propter simultates, quæ in Rom. Republica quotidie nascebantur. L. Cassius, qui legem Cassiam tulit de suffragijs per tabellam, fuit nobilis, vt suprà dixi, hunc scribit Cicero in Bruto

in Bruto multum potuisse non eloquentia, sed dicendo tamen, hominémque fuisse eum non liberalitate vt alij, sed ipsa tristitia & seueritate popularem. an autem hic M. Cassius Cacurius, & M. Cassius Brocchus, & L. Cassius Donatus ex veteri Romana familia profluxerint, originémque suam traxerint: certè crediderim traxisse. Nam hoc Cacurij Manduillæque coniugum monumentum vetus est, quorum nomina adhuc in vrbe Mediolanensi non extincta eleganti in tumulo leguntur, qui in diui Mauritij templo, quod vulgò Monasterium maius appellatur, à nobis descriptus fuit. eóque libentius, quod horum coniugum fidei atque amoris ἱερογλυφικῶς perpetuum adsit testimonium (vt etiam vir in explicandis veterum monumentis doctissimus ac diligentissimus Andræas Alciatus in suis elogijs facundè interpretatus est) Nam, vt ait ille, quòd iunxêre dextras fidei argumentum est: quòd in manu pomum adsit, Amorem significat, vt Aristophanis interpres ἐν νεφέλαις scribit. suspenduntur enim Veneri huiusmodi mala, vt Artemidorus Daldianus in libro Onirocriticon author est. Nam & munere pomorum allici puellas Theocrytus, Virgiliúsque testatum reliquerunt. qua ratione & charites ita depinguntur, vt mala teneant, eáque inuicem, donent. hinc & prouerbium μήλοις βάλλειν. chil. ij. centuria iiij. prouerb. lxx. j. pomis ferire. hactenus Alciatus. Sed iam explicemus notas, in apice V. F. indicant quòd Cacurius viuens fecit, sibíque construxit hanc memoriam, solebant enim veteres Romani aliquam sibi, priusquàm diem obirent suum, memoriam viuentes construere. aut hieroglyphicôn perpetuum, vt, aut fidem vxoriam, aut Amorem in liberos, aut charitatem in patriam, & similia in exemplum posteris relinquerēt. Sic hic Placentiæ in æde diui Paulli est elegantissima columella perantiqua Leonibus geminis, duobúsq; Satyris hincinde expressis in pellibus, vt puto, hircinis inuolutis, baculísque vitigineis præ manibus tenentibus. inscriptio hæc ibi legitur.

V. F.

L. BETVTIVS L. F. VOT. TENAX. L. BETVTIO L. F. RVFO PATRI CINTVLLIAE L. F. MAXIMAE MATRI C. BETVTIO L. F. SALVIO PATRVO L. BETVTIO L. F. AVO.

Sic Saluiæ & L. Iconij mensa. Sic A. Socconij Atticæ coniugium manus iungentium hieroglyphicon hic Placentiæ in porticu ante ædem diui Sabini fidem faciunt. in quibus omnibus illæ notæ leguntur. V. F. Sic & L. Furij optatij Erarij memoria vetus indicat hic Placentiæ, quæ prope diui Hilarij templum in angulo cuiusdam domus est inclusa, quæ vel viatoribus pertranseuntibus conspicua apparet. quæ elogia superiore anno describi curaui, me pleraque alia excerpente veterum monumenta, Comi, & Romæ, nécnon Mediolani, & alijs quamplurimis in locis eædem ipse notæ in spectationibus antiquis leguntur.

tur. Quòd autem dixi suprà hos coniuges iunctas simul manus habuisse in signum fidei, id & in antiquo monumento Luconis & Bellienæ coniugum adparet, & à nobis in numismate Auli Vitellij copiosè declaratum extat. Quòd autem pomum adsit in manu (vt dixi suprà) idque amorem significet, sat pro comperto habetur. id & indicat elegantissimum Platonis carmen lib. vij. Græcorum epigrammatum, quod Latinè vertit Laërtij interpres. Sed hic Græcum carmē prius subijciamus, deinde Latinum.

Τῷ μήλῳ βάλλω σε, σὺ δ᾽ εἰ μὲν ἑκοῦσα φιλεῖς με
    δεξαμένη τῆς σῆς παρθενίης μετάδος.
εἰ δ᾽ ἄρ, ὃ μὴ γένοιτο, νοεῖς, τοῦτ᾽, αὐτὸ λαβοῦσα,
    Σκέψαι τὴν ὥραν ὡς ὀλιγοχρόνιος.

Latinum autem ità reddidit Laërtij interpres in vita Platonis.

Malo ego te ferio, cape, si sum gratus amator,
Et me participem virginitatis habe.
Sin fieri dubitas hoc ipsum, mente reuolue
Suscipiens formæ quàm breue tempus inest.

Bentinus sic vertit.

Malo ego te ferio, tu si me diligis, illud
Suscipe, me imperti & virginitate tua.
Hoc fieri si posse negas, hoc suscipe malum, &
Quàm pereat paruo tempore forma vide.

Est & aliud distichon φιλοδήμου. hoc modo.

Μῆλον ἐγὼ βάλλει με φιλῶν σέ τις ἀλλ᾽ ἐπίνευσον
    Ξανθίππη κἀγὼ καὶ σύ, μαραινόμεθα.

Ità vertit Laërtij interpres.

Malum ego, me mittit, qui te succenditur vnus
Annue Xanthippe, linquit vtrunque decor.

Theocrytus poëta in Bucolicis ità cecinit.

Βάλλει καὶ μάλοισι τὸν αἰπόλον ἁ Κλεαρίστα
Τὰς αἶγας παρελῶντα καὶ ἁδύτι ποππυλιάσδει. id est.

Appetitur malis caprarius Aclearicta
Propellens capras, & suaue quid occinit illa.

Ad hos versus sic allusit iucundè & lepidè Virgilius in bucolicis.

Malo me Galathæa petit lasciua puella,
Et fugit ad salices & se cupit antè videri.

Quorum versuum vtriúsque poëtæ, & Græci & Latini meminit Gellius lib. noc. Attic. ix. cap. ix. vbi vertendi verba in Græcas sententias modum docet. & Philostratus in imaginibus, vbi ἔρωτες. id est amores depingit. Quatuor esse amores describit, duo qui se inuicem malis petant, duo reliqui sagittis, non iratis quidem vultibus. quam rem etiam ità interpretatur. Quod principium Amoris poma mittat, sagittæ verò amorem perficiant. Alciatus autem sophos, ac heros literarum perillustris ac percelebris ad Hieroglyphicon Locconis & Bellienæ coniugum

gum alludes in suis emblematis profectò sic in fidem vxoriam cecinit,

Ecce puella, viro quæ dextra iungitur, ecce
Vt sedet, vt catulus lusitat ante pedes.
Hæc fidei est species, Veneris quam si educat ardor,
Malorum in læua non malè ramus erit.
Poma etenim Veneris sunt, sic Scheneida vicit
Hippomanes, petijt sic Galathæa virum.

At, quòd pomum in manibus adsit, alia fortè ratio subest. Nam scribit Plutarchus in libro, qui inscribitur, *γαμίκα παραγγέλματα.* hoc est, de præceptis connubialibus, quod Solon instituit, antequàm sponsa viri thalamum ingrederetur, vt prius malum Cydoniũ degustaret, vt primus sermo, qui futurus esset inter ipsum virum & vxorem, esset suauis, iucundus, & placidus, & quadam comitate grata conditus. Meminit etiam de hac re Alexander ab Alexandro in Genialibus lib. ij. ca. v. Alciatus & ipsemet omni eruditione præditus in emblematis eleganter Solonis legem hoc carmine depinxit,

Poma nouis tribui debere Cydonia nuptis
Dicitur antiquus constituisse Solon.
Grata ori & stomacho cum sint, vt & halitus illis
Sit suauis, blandus manet & ore lepos.

Meminit & Plutarchus in libro problematum problem. lxv. poma etiam ad amorem sponsarum pertinere indicat Catulli elegans carmen ad Ortalum sic,

Vt missum sponsi furtiuo munere malum
Procurrit casto virginis è gremio.
Quod miseræ oblitæ molli sub veste locatum,
Dum aduentu matris prosilit, excutitur.
Atq; illud prono præceps agitur decursu:
Hinc manat tristi conscius ore rubor.

Poma autem Veneri antiquitus dedicari solita, quòd fortè in iudicio à Paride habito, cæteris deabus pulchritudine fuisset prælata, & ob id pomo donata, ostentant veterum numismata. ex quibus veri amoris fructus elicitur hieroglyphicum, & prolificæ fœcunditatis argumentum. in Iuliæ enim Piæ Augustæ numo, dea ipsa Venus cum pomo sese ostentat. cuius inscriptio est, VENVS FELIX. in alio ab vna facie, FAVSTINA AVG. ANTONINI AVG. FIL. ab altera signum molliter stat læua conto innixum dextera pomum exporrigens cum inscriptione VENVS. S. C. in numo argenteo Agrippinæ Augustæ Claudij imperatoris vxoris, Neronisq; matris extat imago Veneris pomum in dextera, in sinistra hastam tenentis: inscriptio est, VENVS COELESTIS. Sed iam inscriptionem sequamur. Quòd autem sit in tumulo M. Casśio Broccho: an hic Brocchus ex Armenio Broccho, qui proconsul cum Auidio Nigrino fuerit sub Domitiano Imperatore, originem trahat & genus: & de quo Plinius Nouocomensis

mensis lib. x epistolarum meminerit Traiano scribens, mihi certè compertum non est. Sed iam videamus quid sibi velint illæ compendiariæ notæ in hoc elegantissimo tumulo, OVF. Illud itaque sciendum est, inter Romanas tribus, quæ quinque & xxx. numero fuerunt, vt refert Asconius Pædianus in ij. Verrina, & repetit Alexander ab Alexandro lib. j. ca. xvij. Genialium dierum fuisse & Oufentinam ab Oufente fluuio dictam, quæ Lucio Flacco & Lucio Plautio Coss. reliquis tribubus addita fuerit vnà cum Phalerina: quod & Liuius lib. ix. decadis. j. narrat. Verba autem Pædiani hic adscripsi. Tribus vrbanæ rusticæque omnes xxxv. numerantur, ex quibus aliquam necesse est, cuiuscunque ordinis fuerit, ciuis Romanus obtineat: moris autem fuit cùm aliquis ciuis Romanus ostendédus esset, significaretur aut prænomine suo, aut agnomine, aut cognomine, aut à cognatione, aut à tribu, in qua censeretur, aut à curia, aut à censura, aut si erat senator, aut eques Romanus, à curia sua. alibi autem idem auctor de his xxxv. tribubus sic meminit. Per hos totus populus Romanus tres fuerunt principio, Tatiensis vna à Tatio rege: Rhamnes altera à Romulo, Luceres altera à Lucomone, siue Lucretino, siue à Luco, quem Asylum vocauerat Romulus. post de nominibus Sabinarum plures factæ, quibus precatricibus parentum bellum maritorúmque finitum est. ad postremum xxx. & v. factæ. obtinuerunt autem nomen, aut à tributo dando, aut quia primò tres fuerunt, vnde etiam tribuni dicti. hæc Asconius Pędianus. Qui autem ad ius Romanæ ciuitatis admittebantur plerunque peregrini homines Romanum nomen assumebant, vel eius, in cuius clientelam se tradidissent, & cuius opera ciuitate donati essent, quemadmodum hi qui ius applicationis habebant. horum autem plerique in Oufentinæ tribu nomen dabāt, quæ (vt ait Festus) alijs diuersarum ciuitatum viris fuit communicata. hincque est, quod in antiquis monumentis vrbium Transpadanæ Galliæ vbique hæc nota legitur, OVF. quæ Oufentinā tribum significat. Sic in tumulo Lucij Gellij vari est huiusmodi inscriptio Mediolani apud Galeacium vicecomitem. L. GELLIVS OVF. VARVS VETER. LEG. XIII. GEMINAE. Sic Comi est illa cum plerisque alijs. M. VALERIVS M. F. OVF. SECVNDVS SIBI ET SVIS V. F. sic C. PETRONII CRESCENTIS IIIIVIR. sic C. VIRII VERI VIVIR. sic T. TADII CATIANI VIVIR. sic P. HORATII FLORI IIIIVIR. sic P. ATILII SEPTITIANI GRAMMATICI LATINI. Cui ordo Comensis ornamenta decurionatus decreuit: quia vniuersam substantiam suam ad Rempublicam pertinere voluit. sic L. ALFI MARCELLINI VIVIR. AVG. sic P. IVLII MAXIMI VIVIR. sic M. MESTRVI SECVNDI VIVIR. sic L. LVTEVII CALVISII. sic & alibi in multis alijs spectationibus inscriptio extat

OVF. vel VOF. vt Bergomi in tumulo C. Cornelij Miniciani, sed & hîc illud, quod Alciatus animaduertit lib. παρεργῶν ix. cap. xvj. operepretium erit addere, quòd scilicet ante cognomen ipsa tribus describebatur. quod in his à me suprà citatis tumulis satis liquet, vt & ex illis ab eodem Alciato locis ex Cicerone citatis. sed de tribu Oufentina hæc satis. Quid autem sibi velint illæ notæ, IN FRON. P. XX. IN AGR. P. XX. videamus. & ratio ex illis duobus Horatij sermonum lib. j. Satyra viij. versibus petenda est,

Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat, hæredes monumentum ne sequerentur.

Acron & Porphyrion hîc nescio quid afferunt, vt locum Horatij exponant, mihi tamen neutrius arridet expositio. hoc igitur loco eam ponere minimè mihi libuit. crediderim tamen, hoc fuisse spacium agri designatum, in quo liceret ibi sepulchrum condere, ac corpus hominis mortui sepelire. nec vlterius: ideò titulus hic erat scriptus in fronte pedes xx. in agrum pedes xx. hoc est in fronte ad viam versum, in agrum introrsum. Nam longitudo ad frontem spectat, latitudo ad agrum. si quidem omni in re maiori distantiæ longitudo attribuitur, vt auctor est Ptolemæus lib. j. Geographiæ cap. vj. Acron tamen contra exponit. erant etiam illæ notæ in veterum monumentis, quæ hodie etiam visuntur in plerisque publicis spectationibus. H. M. H. N. S. hoc est. hoc monumentum hæres non sequitur, vt inquit Horatius, exponit Porphyrion, quod solent priuatis inscribi monumentis, quod pedes in fronte, quot in agris habeant, item singulis literis notari. H. M. H. N. S. videlicet ne pro suis habeant inferēdi reliquias aliorum multorū. Hæc expositio videtur potius verisimilis, quàm quòd sit vera. obscurè enim ambo interpretes hi loquuntur. nec (vt existimo) rem satis perspectam habuerunt. & si Acronis sat aperta videatur sententia. Illud tamen amplius dicendum morem fuisse militum Romanorum aliquot pedum portiunculam in agro mercari pro se & suis conturbernalibus. Quæ emptio bifariam fiebat, aut enim pro se & suis hæredibus, aut pro se & suis contubernalibus. idque vt vel hæredes ius condendi suas vrnas, cippósque statuendi isthic haberent. aut non, vbi minoris emeret quispiam pro seipso & coniuge solum. & tum suprascriptis literis saxum notabatur. hoc est, H. M. H. N. S. hæres monumentum hoc non sequitur. fuêre enim cippi quasi columellæ quædam, quæ secus publicas vias in terminis agrorum erant positæ, in quibus militarium hominum inscriptiones ac tumbæ erant. hæ columellæ, seu mensæ fuerint, seu labellum, erigi super tumulum terræ solebant, quæ trium cubitorum mensum non excedebant. quod Demetrij iussu factum legimus. Sed clarius hunc locum ità explicari posse apud quosdam doctissimos viros animaduertimus. Quod ità portiones terrarum in agrum emebantur, primò quòd licebat secundum scriptum numerum sepeliri cognationi, deinde vbi aliquis non habebat liberos, vel cognatos, semper

exprimeb

exprimebatur, quòd ſequeretur monumentum hæredem, tanquàm non liceret quemque hæredem ſuos tumulis collocare. qui quidem mos ab illa lege veteri, quæ quinque pedum præſcriptio nominatur à Iurecõſultis (vt ego opinor) emanauit. & à lege XII. tabularum originem traxit. multa autem his notis monumenta antiqua inſcripta paſſim reperiuntur. Hîc certè in patria mea Placentia duo ſpectantur, alterum ſuperioribus annis, dum caſtrum fundatur, erutum: alterum ante diui Sabini templum in marmorea menſa, quæ periſtylo affixa, porticum ingredientium oculis ſubijcitur. Hæc igitur poſtquàm locus hic poſtulat, ſubijciam, vt patriæ hoc præſtemus, & à ſitu antiquitatem vendicemus. Nam vt belle & verè cecinit Auſonius.

Mors etiam Saxis nominibusq; venit.

PAVL. GAVILLIA C. F. MATER L. VARIENI ET L. MESSI M. F. BVCCAE IN FR. P. XIIII. IN AGR. P. XIIII.

Quod autem eſt ante templum Diui Sabini monumentum hoc eſt.

Q. CAMVRIO C. HOSTILIO, L. PRIMO SPECILVNCVL. IN FR. XII. IN AGR. P. XVI.

H. M. H. N. S.

Et hæc quidem monumenta vetera ſunt, quæ ſuperioribus annis deſcribi curauimus cum reliquis Placentinis, quæ reperiri potuerunt. quòd ſi plura nobis contigerit videre ad patriæ honorem quandoque explicata in vulgum emittemus. Hæc lector interim pauca boni conſulat, noſque amet. hoc loco ne illud indictum ſinam, quod eſt in tumulo, admonet me familia, videlicet illa, quæ hodie Mandella Mediolani & hîc Placentiæ fulget, quæ antiquitatem ſuam ex hac inſcriptione oſtentare poterit. Eſt enim in elogio hoc Atilia Manduilla vxor M. Caſſij Cacurij, viri honorati, qui nempe ciuis Romanus factus fuerit ex peregrino, receptúſque ac admiſſus in Oufentinã tribum. Sed & Mandela eſt pagus in Sabinis apud Horatium in epiſtolis xix. epiſtola, qui rugoſa propter nimium algorem reddit corpora. An autem Mandela familia, quæ hodie eſt in Italia celebris, Mediolani præcipuè ex eo loco originem traxerit, mihi nondum perſpectum eſt. crediderim tamen antiquiſsimam familiam eſſe hanc. quæque originem & genus à pago iſto Mandela traxerit, poſtea dicta Manduilla. Nam non ſolùm regionibus ſed & temporibus mutantur nomina, variatúrque pronunciatio. Sic quæ prius dicta Mandela deinde Manduilla, rurſum Mandela cœpit eſſe. Sic Polybio Aueroeſtes dictus, qui Cæſari in commentarijs dictus eſt Ariouiſtus. hodie verò Hemeſtus dicitur. Sic nos hodie Albriſium pro Alberico, Fedrixium vel Fridericum pro Federico multi pronuntiant. Sic & Ludouiſium & per Syncopen Loyſium pro Ludouico, ſeu vt antiqui Clodoueum vocauerunt, dicimus. Regio enim (vt ſuprà dixi) & tempus nomina variant. Nimirum ſi & Mandela prius

dein Manduilla vocitata est, ideò rectius fortasſis apud nos eſt, Mandela ſeruato veteri nomine,quàm Manduilla:veteres enim Celtæ pars Galliæ gentis(nam Mediolanum Galliæ Ciſalpinæ eſt regio) non tam craſſa lingua pronuntiabant vt Germani,ideò quòd illis Mandela fuit, his Manduil(ſonat enim Germanicam vocem Manduil) Crediderim enim poſt multos annos à Romano imperio inclinato , cùm Germani Italiæ oras tenerent,tale poſtea ſortitam eſſe nomen hanc familiam, & dictum Manduillam, ſed cùm tunc aliqui originem illam antiquitatis proximam retinerent,Mandelam vocitaſſe, & poſteriores Latini idem nomen retinuiſſe, licet parum diſtent Manduilla & Mandela paucis immutatis literis.Ex hac familia fulſit olim Tatius Mandellus, qui tempeſtate Federici primi Aenobarbi floruit, Imperator ſtrenuus ac illuſtris in bello, quique in ea eruptione Mediolanenſium fuit, quæ contra Henricum ducem Auſtriæ Friderici Aeonabarbi, Auguſti patruum,acta fuit:in qua eruptione poſt maximè ſpectatam in bello virtutem, in pugnáque viriliter dimicatum occubuit Tatius, quem (vt Raudericus Phriſingenſis Diaconus,qui Otthoni epiſcopo Phriſingēſi hiſtoriam ſubſcripſit de geſtis Friderici Ænobarbi primi Imperatoris lib.iij.cap.xxxvj.refert,Mediolanenſes regulum ſuper ſe creare cogitauerant:aſt audita morte eius tota ciuitas luctum aſſumpſit, corpúſque mortui cum viuis, quos de noſtris habebant, & copioſa pecunia commutantes redemerunt, & regalibus exequijs honorando ſepelierunt. Hactenus Raudericus, qui tempeſtate Friderici Imperatoris primi Aenobarbi hiſtoriam ſcripſit,ſequens Otthonis epiſcopi Phriſingenſis hiſtoriam, qui eiuſdem Friderici Imperatoris fuit patruus.

*

FINIS.

LVGDVNI,

EXCVDEBAT

IOANNES RA-

CEMIVS.

1560.